

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**ŞÂİR MAZLÛM'UN DÎVÂNÇESİ
(TRANSKRİPSİYONLU METİN-İNCELEME-NESRE ÇEVİRİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİH SEVİNÇ

İSTANBUL, 2020

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**ŞÂİR MAZLÛM'UN DÎVÂNÇESİ
(TRANSKRİPSİYONLU METİN-İNCELEME-NESRE ÇEVİRİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİH SEVİNÇ

180101012

PROF. DR. NİHAT ÖZTOPRAK

İSTANBUL, 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim] Dalı'nda 180101012 numaralı Fatih SEVİNÇ'in hazırladığı "Şâir Mazlûmî'nin Divânçesi" konulu **Yüksek Lisans Tezi** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, 23 /07 /2020 [Perşembe]günü saat 14:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** * **OYBİRLİĞİ İLE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı [..]/[..]/20[..], tarihinde, saat da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde:

Tez adının

Şâir Mazlûm'un Dîvânçesi (Transkripsiyonlu Metin – İnceleme – Nesre Çeviri) şeklinde değiştirilmesi uygundur.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (*)	İMZA
[Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK]	KABUL	
[Doç. Dr. Ümran AY SAY]	KABUL	
[Doç. Dr. Türkan ALVAN]	KABUL	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatih SEVİNÇ

TEŐEKKÜR

Bu tez çalıŐması sűresince, baŐından sonuna dek bilim ve fikir anlamında katkılarını esirgemeyen kıymetli danıŐman hocam Prof. Dr. Nihat Őztoprak'a; desteklerini ve sevgilerini hiçbir an benden esirgemeyen çok deęerli annem, babam, kardeŐim, abim, akrabalarım ve yol arkadaŐlarıma; verdięi Őęűt ve kitap tavsiyeleri için Salih Menderes Gűnaydın'a teŐekkűrlerimi bir Őműr boyu arzetmeyi borç bilirim.

Fatih Sevinç

ŞÂİR MAZLÛM'UN DÎVÂNÇESİ
(Transkripsiyonlu Metin – İnceleme – Nesre Çeviri)
FATİH SEVİNÇ

ÖZET

Şâir Mazlûm'un Dîvânçesi (Transkripsiyonlu Metin - İnceleme - Nesre Çeviri) adıyla anılan bu tez, bir giriş bölümü ve üç ana kısımdan oluşmaktadır.

Birinci kısım şair Mazlûm'un hayatına ve edebi kişiliğine odaklanmaktadır. İkinci kısım Dîvânçenin incelemesini içermektedir. İnceleme, şekil özellikleri ve içerik özellikleri olarak iki ana kısımdan oluşmaktadır. Üçüncü kısım yazma eseri tanıtmaktadır. Yazma eserin metni transkripsiyon alfabesiyle çevrilmiştir. Son olarak nesre çeviri, şiirlerin altında verilmiştir.

Bu tezle birlikte tek nüshaya ve 45 şiire sahip olan Dîvânçe'nin metni ile 18 yüzyılda Sebzevâr, İran'da yaşayan ve Azerbaycan Türkçesiyle şiirler yazan Mazlûm'un hayatını tanıtmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dîvânçe, Mazlûm, 18. yüzyıl, Azerbaycan Türkçesi

THE DÎVÂNÇE OF POET MAZLÛM
(Text with Transcription - Analyzes - Prose Translation)
FATİH SEVİNÇ

ABSTRACT

İn the thesis titled as Poet Mazlûm's Dîvânçe (Text with Transcription - Analyzes - Prose Translation), consist of an introduction section and three main chapters.

The first chapter focuses on the life of the Mazlûm, and his literary personality. The second chapter comprise of the analyzes of the Dîvânçe. The analyzes come into existence two part, features of the form and content features. The third chapter introduces the manuscript. The manuscripts text translate using transcription alphabet. Finally prose translation are given under the poetry.

With the thesis, it is aimed to introduce the Dîvânçe's text, which has one copy and 45 poems and Mazlûm's life whom live in 18th century in Sebzevâr, İnan and written in Azerbaijan Turkish.

Keywords: Dîvânçe, 18th Century, Mazlûm, Azerbaijan Turkish

ÖNSÖZ

Klâsik Türk edebiyatı içinde her şair, adını ve sanatını yaşatmak amacıyla bir dîvân ya da dîvânçe yazma endişesini taşımaktadır. Şairin hayatından ve hayal dünyasından derin izler taşıyan bu eserler, yazılmış olan çeşitli müstakil eserlerle birlikte klâsik Türk edebiyatının bel kemiğini oluşturmaktadır.

Mazlûm'un dîvânçesi üzerindeki çalışmamız, klâsik Türk edebiyatı ve şiirine şekil ve içerik yönünden zenginlik katma ve Azerbaycan sahasında yazılmış Türkçe bir dîvânçenin dil, üslup ve kültürü üzerinde incelemelerde bulunma amacını taşımaktadır.

Üzerinde çalıştığımız dîvânçe 18.yy'da yaşamış olan Mazlûm mahlaslı bir şair tarafından yazılmış olup şairin adı Ali'dir. Mazlûm, Hz. Ali âşığı olmakla birlikte On İki İmam'ın yolunda olan ve kendisini bu yolda Allah aşkına adayan bir şairdir.

2018 yılında doktora tezi olarak Munise Koç tarafından sunulmuş olan bir doktora çalışmasında, 18.yy'da yazılmış olan *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevînin şairi Mazlûm olarak belirtilmiştir. Üzerinde çalışma yaptığımız dîvânçenin şairi olan Mazlûm ve bahsi geçen mesnevînin yazarı olan Mazlûm'un aynı kişiler olduğu, iki eser de incelendikten sonra tespit edilmiştir. Nüsha üzerinde yer alan dil özellikleri ile alakalı unsurlarda, adı geçen doktora tezinden de yararlanılmıştır.

Bu çalışmayla birlikte Azerbaycan sahası Türkçesi ile şiirler yazan Mazlûm mahlaslı şairin şiirleri, klâsik Türk edebiyatına kazandırılmış ve şairin ikinci bir eserinin olduğu belirlenmiştir. Bu dîvânçe üzerinde yapılan çalışma ile klâsik Türk edebiyatına bir eserin daha teknik ve kültürel manada katkıda bulunması amaçlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. MAZLÛM'UN HAYÂTI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ	3
1.1. HAYATI.....	3
1.2. ESERLERİ	6
1.2.1. Dîvânçe	6
1.2.2. Yûsuf u Züleyhâ	6
1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	6
1.3.1. Dili ve Üslûbu.....	8
İKİNCİ BÖLÜM	12
2. MAZLÛM'UN DÎVÂNÇESİNİN İNCELENMESİ.....	12
2.1. ŞEKİL HUSÛSİYETLERİ.....	12
2.1.1. Dîvânçenin Tertibi	12
2.1.2. Nazım Şekilleri	13
2.1.2.1. Mesnevî.....	13
2.1.2.2. Kasîde	15
2.1.2.3. Gazel	16
2.1.2.4. Terci'-i Bend.....	17
2.1.2.5. Murabba	17
2.1.2.6. Müstezâd.....	18
2.1.2.7. Müseddes	18
2.1.2.8. Muhammes.....	19
2.1.2.9. Müsemmen.....	19

2.1.2.10.	Müfred	19
2.1.2.11.	Hece Ölçülü Manzumeler	20
2.1.3.	Vezin Hususiyetleri	20
2.1.3.1.	Vasl	22
2.1.3.1.1.	<i>Vasl-ı ayn</i>	23
2.1.3.2.	İmâle	23
2.1.3.3.	Zihaf.....	26
2.1.3.4.	Vezinde Fazlalık	27
2.1.4.	Kafiye Yapısı.....	28
2.1.4.1.	Mücerred Kafiye	30
2.1.4.2.	Mürekkeb Kafiye	31
2.1.4.2.1.	<i>Mürdef Kafiye</i>	31
2.1.4.2.2.	<i>Mukayyed Kafiye</i>	32
2.1.4.2.3.	<i>Müesses Kafiye</i>	32
2.1.4.3.	Kafiye Kusurları	32
2.1.5.	Ahenk Unsurları.....	34
2.1.5.1.	Mısra ve Beyit Başlarındaki Ahenk Unsurları.....	35
2.1.5.2.	Beyit İçi Ahenk Unsurları.....	36
2.1.5.3.	Ahenkle İlgili Sanatlar	37
2.1.5.3.1.	<i>Tarsî</i>	37
2.1.5.3.2.	<i>İştikâk</i>	38
2.1.5.3.3.	<i>Cinas</i>	38
2.1.5.3.4.	<i>Tekrîr (Yineleme)</i>	39
2.1.5.3.4.1.	<i>Redif ve Nakarat Olmayan Söz Tekrarları</i>	39
2.1.5.3.4.2.	<i>Redif Değerindeki Ses Tekrarları</i>	39
2.1.5.3.4.3.	<i>Nakarat veya Mütekerrir Ses Tekrarları</i>	40
2.1.5.3.5.	<i>Müvâzene</i>	41
2.1.5.3.6.	<i>İrsâd</i>	41
2.1.5.3.7.	<i>Reddü'l-Acüz Ale's-Sadr</i>	41
2.1.5.3.8.	<i>İâde</i>	42
2.2.	MUHTEVA HUSUSİYETLERİ.....	42
2.2.1.	Edebî Türler ve Şiirlerin Muhtevası	42
2.2.1.1.	Mesnevîlerin Muhtevası	42

2.2.1.2.	Kasîdelerin Muhtevası	44
2.2.1.3.	Gazellerin Muhtevası	45
2.2.1.3.1.	<i>Âşıkâne</i>	46
2.2.1.3.2.	<i>Rindâne</i>	47
2.2.1.3.3.	<i>Hikemî</i>	48
2.2.1.3.4.	<i>Sûfiyâne</i>	49
2.2.1.4.	Musammat	50
2.2.1.5.	Hece Ölçülü Manzumeler	54
2.2.2.	. Dinî Unsurlar	54
2.2.2.1.	Allah	54
2.2.2.2.	Peygamberler	56
2.2.2.3.	Kutsal Kitaplar	58
2.2.2.4.	Melekler	58
2.2.2.5.	Sûre, Âyet ve Hadisler	59
2.2.2.6.	Tasavvufî Unsurlar ve Terimler	64
2.2.2.6.1.	<i>Ahseni Takvîm</i>	66
2.2.2.6.2.	<i>Alleme'l-Esmâ</i>	67
2.2.2.6.3.	<i>Bezm-i Elest</i>	67
2.2.2.6.4.	<i>Ene'l-Hak</i>	68
2.2.2.6.5.	<i>İbnü'l-Vakt</i>	68
2.2.2.6.6.	<i>İlm-i Ledün</i>	69
2.2.2.6.7.	<i>Kâbe Kavseyn</i>	70
2.2.2.6.8.	<i>Kâf u Nûn, Kün</i>	70
2.2.2.6.9.	<i>Küntü Kenzen</i>	71
2.2.2.6.10.	<i>KâluBelâ</i>	71
2.2.2.6.11.	<i>Kesret</i>	72
2.2.2.6.12.	<i>Len Terânî</i>	72
2.2.2.6.13.	<i>Mûtu, Kable Ente Mûtu</i>	73
2.2.3.	Hız. Ali ve On İki İmam	73
2.2.3.1.	Hız. Ali	73
2.2.3.2.	On İki İmam	76
2.2.4.	. Şahıslar ve Tipler	78
2.2.4.1.	Tarihî ve Efsanevî Şahıslar	78

2.2.4.1.1. Tarihî Şahıslar	78
2.2.4.1.1.1. Yezîd	78
2.2.4.1.1.2. Sa'd Oğlu Ömer	78
2.2.4.1.1.3. Amr bin Abd-i Ved.....	79
2.2.4.1.1.4. Anter.....	79
2.2.4.1.1.5. Şiblî	79
2.2.4.1.1.6. Hallac-ı Mansûr	79
2.2.4.1.1.7. Hatâyî.....	80
2.2.4.1.1.8. Nesîmî.....	80
2.2.4.1.1.9. II.Tahmas/ II.Tahmasb Şah	81
2.2.4.1.2. Efsanevî Şahsiyetler.....	81
2.2.4.1.2.1. Şeyh-i San'an	81
2.2.4.1.2.2. Cemşîd.....	82
2.2.4.1.2.3. Hüsrev	82
2.2.4.1.2.4. Ferhâd ile Şirin	83
2.2.4.1.2.5. Varaka ve Gülşah.....	83
2.2.4.1.2.6. Leylâ ile Mecnûn.....	84
2.2.4.1.2.7. Vâmık ile Azrâ.....	84
2.2.4.2. Tipler.....	85
2.2.4.2.1. Sevgilî	85
2.2.4.2.2. Âşık.....	87
2.2.4.2.3. Rakîp.....	88
2.2.4.2.4. Zâhit.....	90
2.2.4.2.5. Sâkî.....	93
2.2.4.2.6. Diğer Tipler.....	94
2.2.4.3. Kerbelâ.....	97
2.2.4.4. Hayber.....	97
2.2.4.5. Fırat.....	98
2.2.4.6. Bağdat	98
2.2.4.7. Şam	98
2.2.4.8. Necef.....	99
2.2.4.9. Meşhed.....	99
2.2.4.10. Horasan	100

2.2.4.11. Kâbe.....	100
2.2.4.12. Mısır.....	100
2.2.4.13. Ceyhun.....	101
2.2.4.14. Rûm.....	101
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	102
3. MAZLÛM'UN DİVÂNÇESİ.....	102
3.1. NÜSHA TANITIMI	102
3.2. METNİN HAZIRLANMASINDA DİKKATE ALINAN HUSUSLAR	102
3.2.1. Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yol	102
3.2.2. Tenkitli Metnin İmlâ Husûsiyetleri	105
3.3. TRANSKRİPSİYON, ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ.....	107
3.4. DİVÂNÇENİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE NESRE ÇEVİRİSİ..	108
SONUÇ	218
KAYNAKÇA	220
NÜSHÂNIN FOTOKOPİSİ	1

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.m.	Adı geçen makale
A.g.t.	Adı geçen tez
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Ens.	Enstitü
Haz.	Hazırlayan
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
Sf.	Sayfa
Yay.	Yayımları
TDK	Türk Dil Kurumu
Md.	Madde
Ö.	Ölüm Tarihi

GİRİŞ

Mazlûm, 18. asırda yaşamış Azerbaycan sahası şâiridir. Günümüzde bu çalışma ile birlikte iki eseri tespit edilen Mazlûm'un dîvânçesini incelemeden evvel, onun hayatı ve yaşadığı coğrafya hakkında bilgiler vermeye gayret göstereceğiz. Şairin yaşadığı coğrafya, içinde bulunduğu kültürel ortam, sahip olduğu dini inanç, şiirlerindeki muhtevayı belirleyen güçlü hususiyetlerdir.

Doğum tarihi hakkında bir diğer eseri üzerinden yola çıkılarak bilgi edindiğimiz Mazlûm, Azerbaycan Türkçesi ile şiirler yazmıştır. İran'ın Sebzevâr şehrinde doğan Mazlûm, bu coğrafya ve kültürel ortamın da etkisiyle, adını taşıdığı Hz. Ali sevgisiyle dolu bir şairdir. Bu yolda On İki İmam'a olan bağlılığını çokça dile getirmiştir.

1726 yılında doğduğu bilinen şairin, eserlerini de 18. asrın sonlarına doğru yazdığı bilinmektedir. Azerbaycan Türkçesi ile şiirler yazmış olan Mazlûm, Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini, dîvânçede yer alan şiirlerinde umumiyetle muhafaza etmiştir.

Klâsik Türk şiirinin olgun dönemlerinden birini yaşadığı 18. asırda Mazlûm, tasavvuf ehli bir şair olmasına karşın dîvân edebiyatının çerçevesini, tiplerini ve konularını şiirlerinde işlemiş, ilâhî ve beşerî aşkı birbiriyle ilişkilendirmiş, bunu yaparken de genel anlamda sade dilinden ve akıcılıktan ödün vermemiştir.

Anadolu ve Azerbaycan sahasının kültür kökleri ve birikimi, bin yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Şairin doğum yeri olan Sebzevâr, bugün İran sınırları içerisinde yer almaktadır ve uzun bir süredir toplum olarak da Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden birisidir. Daha çok Eski Anadolu Türkçesine yakın olan Azerbaycan Türkçesinin de kullanıldığı bir coğrafyadır. Bu kültürel ortaklık klâsik Türk edebiyatı ve şiiri için de geçerli olmuştur. Mazlûm, Azerbaycan Türkçesi ile

Ŗiirler yazmıŖ, klâsik Türk edebiyatına mesnevîsi ile birlikte bir de dîvânçe ile katkı sađlamıŖtır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MAZLÛM'UN HAYÂTI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

Dîvânçe, Mazlûm mahlaslı bir şâire aittir. Şairin mahlası dîvânçesi içerisinde bir yerde Mazlûmî geçmektedir. Şair hakkında yapılan araştırmalarda Anadolu ve Azerbaycan sahası tezkîreleri araştırılmış, bu araştırmalar sonucunda Mazlûm hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.¹ Şair hakkındaki bilgiler, dîvânçesinden yola çıkıldığında çok kısıtlı kalmaktadır. Yalnızca adının Ali olduğu, mesnevilerinden birisinin içinde yer alan bir gazelde saptanmıştır. Bu kısıtlı bilginin yanı sıra şairin eserinde zikrettiği gurbet sözleri, bir davasının görüleceğinden bahsetmesi, “yol sorulmaz yerde kaldum” demesi, onun yaşadığı yerden uzakta bir

---

¹ Şairin Azeri sahası Türkçesi ile şiirler yazdığı bilgisi doğrultusunda ilk olarak Muhammed Ali Terbiyet'in Fars diliyle yazılmış *Dânişmendân-ı Azerbaycân* adlı eseri incelenmiştir. Burada Kerbelâ-i İbrâhim Mazlûm adında bir şâire rastlanmıştır. Maddede verilen bilgiye göre İbrâhim Mazlûm, 13.yy'da yaşamış bir şairdir. Şair hakkında “Güzel sözler söyleyen, 13. yy Azerbaycan şairlerindendir” ibâresi dışında bir bilgi yer almamaktadır. Buna göre 18. yy'da yaşadığı bilinen Mazlûm ile adı geçen tezkirede geçen İbrâhim Mazlûm'un aynı kişi olmadığı görülmektedir.

İkinci olarak Tuhfe-i Nâilî'de Mazlûm Mustafa Paşa adında bir şairden bahsedilir. Osman Efendi adında birisinin oğlu olduğundan, 1861 yılında doğduğundan ve Girit'te Meclis-i Vâlâ üyesi olduğundan söz edilir. Mazlûm'un bir paşa olduğuna ve Girit'te de bulunduğu dair bir bilgi elimizde yoktur. Doğum tarihleri de tutmayan bu iki ismin birbiriyle bir ilişkisi olmadığı açıktır.

Tuhfe-i Nâilî'de geçen bir diğer alakalı madde ise Derviş Ahmed Mazlûm ismidir. Buradaki bilgiler de Anadolu sahasında yazılmış olan ve mevlevî dervişlerini ihtivâ eden Esrar Dede'nin Tezkire-i Şu'arâ'sından alınmıştır. Yer alan bilgilere göre Derviş Ahmed Mazlûm, Konya Mevlevîhânesinde Neyzenbaşılık yapmış bir şairdir. 1661 yılında öldüğü söylenen Derviş Ahmed Mazlûm, bu mevlevîhânedede medfundur. Bu bilgiler ışığında, Konya'da bulunduğu dair bir bilgi elimizde olmadığından ve doğum tarihinden dolayı Mazlûm'un, Derviş Ahmed Mazlûm ile bir ilgisi kurulamamıştır.

Sicill-i Osmanî'de üç farklı Mazlûm isminden bahsedilir. Bu şairlerin ilki Mazlûm Ali Ağa'dır. 1704 yılında topçu başı olduğu bilgisi verilmiştir. Elimizdeki bilgilere göre Mazlûm Ali Ağa'nın divânçenin müellifi olan Mazlûm olmadığı söylenebilir. Sicill-i Osmanî'de geçen ikinci isim Mazlûm Melek-zâde'dir. Mazlûm Melek-zâde'nin ismi Ahmed Efendi olarak kaydedilmiştir. Bu sebeple adı üzerinde Ali isminde kanaat getirilen Mazlûm ile bir ilişkisinin olmadığı düşünülebilir. Sicill-i Osmanî'de geçen üçüncü isim ise Mazlûm Ali Paşa'dır. Mazlûm Ali Paşa hakkındaki bilgiler Tuhfe-i Nâilî'de de yer almakta olup bu bilgiler yukarıda zikredilmiştir. Böylelikle Sicill-i Osmanî'de Mazlûm adındaki şairlerin, Sebzvâr'da doğmuş olan Mazlûm mahlaslı şair olmadığı açıktır.

gurbet yaşantısı sürdüğünü bize düşündürmektedir. Hangi yüzyılda yazıldığı da dîvânçesinden tespit edilemeyen Mazlûm hakkındaki bilgiler, bir diğer eseri *Yûsuf u Züleyhâ*² mesnevisinde daha kapsamlı şekilde yer almaktadır.

Şairin diğer eseri *Yûsuf u Züleyhâ*, 2018 yılında doktora tezi olarak Munise Koç tarafından, inceleme-tenkitli metin şeklinde hazırlanmıştır. Bu doktora tezinde de Mazlûm'un hayatı hakkında tezkirelerden yola çıkılarak bir bilgiye ulaşılamadığı, fakat eserinde geçen şiirlerden edinilen bilgiler ışığında hayatı hakkında bazı bilgilere ulaşıldığı zikredilmiştir. Bu bilgiler ışığında, Mazlûm'un hayatının en azından bir kısmında gurbette olduğu ve adının Ali olduğu bilgileri de teyit edilmiştir.

Munise Koç mesnevi içerisinde geçen bilgilerde şairin adının Kerîm Mir Mihrali ya da Kerim Mîr Ali olduğunu söylemiştir. Bu isimler arasında da Kerim ve Ali isimleri üzerinde kanaat getirilmiştir. Soyunun Hz. Ali'ye dayanmasından ötürü seyit olduğu söylenen Mazlûm'un adı üzerinde varılan bu sonuç, dîvânçe içerisindeki bir gazelden bulmuş olduğumuz Ali ismi ile örtüşmektedir.

Yûsuf u Züleyhâ eseri üzerinde yapılan çalışmada, Mazlûm'un 18. yüzyıl şairlerinden olduğu söylenir. Bir ya da birden fazla olmak kaydıyla en az iki çocuğunun olduğu bilinen şairin ölüm ve doğum tarihleri belli olmamakla birlikte Munise Koç, 1772 yılında Yûsuf u Züleyhâ adlı eseri yazdığı bilinen Mazlûm'un, mesnevîdeki 3368.beyitten yola çıkarak şairin 1726'da doğduğunu tespit etmiştir. Belge niteliğinde olan bu beyit aşağıda verilmiştir.

Sarığır kırk biş il oldı [vü] marğa penc
Sarığır kuvvet gelecekdür marğa renc

Mazlûm'un aslen Sebzevâr'lı olduğu fakat gurbete düştüğü söylenmektedir. Munise Koç, *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevîsinden hareketle Mazlûm'un gurbete düştüğünü bildirir. Buna göre Mazlûm Hâbûşân, Çenârân, Zûrım, İstahr gibi bölgelerde yaşamış, mesnevîyi yazmaya Hâbûşân'da başlayıp İstahr'da bitirmiştir.

---

² Munise Koç, *Mazlûm Yûsuf u Züleyhâ İnceleme-Tenkitli Metin*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 2018.

Üzerinde çalışılan bu dîvânçede herhangi bir temmet kaydının ve müstensihin yazmış olduğu bir ibârenin bulunmaması, eserin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevîsinden önce ya da sonra yazıldığıyla alakalı net bir bilgiye ulaşılmamasını engellemiştir. Fakat şairin şiirlerinde geçen bir beyit dîvânçenin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevîsinden önce yazıldığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Ṭā bahtum için bahtum kelām-ı nātıka

Şûre-i Yûsuf görüldü hıtt ü hâlünğ bir dağı (27/4)

Şair, bahtını görebilmek için, Kur'ân'a baktığını ve bahtında Yûsuf sûresinin görüldüğünü söylemiştir. Bu durum onun *Yûsuf u Züleyhâ* eserini yazmasının derûnî temellerinden birisini oluşturmuş olmalıdır. Şâir dîvânçede, Şam'a gittiğini, orada bir davasının görüleceğini ancak kimsenin ona inanmadığını söyler. Dîvânçede 11. sıradaki gazelde, Şam'a övgüde bulunan şair, kendisinin Hak özü olduğunu dile getirir. Şairin gidip gördüğü ya da görmek zorunda kaldığı şehirler, bu andan itibâren başlamış olmalıdır. Bahtına Yûsuf sûresinin çıkması, kendisinin de Hz. Yûsuf gibi sürgünde, dert illerinde gezip dolaşacağını, ya da dolaştığını işaretini verir.

Şair, Allah ve O'nun son elçisi Hz. Muhammed'den sonra Hz. Ali'yi inananların önderi olarak bilmekte, Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e olan sevgisini bütün dîvânçe boyunca göstermektedir. Öyle ki dîvânçe, Hz. Ali sevgisi temeli üzerinde, tasavvufu, Allah aşkını ve diğer çeşitli konuları klâsik Türk şiirine uygun düşen üslup ve anlayış içinde bizlere sunmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında Mazlûm için Şii mezhebindendir demek mümkündür. Zira On İki İmam'a olan bağlılığı ve bu imamlar içinde Cafer es-Sadık'ı önder olarak kabul etmesi Şii mezhebinden olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Hz. Ali'nin yanında Hz. Muhammed'e olan hassasiyeti ve sevgisi de şiirlerinde kendisini gösteren Mazlûm, Allah aşkı ile hemhâl olmuş, Allah yolunda insanları bu aşka davet etmiştir.

1.2. ESERLERİ

1.2.1. Dîvânçe

Yûsuf u Züleyhâ adlı mesnevisinden sonra tespiti yapıлып üzerinde çalışılan bu dîvânçede vikâye ve temmet kayıtları bulunmamaktadır. Bu sebeple eserin ne zaman yazıldığı hakkında net bir bilgi elimizde yoktur. Ancak hayatı hakkında yazılan bahiste de geçtiği üzere, şairin eserini, *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevîsinden, yani 1771-72 yıllarından önce yazdığı düşünülmektedir.

Eser, 24 varak hacminde olup reddâdelerden anlaşılacağı üzere bir yaprağı eksiktir. İçerisinde 45 şiir bulunduran eserde herhangi bir derkenâr kaydı da bulunmamıştır. Dîvânçede 25 gazel, 4 kasîde, 4 mesnevî, 2 müstezâd, 2, murabba, 2 müseddes, 1 terci-i bend, 1 müsemmen, 1 muhammes, 1 müfred ve 2 adet de hece ölçülü manzûme vardır. Bu şiirlerin beyit toplamı 533'tür. Dîvânçede Fars ya da Arap diliyle yazılmış bir şiir yoktur.

1.2.2. Yûsuf u Züleyhâ

Yûsuf u Züleyhâ eseri, 1771-1772 yıllarında yazılmıştır ve 1845 ve 1852-53 yıllarında istinsah edilmiş olmak üzere iki nüshasının olduğu, eser üzerinde çalışılmış olan doktora tezinde, Munise Koç tarafından zikredilmiştir. Eser, 3518 beyit hacminde olup İstahr şehrinde kaleme alınmıştır.

Mesnevî olarak yazılmış olan bu eser, Molla Camî'nin aynı adlı eserinin kısaltılmış bir çevirisi olup, bir diğer eseri olan dîvânçe gibi Azerbaycan Türkçesi ile yazılmıştır.

1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Mazlûm'un hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında yapılan araştırmalar neticesinde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Şairin bir diğer eseri *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevîsi dışında, şairin hayatı ve edebî şahsiyetinin bilinebilmesi için elimizde yalnızca dîvânçesi bulunmaktadır.

Mazlûm, Azerbaycan sahası Türkçesi ile şiirler yazmış, özellikle mesnevîlerinde olmak üzere şiirlerinde günlük konuşma dilini kullanmaya gayret

etmiş bir şairdir. Hakkında elde edilen bilgilere göre gurbet ya da sürgün hayatı da sürmüş olan Mazlûm'un, herhangi bir edebî çevreye yahut harekete dâhil olduğunu söyleyemeyiz. Yalnızca şiirlerinden hareketle bazı şairlerin meşhûr olmuş beyitlerine nazire özelliği taşıyan beyitlerinin olduğunu söylemek mümkündür.

Didim ey dil kes elünġi dāmeninden dilberün

Didi kim kesse elüm kessünġ anuñ Allāh elin (19/2)

Müdde'î dir muṭlaķā götür ümîd-i vaşlını

Men götürsem ḥaķ götürmez söylerüm billāh elin
(19/3)

Yukarıda verilen iki beyit, Ahmet Paşa(ö.1469-97)'nın bir beytinin, Necâtî Bey(ö.1509)'in anlamca aynı olan bir başka beytiyle karşılaştırıldığı iki beyte nazire olarak yazılmıştır. Sözü edilen şiir meclisinde o dönem merhum olan Ahmet Paşa'nın şu beyti okunmuştur:

Destümi kesseñ kalur dāmân-ı lutfuñda elüm

Dāmenün kesseñ kalur destümde lutfun dāmeni

Bu beyit üzerine bir kısım da Necâtî Bey'in anlamca aynı olan şu beytini okumuşlardır:

Şöyle muhkem dutayın aşķ ile ben yâr etegin

Ya elüm kat ideler ya keseler yâr etegin

Şiir meclisinde iki beyit için taraftar olan kişiler tartışmaya durmuşlardır. Bu esnada Necâtî Bey meclise gelir ve şu beyti söyler:

Necâtî'nün dirisinden ölüsi Ahmed'ün yegdür

Ki İsā göklere aġsa yine dem urur Ahmed'den

Bu olaya nazire olarak yazılan iki beyit gösteriyor ki Mazlûm, klâsik Türk edebiyatının güzel anlatılarından birisine kayıtsız kalmamış, Ahmed Paşa ve Necâfî Bey'in şiirlerine nazire yazacak kadar Anadolu sahasına ilgi duymuştur.³

Şairin tasavvuf ehli olduğu, tasavvufi terimleri çokça kullandığı söylenebilir. Mutasavvıf şairlerin düstûru gereğince şiiri Allah'a davet etmek, insanları doğru yola çağırmak için bir araç olarak kullanmak Mazlûm'un dîvânçesinde açıkça görülen bir özelliktir. Bu yönden bakıldığında, şairin Yûnus Emre(ö.1320) gibi bir mutasavvıf şaire kayıtsız kalmadığını söylemek doğru olacaktır. Dîvânçede Yûnus'un görüşlerinden etkilendiğini gösteren beyit şöyledir:

Şarḫ-ı İslâm'dur şerī'at hem ṭarīkat ma'rifet
Baḫ ḫaḳīkat ravzasundan Ḥaḳḳ'a doḡrı rāh budur (9/5)

Mazlûm'un Yûnus'tan etkilenmiş olduğu beyiti ise şöyledir:

Şerī'at-tarīkat yoldur varana⁴
Hakīkat-Ma'rifet andan içerü

1.3.1. Dili ve Üslûbu

Mazlûm, 18. yüzyılda, bugün İran topraklarında bulunan Sebzevâr şehrinde doğmuş bir şairdir. Doğum yeri Sebzevâr olmasına karşın birçok ili farklı sebeplerden ötürü görmek durumunda kalmış, Şam'da bulunmuştur. Şairin bu sürgün ya da gurbet sürecinde Anadolu'ya gidip gitmediği bilgisi elimizde değilse de Azerbaycan Türkçesinin dil özelliklerinin de görüldüğü dîvânçesinde, Eski Anadolu Türkçesinin yazı diline hâkim bir imlasının olduğu göze çarpmaktadır. Dîvânçesinde ve bir diğer eseri olan *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevîsinde Azerbaycan Türkçesi ile şiirler yazan Mazlûm, mutasavvıf bir şair olup, şiirlerinde sanat endişesini gözetmemekle berâber, dîvânçesinde yer alan musammat bölümünde ve mesnevîlerin dışında kalan şiirlerinde sanatlî söyleyişe de önem göstermiştir. Tasavvuf ehli olduğunu, Hz. Ali ve On İki İmam'ın yolunu takip ettiğini söyleyen Mazlûm, sanatlî söyleyişlerinde dahi Allah aşkını anlatmış ve bu aşkın yolunu talim etmeyi amaçlamıştır. Bu sebeple,

³ Latîfî, *Tezkîretü's-Şu'ârâ ve Tabsîratü'n-Nuzamâ*, Haz. Rıdvan Canım, sf: 506 – 507.

⁴ Yûnus Emre Divânı, Haz. Mustafa Tatçı, Sf: 234.

şairlerinin tamamına yakınının sade ve anlaşılır bir üslupla yazıldığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, âyet ve hadisler, tasavvufi terimler ve Hz. Ali hakkındaki bazı inançlar ve rivâyetlere dayanan sözler, onun dilini ağırlaştıran en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aşağıdaki örnekte “-dür”, “didi”, “ol”, “ben” kelimeleri haricinde Türkçe kelime bulunmamaktadır. Son dize Hz. Ali hakkında söylendiğine inanılan bir sözü, ikinci ve üçüncü dize Peygamber’in Hz. Ali için söylediği rivâyet edilen bir hadisi ihtivâ eder. Hadisin kaynağına ilgili bölümde yer verilecektir.

Pādişāh-ı herd ü ‘ālem server-i dīn Muşţafā
Laḥmuke laḥmi velāyet maḥremidür kul kefā
Didi ki ben şehr-i ‘ilmüm ol ‘Alīyyü bā-behā
Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā zūlfikār (38/8)

Şairin Azerbaycan sahasına dâhil olan dili, şiirleri içerisinde birçok örnekle kendisini göstermiştir. Şair, birinci teklik şahıs zamiri olarak “ben” yerine “men” şeklini yer yer kullanmıştır, Dönüşlülük zamiri olarak adlandırdığımız “kendi” kelimesini ise “öz” şeklinde ifade edilmiştir.

Dönder meni sen ḥaṭā yolından
Pür-luṭf u kerem ‘aṭā yolından (1/5)

Müdde‘î dir muṭlaḳā götür ümîd-i vaşlını
Men götürsem ḥaḳ götürmez söylerüm billāh elin
(19/3)

Ḥaṭāsı Mazlüm’uñ çoḳdur senüñ luṭfuñ ümîd eyler
Sapar Ḥaḳ’dan necāt ol kim kim öz ‘aybına bīnādur
(7/9)

Bu örnekler gibi, Eski Anadolu Türkçesinde örneklerini gördüğümüz “-gil, -uban, -üben, -gilin, -gili, -anda, teg” gibi kelimeler de bugün halâ birçoğu Azerbaycan Türkçesinde yaşamakta olan kelimelerdir. Eserin yazılmış olduğu 18. yüzyılda artık Eski Anadolu Türkçesi, klâsik Türk edebiyatının diline göre belirgin farklar ortaya koymaktaydı. Bu yüzden Azerbaycan Türkçesi özellikleri taşıyan bu dîvânçe için yukarıdaki kelimeler ve birçok günlük konuşma dili unsurları, sözü edilen bu farklar için belirleyici olmuştur.

Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini daha iyi muhafaza ettiği bilinen Azerbaycan Türkçesinin, 15. yüzyıldan sonra Anadolu Türkçesiyle arasında oluşmaya başlayan farklılıkları şu kelimeler ile daha iyi görmek mümkündür: “görsed-, dözet-, kaytar-, andır, neşe/neçe, haçan, kimi, -updür-üpdür”.

Ṭa‘nı kılmañ derdi derdi **görseden**
Murğ-ı zirüñ dāme düşdi **görseden** (35/24)

‘Aşq ile **dözetmiş** anda kandil
Kılmış nazar aña neçe miñg il (34/7)

Ol Süleymān-ı zamān budur ki olmuşdı nihān
... bir ādem güyādur ey şeh šāhin-i zamān
Gelmemişdür senden ayrı evliyā **andır** cihān
Rūz u şeb gerdış kılar vaşfuñı söyler āsumān
...
... (39/2)

Erenler **gidüpdür** bu yol qadımdür
Er ĩlmi bu yola varmağdur ancak (43)

Derdi olmayan **haçan** yoldaş olur

Derde düşen şanma kim yoldaş olur (35/9)

Mazlûm, *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevîsinde, Azerbaycan Türkçesinin, Türkiye Türkçesine göre farklılık gösteren kelimelerine daha çok yer vermiştir. Bu durum üzerinde, mesnevînin akıcı bir üslupla, konuşma diline yakın ve daha sade bir dille yazılan bir nazım biçimi olması etkili olmuştur. Bir dîvânçe olması hasebiyle Mazlûm'un dili, mesnevîsine göre klâsik Türk edebiyatı yazı diline daha yakındır. Klâsik Türk edebiyatında şairler, dîvân ve dîvânçelerde dil hususuna ayrı bir önem göstermiştir. Hem tertip hem de içerik açısından dîvânlar ya da dîvânçeler ayrı bir özenle hazırlanmışlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MAZLÛM'UN DÎVÂNÇESİNİN İNCELENMESİ

2.1. ŞEKİL HUSÛSİYETLERİ

2.1.1. Dîvânçenin Tertibi

Dîvân şiirinde dîvânlar ve dîvânçeler hazırlanırken, bir tertip usûlü uygulanır. Bu tertip usûlü genellikle kasîde, musammat, kısa mesnevî, gazel, rubâî, kıt'a, nazm, tarih, müfret sırasını takip eder. Ancak musammat, mesnevî, gazel ve kıtaların sıralamasında dîvânlar arasında sıralamada farklılıklar görülmektedir. Bu usûle uygun olan dîvânlara mürettep, uymayan dîvânlara ise gayr-i mürettep denilmiştir. Genel itibariyle dîvânçelerde her nazım şeklinde şiir verilmediği ve gazel bölümlerinde de bütün harfler ile şiir yazılmadığından dolayı gayr-i mürettep sayılmaktadırlar. Mazlûm'un eserine bu gözle bakıldığında mürettep bir dîvânçe diyemsek de eserin içinde yer alan gazel bölümünün harf sırasına göre tanzim edildiğini, kasidelerin içerik yönünden Peygamber ile başlayıp Hz. Ali ve din büyükleri sırasını takip ettiğini, musammat bölümündeki şiirlerde de istisnâlar bulunmakla birlikte yer yer dikkat edilmiş tertip hususiyetlerinin var olduğunu söylemek gerekmektedir.

Dîvânçe bir mesnevî ile başlayıp kâfiyelerine göre sıralanmış kasîde ve gazel bölümüyle devam eder. Hemen ardından gelen musammat bölümü, evvela terci'-i bend ile başlanmış ve murabba ile devam etmiştir. Bu araya üç adet kısa mesnevî dâhil edilmiştir. Mesnevîlerin ardından iki adet müstezâd verilmiştir. Müstezâdların peşinden müseddes, muhammes ve müsemmen ve müfred nazım şekilleri gelir. Eserin musammat kısmı da tertipsizdir. Fakat yer yer bazı tertip hususiyetleri, eserin tamamında olduğu gibi bu kısımlarda da göze çarpmaktadır.

Reddâdelerden anlaşıldığı üzere 95^b'den sonra bir ya da daha fazla yaprak eksiktir. Buna göre iki şiirin (44 ve 45) nazım şekli, hece ölçüsüyle ve dörtlükler

şeklinde yazılmıştır. Diğer yandan eserde herhangi bir derkenar kaydına da rastlanılmamıştır.

2.1.2. Nazım Şekilleri

Şair Mazlûm'un divânçesinde “mesnevî, kasîde, gazel, musammat gazel, terci'-i bend, murabba, müstezâd, müsemmen, müseddés, muhammes, müfred” gibi nazım şekilleri kullanılmıştır. Bu nazım şekilleri arasında üzeri özellikle karalanmış bir manzume hece ölçüsüyle yazılmıştır. Eser, mesnevî ile başlayıp, hece ölçüsüyle yazılmış iki manzûme ile bitmektedir. Hacim olarak küçük bir eser olmasına rağmen dîvânçede, hece ölçüsüyle yazılan son iki şiir de dâhil olmak üzere 11 muhtelif nazım şekli kullanılmıştır.

Dîvânçede tercih edilen nazım şekillerinin beyitleri hacim sırasıyla; gazel 185, mesnevî 165, murabba 48, kaside 43, hece ölçülü manzume 25, terci'-i bend 20, muhammes 18, müstezad 16, müseddés 12, müsemmen 4, müfred ise 1 beyit şeklindedir. Eserin sonunda bir de hece ölçüsüyle yazılmış iki şiir vardır. Toplam beyit sayısı böylece 533'dür. Bu nazım şekilleriyle yazılmış olan şiirlerin toplamı – silinmiş hâlde bulunan manzûme dâhil– 45'tir. Divânçedeki şiirler nazım şekillerine göre 4 mesnevî (bir tanesinin içinde gazel nazım şekli ile yazılmış 4 beyitlik manzume vardır), 4 kaside, 25 gazel (burada bulunan bir şiirin yarısının üzeri karalanmıştır), 1 terci'-i-bend, 2 murabba, 2 müstezâd, 2 müseddés, 1 müsemmen, 1 muhammes, 1 müfred, 2 tane de ayrıca hece ölçüsüyle yazılmış manzume şeklinde dağılım göstermiştir.

Bu dağılım bize gösteriyor ki şâir Mazlûm, ağırlıklı olarak sırasıyla gazel, mesnevî, murabba ve kasîde yazmıştır. Şâirin *Yûsuf u Züleyhâ* adlı bir mesnevi yazmış olması, dîvânçede mesnevî nazım şekline neredeyse gazeller kadar yer ayrılmasının nedenini bize açıklamaktadır.

2.1.2.1. Mesnevî

Mazlûm'un dîvânçesinde 4 mesnevî bulunmaktadır. Bu mesnevîlerin toplam beyit sayısı 165 olup dîvânçede en çok örneği olan ikinci nazım şeklidir. Mesnevîler sırasıyla 28, 40, 70 ve 27 beyitlik manzumelerden oluşmuştur.

Mesnevî, İnan edebiyatında vücut bulan, oradan da Arap ve Türk edebiyatlarına geçen bir nazım şeklidir. Kelime anlamı “ikişer, ikişerlik” manasına gelen bu nazım şekli daha çok kısa vezin kalıplarıyla yazılmıştır. Uzun soluklu şiirler olması hasebiyle söyleyişte/yazışta kolaylık sağlaması için kısa kalıplar tercih edilmiştir. Mesnevîler yapısı itibariyle uzun şiirler olarak yazılmışlarsa da kısa olan mesnevîler de vardır ve bu şiirler daha çok kasîde gibi işlev görmüştür.⁵ Sıra gözetilerek söylemek gerekirse dîvânçedeki 2. mesnevî bu özelliği taşımaktadır. Mesnevîlerin içerisinde, şiiri sıkıcılıktan kurtarmak amacıyla gazellere de yer verilmiştir. Aşağıda bahsi geçecek olan üçüncü mesnevî her ne kadar kısa bir mesnevî olsa da içinde bir gazel bulundurur. Mesnevîlerde genel bir mana bütünlüğünün yanında her beyitte, bahsi geçip sona eren bir olay vardır.

Eserin ilk şiiri olan mesnevî, 28 beyittir. İlk şiir olması hasebiyle Allah’a yalvarış ve dua özelliği taşıyan ve böylelikle münâcât vasfı taşıyan şiir, aruzun hezec bahirlerinden “*mef’ûlü mefâ’ilün fe’ûlün*” kalıbıyla yazılmıştır. Mesnevî 24. beyitte gene hezec bahirlerinden “*mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün*” kalıbına geçip bu şekilde devam etmiştir. Mesnevî kısa olmasına rağmen uygulanan şiir içi vezin değişikliği, Hz. Ali’ye “âl-i Ali” şeklinde seslenilen beyite denk gelir. Bu değişiklik, konunun değiştiği kısma özellikle denk getirilmiştir. Bu mesnevîden sonra kasîdeler ve gazeller gelmiştir.

Eserde 33. sırada yer alan ikinci mesnevî, Hz. Ali’ye yazılmış bir naat özelliği taşıyıp, musammat bölümünün içinde yer alan ilk mesnevîdir. Şiir 40 beyitten müteşekkil olup hezec bahrinin “*mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ûlün*” kalıbıyla yazılmıştır. Diğer mesnevîler de hemen bu şiirin ardı-sıra yazılmıştır.

Hz. Ali mesnevîsinden sonra 34. sırada “aşk” konulu bir mesnevî gelmektedir. 70 beyitlik bu şiirin vezni hezec bahirlerinden olan “*mef’ûlü mefâ’ilün fe’ûlün*” kalıbıdır. Kısa bir mesnevî olmasına karşın Mazlûm, şiir içerisinde 17 – 20. beyitlerde aynı vezinde yazılmış bir gazele yer vermiştir. Mesnevîde her on iki beyitte bir tekrar eden ikişer beyit vardır. Böylece her 14 beyitte bir aşk konusu etrafında farklı temaslara yer verilmiştir.

---

⁵ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018, Sayfa: 61.

Aşk mesnevîsini “derd” mesnevîsi takip eder. 35. sırada yer alan bu şiir 27 beyittir. Remel bahrinden olup “*fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün*” kalıbı ile yazılmıştır. Dîvânçedeki en kısa mesnevîdir. Bu mesnevîden sonra musammat bölümü devam etmektedir.

Musammat bölümü içinde yer alan kısa üç mesnevînin konusu önem sırasına göre verilmiştir. Zîrâ şair, Hz. Ali ile aşkı bulup onun derdiyle dertlenen bir şair olduğunu kendi ağzından her fırsatta dile getirmiştir ve bu, mesnevilerin sırasında dikkat çeken bir husus olarak yer almıştır.

2.1.2.2. Kasîde

Dîvânçede 4 kasîde vardır ve bu kasîdelerdeki beyit toplamı 43 olup, üzerine en fazla beyit yazılan dördüncü şiir şeklidir. Bu kasîdeler 1. mesnevîden hemen sonra 2, 3, 4, 5. sıradaki şiirler olup sırasıyla 9, 8, 17 ve 9 beyit hacmindedirler.

Kasîde, Arapça olup “niyet etmek, yaklaşmak” manâsında bir kelime olan “kasada” kökünden türemiştir. Arap edebiyatının erken dönemlerinden beri kullanılan bu nazım şekli, İran edebiyatında da kendine yer edinmiştir. Edebiyatımıza ise İran üzerinden gelmiştir. Kafiyeleşimi gazelinkiyle aynı olup “aa xa xa xa xa” şeklindedir. Kâsidelerin ilk bölümüne konusuna göre nesib-teşbib adı verilir. Kasidelerde bu bölümü, girizgâh, medhiye, tegazzül, fahriye ve son olarak da dua bölümü takip eder.⁶ Ancak bu dîvânçedeki kasîdeler genel itibariyle beyit sayıları düşük olan kasîdeler olduğu için bu bölümlerin hepsinin, kasîdeler içinde net bir şekilde yer aldığını söylemek mümkün değildir.

Dîvânçedeki ilk kasîde 9 beyittir. Aruzun remel bahrinden “*fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün*” kalıbıyla yazılmıştır. Şiir, “yâ Muhammed Mustafa” redifiyle yazılmış olup Hz. Muhammed’e bir naat özelliği taşır. İkinci kasîde ise Hz. Ali için yazılmış bir naat olup 8 beyittir. Bu kasîde de remel bahrinin “*fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün*” kalıbıyla yazılmıştır. Devam eden 3. kasîde din büyüklerine, bilhassa On İki İmam’a yazılmıştır. Eserde yer alan son kasîde, ilk üç kasîdenin içeriklerinden izler taşımaktadır.

⁶ Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları 10. Baskı, Ankara 2013, Sayfa: 122.

Eserde hiçbir devlet adamına yahut bir zâta âit kasîde bulunmaması, şairin Allah'tan başka kimseden yardım dilemediğinin bir göstergesidir. Şair ancak Allah'tan ve O'nun yolunda olan Allah dostlarından yardım dilemektedir.

2.1.2.3. Gazel

Dîvânçede 185 beyit ile üzerinde en çok şiir yazılan nazım şeklidir. Gazel bölümünde 25 şiir bulunmaktadır. Şiir sırasına göre 6 – 30 arası şiirler, gazel nazım şekliyle yazılmış şiirlerdir. Adı geçen 25 şiirden ayrı olarak mesnevî kısmında da bahsedildiği üzere bir gazel, 'aşk' konulu 70 beyitlik bir mesnevinin içinde yer almaktadır. Fakat o şiir gazel bölümünde yer almadığından dolayı istatistiksel açıdan buradaki yirmi beş şiirin içinde değer görmemiştir.

Arapça bir kelime olan gazelin lügat anlamı "kadınlarla aşk ile söyleşmek, konuşmak"tır. Arap edebiyatında ilk dönemlerde kasîdeler içinde bulunmakta olan gazel, daha sonraları 7. yüzyıl itibariyle müstakil olarak tanzim edilmeye başlanmıştır.⁷ İran edebiyatı vasıtasıyla da edebiyatımıza müstakil bir nazım biçimi olarak giren gazel, bizde herhangi bir değişikliğe uğramamış, olduğu gibi kabul görmüştür. Gazel, bugünkü terim anlamıyla sevgiliye yazılan aşk şiirleridir. Buradaki aşkın ve sevgilinin kime ait ve nasıl bir sevgi olduğu ise şairin kalemine kalmıştır.

Gazelin kafiyelenişi kasîde ile aynı olup "aa - xa - xa - xa " şeklindedir. Murassa olan ilk beyti matla, bundan sonra gelen ilk beyit hüsn-i matla adını alır. Aynı şekilde son beyit makta ve sondan bir önceki beyit ise hüsn-i makta olarak adlandırılır. En güzel beytine ise şah beyit denilmektedir.

Şair Mazlûm, gazellerinde bazı istisnalar haricinde gazel sırasını harflere göre takip etmiştir. Fakat bu sıra -kasîde bahsinde de bahsedildiği üzere- kasidelerden başlamış ve gazellerin sonuna kadar devam etmiştir. Şair, Osmanlı Türkçesi alfabesinin 9 harfiyle gazel yazmıştır. Bunlar sırasıyla; **Elif 2, Be 1, Ra 5, Kef 2, Lam 2, Mim 2, Nun 2, Şin 1, He 3, Ye 7** şeklindedir.

Şâir yahut müstensihden kaynaklı olarak 'şin' kafiyeli gazel, 'nun' kafiyesinden sonra verilmiştir. Elimizde tek nüshası bulunan dîvânçede bu hata, eser istinsah edilirken mi yapılmıştır yoksa istinsah eden kişinin eline sonradan geçen bir

---

⁷ Haluk İpekten, a.g.e, Sf: 19.

şiiirden dolayı mı böyle olmuştur bilemiyoruz. Fakat ufak bir hata dışında gazellerin kafiyelenişi tertipli gözükmetedir. Şair, dîvân şiiirinde alışlageldiği gibi gazel bölümünde en fazla ‘ye’ harfiyle, daha sonra da ‘ra’ harfiyle yazılan gazellere yer vermiştir.

Gazeller arasında dîvânçede 29 ve 30. sırada kayıtlı olan iki gazel aruzun iki eşit parçaya bölünebilmesine imkân tanıyan kalıpla yazılmıştır. Bu tür gazellere klâsik Türk edebiyatı içerisinde musammat gazel denmiştir.

2.1.2.4. Terci’-i Bend

Klâsik Türk edebiyatında terci’-i bendler umûmiyetle 8-20 mısralık bentlerle yazılırlar ve bent sayıları da 5 ile 7 bent arasındadır. Terci’i-hâne, bentlere verilen isimken, bentleri birbirine bağlayan beyitlere de vâsita beyti denir.⁸

Dîvânçede 31. sırada yer alan bir adet terci’-i bend vardır. Beyit hesabıyla 20 beyit olan şiiirde 5 bent bulunur ve her bent 8 mısradır. Gazellerin hemen ardında, musammat bölümünün başında yer alan bu şiiirde vâsita beyitleri aynen tekrar ettiği için konu bütünlüğü de sağlanmıştır.

2.1.2.5. Murabba

Murabba, “dört köşeli, dörtlü” manasına gelip klâsik Türk edebiyatında aynı vezinde dörder mısralık bentlerden meydana gelir. Genellikle 5-7 bent olarak yazılmışlardır. Daha fazla ya da az bentli murabbalar da görülmüştür. Murabbalar, “aaaa bbba ccca” şeklinde kafiyelenirler. Bentlerin sonundaki mısraların kafiyesi ilk bentteki gibi kafiyelenirse bu murabbalara “murabba-yı müzdevic” adı verilir.

Dîvânçede bulunan 32. şiiir murabba-yı müzdevic örneğidir. 7 bentten oluşan şiiir beyit hesabıyla dîvânçede 14 beyit hacmindedir. Bir diğer murabba, araya üç mesnevi ve iki adet müstezâd girdikten sonra gelmektedir. Son mısraları aynen tekrar eden manzûme, murabba-i mütekerrir özelliği taşımaktadır. Eser içinde 38. şiiirde yer alan şiiir, 17 bentten meydana gelmektedir ve beyit hesabıyla 34 beyittir. Hacim olarak mesnevî ve gazelden sonra en yüksek oran 48 beyit ile murabba nazım şekliyle yazılmış bu şiiirlere aittir.

---

⁸ Haluk İpekten, a.g.e, Sf: 120.

2.1.2.6. Müstezâd

Müstezâd Arapça'daki anlamıyla “arttırılmış, ziyâde” manasına gelir ki klâsik Türk edebiyatında nazım şekli olarak bir gazelin her mısraının sonuna “*mef'ûlü fâ'ilün*”, “*mef'ûlü mefâ'ilü*”, “*müfte'ilün fâ*” kalıplarıyla yazılmış mısralar eklenmesiyle oluşmuş şiirlere denir. Gazelin kendi veznine göre, eklenen mısraların vezni değişmektedir. İlk ve son tef'île, burada eklenen mısraların veznini belirlemektedir. Fakat tüm bu veznlere rağmen müstezâdın asıl vezni “*fâ'lâtün fâ'ilün*”dür.⁹

Dîvânçede 36 ve 37. sırada bulunmak üzere iki adet müstezâd bulunmaktadır. Bu müstezâdlardan ilki 6 beyittir. Kafiyeleşmesi ise “ab ab cx ab dx ab” olup kalıbı hezec bahrinden “*mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün*”dür. İkinci müstezâd ise 9 beyittir ve kafiyeleşmesi de ilk müstezâd ile aynıdır.

2.1.2.7. Müseddes

Bentleri 6 dizeden oluşan nazım biçimidir. Uyak düzeni umûmiyetle “aaaaa bbbba cccca” şeklindedir. Bu müseddeslere de müseddes-i müzdevic denir. Son iki dizesi aynı uyağa sahip müseddesler de vardır. Bu dizerlerde de dizeler aynen tekrar ediyorsa bu müseddeslere de müseddes-i mütekerrir denmektedir.

Dîvânçede müseddes nazım biçimiyle yazılmış 39 ve 41. sırada yer almak üzere iki şiir vardır. İlk müseddeste birinci bendin son iki dizesi tahribe uğramıştır. İkinci bendin ise son iki dizesi tamamen tahribe uğramış olduğundan dolayı okunamamıştır fakat son iki dizesi mütekerrir olduğundan dolayı bu beytin okunuşu, bir önceki bendin son iki dizesini bakmak suretiyle köşeli parantez içinde yazılarak okuması yapılmıştır.

Bu şiiri müsemmen nazım şekli takip etmektedir fakat bu müsemmen ile kendisinden sonra yer alan müseddes arasında, reddâdeden anlaşılacağı üzere bir ya da daha çok yaprak koparılmıştır. Sonuç itibarıyla müseddes gibi duran 41. şiirin nazım şekli, öncesinde koparılan bir şiirin devamı niteliğinde olabilir ki bu sebeple bu şiire müseddes dememiz uygun olmaz. Fakat mısra sayısına göre bir değerlendirmede bulunulduğunda bu şiire müseddes nazım şekli denmesi uygun

---

⁹ Haluk İpekten, a.g.e, Sf:35.

görülmüştür. Bu müseddeste herhangi bir karalanmış kısım bulunmamaktadır ve tek benttir.

2.1.2.8. Muhammes

Muhammes, 5 mısralık bentlerden oluşan nazım biçimidir. İlk bendin dördüncü ve beşinci dizesi ya da sadece beşinci dizesi aynen tekrar ediyorsa o muhammese, muhammes-i mütekerrir denir. Kafiyeleşmesi ise “aaaAA bbbAA cccAA” ya da “aaaaA bbbbA ccccA” şeklinde devam eder. Eğer son dizesinin sadece kafiyesi tekrar ediyorsa o muhammeslere de muhammes-i müzdevic denir. Bu şiirlerin kafiyeleşmesi ise “aaaaa bbbba cccca” şeklinde olur.

Dîvânçede bulunan muhammes, şiir sırasına göre 42. sıradadır. Muhammes-i müzdevic özelliği taşıyan bu manzumede bentlerin son mısraları kafiyeleşmesi açısından birbirini takip etmektedir ve kafiyeleşmesi “aaaaa bbbba cccca” şeklindedir. Şiir 7 bentten oluşmaktadır.

2.1.2.9. Müsemmen

Bentlerinin dize sayısı 8 olan nazım şeklidir. Uyak düzeni “aaaaaaaa bbbbbbba cccccca” şeklindedir. Müsemmenler de müzdevic ve mütekerrir olarak iki şekilde ayrılır. Dîvânçede 40. sırada yer alan müsemmenin son iki dizesi silinmiştir ve tek bentlidir. Eserde yer alan bu şiir müsemmen-i müzdeviçtir.

2.1.2.10. Müfred

Kendi içinde uyak taşımadığı için klâsik Türk edebiyatında bu nazım şekline müfred ya da ferd denmiştir. Kendi içinde uyaklı olan beyitlere ise beyt-i musarra denmiştir. Müfredler dîvanlarda ebyât-ı müfredât başlığı altında verilirler.¹⁰ Kendi içinde uyaklı olan beyt-i musarralar ise dîvanlarda ‘metâlî’ adıyla verilirler. Mazlûm’un dîvânçesinde, 43. Sırada yer almak üzere sadece bir adet müfred bulunmaktadır ve “eren” tipiyle alakalıdır.

Erenler gidüpdür bu yol kadîmdür
Er ‘ilmi bu yola varmağdur ancak (43)

---

¹⁰ Cem Dilçin, a.g.e., sf:102.

2.1.2.11. Hece Ölçülü Manzumeler

Dîvânçenin 44 ve 45. şiiri olan bu manzûmelerin, sebebi bilinmeyen bir nedenden dolayı üzerinde karanlanmış kısımlar vardır. Buna karşın 44. şiirin kafiye şeması xaxa bbba ccca ddda şeklinde oluşmaktadır. Sekizli hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirin biçiminin halk edebiyatında kullanılan destân nazım biçimi olduğu düşünülmekle beraber karalı kısımların varlığından dolayı net bir çıkarım yapılamamıştır. Şiirde Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Kerbela gibi konulardan bahsedilmektedir.

Eserin son şiiri, ilk dörtlükten başlamak suretiyle karalamalara sahip olduğu için biçimi hakkında 44. Şiir kadar çıkarım yapılamamıştır. Fakat okunabildiği kadarıyla şiirin kafiye şeması “xxxxa bbba ccca” şeklindedir. Bu şiir şairin mahlasının varlığına dâir bir okuma yapılamamıştır fakat içeriğinde kendisinden bahsettiği, Allah’tan yardım dilediği ve “yol sorulmaz” yerde kaldığı anlaşılmaktadır.

2.1.3. Vezin Hususiyetleri

Mazlûm, şiirlerinin tamamına yakını arûz vezniyle yazmışsa da bir kısmını doğrudan hece ölçüsüyle kaleme almıştır. Şair, şiirlerini arûz vezninde yazarken 2 bahir kullanmıştır. Bu tasnife göre 45 şiir içinde en çok kullanılan bahir remel bahri, onu takip eden bahir ise hezec bahridir. Remel bahri 26, hezec bahri ise 15 kere kullanılmıştır. Remel bahrinde en çok *fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün* kalıbı, hezec bahrinde ise en çok *mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün* ve *mef’ülü mefâ ‘ilün fe ‘ülün* kalıbı kullanılmıştır. Sadece hece ile yazılmış olan dört şiir vardır. Bu şiirler dîvânçede 12, 43, 44 ve 45. şiirlerdir. Arûz ve hece ölçülü şiirlerin dağılımı aşağıda verilmiştir.

Remel bahri

Fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün¹¹

Fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün¹²

Fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün¹³

¹¹ 2, 3, 4, 6, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 38, 39, 40, 41, 42

¹² 29

Hezec Bahri

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün¹⁴

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün¹⁵

Mef'ülü mefâ 'ilü mefâ 'ilü fe 'ülün¹⁶

Mef'ülü mefâ 'ilün fe 'ülün¹⁷

Hece Ölçüsü

16'lı hece ölçüsü¹⁸

11'li hece ölçüsü¹⁹

8'li hece ölçüsü²⁰

Türk edebiyatına İran edebiyatı vasıtası ile giren aruz ölçüsünün Türk edebiyatında ilk örnekleri verilirken, Edip Ahmet Yükneki ve Yusuf Has Hacip gibi önemli şairlerimiz, eserlerinde aruz veznini daha çok 11'li hece ölçüsüne uygun düşen kalıplar ile yazmışlardır.²¹ Hem söyleyişte kolaylığı yakalama hem de akılda kalıcılığı açısından hece ölçüsüne yakın değerler taşıyan bu kalıplar, daha çok fikir önderi ve mutasavvıf olan şairlerimiz tarafından sıklıkla tercih edilmiştir. Mazlûm'un da tasavvufî kişiliği ön plana çıktığı için bu duruma dikkat ettiği ve şiirlerinde gazeller haricinde sıklıkla 11'li hece ölçüsü değerlerine denk düşen aruz kalıplarını kullandığını bildirmek gerekir. Dîvânçedeki 1, 11, 13, 14, 31, 32, 33, 34, ve 35. şiirler, hece ölçüsünde 11'li hece ölçüsü değerlerine yakın olan şiirlerdir. Bu şiirlerin beyit olarak hacmi ise 212'dir. Bu rakam, Mazlûm'un hece ölçüsüne dikkat ettiği gerçeğini bize göstermektedir.

Mazlûm, aruz vezninde hakkıyla başarılı olabilmiş bir şairdir diyemeyiz. Vezinlerde eksiklikler ve fazlalıklar görülmesinin yanı sıra imâleler oldukça fazladır.

---

¹³ 35

¹⁴ 5, 7, 10, 21, 30

¹⁵ 11, 13,

¹⁶ 1, 36, 37,

¹⁷ 1, 31, 32, 33, 34,

¹⁸ 12, 29, 30,

¹⁹ 43

²⁰ 44, 45

²¹ Haluk İpekten, a.g.e, sf:140.

Yer yer ahenge katkı sağlamayan zihaf lar, vasl-ı ayn gibi kusur sayılabilecek durumlar görülebilmektedir. Vezin üzerindeki bu durumun, şairin söyleyeceği sözü ön planda tutmasından kaynaklandığı gösterilebilir. İlerleyen bölümlerde örnek olarak verilen beyitlerde özel isimler üzerindeki tasarruflara özellikle değinilmemiş olup imâle ve zihaf bahisleri için örnekleri verilecektir. Mazlûm, mahlasında bulunan kapalı hecelerden dolayı mahlası üzerinde çokça zihafa başvurmuştur. Aşağıdaki beyitlerin ilki mahlas üzerindeki zihaf örneğine, diğer örnekler ise özel isimlerdeki imâle ve zihaf larla örnek teşkil etmektedir.

Mazlûmuñ çokdur haţası sen kerîmsin kı l kerem
Koymagıl rûz-ı kıyâmet yâ Muhammed Muştafâ (2/9)

Getürdi Cebrâ'îl nâd-ı 'Alî'ni
Çağurdı Muştafâ şâh-ı velîni (33/16)

'Aşk idi Ya'kûb'ı ağladan zâr
'Aşk odı kılar Hâlîl'e gülzâr (34/61)

'Aşk itdi Mûsâ'ya yed-i beyzâ
'Aşk düzledi cümle a'zâ (34/62)

2.1.3.1. Vasl

Sözlük anlamı “birleştirme/ulaştırma” olan vasl, iki kelimenin birleştirilerek okunması manâsına gelir. Bir kelimenin son hecesi ünsüzle bitiyor ve ardından gelen kelimenin ilk hecesi ünlü ile başlıyorsa vasl uygulanabilir. Bu, aruz vezninde kusur olarak görülmez. Hatta vasl ile ahenk sağlanıyorsa ve bu ahenk ulama yapılmadığı için bozuluyorsa burada kusur meydana gelmiş olur. Vasla örnek olarak şu beyitler gösterilebilir;

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

Ağlamakdan gözlerüm girdäba şaldı cismimi

‘Aşkuñ_eyler eşkimi izhâr hoş gördük seni (24/2)

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

Men ölüb toprağ olanda kabrüm _üste gelse yâr

Kim maḥabbet koḥusu gele ğubārumdan menüm (16/4)

2.1.3.1.1. Vasl-ı ayn

Vaslda ünsüz ile biten bir kelimeyle, ünlü ile başlayan bir kelime birbirine bağlanır. Ayn harfi ise sadasızdır. Fakat şairlerimiz bu kurala pek riâyet etmemiştir. Bu durum söyleyiş üzerinde ayn harfinin bizde daha yumuşak okunmasından kaynaklanır. Buna örnek olarak aşağıdaki beyit gösterilebilir:

mef'ülü mefâ 'ilün fe 'ülün

‘Aşkıyla uyandı Vāmıķ_‘Azrā

Bu ‘aşka boyandı Vāmıķ_‘Azrā (34/52)

mef'ülü mefâ 'ilün fe 'ülün

Çün bilmez idüm gelürdüm _‘aşka

Şalmayam özüm dilerdüm _‘aşka (34/3)

2.1.3.2. İmâle

İmâle, “çekme, uzatma” manalarına gelir. Terim olarak aruz ölçüsüne uydurulmak üzere açık hecenin kapalı yani uzatılarak okunmasıdır. Aruz içerisinde imâle iki şekilde yapılmıştır. Bunlardan ilki imâle-i maksûredir ve Türkçe kısa hecelerde yapılan uzun okuma işleminin adıdır. İmâle-i memdûde ise Arapça ve Farsça uzun hecelerinin bir buçuk hece, yani kapalı ve açık hece olarak okunmasıdır. Bu durum bazen Türkçe kelimelerde de görülmüştür fakat düz imâlenin dahi kusur sayıldığı aruzda, imâle-i memdûdeyi Türkçe kelimeler üzerinde kullanmak büyük kusur olarak kabul görmüştür.

Arapça ve Farsça kelimelerde, atıf vavları ve tamlama kesreleri, imâle uygulandığında -bir istisna olarak- kusurlu kabul edilmemiştir. Diğer yandan imâlenin bu kusur istisnası ancak kelime sonlarındaki heceler için geçerlidir. Bu kuralların yanı sıra Türkçe’de uzun sesin bulunmaması durumu, imâlenin klâsik Türk edebiyatı içinde istisnalar bulundurmasını zarurî hale sokmuştur diyebiliriz.²²

Klâsik Türk edebiyatı şairleri belki de İslam öncesi kültürden gelen alışkanlığın devamı olarak hece ölçüsünü bir anda bırakmamış, daha çok hece ölçüsüne yakın hecelerle kurulan aruz kalıplarını kullanmaya çalışmış ve Türkçe’de uzun ünlü olmadığı için imâleye çokça yer vermek zorunda kalmışlardır. Bu durum bazen şiirlerde çok sık gerçekleşmiş hatta kalıpların belirlenmesinin dahi zora girdiği durumlar olmuştur. Aşağıdaki beyit dîvânçedeki 13. gazelden alınmadır ve imâle hataları, veznin anlaşılmasını zora sokacak derecede çoktur. Beyitte, altında uzun çizgi olan heceler imâleleri göstermektedir.

mefâ ‘îün Mefâ ‘îün Fe ‘ûlün

İrişdi va‘desi şâhib-zamānuñ

Açıldı perdesi rāz-ı nihānuñ (13/1)

Klâsik Türk edebiyatı şairlerinin, Arapça ve Farsça kelimeler üzerindeki hakimiyetleri klâsik edebiyatın olgun dönemlerinde her ne kadar zirveye ulaşmışsa da tam anlamıyla kusursuz hâle gelememiştir. Zira aşağıdaki beyit Nedim(ö.1730)’in bir beytidir ve klâsik Türk edebiyatının olgun dönemlerinde yazılmış olsa da imâleler fazladır.

mefâ ‘îün mefâ ‘îün mefâ ‘îün mefâ ‘îün

Dehân-ı gonceyi bâz et zebân-ı sūseni ter kıl

Şikest-î tevbeye dahı edene hâzır-cevâbımsın²³

²² M.Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2007, Sayfa: 211.

²³ Cem Dilçin, a.g.e., Sf:13.

Aruz ölçüsünde imâle her ne kadar kusur sayılsa da şairlerimiz, imâleleri beyitteki vurgu yerlerine denk getirerek bu kusuru âhenge dâhil etmişler ve sözün anlamını güçlendirmişlerdir. Buna örnek olarak Mazlûm'un şu beyti gösterilebilir:

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

Kühl-i çeşm-i ehl-i binâ âsitânurğ hâkîdür

Başum üstünde şeref devlet külâhumdur benüm (15/6)

Bu beyitte 'baş' kelimesi Türkçedir ve aslında "feilâtün" tef'ilesi olarak okunmalıdır. Fakat şâir, burada özellikle tef'ileyi "fâ'ilâtün" şeklinde değerlendirip imâle uygulamıştır. Çünkü Mazlûm, aşkını izhar eylediği bu beytinde, âşık olduğu kişinin eşiğinin, kendisinin başının üzerinde bir devlet külâhı gibi yeri olduğunu söyler. Buradaki imâle de vurguyu güçlendirmiş ve anlamın iyice açığa çıkmasına katkıda bulunmuştur. Aşağıda vereceğimiz örnekler, Mazlûm'un Türkçe kelimelerdeki imâlelerine örnek teşkil etmektedir:

Özüñ şulţân-ı 'ādilsin kapunda müdde'î çokdur

Belâlar daşını daşlar meni Mazlûm-ı bed-nâme (21/5)

Ger raķibüñ ta'nesi kılsa müşevveş hâţırüñ

Teñri içün ğam yeme dildâr hoş gördük seni (24/7)

'Aşķ girdâbına Mazlûm şaldı himmet geşdisin

Ma'rifet derin tapar seyr eyleyin deryâmuzı (25/11)

Cânını şükrâna vırür kûyuña yetmek diler

Ärzu-yı vaşl ider 'uşşâķ-arâ ğavġâ budur (8/9)

Türkçe imâlelerin yanı-sıra Arapça ve Farsça kelimelerde istisna olarak kusur sayılmayan atıf vavlarının ve tamlama kesrelerinin imlası olan 'ye' harfî (şair Mazlûm'da bu vav harfî olarak da kullanılabilir) haricinde, doğrudan arapça kelimeler içinde yapılan imâleler, aşağıdaki örneklerde verilmiştir.

Şükr eyle şānesin ol kerīmünġ
Zıkr eyle beķāsın ol ķadīmünġ (1/2)

Ādem-i Qur'an'dur cemālünġ it tefsir ilen
Bes bize bu vechile vechün kelāmullāhdur (9/3)

‘Alī zāt-ı şerif-i kibriyādur
‘Alī beşer degül sırr-ı Hüdādur (33/27)

Tüm bu imâle örneklerinin yanında Mazlûm, “bu” kelimesinde genellikle imâleye başvurmuştur. Eserde yirmi dört adet bu şekilde yapılmış imâle tespit edebildik. Bu uygulamaya örnek olarak şu beyitler gösterilebilir:

Öz lütfünġ ile bidāyet eyle
Bu zerreye bir ināyet eyle (1/11)

Virdünġiz Kālū-belā'da cümle imān ehline
Bu meħabbetdür emānet yā Muħammed Muştafā (2/3)

2.1.3.3. Zihaf

Zihaf Arap edebiyatında terim olarak “aruz ölçüsünde meydana gelmiş olan değişikliklerinin genel adı” şeklinde karşılık bulmuş, lâkin klâsik Türk edebiyatında bu anlamı değişmiştir. Zihaf, klâsik Türk edebiyatında uzun heceleri kısa okuma olarak değer görmüştür. Zihafın kelime anlamı ‘uzaklaştırmak’tır. Zihafın birden fazla çeşidi vardır. Bu, zihafın değerine göre olan bir tasniftir. Bu aruz kusuru imâleye göre daha kusurlu sayılmıştır. Bunun bir getirisi olarak şairlerimizin şiirlerinde zihaf, imâle kadar sık rastlanılan bir kusur değildir. Türkçe kelimelerde uzun olmadığından dolayı imâleye sık başvurulmuştur. Lakin burada kısa okunma durumu olduğundan dolayı zihaf, Türkçe kelimelerde oldukça az rastlanılır.

Hak Te'ālā öz nūrundan luţf u ihsān eylemiş
Bārekallāh dest-i kudret tuħfe yārmiş haţţ u hāl (14/5)

Zulmet-i zülfün-ārā Mazlūmuñ ola zülfikār
Zerre-i mihr-i rūhuñ hürşid ü māhdur ğam degül (17/6)

Muştafā ol fahr-i ‘ālem dünyāya cīfe didi
Varluğundan kim geçerse Hāḡ ile hemrāh imiş (20/4)

Şâir Mazlûm, nispet ‘i’lerinde de zihafı uygulamıştır. Buna örnek olarak şu beyit gösterilebilir:

Hāḡ te‘ālā emri ilen çünki geldüñ cāna sen
Hil‘at-i Rabbānī giydüñ şükr kıl sübhāna sen (18/1)

2.1.3.4. Vezinde Fazlalık

Mazlûm’un şiiirlerinde, sayıları çok fazla olmamakla birlikte aruz vezninde bazı beyitlerde, uygulanan aruz kalıbını açacak hecelere ya da kelimelere rastlanır. Bu minvalde eserde vezin fazlalığı görülen şiiirler ve beyitleri-mısraları şu şekildedir: 11/7, 14/2, 32/4/2. Bu beyitler arasında, 14. şiiirin 2. beytinde bulunan fazladan bir kelime vardır. Bu kelimenin üzeri karalanmış gibiyse de tam bir karalama olduğunu söylemek doğru olmaz. Bu beyitte tekrar aden kelime, manâ ve vezin değerlerine göre beyitten çıkartılmıştır. İstisna olan bu beyitle beraber diğer örneklerde de vezin açısından fazla kalan hece ya da kelimeler yay parantez içinde gösterilmiştir.

Gün yüzüñden zāhir oldı kulbe-i ihsān mañḡa
Göreyim (hergiz) yā Rab cihānda görmegil hergiz zevāl
(14/2)
Kimünḡ ki ‘aşkı yoḡ hayvān-peresdür
Aña ādem dime (ismi) ‘Īsā ḡarıdur (11/7)
Sen nūr-ı münirü’l-Hüdāsın
Mi‘rāc-ı Nebī’de hem(dem) livāsın
Şer‘iyle vaşī-yi Muştafā’sın
Sen vāriş-i enbiyāsın ey şāh (32/4/2)

2.1.4. Kafiye Yapısı

Lügat anlamı ‘başın arkası, ense’ olup edebiyatta beyit sonlarında kullanılan teknik bir husus olan kafiye, manzum ve mensur metinler için önemli bir ahenk unsurudur. Kafiye, kadim Türk edebiyatı şiir anlayışında, aruz ölçüsüyle birlikte kullanımına önem verilen teknik bir unsurdur. Şiirde söylenen şey kadar onun nasıl söylendiği de mühim bir meseledir. Nitekim şairin dile hakimiyetinin ve kaleminin kuvvetinin ölçüldüğü teknik bir unsur söz konusudur. Şairler, sesleri kullanmada anlamla birlikte bir vurgu yakalarlar ve şiirlerinin ahengini büyük ölçüde kafiye ve redifle sağlarlar.

Kafiye, kelime sonlarında en az bir sesin tekrarı ile meydana gelir. Bu sesi gösteren harfe revî harfi adı verilir. Kafiyelerden sonra gelen ve anlamı aynı olan ek veya kelime tekrarlarına ise redif adı verilir. Kafiye her ne kadar ses tekrarına dayalı bir teknik bir unsur olarak gözükse de şiirde kullanılan dilin alfabesi ve imlasi ile doğrudan ilişkilidir ve uygulaması bir birikim gerektirmektedir.

Aşağıda kafiyenin türleriyle alakalı açıklamalar yapmadan evvel, divânçede kullanılan kafiyeler, Osmanlı Türkçesi alfabesine göre, revî harfleri esas alınarak sıralanmıştır. Koyu yazılı bölümde, şiirlerde kullanılmış olan kafiyeler ve karşılarında da o kafiye ile yazılmış şiirlerin numaraları yer almaktadır. Şiirlerin sayılarında kullanılan (/) işaretinden sonra gelen rakam, şiirin bendinin sayısını göstermektedir.

-â	3, 4, 5, 7, 8, 25, 28, 32/1-5, 36 (ziyâdeler) 38/8-12
-efâ/afâ	42/2, 44/2
-atâ/'atâ	45/6
-âb	6
-t	45/5
-ât	38/2-9-15
-et	2, 37(ziyâdeler), 45/2
-it	42/4
-âh	15, 17, 19, 20
-d	45/1
-erd	22
-end	32/7
-r	12, 44/3, 45/4
-âr	16, 24, 26, 31/8-4, 37, 38/1-5-16, 42/3
-er	10, 38/4-6

-vâr	38/14
-âz	42/1
-âk	31/5
-m	32/6
-âm	31(vasıta mısralar), 38/3-17, 40
-im/îm	32/3
-ân/an	31/1, 32/2-6, 32/5, 36, 39/2, 42/6, 44/1
-ın/în	38/13
-âne/ âna	18
-âme	21
-âne	42/7
-âle	42/5
-yle	38/7-10-11
-l	45/3, 44/6
-âl	14, 27
-i	29, 31/3
-tı-ti/di	41
-lı/lî	29
-eri	11
-âli/eli	44/4
- 'alî/'elî	44/5
-âm/am	38/3
-ânı/ânî	31/3

Divânçede kullanılan redifler aşağıda sıralanmıştır. Zira ek ile yapılmış rediflerin haricinde kelime halinde olan redifler, şâirin şiirlerindeki anlam dünyasını ortaya koyabilir. Kullanılan redifler, Türkiye Türkçesi alfabesine göre, kafiye listesindeki düzen doğrultusunda sıralanmıştır.

-bir dahı	27
-budur	8
-da	44/2
-di	38/7-10
-dur gam degül	17
-dur bilmiş ol	42/2
-dur/dür	7, 9, 10, 11, 45/2
-dum	45/3-4
-elin	19
-eyledi	42/1
-gerek	12
-geldi	29
-gil	38/11
-hoş gördük seni	24

-i	31(vasıta beyti), 38/3
-ina	45/1
-imuzdadur	44/1
-imiş	20
-kazılar şah dîvânında	23
-lar	44/3
-legil	38/11
-ler	42/5
-meded ya Murtaza Ali	30
-mesün	42/4
-muzı	25
-müzde	44/4
-sen	18
-sensin ya Alî	26
-sin ya Muhammed Mustafâ	2
-sin	32/3
-si	42/7
-sın ya Aliyye'l-Murtazâ	3
-sın ey şâh	32/1
-sın	32/4-5
-sını	28
-umdur benüm	15
-umdan benüm	16
-ürler	44/6
-ür meni	45/5
-üm	32/7
-üm size	22
-ün bir dahı	27

Kafiyeler, tekrarlanan harf sayısına göre farklı isimlerle adlandırılırlar. Mücerred kafiye yalnızca revî harfi ile kurulan kafiye türüdür. Mürekkep kafiye ise kendi içinde mürdef, mukayyed ve müesses olarak üçe ayrılır. Bu başlıkların ardından, şairin kullandığı farklı kafiye uygulamalarına yer verilecektir.

2.1.4.1. Mücerred Kafiye

Mücerred kafiye, yalnızca revî harfi ile oluşturulan kafiye türüdür.²⁴ Şair, mücerred kafiye büyük oranda 'â' sesi üzerinde kullanmıştır. Diğer yandan 'y' revî harfiyle de yazılan şiirler mevcuttur. Bu şiirler; 3, 4, 5, 7, 8, 25, 28, 32/1-5, 38/8-12, 36(ziyâdeler), 42/2 ve 45/6 numaralı şiirlerdir.

²⁴ M. A. Yekta Saraç, a.g.e. Sf: 272

Yüzünġi her kim ki gördi didiler evlā budur
Ꞑudretullāhdur cemālūñ Ꞑudret-i Mevlā budur (8/1)

Ꞑaşlaruñ tuġrāsını çekmiş zümüröd haṭ ilen
Bārekallāh dest-i Ꞑudret eyleyen imlā budur (8/2)

2.1.4.2. Mürekkebe Kafiye

Mürekkebe kafiye, revî harfî dışında te'sis, dâhil, ridf ve kayd gibi harflerin de bulunduġu kafiyelerdir. Mürekkebe kafiye, içerisinde bulundurduġu harflerin özelliklerine göre üç farklı şekilde adlandırılmıştır. İçerisinde te'sis harfi bulunduran kafiyelere kafiye-i müessese, ridf harfi bulunduranlara kafiye-i mürdefe ve kayd harfi bulunduran kafiyelere de mukayyed kafiye adı verilmektedir.

2.1.4.2.1. Mürdef Kafiye

Mürdef kafiye, revî harfinden önce tekrar eden ridf harfini barındıran kafiye'dir. Bu ridf harfleri ise 'elif, vav, yâ' harfleridir.²⁵ Reviden önceki bu sâkin harflerle yapılan kafiyelere örnek olarak şu beyitler gösterilebilir:

řāh řafīnūñ āsitānı secde-gāhumdur benüm
Āsitān-ı külbeyem Ḥaḳḳ'a nigāhumdur benüm (15/1)

Ger haṭālar ḳılmıřam estaġfurullāhu'l-azīm
Ḥazretūñe gelmişem elde günāhumdur benüm (15/2)

Gördi yārūñ yüzini řermende oldı āfitāb
Çıkmadı ez-süy-ı mařrıḳ tā ki ebr oldı niḳāb (6/1)

Gül-gülāb oldı yanaġuñ doḳıdın ey dil-rübā
Ꞑana döndi la'l-i nābuñġ ḥaşretinden kevşer-āb (6/2)

²⁵ M. A. Yekta Saraç, a.g.e. Sf: 272

2.1.4.2.2. *Mukayyed Kafiye*

Revi harfinden önce kayd harfinin tekrar ettiği kafiyedir. Kayd harfi ise reviden önce, ridf harfi dışındaki sessiz harflerdir.²⁶ Şair Mazlûm'un bu türdeki kafiye örnek teşkil edilebilecek çok fazla şiiri yoktur. Bir gazel ve murabbadan bir dörtlük örnek olarak gösterilebilir:

Mazlûm u fakîr derd-mendüm
Ol mûr-ı za'îf-i pâ-y-i bendüm
Pür murğ-ı esîrân-i kemendüm
Sen zıll-ı Hüdâsın ey şâh (32/7)

Derd-i bî-dermânı aldum cânımı virdüm size
Genc-i bî-pâyan buldum virmezüm derdüm size (22/1)

Țıfl-veş merdümleürüm eşkin töküp efgân ider
Hâlüme virür danuqluql çehre-i zerdüm size (22/2)

2.1.4.2.3. *Müesses Kafiye*

Kafiye içerisinde te'sis harfinin bulunduğu kafiyedir. Te'sis harfi ise revî harfi ile arasında harekeli bir harf barındıran eliftir.²⁷ Eserde müesseses kafiye örnek gösterilebilecek bir şiir, beyit ya da mısra bulunamamıştır.

2.1.4.3. Kafiye Kusurları

Şair Mazlum'un kafiye açısından kusurları, vezin konusunda olduğu kadar çok değildir. Fakat olan kusurları da burada örnekleriyle göstermek gerekir. Şair, kafiye ve redif ortaklığını dîvânçenin ikinci şiirinde bir beyitle bozmuştur.

Hâtemînsin mürselînsin yâ Muḥammed Muştafâ
Hem-dem-i rûḥu'l-emînsin yâ Muḥammed Muştafâ
(2/2)

²⁶ M.A. Yekta Saraç, a.g.e. Sf: 272.

²⁷ M.A. Yekta Saraç, a.g.e. Sf: 272.

Pertev-i Bedr-i münîr sensin eyâ pākîze nûr
Hem-dem-i şâh-ı velâyet yâ Muḥammed Muştafâ (2/3)

Şiirin kafiyesi “-et” şeklindedir fakat bu uyum sadece şiirin 2. beytindeki “-sin” ekiyle bozulmuştur. Hemen aşağıdaki “-âh” kafiyele olan şiirde bütün kafiye ortaklığı sadece dördüncü beyitte “**esmâ**” kelimesindeki son sesle bozulmuştur. Bu örnekler haricinde 13. sıradaki gazelin beşinci beytinde aynı durum gerçekleşmiş, “**nun**” olacak olan kafiye yalnızca “**imâm**” kelimesiyle bozulmuş ve kafiye yalnızca “**un**” ekiyle kalmıştır. Bu örnekler için son olarak 9 ve 27. şiirler zikredilebilir.

Âdemünîğ şânındadır ‘ilm-i ledünnî ey faḳîh
Kenz-i âdem bil mu‘allim ‘alleme’l-esmâ budur (9/4)

Şarḫ-ı İslâm’dur şerî‘at hem ṭarîkat ma‘rifet
Baḫ ḫaḳîkat ravzasından Ḥaḳḳ’a doḡrı râh budur (9/5)

Erdüm Şâm kapusın Baḡdad’dan açar
Sefîller şūfiler bile düvel **anuñ** (?)²⁸ (13/4)

Mazlûm Ḥaḳ özidür âdem inanmaz
Çaḡırsa ḫârici mûhri imâmuñ (13/5)

Şair, birçok şairde de görüldüğü üzere ses benzerliklerini kafiye bir kusur olarak görmeyip “t-d” seslerini birbiriyle kafiyele kullanmıştır. Buna örnek olarak 11. sıradaki gazelin 6. beytinde, “**Hayberî**” kelimesiyle birlikte, “i-i” seslerinin aynı değerde kafiye olarak kullanıldığını görmekteyiz. Buna bir diğer örnek olarak 31. sıradaki terci’-i bendin 3.bendi gösterilebilir.

Kafiye kusurları içerisinde îtâ ismiyle yer alan ve aynı kafiyenin tekrarlanması manasına gelen bir kusur, Mazlûm’un 6. şiirinde kendini göstermiş,

²⁸ Burada bir vezin fazlalığı tespit edilmiştir. Bu vezin fazlalığının düzeltilmesinde bir sonuca varılmadığından yay parantez içinde soru işareti kullanılmıştır.

‘âb’ kafiyesi ikinci mısradaki kullanıldıktan sonra aynı anlamda 4. beyitte de kullanılmıştır.

2.1.5. Ahenk Unsurları

Klâsik Türk şairleri, sözün fasih ve beliğ olmasının yanında, o sözün ahengini de çok önemsemiştir. Kafiye ve vezin gibi teknik ve ses değerleriyle doğrudan alakalı unsurların yanında şiir, ahengin de etkisiyle dinleyen ya da okuyan üzerinde bir musikî etkisi bırakır.

Mazlûm, bütün divânçe içinde, ahenge çok önem vermiş, kafiye ve redifi de bu yüzden dikkatle kullanmış bir şairdir. Halk şiirine de önem veren ve hece ölçüsüyle yazılmış şiirleri de olan şairin şu beyitleri onun ahenge verdiği önemi ve bu konudaki başarısını gösterir niteliktedir:

‘Aşkıyla ‘Alî çü şîr-i ğurrân
‘Aşkıyla ‘Alî çü tîğ-i bürrân (34/16)

‘Aşkıyla uyandı Vâmîk ‘Azrâ
Bu ‘aşka boyandı Vâmîk ‘Azrâ (34/52)

‘Aşk ile tapan tapar Hüdâyı
‘Aşk ile bağan görür liķâyı (34/66)

Şiir dili, iç içe anlam katmanları oluşturduğu kadar, kulağa gelen ses itibarıyla da üstün bir dildir. Eskiden beri var olan ve değerli görülen ses uyumu hem estetik hem de akılda kalıcılık açısından şiir için büyük önem taşır. Klâsik Türk edebiyatında ve İslâm öncesi Türk şiirinde ahenk, hece ölçüsüyle başarılı bir şekilde sağlanmıştır. Bu dikkat, Arap coğrafyası ve kültüründen gelen, daha sonra İran’daki gelişimiyle birlikte Türkler tarafından takip edilen aruz ölçüsünün edebiyatımızda uygulanmaya başladığı dönemlerde de değişmemiş ve Türk şairleri ahenge daima önem vermişlerdir. Kafiye ve ahengin ayrılmaz bütünlüğü, klâsik Türk edebiyatı içinde aruz vezni ile kuvvetlenmiş, aruz ve hece ölçüsünün bir arada görülmesine dahi fırsat vermiştir.

Şair Mazlûm vezin, kafiye ve redif odaklı bakıldığında ahengi önemsemiş, beyit içi kafiyeler, beyit başında kullandığı ön redifler ve ses tekrarlarıyla anlamı pekiştirmesini bilmiş bir şairdir. Burada aruza ve kafiyeye ayrı başlıklar açmadan ses tekrarlarına, beyit içi kafiyelere ve mısra başındaki ön rediflere²⁹ yer verilecek, ahenkle ilgili olan sanatlardan söz edilecektir.

2.1.5.1. Mısra ve Beyit Başlarındaki Ahenk Unsurları

Özellikle mesnevî nazım biçiminde bu ahenk unsuru daha çok görülmektedir. Bu başlık altında ve beyit içi ahenk unsurları bölümünde, vezin ve ses olarak birbirine benzeyen ahenkli kullanımlara odaklanılmıştır. Aşağıda musammat bölümünde yer alan terci'-i bend, murabba ve iki mesneviden alınan ön redifler örnekler gösterilmiştir:

‘Alî’dür her işünġ ‘aynında mevcûd

‘Alî’dür cümle maĥlûĥ içre ma‘bûd (33/3)

‘Alî’dür ‘âlem-i ‘ilm-i ledünnî

‘Alî’dür döndiren ay ile günü (33/4)

‘Alî emri ile kevkeb-i seyyâr

‘Alî dirler melâyikler ne kim vâr (33/5)

Buradaki örnekler, Hz. Ali hakkında yazılmış olan 33. sıradaki mesnevîden alınmıştır. Şair, şiir boyunca beyit başlarında Ali ismiyle şiire başlamış ve bunu üst üste yapmaktan çekinmemiştir. Zira bu uygulamayı hem vurgu hem de ahenk için değerli bir kullanım olarak görmüştür. Aşağıdaki örnekler aşk konusunda yazılmış 34. sıradaki mesnevîden alınmıştır. Hemen sonrasında verilen örnek ise 31. numarada yer alan terci'-i bendden alınmıştır. Terci'-i bendde geçen örnekte, üçüncü ve dördüncü mısraın sonunda bendin kendi kafiyesi olan “ân” eki kullanılmakla birlikte mısraın hemen başındaki kelimedede de “ir/er” kafiyesi kullanılmış, ardından da “-di bize” redifi kullanılmıştır.

²⁹ Yaşar Aydemir, Halil Çeltik. *Kafiyenin Şiiri Şiirin Kafiyesi - Divan Şiirinde Kafiye Hünerleri -*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2012, Sf: 11.

‘Aşkıyla yedi gök oldı şeydā
‘Aşkıyla yedi yer oldı peyda (34/8)
‘Aşkıyla dürüp durur felekler
‘Aşkıyla segirdüşür melekler (34/9)

Mirḡ bir adı var bir ismi Sübhān
Raḥm itmek işi Raḥīm ü Raḥmān
Gönderdi bize delīl-i Qur’an
Ol virdi bize refīḡ-ü ĩmān
Ādemde tecellī ḡıldı iḡsān
Bu zikri dir dilinde insān
Sensin yaradan bu ḡāş u ‘āmı
Bu sırrı beyān ider kelamı (31/1)

2.1.5.2. Beyit İçi Ahenk Unsurları

Beyit ortasındaki ahenkli kullanımlar, beyit ve mısra başlarındakilere oranla daha fazladır. Aşağıdaki örnekler daha çok gazellerden seçilmiştir.

‘Alī’dür sāḡī-yi kevşer ‘Alī’dür ‘āleme rehber
‘Alī Kur’an-ı nātıḡdur ‘Alī’dür mişl-i bī-hemtā (5/5)

‘Alī şāh-ı şecā’atdür ‘Alī ḡaḡdan hidāyetdür
‘Alī ‘ayn-ı yesāretdür ‘Alī’ni görmedi a’mā (5/8)

Serv ü ‘ar‘ar münfa’ildür ḡāmetüñden bāḡ-arā
Gül gülistānda ḡaceldür gül-‘izārumdan benüm (16/2)

Vā’izā va’z eyleḡil ānı ki didi Muşţafā
Başımız āḡirtmagil arturmagil ḡavḡāmuzı (25/8)

Derd-i **bī**-dermānı **aldum** cānumı virdüm size
Künc-i **bī**-yāyān **buldum** virmezüm derdüm size (22/1)

Cür'a-i tevḥīd menīden maṅga en'ām eyledi
Ḥabbeten Ḥaḫ saḫlasun **men** söylerüm Allāh elin
(19/4)

2.1.5.3. Ahenkle İlgili Sanatlar

Ahenkle ilgili sanatlarda Mehmet Ali Yekta Saraç, ahenk unsurlarını; ölçü(aruz), kafiye ve redif, söz dizimindeki fasih kelimeler ve belâgatin bedî bölümünde yer alan söz sanatları olarak zikretmiştir.³⁰ Çalışmanın ikinci bölümünde aruz ve kafiye ile ilgili bölümler ilgili başlıkların altında incelenmiştir. Bunlar dışında belâgatin bedî ilmi içinde söz edilen ahenkle ilgili sanatları ile alakalı hususlar bu bölümde ele alınacaktır.

2.1.5.3.1. *Tarsî*

Tevâzun da denilen tarsî, en az iki kelimeyle yapılmaktadır. Beytin içerisindeki en az iki kelime vezin ve kafiye açısından birbiriyle uyumlu olmalıdır. Aşağıdaki ilk örnekte, kafiye ile birlikte redif de mevcuttur. Beyit sonunda, beytin asıl kafiye ve redifi bulunmaktadır.

Şükr eyle şānesin ol kerīmünḡ
Zıkr eyle beḳāsın ol ḳadīmünḡ (1/2)

İsyān ḳışınınḡ bahārı lüṭfunḡ
Şeyṭān şerininḡ ḫışārı lüṭfunḡ (1/10)

‘Aşḳıyla beni hidāyet oldı
‘Aşḳıyla ‘Alī velāyet oldı (34/15)

³⁰ Yekta Saraç. Klâsik Edebiyat Bilgisine Göre Divan Şiirindeki Ahenk Öğeleri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. 37, 2012. Sf: 109.

‘Alī’dür Mazlûm’uñ rûḥ-ı revānı
‘Alī’dür Mazlûm’uñ dīn-i ĩmānı (33/39)

2.1.5.3.2. *İştikâk*

Aynı kökten türemiş olan en az iki kelimenin aynı mısra ya da beyitte bulunması sanatıdır.

Yalancı zāhidi gör kim maña cennet gülin söyler
Men ol yārũñ yüzün gördüm gül-i **nūr** üste **enverdür**
(10/4)

Vā‘izā va‘z eylegil ānı ki didi Muşţafā
Başımız āğırtmagil arturmagil ğavġāmuzı (25/8)

‘Aşkıyla ‘Alī imām-ı **a‘zam**
Evlād-ı ‘Alī olur **mu‘azzam** (34/37)

2.1.5.3.3. *Cinas*

Belâgat ilminin alt dallarından olan cinas sanatının çeşitleri vardır. Ancak genel anlamda cinas aynı ses değerlerini taşıyan iki kelimenin farklı anlamlarda kullanılması sanatıdır.

Vire bu derde çeken **derdi** maḡa
Derde düşme bī-ḡaber **derdi** maḡa (35/4)

Düş muḡīṭ-i derde dūr bul **dürr-i ter**
Kim ki ‘ıvāz oldu aḡa **dürr yeter** (35/19)

Yoldaş oldur Mazlûmunġ derdin **bile**
Yoldaş oldum çün dīdũñ derdüm **bile** (35/27)

2.1.5.3.4. *Tekrîr (Yineleme)*

Yineleme, şiirde ahenge katkı sağlayan önemli bir unsurdur. Eski Türk şiirinden bu yana vurgu ve ahenk için ses tekrarları kullanılmaktadır. Bu anlamda tekrar hem anlama hem de ahenge katkıda bulunmaktadır.

Tekrar sanatı içerisinde yer alabilen redif, ayrı bir konu olarak da ele alınmış, bu durum da redif üzerinde bir kavram karışıklığı olduğunu ortaya koymuştur.³¹ Bu sebeple dîvânçedeki şiirlerde bir ahenk unsuru olarak redifi üç alt başlık altında inceleme yoluna gidilmiştir.

2.1.5.3.4.1. *Redif ve Nakarat Olmayan Söz Tekrarları*

Burada verilecek örnekler, şiir içinde özenle redif olmayan ve mütekerriren, yani özenle bir bendin sonunda tekrarlanan bir mısra vasfında yazılmamış ses tekrarlarının olduğu örneklerdir.

‘Alî şâh-ı şecâ‘atdür ‘Alî hağdan hidâyetdür
‘Alî ‘ayn-ı yesâretdür ‘Alî’ni görmedi a‘mâ (5/8)

Ûudretullâhdur cemâlünğ kudret-i Allâh’dur
Ûalb-i mü’mîn beyt-i Rabbi uş bu beytullâhdur (9/1)

2.1.5.3.4.2. *Redif Değerindeki Ses Tekrarları*

Şiirlerde kullanılan rediflerin de söz tekrarı olarak zikredilmesi, rediflerin de yapı itibariyle kelime tekrarı olarak kabul edilebileceği durumudur. Aşağıdaki örnekler, rediflerin neredeyse bir mısranın yarısını kapsayan örneklerdir.

Hâtemînsin mürselînsin yâ Muğammed Muştafâ
Hem-dem-i Rûhu’l-Emîn’sin yâ Muğammed Muştafâ (2/1)

Hem-dem-i sırr-ı Hüdâsın yâ ‘Aliyye’l-Murtażâ
Hağ yolına cân fedâsın yâ ‘Aliyye’l-Murtażâ (3/1)

---

³¹ Yekta Saraç. a.g.m. Sf: 120.

2.1.5.3.4.3. *Nakarat veya Mütekerrir Ses Tekrarları*

Murabba-yı mütekerrir ve terci'-i bendlerin vasıta beyitleri, ahenge katkı sağlamasının yanında bendlerin veya dörtlüklerin anlamını da bir merkez üzerinde toplamaktadır.

Ol şāh-ı Necef emīr-i server
Hay kıldı helāk oldu Haydar
Şīrüm didi Haq aña muqarrar
Ez-rüz-ı heycā qopardı Hayber
Qaytardı günü maqām-ı aḥter
Bu zikri oqurdu dāyim ezber
Sensin yaradan bu ḥāş u 'āmı
Bu sırrı beyān ider kelāmı (31/4)

Ey rızq viren qamuya Rezzāq
Dār-ı luḥ ü kerem her işde şaddāq
Bu levḥ ü qalem bişāt ü revnāq
Emrūñle durur zemīn ü evrāq
Mazlūm u faqīr şenāya müştāq
Tā düşmeye söz qapuñda köstāk
Sensin yaradan bu ḥāş u 'āmı
Bu sırrı beyān ider kelāmı (31/5)

Tıynetini ādemürñ kıldı muḥammer ez-ḥāmı
Qudretinden ādemürñ vechinde yazdı elhāmı
Cāna geldi aḥsurub söyledi ism-i a'zāmı
Lā fetā illa 'Alī lā seyfe illā Zūlfikār (38/3)

'Ālemi ṭūfāna virdi ğarqa gitdi baḥr ü ber
Nūh girdi geştine tā bulmaya andan zafer
Oḥudı ism-i tebārek 'Alī-yi Hayre'l-Beşer
Lā fetā illa 'Alī lā seyfe illā Zūlfikār (38/4)

2.1.5.3.5. *Müvâzene*

Müvâzene, bir ses benzeşmesi sanatıdır. Bu sanatta, nazım ve nesir farketmeksizin en iki kelimenin aynı sesli tekrarlamamasına rağmen aynı vezinde olması gerekir. Mazlûm'un şiirlerinde bunun örneklerine sıklıkla rastlanır. Neredeyse bütün bir beyitin müvâzeneye yakın olduğu şiirler de vardır.

Getürdi Cebrâ'îl **nād**-ı 'Alî'ni
Çağurdu Muştafâ **şāh**-ı velîni (33/16)

'Aşkıyla 'Alî çü **şîr**-i ğurrân
'Aşkıyla 'Alî çü **tîġ**-i bürrân (34/16)

2.1.5.3.6. *İrsâd*

İrsâd, secili nesirde ya da kafiyeli şiirde, bu kafiye ve secinin nasıl devam edeceğine lafız ve mana olarak işaret edilmesidir. Şiir bahsinde, mısra içinde geçen bir sözün, mısranın sonundaki kafiyeye gelecek olan kelimeyi işaret etmesidir. Dîvânçe içinde buna örnek olarak şu beyit gösterilebilir:

Şāha gelen **vāşıl** olur yola gelen **îşal** olur
Ârzümânlar hâşıl olur kâzîlar şāh dîvânında (23/4)

Buradaki örnek, musammat gazelden alınmış bir örnektir. Musammat gazellerde uyak düzeni "aa xa xa xa" olan bir gazelin uyak biçimi "xaxa bbba ccca" şeklinde olmaktadır. Bu bilgiler ışığında birinci beytin ortasında geçen "vâşıl" kelimesi, ikinci mısradaki "îşâl" kelimesine hem mana hem de lafız yönünden işaret etmektedir.

2.1.5.3.7. *Reddü'l-Acüz Ale's-Sadr*

Şiirde beytin son kelimesinin, birebir ya da aynı kökten gelen bir başka kelime olarak kendisinden önce de beyitte yer alması sanatıdır. Bu sanat hem ses tekrarına hem vurguya hem de mana bütünlüğüne katkı sağlamaktadır. Dîvânçede aynı kökten iki keklimeyle yapılan reddü'l-acüz ale's-sadr için verilen örnek şöyledir:

İsme Ādem'dür müsemmā görmedi dīv ü raķīb
Bilmedi gökde melāyik Ādem'ün **esmāsını** (28/3)

2.1.5.3.8. *İâde*

İâde sanatı, bir beytin sonundaki kelime ile bir sonraki beytin ilk kelimesinin aynı olması sanatıdır. Bu durum, iki beyit içinde bir anlam bütünlüğüne işaret eder. Anlamla birlikte bir ahenk unsuru olan iâde sanatına dair bulunabilen tek örnek şöyledir:

Kim ki 'irâđ oldu aña derd ü şer
Olmayan derd ehli derdden derd düşer (35/18)

Düş muhîṭ-i derde dūr bul dürr-i ter
Kim ki 'ivâz oldu arğa dūr yeter (35/19)

2.2. MUHTEVA HUSUSİYETLERİ

2.2.1. Edebî Türler ve Şiirlerin Muhtevası

Edebî türler, kadim Türk edebiyatı içinde, var olan eser ya da eserleri, konu bakımından tasnif etme amacının yanında, bizlere şairin fikir ve hayal dünyasını da bütünüyle vermektedir. Edebî tür, şâirin içinde bulunduğu ortam, kültür ve yaşamış olduğu dönemin bütün unsurlarına karşı, hangi hâl üzere olduğunu bizlere yansıtmaktadır.

Bu anlamda bakıldığında, dîvânçede geçen şiirlerin, genel manada hangi üslupta yazıldığı ortaya çıkmış olacaktır. Dîvânçede, tür çeşitliliği zengin olmamakla birlikte, belli başlı türler haricinde müstakil olarak ele alınabilecek şiirler yoktur. Bundan dolayı şiirlerin türleri ve muhtevası, ait oldukları nazım biçimi bölümlerine göre tasnif edilmiş ve ele alınmıştır.

2.2.1.1. Mesnevîlerin Muhtevası

Şair Mazlûm'un dîvânçesindeki mesnevîlerin üçü musammat kısmının içinde, bir tanesi ise eserin başında yer almaktadır. Eserdeki ilk şiirin ilk beyitleri tevhid türü olarak adlandırılabilir niteliktedir. Dördüncü beyitten sonra şiir münâcât olarak

devam eder. Mazlûm, Allah'ı hatırlamanın, O'nu gönlünde ve dilinde tutmanın insanın dertlerini gidereceğini söyler. Devamında kendi hatalarından, şeytandan ve nefsinden Allah'a sığınır. Allah'tan yardım isteyip, Hz. Eyüb'ün sabrına sahip olmak için duâ eder. Mazlûm bu mesnevinin sonunda, bütün bir dîvânçe boyunca bahsettiği, aşkını anlattığı Ehl-i Beyt ve Hz. Ali'den bahseder. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i katleden Yezid'e lânet okur. Bu kısım, özellikle vezin değişikliği ile verilir. Mazlûm'un münâcâtı, Allah'a yalvarıp rahmet bekleyerek ve âlimlerin yolu ve amelleri üzere olmak için ettiği dua ile son bulur.

Bir diğer mesnevi, musammat bölümünde yer alan ilk şiir olup hacmi küçüktür. Naat türünde yazılmış olan bu mesnevi, Hz. Ali'ye yazılmıştır. Hz. Ali, Mazlûm için, Allah'ın seçmiş olduğu, aslanım dediği, inananlara doğru yol olarak işaret ettiği, insanlığa bir lütuf olarak gönderilmiş bir nûrdur. Bu durum, Hz. Ali'nin her şeyin kaynağı olarak görülmesine yol açmış ve hâliyle ilk bakışta mübalağalı görünecek olan söylemlere sebebiyet vermiştir. Hz. Ali, ledün ilminin sahibi, Allah'ın tecelli ettiği nûr, ay ile güneşi döndüren güç, Hz. Nûh'u gemiyle kurtaran, Hz. İbrahim'in ateşini söndürerek Nemrud'u cehenneme gönderen, Yûsuf'u kuyulardan alıp şah yapandır.

Musammat bölümünün ikinci mesnevisi, aşk konusu üzerine yazılmıştır. Bir aşk hikayesinden ziyâde, aşkın ne olduğu ile ilgili görüşler ve inanışlara yer verilen şiir, bu manada bakıldığında, tasavvufî bir nitelik taşır. Çünkü bu aşk, Allah aşkıdır. O aşk ile âlemler ve gök yaratılmış, insan meydana gelmiş, yeryüzünde nebâtlar yetişmiştir. Gene bu aşk sayesinde Hz. Ali, Allah'ın kükreyen aslanı olmuş ve Hayber'in kapılarını koparmıştır. Şiirde bu aşk sayesinde dünyaya gelen On İki İmam'dan bahsedilmiştir. Şiirde meşhûr aşk hikayelerine de değinilmiştir. Gülşah ile Varka, Leyla ile Mecnûn, Şirin ile Ferhâd, Vâmık ile Azrâ, adı geçen hikâyelerdir. Bu aşkın Hz. Musâ'ya mucize gösterdiğinden, Hz. Yakub'u ağlattığından ve Hz. Yûsuf'u kuyulardan çıkardığından bahsedilir. Kendisinin de bu aşkı daha dünya yarılmamışken, elest bezminde kabul ettiğini söyler Mazlûm.

Aşk konulu mesnevinin ardından dert konulu bir mesnevi gelir. Tasavvufî bir mesnevi diyebileceğimiz bu manzûmede, derdin ne olduğundan, derdin kimlerde olup kimlerde olmadığından, dert ehlinin derde nasıl baktığından bahsedilir. Şair,

dert ehli olanlardan örnekler verir. Buradaki derdin, Allah aşkının derdi olduğu açıktır. O yolda gidenlerin halk arasında itibar görmeyip hor görüldüğünü söyler. Allah'ın huzuruna çıkıp O'nu görme ümidinin en büyük dert olduğu belirtilir.

2.2.1.2. Kasîdelerin Muhtevası

Dîvânçede toplam 4 kasîde vardır. Bu dört kasîde, ilk şiirin hemen ardından gelir. Münâcâtın hemen ardından, tertipli bir dîvânçeye uygun düşecek şekilde sıralanmış bu şiirler, naat türünde yazılmış olup ardından gazellere geçilmiştir.

Münâcâttan hemen sonra gelen ilk kasîdenin redifi, “yâ Muhammed Mustafâ”dır. Hz. Muhammed'e naat şeklinde yazılan bu kasîde, O'nun Hz. Cebrail'e dost olması hasebiyle vahiy alan kişi olduğunu, gönderilmiş son elçi olduğunu bildirerek başlar. Velîlerin şahı oluşundan, müminlere emânet olarak bıraktığı sevgisinden, aşkından ve şefaatçi oluşundan söz edilmiştir. O'nun mübârek ismini zikredenlerin gamdan kurtulacağını söyler şair. Bütün kuşların, hayvanların onun ismini zikrettiğini, kendisinin de böyle yaptığını ve şefaatçi olarak onların zikrettiği bu vasıfları tamama erdirmesini ister Hz. Muhammed'den.

Dîvânçedeki ikinci kasîde, Hz. Ali'ye yazılmış bir naat olup, şiirin redifi “yâ Aliyye'l-Murtazâ”dır. Hz. Ali, Allah'ın tüm dünyayı “kün” (ol) deyip yaratması gibi, Mazlûm'un sözlerinin kaynağı olan kişidir. Hz. Muhammed'in Mirâc'ında karşılaştığı, Allah'ın hakkında “Ali'den başka yiğit, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur” dediği kişidir. Öyle ki Kur'ân'ın ayetleri baştan sona onun vasıflarına uygundur çünkü o, Allah'ın kendisinden razı olduğu kişidir. Şair, Hz. Ali'den yardım isteyerek sonlandırır şiirini.

Dîvânçede konu bakımından gösterilen hassasiyet, üçüncü kasîde ile devam eder. Şiir, din büyüklerine, daha özel bir ifadeyle ‘On İki İmam’a naat olarak yazılmıştır. Şiir, İhlas sûresinin manâsının verilmesiyle başlar. Sonrasında sırasıyla, Hz. Ali, Hz. Hasan Hulk-ı Rıza, Kerbelâ'lı Hz. Hüseyin, Zeyne'l-Abâ, Muhammed Bâkır, Câfer-i Sâdık, Mûsâ-yı Kâzım, Şah Horasan, Şah Muhammed Takı, Ali Nâkî, Muhammed Askerî Sâlâr, Hücetü'l-Kâyim Muhammed isimleri verilmiştir. Burada adı anılmayan son imam, Sâhib-i Zamân ve Mehdi gibi isimlere sahip olan imamdır. Hâlâ geleceğine inanıldığı için adı zikredilmemiştir. Hepsisiyle alakalı güzel sözler

söyledikten sonra Mazlûm, Allah'ın aşkı ile gönderdiği bu âlimler sâyesinde sır olan zerrelere açığa çıktığını ancak zâhidin bu sırrı göremeyeceğini dile getirir. Bu yolda rüsvâ olmanın ayıp olmadığını, bu yolda âşık olanın canını vereceğini söyler son beytinde.

Son kaside, gene Hz. Ali'ye yazılmış bir naattır. Hz. Ali'nin Allah tarafından gönderilmiş bir yardım eli ve doğru yol olduğu şair tarafından tekrar tekrar dile getirilir. Bu yolla dümyanın geçiciliğinden, sahteliğinden bahsedilir. İki âlemde de önder olan Hz. Ali hakkında Mazlûm, boş yere övgü dolu sözler söylediğini, sözlerinin onu övmeye yetmediğini dile getirir.

2.2.1.3. Gazellerin Muhtevası

Dîvânçede yer alan gazel bölümünde 25 gazel bulunmaktadır. Buradaki şiirler, üslup bakımından âşıkâne, hikemî, sufîyâne gibi farklı üsluplarda yazılmışlardır. Gazeller, yazıldıkları üsluplara göre alt başlıklar açılarak bu başlıklar altında ele alınmış ve türleri hakkında bilgiler verilmiştir. Gazeller içinde doğrudan naat olarak yazılmış şiirler de vardır. Bu şiirler ise **26**, **29** ve **30**. sırada yer alan gazellerdir. Üç şiir de Hz. Ali hakkında yazılmıştır. Şiirler içinde hangi üslupta yazıldığı belirlenemeyen şiirler ise 13 ve 15. Sırada yer alan gazellerdir. Bu gazelerde şair kendi içinde bulunduğu hali anlatmaya çalışmış, çeşitli konulara değinmiştir. Bu sebeple şiirlerde ağırlıklı olarak hissedilen bir üslup ve içerik saptanamamıştır.

Mazlûm'un 19. sırada yer alan gazeli, "elin" redifli olup, Ahmet Paşa ile Necatî Bey'in meşhur beyitlerine nazîre özelliği taşımaktadır. Tüm şiir boyunca bu dizelerin şiire katmış olduğu hava devam ettirilmiştir. Ahmet Paşa(ö.1496) ve Necatî Bey(ö. 1509)'in beyitlerinin ardından Mazlûm'un nazîre özelliği taşıyan beyiti aşağıda sırayla verilmiştir:

Destimi kessen kalır dâmân-ı lütfunda elim

Dâmenin kessen elimde kalır lütfun dâmeni (Ahmed Paşa)

Şöyle muhkem tutayın aşk ile dildâr etegin

Ya kat' ideler destim ya keseler yâr etegin (Necatî Bey)

Didim ey dil kes elürği dâmeninden dilberün
Didi kim kesse elüm kessürğ anuñ Allâh elin (Mazlûm)

2.2.1.3.1. *Âşıkâne*

Mazlûm, mutasavvıf şairlerimizdendir. Onun şiirlerinde ilâhî aşk her an hissedilir. Bundan dolayı onun sevgiliye yaptığı güzel iltifatlar dahi, sonunda Allah'ın yaratma kudretine ve sanatının güzelliğine bağlanmak durumundadır. Aynı şekilde sevgili olarak Hz. Ali'den de bahsedilir. Böyle bir anlayışla sevgiliyi işleyen, Allah'ın zâtını, sevgilisinin yüzünde tecelli etmiş bir nûr olarak gören şâir, bunun hasretini yaşamakta, bununla birlikte zâhide de bu güzelliğe secde etmesi gerektiğini söylemektedir. Bu gözle bakıldığında bazı gazellerinde rindâne üsluplar görülmüş olan Mazlûm'un maksadı genellikle aşka davet ve onu ispattır.

Eserde; **6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 21, 22, 24,** ve **27** numarada yer alan gazeller bu üslupla yazılmıştır. Bu şiirlerde bahsedecek olursak şair, 6. şiirde sevgilinin güzellik unsurlarından bahseder. Bu unsurlar öylesine güzeldir ki Mazlûm'un gönlünü harab eder. Şair onun aşkıyla yanıp tutuşur. Devam eden 7. şiirde sevgilinin bu güzellik unsurları Allah'ın yaratmasına, sanatına ve kudretine bağlanır. Allah'ın lutfuyla bir insan ancak böyle güzel olabilir. Bu güzelliğin unsurlarını da Kur'ân'a, sure ve ayetlere teşbihle açıklar. 8. şiirde sevgilinin bütün güzellik unsurlarını sayıp bunlara Allah'ın yaratması ve gücü nazarıyla bakarak hayrete düşer. 10. sıradaki şiirde gene aynı üslûp kullanılmış ve sevgilinin mucizevî güzelliğine zâhidin secde etmesi söylenmiştir. Zâhidin ona cennet gülünden bahsetmesine sitem edip kendi sevdiğinin cennetteki güllerden daha güzel olduğunu dile getirmiştir.

11. sırada yer alan gazelde sevgili öyle güzeldir ki Cemşîd ve Hüsrev onun nûru karşısında kulluğa durmaktadır. O sevgili Hz. Yûsuf'a da güzellik bakımından denktir. Bu aşkın yolunda gitmenin Hak olduğu, bu aşka sahip olmayanın ise hayvan gibi olduğu söylenir. Burada Allah aşkı evvela sevgilinin vasıflarıyla sonra da Hak yol oluşuyla alakalı ele alınmıştır. Hemen sonrasında bulunan 12. sıradaki gazelin

üzeri büyük ölçüde karalanmıştır. Fakat onun da âşığın tanımını yapan bir gazel olduğu ilk beytinden anlaşılmaktadır.

14. sırada bulunan gazelde, Allah o sevgiliyle birlikte Hz. Yûsuf'un güzelliğini tekrar etmiş, onun dudağındaki suları ise Hızır(a.s.) tarif etmiştir. 16. sıradaki gazel, genel manada şairin, felek yüzünden sevgilisinden ayrılışını, hasretinden dolayı âh edişini anlatır. Öyle âşıktır ki Mazlûm, ölse bile toprağından aşk kokuları gelmektedir. O, her an sabâ rüzgarından mutlu bir haber beklemektedir.

Şair, 21. sıradaki gazelde, ciğerlerinin kanını toplayıp onunla sevgiliye şiir yazdığını, bu habere de sabâ rüzgarının gelip dost olmasını ister. Ki bu haber, bu şekilde sevgiliye ulaşacaktır. Ondandır ayrı olmanın, üstünü başını paramparça ettiğini söyler. Akli başından giden Mazlûm'un gönül kuşu, o sevgilinin saçlarına dolanmıştır. Bu gazelin son iki beytinde şair Allah'a yalvarır ve ibâdetlerini kabul etmesini söyler.

22. sıradaki manzûmede şâir, dert ehlidir. Bu derdi canını, yani dünyalığını vererek bulan şâir, bunu kimseye vermemekle kararludur. Bu yolda halk içinde rüsvâ olduğunu fakat aşk içinde de yukarı mertebelere çıktığını yazmıştır. Bu durumdan dolayı söylediği sözlerin ve içinde bulunduğu hâllerin kimseye değmemesini ister

Âşıkâne gazel adı altına alabileceğimiz son şiirlerden biri 24. şiirdir. Burada şâir, gurbet günleri geçip gitse bile gamlı gönlünün daha da çok gamlandığını söyler. Göz yaşları bir girdap oluşturarak ortaya çıkmış olur. Onu her gördüğünde gönlündeki acı artmaktadır. Mazlûm, o sevgilinin hatrı için yabancılara karşı tevazü göstermektedir. Tüm bunlara rağmen Mazlûm, o sevgiliyi hoş görmektedir.

Bu üslupta yazılmış son şiir 27. sırada bulunan şiirdir. Bu şiirde, tasavvufî terimler her ne kadar bize, sûfiyâne bir üslup olduğunu düşündürse de burada sevgilinin güzellik unsurlarından yola çıkıldığını belirtmek gerekir. Şair, sevgilinin gözlerinden, ondan gelecek bir haberden, uzaklarda oluşundan, hilal kaşlarından ve dudağındaki sudan bahseder.

2.2.1.3.2. *Rindâne*

Şair sevgiliden yahut tasavvufî terimlerden bahsettiği şiirlerinde zâhid tipine, muallim, vaiz ve fakih tipine göndermelerde bulunur. Fakat bu üslubun birkaç beyitle

başka konuların gölgesinde kalmadan işlendiği tek şiir 17. Sırada bulunan gazeldir. Redifi “gam degül” olan gazelde “aşkın miracı”ndan bahseder Mazlûm. O aşk yüzünden Mansûr gibi darağacına çekilse bile bundan dolayı bir gam, tasa duymayacağını söylemektedir. Burada, o güzellere bakmanın dert değil, yalnızca bir günah olduğunu söyler. Bu aşkın yolu öyle çetrefillidir ki, Mazlûm o saçların yani kesretin içinde Zülfikâr gibi olmak ister zirâ o sevgilinin güzel cemâli, şairin ulaşmaya çalıştığı yer, vahdettir ve kesretin bir ifadesi olan saçlar buna engel olmaktadır. Tüm cefalar şair için gam değil aksine güzelliştir. Zahide kendisini bu güzellikten mahrum eylememesini söyler. Müddeilerin iddialarının da bu yolda gam olmadığını, sevgiliye, güzele bakmanın yalnızca olsa olsa bir günah olacağını belirtir. Buradaki güzelden kasıt Allah’ın cemali yahut o cemalin tecelli ettiği bir insanın, sevgilinin yüzüdür.

2.2.1.3.3. *Hikemî*

Mazlûm, kendisini aşk ehli olarak görür. Bu yolda nasihat vermekten de kaçınmaz. Özellikle zâhid, fâkih ve kendi hakkındaki iddiacılara cevap verip onlara Allah aşkını anlatmaktan geri durmaz. Burada da nasihat, öğüt verme üslûbunu kullanır. Gazel bölümü içerisinde, aşka dair tanımlar, sevgilinin kim olduğu, insanın varlığının ne olduğunu anlatan şiirler; **23** ve **28**. şiirlerdir.

Mazlûm, kadınların yüce divanından bahseder 23. sırada yer alan şiirinde. O divânda nelerin sual edildiğinden, nelerin inanmışlara dağıtıldığından, o meclisin genel olarak nasıl bir meclis olduğundan bahseder. O meclis ki orada yalanın ve iki yüzlülüğün işi yoktur. Oraya insanlar olgunluk pâyesini almaya gelirler. O divana ulaşanlar istedikleri menzile sevkolunurlar. Orada kadınlar, Allah’ın buyruğunu sormaktadır. Şair Mazlûm, tüm bunları anlattıktan sonra herkesi oraya çağırır ve mürşidin ulu olduğunu onun emirlerine uymak gerektiğini söyler. Kendisinin de o kadınların kulu olduğunu dile getirir.

Şair, 28. Sırada yer alan şiirinde, aşkın ne olduğundan, âşık olanın nasıl davranması gerektiğinden bahseder. İnsanın sarhoşluğunun aslında şarabı ve içkiyi terketmekte olduğunu dile getirir. Tasavvufi bir terim olarak da “ibn-i vaktüz” der

zamanın çocuğu olduklarını o yüzden yarının endişesiyle uğraşmaktansa günün telaşının hakkını vermeyi düstur edindiklerini anlatır vaize.

2.2.1.3.4. *Sûfiyâne*

Mutasavvıf bir şair olan Mazlûm, burada, hakkında bahsedeceğimiz şiirlerde, tasavvufî terimleri, tasavvufî hâlleri, bazen hikemî üsluba bazen de âşıkâne üsluba yaklaşılarak anlatmıştır. Bu şiirler; **9, 18, 19, 20** ve **25.** numarada yer alan şiirlerdir.

Allah'ın evinin inanmışın kalbinde oluşu, insanın Allah'ın hazinesine kalbiyle sahip olabilmesi, ledün ilminin insanın şanından olduğundan 9. sıradaki şiirde bahsedilmiştir. Tüm bunlar bahsedilirken, bu sırlara vakıf olamayan hocaya seslenir Mazlûm. Şeriat, tarikat ve marifet İslam'ın şartıdır. Önemli olan doğrunun bahçesinden bakmaktır. İnsana secde etmeyi Allah buyurmuştur. Buna secde etmeyen ise kâfirlerdendir. Tüm bunlardan sonra hemen zâhide seslenerek, şaha övgü maksadıyla, sanatın üstadının tecellisini görmek istiyorsa Ahmed yaratılışı, Haydar zatlı olan Tahmasb şaha bakmasını söyler. Sonra hemen bu övgüsünden kurtulup, çâresiz olan kullardan yardım dilemeyi kendine yasaklar. Son beyitte vefâlî sevgililer için canım feda olsun der. Burdaki kasıt da vefasız sevgililerin, Allah'a giden yolda çokluk oluşturduğu düşüncesinedir. Oysa ki vefalî yar, onu Allah'a ulaştıracaktır ki bu ancak Hz. Ali'dir.

Mazlûm, insanın varlığının manalarını 18. sıradaki şiirde zikretmiştir. İnsan, Allah'ın emri ile cana gelmiştir. Allah'ın evi o inanmış insanın kalbidir. Bu yüzden zahidin bu aşka inanmasını ister. İnsanın ölmeden önce ölmesi gerektiği, Hz. Ali'nin yolunun bu olduğu zikredilir. Vaize seslenip o büyük alimlerden va'zetmesini ister. Mazlûm, sufiyim diyenin gizli sırları açmasını ister. Şayet o vaiz ve zahitler ki bunu yapamayıp imana gelmemişlerdir. Şair, ehil kişilerden olanların din ile sevap günah ticaretine girmeyeceğini ve bu yüzden eksiklik göstermeyeceğini dile getirir.

Hemen devam eden 19. sıradaki manzumede şâir, "İsm-i Azam"dan bahsedip, şeytanın bunu görmediğinden ve lanetlendiğinden söz eder. "İllallah" zikrinin, gönlüne Allah'ın tecellisini saldığını söyleyen Mazlûm, uğursuz nefis için insanları uyarır. O Allah'ın ilmine inkârcı olanların hallerinden bahseder. Şiir, Allah'tan yardım istediği bir beyitle son bulmaktadır.

20. sıradaki gazelde Mazlûm, “ayn lam ye”si olanları, yani gönlünde Hz. Ali aşkı bulunanları evliyâ olarak zikretmektedir. Şerîatta ibâdetin beş vakit olduğunu, ancak aşk ehli olan kişilerin her nefesinde Allah zikri bulunduğunu söyler. İnsanın varlığından geçip Allah’a ulaşmasını, Hz. Muhammed’in bu dünyaya “cife” (çamur) demesiyle destekler. Kendisine de uyarıda bulunup kör olanlardan olma der. Zira Allah’ın evi yerde ve gökte birdir, o her yerdedir der.

25. sıradaki manzûme, “Kâbe Kavseyn”den ve “Ev Ednâ”dan söz eder. Hâl ehli olanların bir varlığının olmadığını, bu varlığın her ân ve her yerde var olduğunu dile getirir. Şâir bu yolda, kimsenin bu davayı beşerî aşk ile aynı seviyeye indirmesini istemez. Zirâ bu dava, ilahî bir aşk davasıdır. Aşığın sahip olduğu sırları, yabancı olanlara açmamasını ister şair. Çünkü âşıkların, hâl sahibi olan kişilerin ulaştığı hayret gözü herkeste yoktur ve herkesin bu sevdâyı anlaması mümkün değildir. Şair burada iki türlü aşktan bahseder. Birisinden kaçınmayı söylerken diğerini de herkesin yaşamadan anlayamayacağını dile getirir. En sonunda da vâize seslenir ve bu dünyadaki kavgamızı artıracak şeyler söyleme, bize Muhammed’den bahset der.

2.2.1.4. Musammat

Musammat bölümü bir terci’-i bend ile başlar. Terci’-i bendlerde bilindiği üzere gazellere göre daha düşünsel, tasavvufî derin konular işlenmektedir. Bu durum, eserde pek de farkedilir bir şekilde görünmez. Zira Mazlûm, gazellerinde de tasavvufu ve burada işlediği konuları işlemiştir.

Şiir, bütün bentleri boyunca Allah’ın Esmâ’ül-Hüsna’daki isimlerini ihtivâ eden bir şiidir. Şair, vâsita beyitlerinde sırdan bahseder. Bu sır tasavvuf ehli olanların anlayabileceği bir sırdır. Bu sırrı Allah’ın yarattığına vurgu yapar. İlk bent, Allah’ın bir ve tek oluşunu, yüceliğini ve nurunun insanda tecelli edişini işler. İkinci bend, bu sırrı iyice açmaktadır. Bu sır ile birlikte dert sahibi olmaktan bahsedilir. Mazlûm, O’nun yüzünü görmeyi dilemektedir. Fakat üçüncü bent, bu isteğine bir cevap niteliğindedir. Âmâ olanların O’nu göremeyeceğinden bahseder. Buna örnek olarak da Allah’ın izni olmadan, Hz. Mûsâ’nın bile O’nu göremediği hatırlatılır. “Len terânî” nidâsı da burada gelmiştir. Ancak şâir, gözü açılanlardan, bu sırda kör

olmayanlardan olmak ister. Devam eden bent, Hz. Ali'den bahseder. Bu yönüyle de naat özelliği taşımaktadır. Bentte Hz. Ali'den bahsedilmesinin nedeni ise bu sırta hakkıyla vakıf olan ilk kulun Hz. Ali olmasıdır. Onun bu vasıflarından sonra kahramanlığı da anlatılır ve kendisinin de Hz. Ali ile ilgili bu sözleri dilinden düşürmediğini söyler. Son bentte, Allah'ın inâyet ve kerem kapısı olduğunu, bu vechle kendisinin bu sözlerinin hiçbir zaman bitmeyeceğini söylemektedir.

Dîvânçede iki adet murabba vardır. İlk murabba hemen terci'-i bendden sonra 32. sırada gelir. Murabba-yı müzedevic şeklinde yazılan manzûme, Hz. Ali'ye yazılmış bir naattır. Onun "innema" oluşundan söz eder ilk dörtlükte. İkinci dörtlükte, onun dört kutsal kitapta da adının geçtiği ve Allah'ın onun için "hel atâ" dediği vurgulanır. Hz. Ali'nin Kur'ân'dan önceki kutsal kitaplarda isminin "İlyâ" olduğunu söyler. Devam eden dörtlükte, onun Allah'a ulaşmış bir zat olduğu, kerîm ve hekîm olduğu geçer. O, Allah'ın nûrudur. Hz. Muhammed'in Mirac'ında onun dostu ve bayraktarıdır. Hem o, Allah'ın son peygamberinden sonra inananlara örnek olarak gösterdiği kişi ve peygamberlerin vârisidir. Bu övgüler ve önder oluşu, sonraki dörtlükte vurgulanmaya devam eder. Sonraki dörtlük, Mazlûm'un günden güne derdinin arttığını, Hz. Ali'ye ulaşmanın derdiyle mutlu olduğunu bizlere bildirir. Mazlûm fakir, ayaklar altındaki bir karınca, boynuna ip geçirilmiş esir bir kuş olarak görür kendini buna karşılık Hz. Ali'nin Allah'ın gölgesi olduğu zikreder.

Bir diğer murabba, iki müstezâddan sonra gelmekte olup 38. sırada yer alır. Burada, her dörtlüğün son mısraı, 'la feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr' şeklindedir. Dolayısıyla Hz. Ali için yazılmış bir naat özelliği taşıyan şiirde, dörtlüklerin içinde verilen bütün ruhânî ve derin dinî bilgiler en sonunda bu mısraya bağlanır. On yedi bentten oluşan şiirde şâir, ilk dörtlükte insanlığın ezelden beri bu mısraı dilleriyle söylediklerini, ikinci dörtlükte Allah'ın kâinatı yaratmasının ardından insanların o dünya üzerinde bu zikri tekrarlardıklarını, üçüncü dörtlükte insanın yaratılışı ve cana geldikten sonra bu zikri söylediğini, dördüncü dörtlükte Allah'ın yarattığı tufandan kurtulan Hz. Nuh'un gemisinde gene bu zikri söylediğini görmekteyiz. Halil İbrahim'i Nemrud'un ateşinden kurtardıktan sonra Allah'ın Cebrail(a.s.) ile bu zikri gönderdiğini, Mısır'da Yûsuf Peygamber'in belâlardan kurtulup padişah olduktan sonra bu zikri söylediğini görmekteyiz.

Peygamber'in Hz. Ali için "lahmuke lahmi" (eti etimdir) dediğini, dört kitabın da manasını onun şerh ettiğini, Allah'ın gizli sırrını ancak o tek ve biricik olan Hz. Ali'nin bildiğini de bu murabbada görmekteyiz. Bu vasıflardan sonra şair, okuyucuya Şah Hasan'ın yolunda canını vermesini, Hüseyin'in aşkıyla gözyaşı dökmesi gerektiğini söyler. Zeyne'l-Abidin'in evliyâların meşâlesi olduğunu, Cafer es-Sadık'ın insanların ve cinlerin önderi olduğunu söyler. Devamında on iki imamın özelliklerinden birer mısra ile bahseder. Tüm bunların ardından Mazlûm, Hz. Ali'den yardım isteyerek, suçlarından geçilmesini ister. Mahşer günü bütün müminlerin ondan Kevser Suyu istemesini de burada zikretmiştir.

Musammat bölümünde yer alan iki müstezâd vardır. Bunlardan ilki 36. sırada yer almış olup insanın Allah tarafından nasıl yaratıldığı ve tecellisinin onda nasıl görüldüğüne dair düşüncelerin yer aldığı bir şiirdir. Bu yolla zâhide, onları Hüda'nın güzelliğinden mahrum etmemesini söyler. Zira Allah, yaratılmışların en güzeline, "nûrum, güzelliğim" demiştir. Böylece zâhide, Allah'a secde etmesini söyler. Secde etmeyenin de şeytan olduğunu ekler.

37. sırada yer alan bir sonraki müstezâd, gene naat olarak Hz. Ali hakkında yazılmış bir şiirdir. Onun bilindik vasıflarından söz eder. O bu vasıfları ruhlar aleminde kazanırken daha dünyanın var olmadığından bahseder. Ona ulaşma yolunda dert çekmenin cana minnet olduğunu söyledikten sonra bütün kâyinatin onun emriyle döndüğünü bildirir. Ondan yardım ister.

Dîvânçedeki iki müseddes, aralarına bir müsemmen almıştır. İlk müseddes iki bent şeklinde yazılmıştır fakat ikisinin de son iki mısraı silindiği için, konu bütünlüğü tam olarak anlaşılammıştır. Anlaşıldığı kadarıyla ilk bent, bir kâmil mürşidin himmetini, yardımını anlatır. Bütün bu yaratılan şeyler o mürşit ile ilgilidir. Buradaki mürşidin, Hz. Ali olması, kuvvetle muhtemeldir. Zirâ bir sonraki bentte Yezid'den de bahsedilmiştir. Bununla birlikte bu mürşit hakkında yapılan övgüler ancak Hz. Ali'ye uygun düşmektedir. Bu uygunluk şâirin diğer Hz. Ali ile alakalı şiirlerinde kendisini göstermiştir.

İkinci bent, gene son iki mısraı olmadığı için güçlkle anlaşılakta olup, genel anlamda bir mürşitten ve bu kötü dünyaya ondan başka evliya gelmediğinden söz eder. Burada da bahsedilen mürşit Hz. Ali'dir.

İki müseddesin arasında yer alan müsemmen, Hz. Muhammed ve salavâtından, Hz. Ali'nin O'nun zatıyla aynı oluşundan, on iki masum imamdan, şah Tahmasb'dan bahseder. Bütün divânçe boyunca önem sırasına göre övgüleri yapılan Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. Ali, On İki İmam ve Şah Tahmasb, özenle bu şiirde dile getirilmiştir. Bu şiirin de son iki mısraı silinmiştir. Dolayısıyla bu şiir bir naat özelliği taşımaktadır.

Müsemmeden sonra yer alan ikinci müseddeste, yani 41. Şiir, Mazlûm'un ayrılık acısı çektiğini, dert sahibi olduğunu zikreder ve kendisini Leyla aşkıyla türlü hâllere sahip olan Mecnûn'a benzetir.

Dîvânçede 42. Sırada yer alan bir muhammes vardır ve yedi bentten müteşekkildir. İlk bendinde sembolik olarak sevgilinin güzellik unsurlarından bahsedip o sevgilinin, kendisinin canını katlettiğini söyler. Devam eden bentte sevgi ve aşkın kaynağı Hz. Muhammed olarak gösterilmiş olup hikemî üslup ağır basmaktadır. Hz. Ali'nin O'nun dostu olduğundan bahseder. O aşk ki ondan ne gelirse gelsin aşk ehline mutluluk vericidir. Şairin o aşktan ötürü yaşadığı dertler, çektiği âhlar ve inlemeler mevzu bahis edilir bir sonraki bentte. Devamındaki bent, bu yolda kendisine hasetlik edenlere bedduâ niteliğindedir. Mazlûm, gün yüzü görmeyip, dermansız bir derde düşmesini diler hasetlerin.

Çiçek tasvîrleriyle bir bahariyye türünü andıran devam bendi, bütün çiçeklerin vasıfları ile sevgilinin varlığını çağırıp, o sevgiliyi söyler haldedir. Lâleler o yaralı gönülden şaraplar doldurur, nergîs, sûsen ve şakâyık çiçekleri gözyaşı gibi jâleler döker, sünbül, gül ve lâlelere kokusunu saçmak için başını açmış hâldedir. Bülbül ise o sevgilinin vasıflarını âgâz etmektedir. Hemen sonrasında zâhîde seslenip onu uyarır. Aşk ehli, o aşkı uğruna canını saçar diyerek ders verir. Bu güzelliğın Allah'ın sanatı olduğunu ve ona âşık olmanın Hak olduğunu zikreder.

Son bent, doğrudan sevgiliye hitap şeklindedir. Mazlûm'un canı, o sevgilinin gamıyla virâne olmuştur. Sevgilinin saçlarının bukleleri bir belâ damıdır. Gönül kuşu ki o sevgilinin saçlarındaki evi gördüğü zaman uçup gitmiştir.

Divançede 43. sırada bir adet müfret vardır ki bu da erenlikten ve onların yolundan bahsetmektedir.

2.2.1.5. Hece Ölçülü Manzumeler

Musammat bölümünün sonunda yer alan hece ölçülü manzûmelerden ilki, birçok mısraı silinmekle berâber Hz. Hüseyin'den, şehitlikten, Kerbelâ'dan, Hz. Ali'den ve ölmekten önce ölmekten bahseder. Bu içerik dolayısıyla şiirin nefes türünde yazıldığını söyleyebiliriz. Nefeslerde, Hz. Muhammed ve Hz. Ali övgüsünün yanında vahdet-i vücud gibi tasavvufî meselelerden de bahsedilmektedir.

Eserin son şiiri olan 45. Şiir de hece ölçüsüyle dörtlükler halinde yazılmıştır. Şiirin türünün Bu şiirde Mazlûm suçunun çok olduğundan ve kulun da hatalı olabileceğinden bahsedip, birisinden yardım beklediğini söyler. Bütün dîvânçe boyunca olduğu gibi şair burada da yardımını sıradan bir kuldan değil, Allah ve Hz. Muhammed'den sonra geldiğini söylediği Hz. Ali'den istemiştir.

2.2.2. . Dinî Unsurlar

2.2.2.1. Allah

Şair, aşk ve dert ehli bir şâir olduğundan dolayı şiirlerinde çokça dua etmiş, birçok yerde Allah'ın yüceliğinden bahsetmiştir. Neredeyse bütün şiirlerinde Allah'ın isimlerinden ve vasıflarından bahseden Mazlûm; doğrudan Esmâü'l-Hüsna'nın içinde yer alan isimler, O'nun sıfatları olup Esmâü'l-Hüsna içinde yer almayan isimler, içerisinde Allah lafzı bulunduran ve Allah'a işaret eden isimleri kullanmıştır. Bu isimlerin toplamı 45'tir.

Adı geçen bu isimlerden Esmâü'l-Hüsna'nın içerisinde bulunanlar şunlardır: “Allah³², Rahmân³³, Rahîm³⁴, Hâlık³⁵, Rezzâk³⁶, Semi³⁷, Celîl³⁸, Kerîm³⁹, Hakk⁴⁰,

³² 9¹, 18², 19¹⁻²⁻³, 20²⁻³, 33²⁸, 34⁴⁷, 36²

³³ 18⁹, 31¹, 1⁹

³⁴ 31¹

³⁵ 38¹⁰

Hayy⁴¹, Vâhid⁴², Zü'l-Celâl⁴³”. Esmâü'l-Hüsna'daki bu isimler arasında en fazla kullanılanı, 'Hakk' olup, ikinci sırada da 'Allah' ismi gelmektedir.

Esmâü'l-Hüsna dışında: “Mevlâ⁴⁴, Hüdâ⁴⁵, İlâhî⁴⁶, Tenri⁴⁷, Settâr⁴⁸, Saddâk⁴⁹, Yezdân⁵⁰, Yektâ⁵¹, Sübhân⁵², Üstâd⁵³, Şah⁵⁴, Hazret⁵⁵, Kadîm⁵⁶, Rab⁵⁷, Nihânî-Câvidânî-Lâ Mekânî-Bi-nişânî⁵⁸, Kibriyâ⁵⁹, Sultan-ı Adil⁶⁰” isimleri kullanılmaktadır. Bu kelimeler arasında en fazla kullanılan kelime, günümüzde de çok yaygın bir kullanıma sahip olan 'Hüdâ' ismidir. Bunu takiben 'Mevlâ' ismi gelmektedir.

Bütün bu isimlerin dışında Allah lafzının içinde olduğu, Allah'ı vurgulayan kelimeler vardır ve bunlar: “Hamdullâh, Kelânullâh, Bismillâh, Kudretullâh, Vechullâh, Vecdullâh, Beytullâh, Barekallâh, İnşaaullâh, Masivaullâh”. Bu kelimeler arasında en fazla kullanılan kelime 'Kelânullâh'tır.

Mazlûm'un şairlerinde geçen sevgili birçok kez Allah'tır. O'na ulaşma yolunda, O'ndan yardım ister. Bütün bu dünyayı, üzerindikileri, aşkı yaratan O'dur. Bunun gibi, sıfatlarından çokça bahsettiği beşerî sevgilinin de bütün güzellikleri

---

³⁶ 39¹⁰

³⁷ 31²

³⁸ 1¹

³⁹ 1²

⁴⁰ 2⁴⁻⁵, 4⁵, 5⁹, 7⁶⁻⁷, 8⁴⁻⁸, 9⁵⁻⁶, 13⁵, 14⁵, 15¹⁻⁵, 17², 18¹, 19³⁻⁴, 20⁴⁻⁵, 29²⁻³, 31⁴, 33¹⁻¹⁴⁻²²⁻²⁹, 34³⁴, 35⁵, 36²⁻⁴⁻⁵, 37¹⁻⁶, 38¹⁰, 42⁶

⁴¹ 31⁴

⁴² 36¹

⁴³ 14⁴

⁴⁴ 7⁴, 8¹, 25¹, 28², 33³⁰, 34⁴⁵, 35²¹

⁴⁵ 3¹, 4¹, 20¹⁻², 32⁴⁻⁷, 33¹⁴⁻¹⁷⁻²⁷, 36⁴

⁴⁶ 14³, 34²⁶

⁴⁷ 24⁷

⁴⁸ 31²

⁴⁹ 31⁵

⁵⁰ 36¹

⁵¹ 36¹

⁵² 18¹, 31¹, 36⁴

⁵³ 15⁸

⁵⁴ 15³, 20⁵

⁵⁵ 15², 38¹

⁵⁶ 1²

⁵⁷ 9¹, 14², 25¹, 42²

⁵⁸ 31³

⁵⁹ 33²⁷

⁶⁰ 21⁵

ancak O'nun tecellisidir. O'nun kudreti, sözleri ve sanatı o sevgiliyi yaratmıştır. Şair, Allah'ın izni ve inâyetini bildirmeden sevgiliye övgüde bulunmamıştır.

Diğer yandan zâhit, fâkih, müddei tiplerine bu güzelliğe karşı hayranlık duyup secde etmesini ister. Öyle ki şair, çoğu şiirinde sevgilinin vasıflarını anlatıp bu sebeplerle Allah'a imana çağırır. Tek başına bir güzelden bahsetmez. Aşağıdaki şu beyitler, durumu açıklamaya yetecektir:

Yüzünği her kim ki gördi didiler evlâ budur
Kudretullâhdur cemâlün kudret-i mevlâ budur (8/1)

Kaşlaruñ tuğrâsını çekmiş zümürüd hañ ilen
Bârekallâh dest-i kudret eyleyen imlâ budur (8/2)

2.2.2.2. Peygamberler

Şair Mazlûm, eserinde dinden, tarîkatdan, inançtan, doğru yoldan çokça bahseden tasavvuf ehli bir şair olup Hz. Ali âşığıdır. Burada hem dini anlatırken hem de Hz. Ali sevgisinden, onun vasıflarından bahsederken, peygamberlerden de bahsetmiştir.

Peygamberler arasında adı en çok geçen peygamber, Hz. Muhammed Mustafa'dır. Hz. Muhammed'i ise Hz. Yûsuf takip eder. Bunun nedenlerinden birisinin, Hz. Yûsuf ile ruhânî bir bağı olması düşünülebilir. Zirâ şâir bir beytinde bahtı için Kur'ân'a baktığını ve karşısına Yûsuf sûresi çıktığını söyler. Bu durum, belki de şâirin Yûsuf u Züleyhâ eserini yazmasında derin bir etkiye neden olmuştur.

Eserde adı geçen peygamber isimleri sırasıyla şu şekildedir; “Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)⁶¹, Hz. Yûsuf⁶², Hz. İsâ⁶³, Hz. Eyüp⁶⁴, Hz. İbrahim (Halîl)⁶⁵, Hz. Nuh⁶⁶, Hz. Süleymân⁶⁷, Hz. Yakup⁶⁸, Hz. Mûsâ⁶⁹”. Bu peygamberler daha çok

⁶¹ 2, 4¹, 5³, 20⁴, 23⁷, 25⁸, 29², 33¹³⁻¹⁶⁻²²⁻²⁸⁻²⁹, 36², 37⁴, 38⁸, 40¹, 42²

⁶² 11², 14⁴, 27⁴, 33¹¹⁻¹², 38⁷

⁶³ 8⁵, 10¹, 42¹, 11⁷

⁶⁴ 1¹⁴, 33¹², 34³⁹, 35⁵

⁶⁵ 33⁹, 34⁶¹, 38⁵

⁶⁶ 33⁸, 38⁴

⁶⁷ 33¹⁰, 38⁶

⁶⁸ 34⁶¹, 38⁷

Kur’ân’da anlatılan kıssalarıyla konu edinmektedir. Bu peygamber isimleri dışında, Hz. Muhammed Mustafa, “Nebi⁷⁰” ismiyle de şiirlerde yer almıştır.

Bu isimler arasında Hz. Âdem üç dört kez yer almışsa da kasıt Hz. Adem’den ziyâde, insanın kendisi olmuştur. İnsanın eşref-i mahlûkat oluşuyla alakalı bahsedişlerdir bunlar. İnsanın neyi bildiği ve nelere muktedir olduğu konularında geçmiştir “Âdem” ismi. Hz. Âdem’den kasıt da aslında budur. Fakat kıssa ile birlikte yer almadığı için, adı geçen peygamberler arasında “Âdem” ismi zikredilmemiştir.

Hz. Muhammed Mustafa, bu dünyanın nûru, aşkıdır. Âlem bu aşk ile yaratılmıştır. İnsanların önderi ve müminlere şefâatçi olacak olandır. O, Cebrâil’e dost olandır. O daha çok Hz. Ali ile olan dostluğuyla dile getirilmiştir. Hayatının her anında yer alan Hz. Ali için söylediği “lahmuke lahmi” sözü ve Hz. Ali’yi Allah’ın emriyle ehl-i beyt olması hasebiyle müminlere önder olarak tanıtması önemlidir Mazlûm için. Allah ve Muhammed Mustafa’dan sonra Hz. Ali gelmektedir. Başta bu durumlar olmak üzere pek çok yerde Hz. Muhammed ismi geçmiştir. Dîvânçede yer alan ikinci şiir, naat özelliği taşıyan bir kaside olup redifi “yâ Muhammed Mustafâ” şeklindedir.

Hz. Yûsuf hem kıssasıyla hem de güzelliği ile şiirlerde yer bulmuştur. Allah’ın sanatının en güzel göstergelerinden biri olan Hz. Yûsuf, bu yönüyle birçok kez sevgiliyle denk tutulmuştur. Öyle ki kimi yerde güzellikten söz edilirken Cemşîd ve Hüsrev ile birlikte Hz. Yûsuf da sevgilinin güzelliği önünde kulluğa durmuştur. Diğer yandan Hz. Yûsuf’un Kur’ân’da geçen kıssasına değinilmiştir. Hz. Ali’nin aşkı onu, o kuyulardan ve Mısır içinde karşılaştığı belâlardan kurtarmıştır. Buradaki kıssa ile bağlantılı olarak Hz. Yakup’tan da söz edilmiş ve oğlu için feryat figan ağladığı söylenmiştir.

Hz. İsa, diriltme mucizesiyle, Hz. Eyüp sabrı ile, Hz. Musâ *len terani* (sen beni göremezsın) âyetinin de geçtiği olay ile anılmıştır. İnsan, Allah’ın yüzünü göremez. O’nu ancak Allah’ın inâyeti ve aşkıyla dolu olan görebilir. Hz. Nuh, o sel felaketi anında gemisine binip kurtuluşuyla, Hz. İbrahim, Nemrud’un ateşinden

---

⁶⁹ 31³

⁷⁰ 32⁴, 34²⁶, 4¹⁰

mucize ile kurtulmasıyla konu edinmiştir. Hz. Süleyman ise zamanın sahibi oluşu ve hazinesiyle ele alınmıştır.

2.2.2.3. Kutsal Kitaplar

Hz. Ali sevgisi, dîvânçenin bütününe nüfuz etmiştir. Bu sevgi etrafında peygamberlerden, kutsal kitaplardan ve meleklerden bahsedilmiştir. Bu bahisler arasında bahsedilen kutsal kitaplar içinde doğal olarak en fazla bahsi geçen kitap, Kur’ân’dır. Fakat Kur’ân dışında adı geçen diğer kutsal kitaplar daha çok Hz. Ali’nin kutsallığı ile ilişkilendirilir. Çünkü o Allah’ın bir sırrıdır ve diğer kutsal kitaplarda da Hz. Ali’den bahsedildiği Mazlûm tarafından söylenmektedir. Burada Hz. Ali İncil içerisinde “İlyâ” olarak geçmektedir. Tevrat, Zebur, İncil ve Kur’ân, Hz. Ali’nin bu sırrına imanı getirmiştir. Bununla birlikte Kur’ân, sevgilinin güzellik unsurlarıyla da çok kere kullanılmış, hattı, sûreleri, manâları ve mucizeleri konu edinmiştir.

Dîvânçede ismi geçen kutsal kitapların sırasıyla isimleri şu şekildedir; “Kur’ân⁷¹, İncil⁷², Tevrat⁷³, Zebur⁷⁴”. Bunlarla birlikte doğrudan ‘dört kitap’⁷⁵ tâbiri de kullanılmıştır. Kur’ân için ‘Kelâm-ı Nâtık’⁷⁶ ifâdesi de şiirlerde kullanılan isimlerdendir. Aşağıda, dört kitap isminin de bir arada geçtiği şiir verilmiştir.

İncîl ü Zebûr u ‘ilm-i Furkân
İlyâ’ya getürdi Tevrât ĩmân
Virdi bize bu beyânı Qur’ân
Didi seni *hel atâsın* ey şâh (32/2)

2.2.2.4. Melekler

Sâmî dillerinde, kökü “l’ek” olup, ‘göndermek’ manasında olan melek, bütün semâvî dinlerde varlığına inanılan, Allah’ın insanlar üzerinde çeşitli görevlerle görevlendirdiği varlıklardır. Bu melekler arasında isimleri daha çok bilinen, görevleri dolayısıyla insanlar için daha değerli olarak görülen melekler vardır. Bunlar dört

---

⁷¹ 4⁷, 5⁵, 7¹⁻⁴, 10³, 18⁴, 31¹

⁷² 5³, 32²

⁷³ 32²

⁷⁴ 32²

⁷⁵ 38⁹

⁷⁶ 27⁴, 38¹⁴

büyük melek olan Cebrâil, Mikâil, İsrâfil ve Azrâil'dir. Bunlar dışında cennetin kapısında durduğu bilinen Rıdvân ve cehennem kapısında duran Mâlik de adı öne çıkan meleklerdendir. Daha birçok öne çıkan melek vardır fakat burada, dîvânçeye konu olan meleklerin bilgisini vermek uygun görülmüştür.

Bu melekler arasında en çok adı anılan melek Cebrâil'dir. Cebrâil, Allah'ın peygamberlerine gönderdiği kelâmı ulaştıran melektir. Cebrâil'in 'Rûhu'l-Emîn, 'Rûhu'l-Kudüs' gibi isimleri de vardır ve dîvânçede kullanılmıştır. Bunların yanında Rıdvân eserde sadece bir yerde kullanılmıştır.

Şeytan, eserde adı geçen meleklerden olup insana, Hz. Adem'e secde etmemesiyle bilinmektedir. Şeytan ile birlikte 'Dîv' ismi de kullanılmıştır.

Çoğulu 'melâik' olan melek⁷⁷ kelimesi eserde, çoğul hali de bu sayıya dahil olmak üzere, 12 yerde geçmiştir. Bu ismi Rûhu'l-Kudüs⁷⁸, Cebrâil⁷⁹, Dîv⁸⁰, Şeytân⁸¹, Rıdvân⁸², Rûhu'l-Emîn⁸³ ve Hatîfi⁸⁴ sırası takip etmektedir.

2.2.2.5. Sûre, Âyet ve Hadisler

Şair, şiirlerinde aşkı anlatırken çok kez Kur'ân'ın sûrelerinden bahseder. Eserde; İhlas⁸⁵, Tâhâ⁸⁶, Yâsin⁸⁷, Elham (Fâtihâ)⁸⁸, Kâf⁸⁹, Nûn (Kalem)⁹⁰, Yûsuf⁹¹ surelerinin adı zikredilmiştir. Sadece âyetinin yer aldığı ve adının doğrudan yer almadığı sûre olarak da İnşirah sûresi zikredilebilir. Bunlar arasında Tâhâ ve Fâtihâ (elham) sûresine ikişer kez yer vermiştir. Bu sûreler arasında Nûn (Kalem), Kâf ve Tâhâ suresi ve "elemneşrahleke sadrak" âyetiyle İnşirah sûresi, sevgilinin vasıflarını, güzelliğini anlatırken kullanılan sûrelerdir. Bunların yanında 'mushaf' kelimesi de

⁷⁷ 4¹³, 16¹, 28³, 3⁵, 34⁹⁻¹³⁻²⁷⁻⁴¹⁻⁵⁵⁻⁶⁹, 37², 38¹³

⁷⁸ 4³, 8⁷, 10³, 34¹⁰, 37²

⁷⁹ 33¹⁶, 38⁵

⁸⁰ 19¹, 28³

⁸¹ 19⁶

⁸² 1¹⁷

⁸³ 11³

⁸⁴ 40

⁸⁵ 7²

⁸⁶ 5², 7³

⁸⁷ 7³

⁸⁸ 7⁴, 38³

⁸⁹ 7⁴

⁹⁰ 7⁵

⁹¹ 27⁴

sevgilinin yüzü için kullanılmış kelimelerdendir. Bu bölümde ilgili ayetin dipnotunun altında Mehmet Yılmaz'ın Kültürümüzde Ayet ve Hadisler adlı kitabı haricinde, Türkiye Diyanet Vakfı'nın Kur'ân mealinden yararlanılmıştır.

Bu sûrelerin yanında Mazlûm, âyetlerden de istifâde etmiş, kimi zaman doğrudan iktibas, kimi zaman da mânen iktibas kullanmıştır. Bu âyetlerin Hz. Ali ile alakalı olanlarına geldiğimizde zikretmemiz gereken ilk âyet, “*hel atâ*”⁹² âyetidir. Bu âyet ile kasıt, sûrenin tamamına olup Hz. Ali'nin daha insanlar yaratılmamışken ruhunun yaratıldığını vurgulamaktır. Âyet İnsan sûresinin ilk âyeti olup tamamı “*hel atâ ale'l-insâni hîn mineddehri lem yekün şey'en mezkûrâ*” şeklinde olup manası, “Gerçek şu ki, insanın yaratılış tarihinde onun henüz anılan bir şey olmadığı bir dönem gelip geçmiştir”⁹³ şeklindedir.

Bu âyetin hemen peşine aynı beyitin aynı mısraında Ahzab sûresinden “*innemâ*”⁹⁴ âyeti geçer ve peygamberin ailesine doğrudan inmiş bir âyettir. Âyetin tamamı “*Ve karne fi buyutikunne ve la teberrecne teberrucel cahilliyyetil ula ve ekimnes salate ve atinez zekate ve atı'nellahe ve resuleh innema yuridullahu li yuzhibe ankumur ricse ehlel beyti ve yutahhirekum tathira*” olup “Evlerinizde oturun ve daha önce Câhiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı güzelce kılın, zekâtı verin, Allah'a ve resûlüne itaat edin. Ey peygamber ailesi, ehl-i beyt! Allah'ın istediği, sizden kirliliği gidermek ve sizi tertemiz kılmaktan ibârettir”⁹⁵ şeklindedir.

Bu iki kullanım, “*hel atâ*” ve “*innemâ*” genellikle bir arada ya da birbiriyle bağlantılı şekilde kullanılmıştır. Buna örnek olarak aşağıdaki beyit verilebilir ki beyitte “*hel atâ*” ve “*innemâ*” âyetleri, doğrudan Hz. Ali yerine kullanılmış olup bu sâyede, adı geçen âyetlerin Hz. Ali'yi karşıladığı belli edilmiştir.

---

⁹² 3⁶, 32²

⁹³ İnsân Sûresi, 31 âyet olup Medîne döneminde inmiştir. Birinci ayette geçen 'Dehr' kelimesinden dolayı Dehr Sûresi olarak da anılmıştır.

Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013, Sf:219.

⁹⁴ 3, 6 32¹

⁹⁵ Ahzab Sûresi, 73 âyet olup Medîne döneminde inmiştir. Sûre adını, 20 ve 22. Âyetlerde geçen “el-ahzâb” kelimesinden almış olup, Hendek ve Beni Kureyza savaşlarıyla birlikte aile hayatında dair hükümleri konu edinmektedir. Mehmet Yılmaz, a.g.e. Sf:302.

Şâh Muhammed Bâkır'ın Kur'ân şîfâtın şerh ider
Vaşfunı söyler temâmet *hel 'atâ vü innemâ* (4/7),

Hız. Ali ile alakalı âyetlerin dışında, “*semme vechullah*”⁹⁶ âyeti kullanılmıştır. Âyetin tamamı “*Ve lillâhil meşriku vel magribu fe eynemâ tuvellû fe semme vechullâh*” şeklinde olup, Bakara sûresinin 115. âyetidir. Manâsı ise “Doğu da Batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir”⁹⁷ şeklinindedir. Burada marifet ehli olanların amacının bu âyetteki “*semme vechullâh*” olduğu bildirilmektedir.

Semme vechullâh imiş maķşüd-ı ehl-i ma'rifet
Şatmışuz bir buğdaya biz cennetü'l-me'vâmuzı (25/10)

Eserde geçen âyetlerin bir diğeri “*kâlubelâ*”⁹⁸ dır. Muhammed Mustafa'nın insanlara emânet olarak aşkı, Kâlû Belâ'da verdiğini söyler. Âyetin tamamı “*Ve iz eheze rabbuke min beni âdeme min zuhurihim zurriyyetehum ve eşhedeüm 'alâ enfusihim elestü bi rabbiküm kâlû belâ şehiden en tekulu yevme'l-kıyâmeti inna küinna 'an hâza gâfilîn*” şeklinde olup Araf sûresinin 172. âyetidir. Manası “Rabbin, Âdemoğulları'ndan -onların sırtlarından- zürriyetlerini alıp bunları kendileri hakkındaki şu sözleşmelere şahit tutmuştu; “Ben sizin rabbiniz değil miyim?”, “Elbette öyle! Tanıklık ederiz” dediler. Böyle yaptık ki kıyamet gününde, “Bizim bundan haberimiz yoktu” demeyesiniz”⁹⁹ şeklinindedir.

Virdüręiz Kâlû-belâ'da cümle Ğimân ehline
Bu meĥabbetdür emânet yâ Muhammed Muştafâ (2/3)

Hız. Musâ'nın adının geçtiği bir beyitte, “*len terâni*”¹⁰⁰ âyeti geçmiş ve Allah ile Hız. Mûsâ arasındaki diyaloğa dikkat çekilmiştir. Buradaki dikkat, Allah dilemeden kimsenin O'nun zâtını göremeyeceği üzerinedir. Şair, Allah'ın yüzünü

⁹⁶ 25¹⁰

⁹⁷ Mehmet Yılmaz, a.g.e. sf: 691

⁹⁸ 2³, 37³

⁹⁹ Araf sûresi, Mekke döneminde inmiş olup 206 âyettir. Sûre genel olarak ilâhî vahyin doğruluğu ve ona insan tarafından duyulan ihtiyacı anlatmaktadır.

¹⁰⁰ 31³

görmeyi ister ve bu kıssayı orada zikredip yardım ister. Bu âyet, Araf sûresinin 143. âyetinde geçmekte olup tamamı “*Ve lemmâ câ’e Mûsâ limikâtina ve kelemmehu rabbuhu kâle rabbi arinî enzur ileyk kâle len terânî velâkin enzur ilâ’l cebeli feinistekarre mekânehu fesevfe terânî felemmâ tecellâ rebbuhu lilcebeli ce’alehu dakkâ ve harrâ Mûsâ sa’ikan felemma efâke kâle subhâneke tubtu ileyke ve enâ evvelul-mu’minîn*”dir. Manâsı ise “Mûsâ, tâyin ettiğimiz vakitte (Tûr’a) gelip de rabbi onunla konuştuğunda o, "Rabbim! Bana görün; sana bakayım" dedi. Rabbi, "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni görebilirsin" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti; Mûsâ da bayılıp düştü. Kendine gelince dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tövbe ettim; ben inananların ilkiyim” şeklindedir.

Pes hayy-i kadîm-i lâ mekânî

A‘mâ göremez bu bî-nişânî

Mûsâ diledi göre liķânî

Pes geldi nidâ-i len terânî

Vir ‘ilm-i ledünnî câvidânî

Ta göre gözüm sizi nihânî (31/3)

Bir diğer âyet, “*kün*”¹⁰¹ âyeti olup Yâsin¹⁰² sûresinin 82. âyetidir. Âyetin tamamı “*Innemâ emruhû izâ erâde şey’en en yekûle lehu kün feyekûn*” şeklindedir. Âyetin manası şöyledir: “Bir şeyi istediğinde, O’nun buyruğu “ol!” demekten ibârettir; hemen oluverir”. Şair bu âyetin geçtiği beyitte Hz. Ali’nin aşkını, tıpkı Allah’ın ‘ol’ demesine benzetir. Çünkü Hz. Ali âşıkları için söz söyleme ya da yazma, ancak onun aşkıyla vardır. Bu aşkın sahibi olduğu için Mazlûm, tüm bu şiirleri yazmıştır.

Divânçenin dördüncü şiiri, 112. sûre olan İhlas¹⁰³ sûresinin âyetleriyle başlar. İlk beyitte “*kulhuvallahi ehad*” ve “*Allahu’s-samed*”¹⁰⁴, ikinci beyitte ise “*lem yelid*

¹⁰¹ 3², 38²

¹⁰² Yâsin sûresi, Mekke döneminde inmiş olup 83 âyettir.

¹⁰³ Mekke döneminde inmiş bir 4 âyettir.

¹⁰⁴ 4¹

*velem yekunlehu kufven ehad*¹⁰⁵ âyetleri verilmiştir. Manâsı “De ki o Allah’tır, tektir. Allah sameddir. Doğurmamış ve doğmamıştır. O’nun hiçbir dengi yoktur” şeklindedir.

Zikredilen bir diğer âyet, Necm¹⁰⁶ sûresinin 9. âyetidir. Burada “*kâbe kavseyn*”¹⁰⁷ geçmektedir. Âyetin tamamı “*fekâne kâbe kavseyni ev ednâ*” şeklindedir. Manâsı şöyledir: “Öyle ki iki yay kadar hatta daha yakın oldu”. Bu âyette geçen “ev ednâ”¹⁰⁸ ile “kâbe kavseyn” daha çok bir arada kullanılsa dahi ayrı ayrı da kullanılmıştır.

İnsanın yüce bir varlık olduğuna, sevgiliye âşık olmanın da yüce bir hâl olduğuna dayanak olarak verilen âyet “*ahseni takvim*” âyetidir. Ahseni takvim, tîn sûresinin 4. âyeti olup, “yaratılmışların en güzeli” manâsındadır.

Dîvânçede bahsedeceğimiz âyetlerden olan bir diğer âyet de “*kul kefâ*”¹⁰⁹ dır. İsrâ sûresinin 96. âyetinin tamamı “*kul kefâ billahi şehiden beynî ve beynekum innehu kâne bi’ibâdihî habîrâ*” şeklindedir. Manası şöyledir: “De ki; benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter!”¹¹⁰

Bu bahiste zikredeceğimiz son âyet Bakara sûresinin 31. âyetinde geçen “Alleme’l-Esmâ” âyeti olup, “Allah Hz. Adem’e bütün esmâyı talim etti” manâsına gelmektedir. Kâinatta var olan bütün bilgi, Hz. Adem’e öğretilmiştir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla eserde üç yerde hadis kullanılmıştır. Bu hadisler, “*kabl ente mutu*”¹¹¹, “*ene medînetü’l-ilm ve Ali’yyün bâbühâ*” ve “*küntü kenzen*”dir.¹¹² İlk hadisin tamamı şu şekildedir: “*Mutu kable ente mutu*”.¹¹³ Manası ise ‘ölmeden önce ölünüz’dür. Bu hadisin geçtiği beyitte, hadisin manası da ilk

---

¹⁰⁵4²

¹⁰⁶ Mekke döneminde inmiş olup 62 âyettir.

¹⁰⁷27⁵

¹⁰⁸ 25²

¹⁰⁹ 4¹⁰, 32¹, 33¹³, 38⁸, 42²

¹¹⁰ Mehmet Yılmaz, a.g.e. Sf: 377.

¹¹¹ 18⁴

¹¹² 9², 38¹⁰

¹¹³ Hadis merfu’ hadis olarak değer görmüştür. Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa’nın dile getirmiş olduğuna inanılan bu hadis, edebiyatta ve tasavvufta çok değer görmüş ve kullanılagelmiştir. Kaynak olarak Aclunî’nin Keşfu’l-Hafâ’sı gösterilmektedir. Bununla birlikte İbn-i Hâcer el-Askalânî bu hadis hakkında “Senedli, vesîkalı bir hadis değildir” demiştir. Ali el-Kârî ise “Manası doğrudur” sözünü sarfetmiştir. Bu sebeple sahih hadis değildir.

mısrada zikredilmiştir. Sadece Türkçe manası verilerek, eserin son şiirinde de bu hadise yer verildiğini söyleyebiliriz. İnsanın bu dünyada nefsinı terketmesi, canını, yani dünyevi zevklerini verip o aşka ulaşması esas alınır. Bir ikinci hadis olan “*Küntü kenzen*” hadisinin tamamı “*küntü kenzen mahfiyyen*”¹¹⁴ olup, tasavvuf ehli şairlerce çok kullanılmıştır.

Bu hadisleden sonuncusu ise “*Ene medînetü’l-ilm ve Ali’yyün bâbühâ*”¹¹⁵ hadisidir. Bu hadis 38. şiirin sekizinci bendinde geçmekte olup “Ben ilim şehriyim Ali ise o şehrin kapısıdır” manasına gelmektedir. Bu mana ile Hz. Ali hakkında bir başka inanışa daha yer veren Mazlûm, Hz. Ali’nin peygamberlerden sonra gelen önder olduğunu bir kez daha vurgu yapmıştır.

2.2.2.6. Tasavvufi Unsurlar ve Terimler

Tasavvuf, her sûfi için ayrı bir tanım taşımakla berâber, Allah aşkını ve O’nun aşkıyla hemhâl olmayı amaçlayan, bu amaç uğrunda, Allah dışındaki herşeyin sûfi için rakip olduğunu gösteren bir hâl ilmidir. Mutasavvıf şairler, bu aşk ile şiirler yazmış, şiiri bu aşka davet için kullanmışlardır. Bu nasihat içeren üslûb bazı mutasavvıf şairlerce cezbeli bir hâle dönüşse de asıl amaç, Allah aşkını, vahdet-i vücudu, insan-ı kâmilî, nefsi ve mürşidi, tarîkatı ve velîleri anlatmaktır. Bu yüzden tasavvuf üzere yazılmış şiirlerde sanat endişesi yoktur.

Klâsik Türk edebiyatında İlahî aşk, beşerî aşktan kesin bir çizgiyle ayrılmaz. Bu ayrılığa birçok mecaz ve alegori kullanılır. Mazlûm’da da olduğu gibi sâkî,

---

¹¹⁴ Bu hadis, hadis-i kudsî olup, klâsik Türk edebiyatında çok kullanılan bir hadistir. Tasavvuf içerisinde de ayrı bir öneme sahiptir. Tasavvufî anlayış içerisinde bu hadis, varlığın kendisini anlamlandırmada önemli düşüncelerin geliştirilmesine kaynaklık etmiştir. Hadis, kaynak olarak Allah’ın kelâmı olarak değer görmüşse de dayanak olarak sahih hadis değildir. Zira hadisin kaynaklarına baktığımızda Aclunî’nin *Keşfu’l-Hafâ*’sını, Aliyyü’l-Kârî’nin *El-Esrâru’l-Merfuâ*’sını, Celâlettin-i Suyûtî’nin *Ed-Düerü’l-Müntesîre*’sini görmekteyiz.

*Aclunî, *Keşfu’l-Hafâ* adlı eserini hadis olarak bilinen ancak hadis olmayan, kelâm-ı kibâr veya atasözü hüviyetinde olan sözleri derlemek için kaleme almıştır. Bununla beraber Ali el- Kârî’nin *El-Esrâru’l-Merfuâ fî Ahbârî’l Mevzûa* adlı eseri de Hz. Peygamber’e isnâd edilen ancak hadis niteliği olmayan sözleri ihtivâ etmekte olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Aclunî’de ve adı geçen diğer eserlerde bulunan hadislerle her ne kadar kudsî desek de sahihtir diyemeyiz.

¹¹⁵ Hadis kütüb-i sitte içinde yalnızca Tirmîzî’nin Sünen’inde yer almakta olup, Tirmîzî’nin rivâyeti şu şekildedir; “Ben hikmet eviyim, Ali de onun kapısıdır”. Tirmîzî dışında Ukaylî, Hâkim, İbn Adî ve Taberânî de bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Her ne kadar sahih hadis olduğu söylense de bu konuda tartışmalar vardır. Tüm bunlara rağmen hadisin tasavvufî-edebî çevrelerde değerinin büyük olduğunu söylemek gerekmektedir. Hadis hakkında daha fazla bilgi için bkz. “Seyit Avcı, Ben İlim Şehriyim Ali De Onun Kapısıdır” Hadisi Üzerine, marife, Yıl 4, Sayı 3, s. 371-381, 2004.

mürşidi ifâde ederken kadeh ise âşğın gönlünü ifâde eder. Aşk, tasavvufun çıkış noktası, insanı yüce kılan en erdemli hâldir. Sûfiler aşkı, her zerrede Allah'ı gösterecek bir hâl olarak bilirler ve bu hassâsiyete göre yaşarlar. Şair Mazlûm, dîvânçede üç ayrı sevgilinin aşkıdan bahseder. Birisi beşerî aşk, diğeri Hz. Ali ve bir diğeri ise Allah'tır. Mecâzî aşk ile Hz. Ali aşkı, Allah aşkıdan ileri gelmektedir. Beşerî sevgilinin güzelliği ve Hz. Ali yolunun kutsallığı, Allah'ın inâyeti ve güzelliği sayesinde. İnsan ve aşk gene Allah'tandır. Vahdet-i vücûd inancının gereği olarak Mazlûm, her zerreyi O'ndan mülhem görür. Bu aşk ile Mazlûm, On İki İmam inancı etkisiyle de kendisini bir imam olarak görmekte ve bu aşkı, bu aşk için takip ettiği yolu insanlara anlatır. Bu yoldaki rakîblere yani zâhidlere karşı da sitemkâr üslûbunu kullanır. Bu rakîb, ilâhî aşk içinde Allah'tan gayrı olan herşeydir. Zâhid ise Allah'ın yaratmasındaki gücü ve aşkı gönüllere koymasındaki hikmeti anlamayan kuru bir din adamıdır. Tasavvufta aşkın, her varlığın ilk sebebi olması inancı, Mazlûm'un sevgili tipindeki tavrında görünür. Şair, sevgilinin güzelliğine âşık olmanın yüceliğini, onun insan olmasına atıfla, "ahseni takvim" âyeti üzerinden açıklar. Onun güzelliği, Allah'ın nurunun onda tecelli etmesindedir. O tecelli öyle güzel bir yüz ortaya çıkarmıştır ki Allah'ın sanatının kudreti o sevgilinin üzerinde görünür olmuştur. Şairin beşerî aşkı, bu unsurlarla ilâhî bir kisveye bürünür. Bu gerçekleşirken de mecâzlar kullanılmaktadır. Bu bürünmenin çıplak gözle görünmediği tek beşerî aşk şiiri, gazel bölümünün de ilk şiiri olan altıncı şiirdir.

Mazlûm'un tasavvuf anlayışında önder, yüce hâl sahibi kişi, mecâzlı ifâde ile sâkî, Hz. Ali'dir. Hz. Ali, Allah'ın aslanı olup, O'nun varlık sırrına mahrem olmuştur. Allah'ın gölgesi, "zıll-ı Hüdâ" olan Hz. Ali'nin ulaşmış olduğu bu hâl, Mazlûm'un ulaşmak istediği yegâne menzildir. Bu menzilden daha yüce bir menzil yoktur. Öyle ki Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin başta olmak üzere bütün ünlü sûfiler bu menzil için cânını fedâ etmiştir. Bu fedâ ediş, Mazlûm'un nihâi amacıdır. Şair, Allah'ın cemâline ermek, O'nun sırrına mahrem olmak amacını her zaman dile getirmiştir. Dile getirilen bu meşakkatli yolda, onca zorluk karşısında duâlar etmiş, zahitlere ve inkarcılara telkinlerde bulunmuş, müddeilerden Allah'a sığınmış, Hz. Ali başta olmak üzere on iki imam yolunu talim etmiştir. Bu uğurda cânını veren meşhur sûfilerden bahsetmiş, onların yaşamlarını saygıyla anmıştır. Mazlûm'un tasavvufla

olan bağlantılarını ve hâlini anlatmak için, şiirlerinde kullanmış olduğu tasavvufi terimleri açıklama ve bu terimlerin şiirlerde hangi bağlamda kullanıldığını gösterme yoluna gittik.

Şarḫ-ı İslām'dur şerī'at hem ṭarīkat ma'rifet
Baḥ ḥaḳīkat ravzasından Ḥaḳḳ'a doğrı rāh budur (9/5)

2.2.2.6.1. *Aḥseni Takvīm*¹¹⁶

Tîn sūresinin 4. âyetinde geçip “Gerçekten biz insanı en güzel biçimde yarattık” manâsına gelmektedir. İnsan, yaratılmışların en güzeli, Allah'ın nurundan üflediği, yeryüzünde halife kıldığı ve kendi sureti üzere yarattığınan inanılan yüce varlıktır. O varlık ki ona güzelliği yüzünden âşık olmak Hak'tır. Zira o güzel, Allah'ın güzelliğidir. Allah'ın nurundan üflemesinden dolayı insan, Allah'ın bir tecellisi olarak ele alınmıştır.

Faḳı ger aḥseni taḳvīm Ḥaḳḳ'a mazḥar durur bilmez
Nişān-ı bī-nişān ister anurğ-çün görmez a'mādur (7/7)

Zāhid bizi men' eylemegil şun'-ı Ḥüdā'dan
Kim mazhar-ı Ḥaḳ'dur
Çün aḥseni taḳvīme cemīlüm didi Sübhān
Tā olmaya تنها (36/4)

Yukarıda verilen ilk örnekte şair, sevgilinin güzelliklerini Kur'ân ile anlatmış, bu suretle insanın yaratılmışların en güzeli olarak bu övgüyü hakettiğini fakat fakihin bunu görmek için nişan üzerine nişan istediğini, ancak gönlü kör olduğu için de bunu idrāk edemediği söylenmiştir. Sonraki örnekte ise Mazlûm, zahidin kendisini o güzelden men eylememesini söylüyor. Çünkü o güzel, Allah'ın sanatıdır. O güzel ki Allah, yaratılmışların en güzeline, “benim güzelliğim” demiştir.

---

¹¹⁶ 7⁷, 36⁴

2.2.2.6.2. *Alleme'l-Esmâ*¹¹⁷

Bakara sûresinin 31. âyetinde geçip “Allah Hz. Adem’e bütün esmâyı talim etti” manâsına gelmektedir. Kâyinatta var olan bütün bilgi, Hz. Adem’e öğretilmiştir. İnsan bu bilgiye sahiptir. Ancak insanın bu bilgiye erişebilmesi için kendi varlığını idrâk etmelidir. Allah’ı bilmek, O’na ulaşmak için insan kendini bilmelidir.

Âdemünğ şânındadır ‘ilm-i ledünnî ey fakîh
Kenz-i âdem bil mu‘allim ‘alleme'l-esmâ budur (9/4)

Şair, insanın hazinesinin “Allame'l-esmâ” olduğunu, ledün ilminin de insanın şânından, yani ona ait bir ilim olduğunu söylemekte ve Muallim’e ‘Allame'l-esmâ’nın ne demek olduğunu nasihat etmektedir.

2.2.2.6.3. *Bezm-i Elest*¹¹⁸

Araf sûresi 172. âyetinde geçmekte olup “Rabbin Âdemoğulları’ndan – onların sırtlarından- zürriyetlerini alıp bunları kendileri hakkında şu sözleşmeye tâbi tutmuştu: Ben sizin rabbiniz değil miyim? “Elbette öyle! Tanıklık ederiz” dediler. Böyle yaptık ki kıyâmet gününde, “Bizim bundan haberimiz yoktu” demeyesiniz;” manâsındadır. Tasavvufta, insanların daha ruhları yaratılmışken Allah’a iman ettikleri ve aşkı orada kabul ettikleri anlayışıdır. Bundan dolayı sûfîler, içinde oldukları aşk hâlinin elest bezminden beri onlarda olduğunu söylerler. Aşağıdaki örnekte Mazlûm, Hz. Ali’nin yolunu takip ederken çektiği cefâların canına minnet olduğunu çünkü bu aşkı daha elest bezminde ikrâr ettiğini dile getirir.

Yolunğda belâ çekdümise cânuma minnet
Sen kân-ı ‘ağâsın
Kâlû’da belâ söylemişüm eylerüm ikrâr
Ey küh-i keramet (37/3)

Mazlûm, mânen iktibas yoluyla, daha göklerin çarkı yaratılmadan önce bu aşkı ikrâr ettiğini dile getirmiştir.

¹¹⁷ 9⁴

¹¹⁸ 37³, 34⁶⁸

Bu levh ü kalem yoḥidi pergār
Virmiş idi Mazlûm ‘aşka ikrār (34/68)

2.2.2.6.4. *Ene’l-Hak*¹¹⁹

Manâsı “Ben Hakk’ım” olan söz, Hallac-ı Mansûr’un deyişiyile meşhur olmuş, Hallac-ı Mansûr’un darağacına çekilmesine sebebiyet vermiştir. Tasavvufun içinde tartışmalara da konu olan fenâ makâmı, insanın kendi zatından arınıp Allah’ın tecellisine erişmiş olan hâli ifâde eder. Burada bir hâl kastedilmişse de din âlimleri buna itibâr etmemiş, Hakk’ın yalnızca Allah’a ait bir sıfat olduğunu söylemişlerdir. Bu yönüyle de fenâ makamına işâret eden Ene’l-Hak anlayışı bir küfür olarak değer görebilmiştir. Tasavvuf ehli kimseler tarafından da eleştirilen Hallac-ı Mansûr, ‘Allah’a erişme hâli bir sırdır ve Mansûr onu o sırrın ehli olmayanlara açmıştır’ gibi sözlerle de karşı karşıya gelmiştir. Şair Mazlûm da Hallac-ı Mansûr’u bu hadise ile zikretmiş, Ene’l-Hakk sırrını aşk pazarının bir sırrı olarak değerlendirmiş ve şiirinde yer vermiştir.

Söylerüm sırr-ı ene’l-Ḥaḫ bir sırr-ı bâzâr-ı ‘aşk
Ger çekerlerse meni bir dâr hoş gördük seni

2.2.2.6.5. *İbnü’l-Vakt*¹²⁰

Tasavvuf içinde İbnü’l-Vakt ve Ebu’l-Vakt anlayışları vardır. İbnü’l-Vakt ‘zamanın çocuğu’ manâsına gelmekte, Ebu’l-Vakt ise ‘zamanın babası’ manâsını karşılamaktadır. Tasavvuf ehli olanlar kendilerini zamanın çocuğu olarak görmüşler ve bu sâyede zamanın idrakine varmayı amaçlamışlardır. Zamandan tasarruf etmek ve Allah’a yönelmek ancak zamanın çocuğu olmakta mümkündür. Sûfiyi dinamik tutan, her an harekette tutan güç bu inanışla ifâde edilir. Bu idrâki tamamlayan kişiler ancak Ebu’l-Vakt olabilirler ki o kişiler Allah’ın sırrıdır. Allah’ın sırrı Mazlûm için Hz. Ali’dir.

Va‘zile vâ‘iz bizi qorqutma ferdâ derdini

İbn ü vaqtüz çekmezüz biz guşsa-i ferdasını (28/6)

¹¹⁹ 24⁹

¹²⁰ 28⁶

Mazlûm, vaize sitem edip, onu geleceğin derdiyle kokutmamasını, kendisinin zamanın çocuğu olup yarının derdini çekmeyeceğini söylemiştir. Çünkü o, zamanın çocuğu olarak, her anını Allah aşkıyla geçirmenin derdindedir ve yarın kime ne olacağını kimse bilmemektedir.

2.2.2.6.6. *İlm-i Ledün*¹²¹

Arapça bir kavram olan “ledün”, “tarafından” manâsına gelmekte olup, Allah tarafından insana doğrudan verilen bilgi anlamındadır. Mazlûm, ‘Alleme’l-Esmâ’ için ‘ledün ilmi’ demiş, bu bilgiyi bu şekilde de kullanmıştır. Bu bilgi saklı ve gizli olan bilgidir. Bu kavram ilk kez, taraftarları tarafından Hz. Ali için kullanılmıştır.¹²² Hz. Ali’nin bâtın ilmine sahip oluşu, Allah’ın sırrına mahrem oluşu da buradan kaynaklı olarak tecessüs etmiştir. Hz. Ali ile münâsebeti olması hasebiyle de bu kelime divânçede adı çok geçen tasavvûfi terimler arasında bulunmaktadır.

‘Alî’dür ‘âlem-i ‘ilm-i ledünnî
‘Alî’dür döndiren ay ile günü (33/4)

İlk örnekte şair, Hz. Ali’nin bu ledün ilmi sahibi olduğunu bildirmiştir. Devamında gelen beyit, ledün ilminin insana Allah’ın cemâlini gösterecek ilim olduğu vurgulanmıştır.

Pes hayy-i kadîm-i lâ mekânî
A‘mâ göremez bu bî-nişânî
Mūsâ diledi göre liķānı
Pes geldi nidâ-i len terānî
Vir ‘ilm-i ledünnî cāvidānî
Ta göre gözüm sizi nihānî (31/3)

¹²¹ 9⁴, 31³, 33⁴, 34¹⁴

¹²² Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatının Kaynakları*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2018, Sayfa: 424.

2.2.2.6.7. *Kâbe Kavseyn*¹²³

Kur'ân- Kerîm'de “Sonra (ona) yaklaştı, derken sarktı. İki yay kadar yahut daha yakın oldu” âyetinde geçen “iki yay aralığı kadar” manâsı, Kâbe Kavseyn'in karşılığıdır. Tasavvufta bir terim olarak ele alınan Kâbe Kavseyn, Hz. Muhammed'in Miraç hadisesiyle ilgili olarak anlatılır. Şiirlerde daha çok, âyetin devamında geçen “ev edna”, ‘belki daha yakın’ manâsı da bu terim ile birlikte kullanılmıştır. Ev ednâdan sonra Kâbe Kavseyn yakınlığı gelmekte olup, bu yakınlığa varan kişi her zerrenin Hakk olduğunu anlamaktadır.¹²⁴ Mutasavvıf şairler bu terimi çokça kullanmış, Allah'a olan yakınlıkta bu ibâreyi bir ölçü işlevinde değerlendirmişlerdir. Şâir Mazlûm, Kâbe Kavseyn'i Allah sırrına mahrem olmayanların bilemeyeceğini dile getirmiş, son örnekte ise sevgilinin şehla gözlerinin bu rumuzu açıkladığına değinmiştir.

Ķâbe kavseyn'üñ rumûzın sırr-ı mâ levhâ bilür

Olmayan mahrem bu sırra bilmez ev ednâmuzı (25/2)

Ķâbe kavseyn'üñ¹²⁵ rumûzın 'ayn-ı şehlä şerh ider

Viridi mu'cezden haber ebr ü hilâlünğ bir dahı (27/5)

2.2.2.6.8. *Kâf u Nûn*¹²⁶, *Kün*¹²⁷

Allah'ın yoktan var etmesini ifâde etmek üzere kullanılan âyettir. Kün fe kân, Kün fe yekûn şekilleri de çok kullanılır. Kün, Allah'ın “ol” demesidir. O, yaratmak istediği bir şey için “kün”, “ol” der ve o şey de hemen oluverir. Bu âyet, Bakara sûresinin 117, Âl-i İmrân sûresinin 47 ve 59. âyetinde geçmektedir. Allah'ın fâil-i mutlak oluşuna vurgu yapılan bu âyet Mazlûm'un dîvânçesinde Kâf u Nûn ve Kün ifâdesiyle birer kez geçmiştir.

Eger nûn-ve'l-ķalem şırrın mañga keşf itdi ruhsâruñ

Velî 'aynünğ imâm oldı ķaşın ãķ-ı muşallâdur (7/5)

¹²³ 25², 27⁵

¹²⁴ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2004-2009. Sayfa: 245.

¹²⁵ *fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ*, Necm suresi, 9. âyet.

¹²⁶ 7⁵

¹²⁷ 3²

Kün didi ‘arz-ı semāya ‘ālemi halk eyledi
Cümle söze sen bināsın yā ‘Aliyye’l-Murtażā (3/2)

2.2.2.6.9. *Küntü Kenzen*¹²⁸

Allah’ın “Ben bir hazineydim, bilinmek istedim, bilindim” dediğini aktaran kudsî hadise binâen mutasavvıflar, yaratılışın başlangıcının delâleti olarak bu sözü almışlardır. Mutasavvıflar için şiir ve söz bir hazîne taşımalıdır. Bu hazîne de Allah sırrını, aşkı anlatmaktır. Bu yüzden sanat endişesi taşımaz sûflerin siirleri. Küntü Kenzen terimi, Mazlûm’un şiirlerinde “genc-i mahfî” ve “kenzullâh” olarak iki yerde geçmektedir.

Ādemüñ kalbi anuñ haznesidür tenüñ degül
Genc-i mahfî ger taleb kılsuñ bu kenzullâhdur (9/2)

Ĥalîk insānı yaratdı ‘ālemi vār eyledi
Küntü Kenzen sırrını mü’mine izhâr eyledi

Vāhid-i yekta ‘Alî’dür ĤaĤ Te‘ālā söyledi
Lā fetā illa ‘Alî lā seyfe illā zūlfikār (38/10)

İlk örnekte Mazlûm, insanın hazinesinin tende değil kalpte olduğunu söyler. İnsan o kalbiyle bu sözleri idrâk etmelidir zirâ bu sözler Allah’ın hazinesidir der. İkinci örnekte ise Allah’ın küntü kenzen sırrını inananlara açık ettiğini bildirmektedir.

2.2.2.6.10. *KâluBelâ*¹²⁹

Araf sûresinin 172-173. âyetlerinde Allah tarafından müminlerle bir ahit yapıldığı, müminlerin Allah inancını o mecliste kabul ettiği anlatılmaktadır. Allah’ın ‘*Kâlu*’ sorusuna müminler ‘*Belâ*’ cevabını vermişler, bu konuşma Allah inancının kaynağı olarak metinlerde yer almıştır. Şair Mazlûm da bu hususa olduğu gibi vurgu yapmış ve şiirlerinde bunu zikretmiştir. Şiirde, Muhammed Mustafâ’nın ümmetine

¹²⁸ 9², 38¹⁰

¹²⁹ 2³, 34⁶⁸

emânet olarak bıraktığı şeyin, Kâlubelâ'da inanmışlara bırakılan aşk olduğu söylenmiştir.

Virdünğiz Kâlû-belâ'da cümle Ğimân ehline

Bu meħabbetdür emânet yâ Muħammed Muştafâ (2/3)

2.2.2.6.11. *Kesret*¹³⁰

Arapça bir kelime olup manâsı “çokluk”tur. Tasavvufun hareket noktalarından birisi olan vahdet anlayışının zıttı olan kesret terimi, Allah ve onun aşkı dışında kalan bütün her şeyi ifâde etmektedir. Tasavvuf anlayışında, Allah tektir ve O'nun dılışında kalan her şey yalnızca insanın algıladığı kesret, çokluktur. Kesreti yaratan Allah bir hazine gibi o kesretin arasında bilinmek istemiş ve bilinmiştir. Bu durum klâsik Türk edebiyatında içinde mecâzi yollarla çok kez anlatılmış, sevgilinin yüzü vahdeti işâret ederken onun dışında kalıp onu engelleyen saçları, kesret ifâdesine denk düşmüştür. Aşağıdaki beyitte Mazlûm, vefâlî yârin onu Allah'a vasledeceğine inanmış, bir âşık olarak vefâsız sevgililerden kurtulmanın, kesretten kurtulmak olduğuna işâret etmiştir.

Mazlûmuñ cânı fedâ olsun vefâlu yâr için

Bî-vefâlardan kesilmek kesreten-billâhdur (9/9)

2.2.2.6.12. *Len Terânî*¹³¹

Hız. Mûsâ, kavmiyle Tûr-ı Sînâ'ya yaklaştığı zaman rüzgâr ve yağmur başlamış, bunun üzerine yolunu şaşırmıştır. Uzaktan bir ateş görüp yanına vardığında ateşi, ağaç dalının üzerinde görmüş ve korkarak dönmek istemiştir. Fakat ağaçtan “Yâ Mûsâ, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım” diye bir ses işitir. Mûsâ secdeye varır ve Allah'ı görmek istediğini söyleyince Allah cevâben; “len terânî”, yani ‘sen beni göremezsin fakat dağa bak, eğer benim tecellîme tahammül edip durursa beni görürsün’ der.¹³² Bu olayda “len terânî” sözü, bir terim olarak tasavvuf anlayışı içinde yer edinmiş, Hız. Mûsâ'nın dağa baktığı anda büründüğü mahv hâli ve kendine gelince ermiş olduğu sahv hâli yani Allah'ın duyu ötesi olduğuna iman etmesi hâli

¹³⁰ 9⁹

¹³¹ 31³

¹³² Rıdvan Canım, a.g.e., Sf: 215.

hatırlatılmış olur. Mazlûm da Hz. Mûsâ'nın bu hadisesine değinmekten geri kalmamış, Allah'ın yüzünü Hz. Mûsâ'nın dahi göremediğini dile getirerek ledün ilmine talip olmuştur.

Pes hayy-i kadîm-i lâ mekânî
A'mâ göremez bu bî-nişânî
Mûsâ diledi göre liķânî
Pes geldi nidâ-i len terânî
Vir 'ilm-i ledünnî cāvidānî
Ta göre gözüm sizi nihānî
Sensin yaradan bu hâş u 'āmı
Bu sırr beyân ider kelamı (31/3)

2.2.2.6.13. *Mûtu, Kable Ente Mûtu*¹³³

Manâsı “ölmeden önce ölünüz” şeklinde olan “*mutu kable ente mutu*” hadisi, mutasavvıflarca bu dünyanın zevklerine karşı insanın kendini öldürmesi, kesreti bırakıp vahdete doğru yürümesi olarak algılanmıştır. Aşağıdaki ilk örnekte, hadis “*kabl ente mûtû*” olarak geçerken manâsı da zikredilmiştir.

Ölgilin ölmekdin öngdin hem budur kavî-i 'Alî
Görgilin *kabl ente mûtû* bahğilin Qur'an'a sen (18/4)

2.2.3. Hz. Ali ve On İki İmam

2.2.3.1. Hz. Ali

Mazlûm'un, şiirlerinde belirttiği üzere, dîvânçede yazılan her söz, Hz. Ali'nin aşkıyla yazılmıştır. Öyle ki bu anlayış bazıları tarafından, İslâm'da belâğâtın kurucusunun Hz. Ali olduğu düşüncesine kadar götürülmektedir.¹³⁴ Eserin birçok yerinde doğrudan Hz. Ali için yazılan¹³⁵ şiirler dışında neredeyse her şiirinde Hz. Ali'nin sözü geçmektedir. Hz. Ali, Mazlûm için iyi ve kötüyü ayıran çizgidir. O çizgi

¹³³ 18⁴

¹³⁴ Rıdvan Canım, a.g.e., Sf: 240.

¹³⁵ 3, 5, 26, 30, 32, 33, 37

içinde Hz. Ali, kurtuluşun kendisidir. Doğru yol, onun yoludur. O yolda olmak, aşk ile mümkündür. Bu aşka engel olan her unsur rakîb olarak değer görmektedir. Böylece eserin muhtevası, tamamen olmasa da Hz. Ali gövdesi üzerine inşa olunmuştur.

Mazlûm'un Hz. Ali'ye olan bakışını, aşkını, ona gösterdiği değeri, örnekleriyle birlikte açıklamayı uygun gördük. Çünkü Mazlûm, aşk ile yazdığı bu şiirlerde, hikemî bir üslup kullanarak okurlarını bu aşka davet etmiş ve onu öğretmeye de çalışmıştır.

Hz. Ali, herşeyden evvel 'âl-i abâ'dır. Hz. Ali'nin zürriyetine işaret eden bu terimle birlikte klâsik türk edebiyatında Hz. Ali'nin, Hz. Muhammed Mustafa'nın ailesi, 'ehl-i beyti' olduğuna da işaret eder. Ehl-i beyt, Hz. Ali, Hz. Fatıma ve oğulları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i kapsar. Mazlûm'un Hz. Ali'ye olan aşkında ilk hareket noktası burasıdır. Aşağıdaki örnekte görüldüğü üzere âl-i abâ, şiirlerde 'Âl-i Ali'¹³⁶ olarak geçmektedir.

Yâ âl-i 'Alî her kim ider taqlîd-i cahil

Her şâm u seher oğur arğa la'neti 'âkil (1/24)

Ahzab sûresinde geçen "ey ehl-i beyt! Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak ister" âyeti gereğince Hz. Ali, Allah'ın razı olduğu, kusurlarının temizlendiği kişi olarak, 'Aliyye'l-Murtazâ'¹³⁷ ismiyle de anılmıştır.

Şerî'at şartını bilene tariķatde yol varana

Haķîkatde hâl olana meded yâ Murtaẓâ 'Alî (30/2)

Hz. Ali'ye olan aşkında, diğer bütün Hz. Ali âşıkları gibi Mazlûm'un da hareket noktaları, Ali hakkında söylenen bazı hadisler ve âyetler olmuştur. Hadis ve âyetlerin dışında, rivâyetler de etkili olmuştur. Bu inanışlardan bir tanesi, Hz. Ali'nin peygamber vasîsi olmasıdır. İnanışa göre Hz. Ali, Hz. Muhammed tarafından doğru yol olarak ilan edilmiştir. Bu inancın kaynağı olarak çeşitli rivâyetler olsa da "innema" lafzı ile kastedilen Ahzab sûresi, şiirlerde kaynak olarak alınmaktadır.

---

¹³⁶ 1²⁴

¹³⁷ 3, 4³, 30

Allah'ın temiz kıldığı ehl-i beyt, müminler için bir rehber olmaktadır. Aşağıdaki ilk örnek “innema” lafzı, ikinci örnek ise vasilik için verilmiştir.

Pes mücrim-i *kul kefasın* ey şâh
Hem rehber-i rehnümâsun ey şâh
Şanıña gelüpdür i mazhar
Bu şerh ile *innemâsın* ey şâh (32/1)

Sen nûr-ı münîr o Hüdâsın
Mi'râc-ı Nebî'de hemdem livâsın
Şer'iyile vaşî-yi Muştafâ'sın
Sen vâriş-i enbiyâsın ey şâh (32/4)

Bu âyetlerle birlikte “lahmuke lahmi” (etin etimdir) sözü, Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'in zatıyla aynı olduğuna, bununla birlikte insanların en güzeli olduğu inancına kaynaklık eder. Bu inanca göre Cebrâil, Hz. Muhammed'e, “Allah, Hz. Ali'ye vasiyet etmeni emrediyor” demiş, bunun üzerine Peygamber hutbe verip “ey insanlar, hakikat şâh-ı merdân Ali hakkında geldi, gelin ona uyun’ buyurmuş, ardından onun sağ elinden tutmuş, minberin üzerine çıkarmış, kuşağını açıp onu bağrına basmıştır. İkisi bir gömleğin içinde tek vücut olup baş vermiştir. Ardından da şöyle demiştir “Vücudun vücudumdur, senin etin benim etim, senin kanın benim kanım, senin ruhun benim ruhum” (lahmuke lahmi, cismuke cismi, demmuke demmi) demiştir.¹³⁸ Mazlûm eserinde, Hz. Ali için “Mustafâ'nın ayn-ı zâtı” derken buradan hareket etmiştir.

Pâdişâh-ı herd ü 'âlem server-i dîn Muştafâ
Lahmuke lahmi velâyet maḥremidür *kul kefa*
Didi ki ben şehr-i 'ilmüm ol 'Aliyyü bâ-behâ
Lâ fetâ illa 'Alî lâ seyfe illâ zülfikâr (38/8)

¹³⁸ İlyas Üzüm, Şâh-ı Merdân Murtazâ Ali: Kültürel Alevî Kaynaklarına Göre Hz. Ali Tasavvuru, İslâm Araştırmaları Dergisi, Sayı 11, 2004, Sf: 90-91.

Hz. Ali, müminler için bir rehber olarak tayin edilmekle birlikte, Allah'ın sırrına da erişmiş olandır. Böylece ledün ilminin sahibidir. Eserde, “hel atâ” lafzıyla İnsân sûresine atıf yapılırken, daha insan yaratılmadan evvel Hz. Ali'nin ruhunun yaratıldığı ve Hz. Ali'nin isminin bu yüzden dört kitapta da iman edilmesi gereken bir gerçeklik olarak geçtiği söylenmiştir. Öyle ki Hz. Ali'nin isminin İncil'de ‘İlyâ’ şeklinde geçtiği de söylenir. Hz. Ali, Allah'ta fenâ bulan manasında, “sevâdü'l-vech fi'd-dâreyn”dir. Allah onun için, “Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yok” (lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr) demiştir. Rivâyetlerde bu sözü, Hayber savaşında Cebrail'in söylediği bildirilir. Fakat burada her iki durum da Hz. Ali hakkında Allah'ın bu söze izin verdiğine ve onu kutsadığına işâret etmektedir. Bu söz bugün, Hz. Ali'yi sevenler arasında meşhur durumda olup, Zülfikâr'ın üzerinde yazdığına inanılan sözdür.

Yoh-idi levh ü kaleminden yir yüzinde bir ğubâr
Rühumuz kândilde idi hâzretinde intizâr
Oğıduğ ism-i kibârı söyledük leyl ü nehâr
Lâ fetâ illa ‘Alî lâ seyfe illâ Zülfikâr (38/1)

Hz. Ali, bütün bu inanışlar ışığında karşımıza inanmış olanlar için bir rehber, bir kible olarak çıkmaktadır. Enbiyanın vârisi, Peygamber'in vasîsi, Mevla sıfatını bu yönüyle taşıyabilen, müminleri gözetip kollayandır. O, Allah'ın aslanı, yiğidi, sırrı ve herşeyden önce Allah'ın temiz kılmak istediği kuldur. Mazlûm, bütün bu kaynaklar ve inanışlardan sonra Hz. Ali sevgisinin ne denli kuvvetli dayanaklarının olduğunu hem cezbeli hem de öğretici üslup ile bizlere anlatmak istemiştir.

2.2.3.2. On İki İmam

Şair Mazlûm, eserlerinde de zikrettiği üzere, On İki İmam yani İsnâaşeriyye ehlidir. Şair onların yolunu takip etmekte, Hz. Ali'den başlayan bu silsilenin, dini koruyup kollayacak silsile makâmı olduğuna inanmaktadır. On İki İmam'ın silsile halinde geçtiği şiirlerin ¹³⁹ yanında Mazlûm, bu inancını şu beyitlerinde dile getirmiştir:

---

¹³⁹ 4, 34, 38

Pîşvāmuz on iki ma‘şūm ‘imāmuñ naḳdidür
Ol virür rā‘ī ‘imāmet yā Muḥammed Muştafā (2/6)

Hıaḳ döşeginde oturdı her ḳula baḥşın yetürdi
İsnā-yı ‘Aşr’ı getürdi Muştafā’nuñ eli geldi (29/2)

Mazlûm bu inanca olan hassasiyetini, şiirlerini tanzim ederken de göstermiş ve Allah, peygamberi Hz. Muhammed Mustafa, Hz. Ali ve On İki İmam sırasını gözetmiştir. Eserde dördüncü numarada kayıtlı olan kaside, On İki İmam için yazılmıştır. Bu şiirde adı geçen imamlar sırasıyla şu şekildedir: “Hz. Ali(ö.661), Hz. Hasan(ö.669), Hz. Hüseyin(ö.680), Şah İmam Zeyne’l-Âbidin(ö.713), Şah Muhammed Bâkır(ö.733), Cafer es-Sâdık(Ö.765), Musa el-Kazım(ö.799), Şah Horasan Ali er-Rızâ(ö.818), Şah Muhammed et-Takî(ö. 835), Ali en-Nakî el-Hâdî(ö. 868), Muhammed Ali el-Askerî(ö. 874) , Hücetü’l-Kâyim Muhammed el-Mehdi el-Muhtazar(d.869)” şeklindedir.

On İki İmam’ın kimler olduğu ile alakalı farklı görüşler ortaya koyulmuş, bu farklılıklara göre de farklı inanç yolları takip edilmiştir. Cafer-i Sadık’tan sonra oğlu Musa el-Kazım’ı değil de diğer oğlu olan İsmail’i imam olarak kabul eden güruh, bu farklı yollar arasında meşhur olandır. İsmailiyye olarak anılan bu mezheb, sonraları siyasi bir hüviyet kazanıp, Fatımî olarak bilinmiş ve Mısır ile Şam’da bulunan devletin resmi inancı haline gelmiştir.¹⁴⁰Zeydiyye ise, Hz. Hüseyin’in oğlu Zeyne’l-Abâ’nın yolunu takip edenlerdir ki Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir’in imamlığını da kabul etmezler. Fakat son şekliyle imamların on iki olduğunu ve bunların da yukarıda zikredilen imamlar olduğunu kabul eden güruh isnâaşeriyye olarak adlandırılan gürûhtur.¹⁴¹

Şair Mazlûm’un dile getirmiş olduğu imamlar, onun imamiyye fırkasına müdahil olduğunu göstermektedir. On iki imam içinde, itikad ve ibadet önderi olarak Cafer es-Sâdık’ın seçilmesinden dolayı bu inancı taşıyanlar Caferiyye adıyla da

¹⁴⁰ Hayati Ülkü, *İslâmda Mezhebler*, Şelâle Yayınları, İstanbul 1980, Syf: 67.

¹⁴¹Madde Yazarı: Ethem Ruhi Fiğlalı, İsnâaşeriyye, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 23, 2001. sf: 143.

anılmaktadırlar. Mazlûm'un şu beyti, Cafer es-Sâdık'a olan inancını gösterir niteliktedir.

Câ'fer es-Şâdık tarîkidür şîrâtü'l-müstakîm

Mezheb-i İsnâ 'aşar ehline oldur reh-nümâ (4/8)

2.2.4. . Şahıslar ve Tipler

2.2.4.1. Tarihî ve Efsanevî Şahıslar

Divânçede geçen tarihî şahsiyetler içinde, ilgili başlığın altında yer aldığı için On İki İmam'a yer verilmemiştir. Bu kısımda yer alan tarihi ve efsânevi şahsiyetler, umûmiyetle sevgilinin güzelliği, aşkın önemine örnek vermek amacıyla şiiirlerde geçmiştir. Bu şahsiyetler arasında, sadece övgü özelliği taşımamakla birlikte içinde saf övgü unsurları taşıyan isimler olarak Hatâyî/Şah İsmail ve Tahmas/Tahmasb Şah zikredilebilir. Buna sebep olarak, şair Mazlûm'un yaşadığını düşündüğümüz İran coğrafyası ve kültürünün önemi gösterilebilir.

2.2.4.1.1. *Tarihî Şahıslar*

2.2.4.1.1.1. *Yezîd*¹⁴²

Muâviye'nin oğlu ve Emevî devletinin ikinci şahıdır. Kerbelâ vakası onun zamanında yaşanmış ve edebiyatımızda Hz. Hüseyin'in katletmesi yüzünden her zaman kötü bir namla anılmıştır. Maktel-i Hüseyin'lerde ve Hz. Ali sevgisi taşıyan şairlerin şiiirlerinde çokça yer alan Yezîd kelimesi, kötülük timsali bir isim hâlini almıştır.

2.2.4.1.1.2. *Sa'd Oğlu Ömer*¹⁴³

Kaynaklarda İbn-i Sa'd ismiyle de geçen Sa'd Oğlu Ömer, Sa'd bin Ebî Vakkas'ın oğlu olup, Kerbela vak'asında Ubeydullah bin Ziyad'ın ordu komutanlığını yapmıştır. Hz. Hüseyin ve dostlarının katledilmek sûretiyle şehit edilmesinde büyük rolü vardır. Mazlûm, doğrudan Hz. Hüseyin'in katili olarak bu ismi zikretmektedir.

---

¹⁴² 1²², 29⁴, 39¹, 44

¹⁴³ 1²³

2.2.4.1.1.3. *Amr bin Abd-i Ved*¹⁴⁴

Hız. Ali'nin Hendek savaşında öldürdüğü kimsedir. Araplar arasında savaşçılığı ile meşhur olan bir kumandandır. Hız. Ali'nin Amr'ı öldürmesi kahraman bir edâ ile anlatılmıştır.

2.2.4.1.1.4. *Anter*¹⁴⁵

Anter ismi, Amr ile birlikte kullanılmış olup, Hız. Ali'nin İslâm adına öldürdüğü kişilerden olduğu düşünülmektedir. Hakkında kesin bir bilgiye rastlanmamıştır.

2.2.4.1.1.5. *Şiblî*¹⁴⁶

Sâmerra'nın Şibliye köyünde, Türk asıllı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İyi eğitim gören Şiblî(ö. 334/946), devlet kademelerinde hızla yükselmiş olup Abbasiler devrinde, Rey'e bağlı Dünbâvend'de valilik yapmıştır. Bu sırada dönemin önde gelen sûfilerinden Hayr en-Nessâc(ö. 934)'ın sohbetine katılmış, bu sohbetten etkilenip vâililiği bırakmış ve tasavvufa yönelmiştir. Hayr en-Nessâc, Şiblî'yi, hayranlık duyduğu Cüneyd-i Bağdâdî(ö. 909)'ye götürmüştür. Şiblî, devrinin en ileri gelen sûfisinin yanında tasavvuf eğitimini tamamlamıştır. Cüneyd-i Bağdâdî onun hakkında "sûfilerin tâcı" demiştir. Bu da tasavvuftaki makâmını gösterir niteliktedir.¹⁴⁷

2.2.4.1.1.6. *Hallac-ı Mansûr*¹⁴⁸

Klâsik Türk Edebiyatında çokça anılan bir sûfi olan Mansûr(ö.922)'un adı Ebu'l-Mugîsü'l-Hüseyn b. Mansûru'l-Beyzâvî'dir. İran'ın Tûr kasabasında doğmuştur. Tasavvufta yükselmiş ve İslâm'a davet etmiş Mansûr hakkında birçok menkıbe vücuda gelmiştir. Aslında Hallâc olmayan Mansûr, bir dostunun dükkanında, arkadaşından bir iş istedi. Arkadaşı bu iş ile meşgul olurken, onun zamanından çaldığını düşünüp, haollâcın tezgahındaki pamukları parmağıyla

---

¹⁴⁴ 33¹⁵, 34¹⁸

¹⁴⁵ 33¹⁵, 34¹⁸

¹⁴⁶ 8⁷

¹⁴⁷ Madde Yazarı: Dilâver Gürer, Şiblî Ebû Bekir, TDV. İslâm Ansiklopedisi, C. 30, İstanbul 2010. Sf:

125.

¹⁴⁸ 87, 26³, 34⁶⁰

dokudur ve arkadaşı geri gelip bunu gördüğünde kerâmet saydı ve Mansûr bu olaydan sonra Hallâc-ı Mansûr olarak anıldı. Tasavvufta çok safhâlar kataedip ene'l-Hak demeye varmış, insanlar bu sözü sadece zâhiren idrak etmiş ve onu inkarcılıkla itham etmiştir. Bir kısım da sırları ehl olmayanlara açık ettiği için suçlu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu durum üzerine 8 yıl hapiste kalan Mansûr'un mahkemesi görülmüş ve eziyet edildikten sonra dar ağacına çekilip öldürülmüştür.¹⁴⁹

2.2.4.1.1.7. *Hatâyî*¹⁵⁰

Babası Safevî tarikatının kurucusu, annesi Uzun Hasan'ın kızı Âlemşah Halime Begüm olan Şah İsmail(ö. 1524), şiirlerinde Hatâyî mahlasını kullanmıştır.¹⁵¹ İran topraklarında hüküm süren ve Osmanlı devleti ile karşı karşıya gelen Şah İsmail, aynı zamanda bir tarikat şeyhi olup Mazlûm için şehit edilen bir sûfidir. Bu yüzden onun ismi, Mansûr ve Nesîmî ile birlikte anılmıştır.

2.2.4.1.1.8. *Nesîmî*¹⁵²

Adı Ömer olup mahlasını doğduğu Nesim mahâlerinden aldığı öne sürülmekle beraber bu mahlası ona üstadı Fazlullâh'ın verdiği de söylenmektedir. 1360 tarihinde doğduğu belirtilen Nesîmî, bir mürid olarak Şiblî'ye bağlılık göstermiştir. Onun asıl kimliği ise Hurûfilîğe geçişiyle birlikte şekillenmiştir. Üstadı Fazlullâh, hurûfilîğin kurucusudur. Nesîmî(ö. 1417) hurûfilîğin önemli bir temsilcisi olup onu geliştirmiştir. Bâtıl inançlara sahip olan hurûfilik sebebiyle hayatını, derisi yüzülmek sûretiyle kaybeden Nesîmî, Alevî-Bektâşî geleneğinde yedi büyük ozan arasında yer almaktadır. Şiirlerde onun şairliğinden çok, bir sûfi olarak çektiği çileler konu edinmiş, sembolik bir değere sahip olmuştur.¹⁵³

¹⁴⁹ İskender Pala, a.g.e., Sf:185.

¹⁵⁰ 26³.

¹⁵¹ Madde Yazarı: Tufan Gündüz, Şah İsmâil, TDV. İslâm Ansiklopedisi, 38. Cilt, Sayfa: 253-255.

¹⁵² 26³

¹⁵³ İlyas Karaokay, Klâsik Türk Şiirinde Bir Efsânevî Kahraman Olarak Seyyid Nesîmî, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi Sayı 19, İstanbul 2017, Sayfa: 194-195.

2.2.4.1.1.9. *II.Tahmas/ II.Tahmasb Şah*¹⁵⁴

İran'ın siyasi ve kültürel olarak çalkantılı olduğu bir dönemde 1704 yılında hayata gelen II. Tahmasb Şah, Safevi Devleti'nin son şahıdır. Onun ölümünden sonra zaten fiziki olarak dağılmış olan Safevî devleti sona ermiş oldu. 1740 yılında tahttan inen II. Tahmasb şah, Nâdir Han'ın da yardımıyla ülkesini Afganların etkisinden çıkaracak hamleler yapmış, Gence, Tiflis ve Erivan'ı da tekrar topraklarına katmıştır. Fakat ona bu zamanlarda yardımcı olan Nâdir Han tarafından tahttan indirilmiştir.¹⁵⁵

1726 yılında İran'ın Sebzevâr ilçesinde doğan ve o coğrafyada sürgün hayatı yaşadığı bilinen Mazlûm'un şiirlerinde "Rûm u Şâm'ı feth iden devletlü şahumdur benüm" dediği Şah Tahmasb, II. Tahmasb Şah olmalıdır. Zira şairin de genç yaşlarda olduğu dönemlerde II. Tahmasb şah vefat etmiştir. Bu durum, Safevi devletinin son bulmasına yol açmıştır. Mazlûm bundan dolayı ona övgü ve aidiyet bildirmiştir.

2.2.4.1.2. *Efsanevî Şahsiyetler*

2.2.4.1.2.1. *Şeyh-i San'an*¹⁵⁶

Yemenli olup adının Abdurrezzâk olduğu rivayet edilir. Hakkında birbirini tutmayan rivâyetler bilinmektedir. Feridüddin Attar'ın Mantıku't-Tayr'ında Şeyh-i San'an'ın hikâyesine genişçe yer verilmiştir. Bu hikâyeye göre çokça müridi olan Şeyh-i San'an(ö. 826), rüyasında Rûm diyarına gitmesi gerektiğini anlar. Müritleri ile yola çıkan şeyh, orada bir kız görür ve akli başından gider. Müritleri onu terk edip Kâbe'ye döner. Orada şeyhin bir arkadaşının telkiniyle tekrar şeyhin yanına gelip ona dua ederler. Şeyh kızın aşkından dolayı dinini terketmiş ve her harama da boyun eğmiştir. Müritlerin duaları kabul olunca şeyh hatasını anladıktan sonra Kâbe'ye dönerler. Bir müddet sonra kız rüyasında şeyhe karşı hata ettiğini, şeyhten yanlış isteklerde bulunduğunu anlamının pişmanlığı ve şeyhe olan aşkı ile uyanır. Bu durum San'an'a mâlum olduğu için tekrar kızın yanına varır. Kız hasta bir halde şeyhten yardım diler. Şeyhin telkini ile Müslüman olur ve can verir.¹⁵⁷

¹⁵⁴ 15¹⁰, 40

¹⁵⁵ Madde Yazarı: Turfan Gündüz, Safevîler, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. 35, 2008, Sf:456

¹⁵⁶ 34⁵⁷

¹⁵⁷ Rıdvan Canım, a.g.e., Sf: 336.

Şeyh-i San'ân, aşk için her çileyi çekmenin timsali olarak şiirlerde yer almıştır. Mazlûm'un Şeyh San'an hakkındaki bahsedışı, Feridüddün Attar'ın aktardığı kıssaya uygun düşmektedir. Aşk konusunu işleyen bir mesnevî içerisinde zikredilen şeyh, çektiği sıkıntılardan sonra müritleri sayesinde bu sıkıntılardan kurtuluo o zünnâra, Hristiyan dinine mensup kişiye Allah aşkını ulaştırmıştır.

Çoğ çoğ mürid ile şeyh-i San'ân
Zünnâra yetürdi 'aşk-ı cânân (34/57)

2.2.4.1.2.2. Cemşid¹⁵⁸

Cemşid, İran mitolojik tarihinde Pişdâniyân sülalesinden olup dördüncü padişaktır. Rivâyetlere göre bin yıl kadar yaşayan Cemşid, müthiş kabiliyetli bir mucit olup halkına iyi davranan bir padişaktır. Sonraları kibri yüzünden ona Dahhâk musallat olmuş ve böylece ölmüştür. Kıssa ve kaynakları farklılıklar gösterse de onun güzelliği, saçtığı ışık ve mucitliği meşhur olmuştur. Bununla birlikte onun hakkında birden çok kıssa anlatılmıştır. Burada bahsedebileceğimiz kadarıyla şair, Cemşid ismini Hüsrev ve Yûsuf peygamberle birlikte bir güzellik unsuru olarak anmaktadır. Hz. Yûsuf sevgilinin güzelliğine denk tutulmakta, sevgili karşısında Cemşid ve Hüsrev ise kulluğa durmaktadır.¹⁵⁹

2.2.4.1.2.3. Hüsrev¹⁶⁰

Hüsrev, Sâsâni padişahı olan Nûşîrevan'ın torunudur ve Hüsrev ü Şirin'de geçen erkek kahraman da bu Hüsrev'dir. İran'ın efsânevî padişahlarından biri olan Hüsrev, Şirin'le olan aşkıdan dolayı dillere destân olmuştur. Onun yaptırdığı saray, sahip olduğu hazine ile de meşhurdur. Onun gerçek bir kimliği olmasına rağmen, efsânevi kişiliği daha çok meşhur olmuş ve zamanla da Hüsrev denildiği vakit akla efsânevî kişiliği gelmeye başlamıştır. Hüsrev'in bir diğer adı Perviz'dir. Onun gerçek kişiliğine örnek olarak Taberi tarihinde Hz. Muhammed Mustafa'nın ona İslâm'a davet için bir mektup gönderdiği fakat onun bu hidâyete vâsıl olamadığı bildirilmiştir. Hüsrev Perviz, aşkını ölümsüzleştirmek için saray yaptırmış saray aynı

¹⁵⁸ 11²

¹⁵⁹ Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalıcı Yay., İstanbul, Sf: 204-208.

¹⁶⁰ 11²

zamanda Kasr-ı Şirin olarak anılmıştır.¹⁶¹ Bu aşka sahip olan Hüsrev dahi, Mazlûm'un sevgilisinin güzelliği karşısında kulluğa durmaktadır.

2.2.4.1.2.4. *Ferhâd ile Şirin*¹⁶²

Hüsrev ile Şirin'in gerçek hikayesinin anlatıldığı mesnevinin içinde bir bölüm olup, zamanla efsâneleşmiş ve genişlemiştir. Ferhâd, on yaşına kadar bütün dünyevî ilimleri öğrenmiş bir silahşördür. Çin hükümdarının oğlu olan Ferhad, İskender-i Rûmî'nin aynasını bulup Yunan ülkesine varır. Türlü bâdirelerden sonra tılsımı çözmek için Sokrat'ı bulur, tılsımı çözer. Yunan ülkesinden geri dönerken o aynada Şirin'i görür. Ferhad, Şirin'i aramaya başlar. Bu sıralarda Şapur adlı bir nakkaşla dost olup birlikte aramaya devam ederler. Ferhad'ın Şirin'i gördüğü dağ yamacına ulaşırlar. Dağın bulunduğu ülkenin hükümdarı Mihin Bânû Hatun adında bir kadındır. Hükümdar, yeğeni olan Şirin için dağdan su getirmeye çalışmaktadır. Ferhad bunu öğrenince, ustaların uzun bir süredir getiremediği suyu, çapalarayak bir günde getirir. Suyun ulaştığı yere bir de Şirin için köşk yapar. İran şahı Hüsrev, Şirin'in güzelliğini duyup ona âşık olur. Onu Mihîn Bânû'dan ister. Ret cevabını alan Hüsrev yola düşer, Ferhad ona mâni olmaya çalışsa da hile ile alıkonup hapse atılır. Ferhad Mihîn Bânû'yu ikna edip Şirin ile evlenir. Hüsrev'in oğlu da Şirin'e âşık olur ve babasını öldürüp Şirin'e kavuşmak ister. Fakat Şapur, Şirin'in zorla evlendirildiği haberinden dolayı hapishanede kendisini duvarlara dövüp öldüren Ferhad'ın cesedini köşke getirmiştir. Odaya giren Şirin, Ferhad'ın yanına uzanıp can verir. Bunu duyan Mihin Bânû da üzüntüden ölmüştür.¹⁶³

2.2.4.1.2.5. *Varaka ve Gülşah*¹⁶⁴

Arap kültürü içinde ortaya çıkmış bir aşk hikâyesidir. Tarihî rivâyetlerden ve bazı yazılı kaynaklardan aktarılan bu hikâye, Emevîler döneminde yaşamış olan Benî Uzre kabilesinden Urve b. Hizâm ile amcasının kızı Afrâ arasındaki aşktan uyarlanmıştır. Hizâm ölünce kardeşi Urve'yi korumasına alır ki bu sayede Urve ve Afrâ birlikte büyüüp, birbirlerini sevmişlerdir. Urve, amcasının hanımının Afrâ için

¹⁶¹ Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, Sf: 176.

¹⁶² 34⁵³⁻⁵⁴

¹⁶³ Rıdvan Canım, a.g.e., Sf: 355-356.

¹⁶⁴ 34⁴⁷⁻⁴⁹

istediği mihri karşılayamaz. Afrâ Şam ilinden bir başkası ile evlendirilir. Bu haberler üzerine Urve, Şam'a gider. Afrâ'nın kocası Urve'yi iyi karşıladı. Kederli ve mahçup halde geri dönerken Urve, yolda ölmüştür. Ayyûkî, bu hikâyedeki kurgu üzerinde pek bir değişiklik yapmadan, şahısların ve mekânların ismini değiştirmiştir. Ayyûkî, bu hikâye üzerine farklı menkıbeler de eklemiştir.

2.2.4.1.2.6. *Leylâ ile Mecnûn*¹⁶⁵

İslam coğrafyalarının edebiyatlarında çok meşhur olan bu aşk hikâyesi, gerçek bir hikâyeden gelmektedir. Mecnûn ismi, şâir Kays b. Mülevvaha'l-Âmirî'nin lakâbı olup bu hikâye, onun şiirlerinin yorumlarından ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Emevî ailesinden olup amcasının kızını seven bir gencin aşk hikâyesi olduğu görüşü de yaygındır. Leylâ'nın adı ise Leylâ binti Mehdî B. Sa'dil-Âmirî'dir. Mecnûn, daha çocukken Leylâ'yı sevmiş, bu sevginin haberi Leylâ'nın annesine ulaşmış ve onu çadıra kapatmıştır. Buna üzülen Mecnûn üzüntüsüyle çöllere düşer. Ailesi bu duruma üzülüp Leylâ'yı ailesinden ister. Fakat kabul edilmez. Öyle ki Mecnûn ile Leylâ'nın kabilesi savaşa tutuşur. Leylâ, Mecnûn'u öyle sever ki savaşı Mecnûn'un kabilesinin kazanmasını diler. Nevfel, Leylâ'nın kabilesini ikinci seferinde bozguna uğratsa da Mecnûn'un artık Leylâ'yı değil derdi istediğini öğrenince Leylâ'yı almadan geri döner. Leylâ İbn-i Selâm ile evlendirilse de kendisini ondan uzak tutmasını bilir. İbn-i Selâm bundan sonra can verir. Leylâ da böylece çöllere düşer. Mecnûn'u bulur ancak Mecnûn artık maddî varlıkla olan ilişkisini kesmiştir. Bunu gören Leylâ geri döner ve acılar içinde bir zaman sonra ölür. Bunu duyan Mecnûn, Leylâ'nın mezarına gider ve orada can vermesi için Allah'a yalvarır ve son nefesinde 'Leylâ' diyerek can verir.¹⁶⁶

2.2.4.1.2.7. *Vâmık ile Azrâ*¹⁶⁷

Çin'de çok evlenmesine karşın çocuğu olmayan Taymus adında bir hükümdar vardır. Bu hükümdar, Turan şahının kızıyla evlenir. Oğulları Vamık dünyaya gelir. Şairliği iyi ve mert bir delikanlıdır., Gazne padişahının kızı, Vamık'ın güzelliklerini duyup daha görmeden ona âşık olur. Azrâ, resmini Vamık'ın görmesi için her yana

¹⁶⁵ 10⁵, 34⁴³⁻⁴⁴⁻⁴⁵⁻⁴⁶, 41

¹⁶⁶ İskender Pala, a.g.e., Sf: 288-289.

¹⁶⁷ 34⁵²

gönderir. Vamık onu gördüğü zaman o da âşık olur. Vamık, Azrâ'ya doğru yola çıkar. Yolda Behmen ona refik olarak verilmiştir. Yolda Erdeşir'in topraklarından geçerken, onunla şiddetli bir savaşa tutuşup onu yener. Azrâ'da tüm bunlardan habersiz bu aşk ile sararıp yollara düşer. Hikâye, Vamık'ın Azrâ peşinde yaşadığı maceralar, Vamık'ın ve Azrâ'nın çevresindeki şahısların hikayelerinden müteşekkildir.¹⁶⁸

2.2.4.2. Tipler

2.2.4.2.1. Sevgili

Mazlûm, Allah'a, O'nun cemâline ve Hz. Ali'ye, onun yoluna âşıktır. Şiirlerinde bu aşkı anlatırken, somutlaştırma amacıyla sevgilinin güzellik unsurlarından bahseder. Bu bahis hemen Allah'ın güzelliği ve kudretiyle ilişkilendirilir. Beşerî unsurlarıyla bize gösterilen sevgili birkaç şiir haricinde, hemen İlahî aşka dönüşür. Bu aşk, hayret makâmında akseder. Sevgilinin bütün güzellikleri, Allah'ın bir kudretidir. Hatta güzellik unsurları, ayet ve hadislerle ilişkilendirilmektedir.

Yüzüñ Tâhâ vü Yâsîn'dür *elem neşrahleke şadrak*

Yazılmış başda bismillâh hüsnürñg saır-ı beyzâdur (7/3)

Allah'ın yansıması, nûru olan insan, bu hayret verici şeyleri gene Allah'ın kudreti sayesinde idrak edebilir. Sevgilinin bu güzelliğine karşı yapılan övgü ve güzellemeler şayet hor görülürse bu, kör oldukları için o inkârcıların ve idraki kapalı olan zahidlerin işidir. Bu güzelliği idrâk edemeyenlerin hepsi Mazlûm için rakip konumundadır. Aşağıdaki örnekte sevgili, Allah'a ulaşan bir nûr olarak gösterilmiştir. Aşağıda sevgilinin güzelliğinin Allah'a mazhar olduğuna dair bir örnek verilmiştir. Peşinden gelen örnekler ise Zahid'in sevgilinin kutsiyyetini idrak edememesine gösterilmiş bir sitemi konu edinir.

Çâmetüñ tek görmemişdür serv ü 'ar'ar bâğ-arâ

Mazhar-ığâk kim dimişler dilber-i ra'nâ budur (8/8)

¹⁶⁸ Rıdvan Canım, a.g.e., Sf: 386.

Gel ey zâhid sücûd eyle bu veçhe

Bu pākîze göher hağ mażharıdur (11/4)

Şiirlerde sevgili tipi karşımıza çeşitli sıfatlarla çıkmaktadır. “Yâr¹⁶⁹, Dil-rubâ¹⁷⁰, Dilber¹⁷¹, Meh-likâ¹⁷², Câdû¹⁷³, rûh-ı revân¹⁷⁴” sevgili için kullanılan sıfatlardır. Bunlar arasında en fazla “yâr” kelimesi kullanılmıştır. Sevgili için kullanılan bu ifadeler, Sevgilinin konu edinmediği bir şiirde geçmemiştir. Tek istisna, 25. şiirin 6. beytindeki ‘dilber’ ifâdesidir ki orada da hâricen sevgiliden bahsedilmiştir.

Dîvânçede beşerî aşkı konu edinen, sevgilinin somut güzelliklerinden başka bir ilâhî vurgu bulamadığımız tek şiir, gazel bahsinin de ilk şiiri olan altıncı şiirdir. Gazel bölümünün ilk şiiri olması hadebiyle ayırıcı bir vasıf taşımakta olan bu gazelde sevgili, neredeyse bütün güzellik unsurlarıyla ele alınmış, sevgili karşısında âşğın tavrı işlenmiş ve aşkın nelere yol açtığından, nasıl olması gerektiğinden sembolik bir ifade ile bahsedilmiştir.

Sevgili, yüzü bir güneş gibi olup güneşi utandıran, yanakları gül suları damlatan, dudaklarında Kevser suyu bulunduran, güzel kokulu saçlarıyla ruhlar alemini karıştırandır. Aşğın gül sularıyla dolu olan kiblesi, Kâbesidir. Âşık, onun hasretinden döktüğü gözyaşları sebebiyle, ney aletinin üretildiği kamışlar gibi sular altında kalmıştır. Aşğın evi barkı o güzelin derdiyle dolmuş harap olmuştur. Nitekim gönül kuşu o sevgilinin başına konmuş ve oraya takılı kalmıştır. Nihayetinde de bu aşk Mazlûm’un makamını toprakla bir etmiştir.

İlk şiir ile birlikte sevgiliden ve onun çevresinde cereyân eden olaylardan bahseden şiirler, **6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 16, 21, 24, 27, 42** numaraları şiirlerdir. Bunların dışında kalan şiirler, Hz. Ali, tasavvuf ve tasavvufî aşkı konu edinen ve bazı başka konulardan bahseden şiirlerdir.

---

¹⁶⁹ 6¹, 9⁸⁻⁹, 10⁴, 16⁴, 21¹, 24¹⁻⁶, 42⁷

¹⁷⁰ 6²

¹⁷¹ 6⁴, 8⁸, 25⁶, 42²⁻⁷

¹⁷² 6⁵⁻⁶

¹⁷³ 21³

¹⁷⁴ 6⁷

2.2.4.2.2. Âşık¹⁷⁵

Mazlûm'un dîvânçesindeki âşık tipi, Mazlûm'un kendisini de ifade eder. Âşık kelimesinin yanında şair, 'uşşâk¹⁷⁶, âşkân¹⁷⁷, aşk¹⁷⁸' kelimelerini de kullanmıştır. Sevgili bahsinde de zikredildiği gibi şair, Allah'a, Allah'ın gönderdiği peygamberin yoluna ve Allah tarafından rehber olarak gösterilmiş Hz. Ali'ye ve takipçilerine âşıktır. Somut olarak bizlere gösterilen sevgili tipi umûmiyetle bu İlahî menzile duyulan aşktır. Âşık olarak Mazlûm, bir dert sahibidir. Bu dert, yani Allah aşkı çok zor elde edilmekle birlikte dermânsız oluşuyla aslında âşığa dermân olmuş olur. Âşık, Allah aşkını bilen ârif kişidir. Şair, aşkının Allah'a ve O'nun güzelliğine olduğunu şu beyitte dile getirmektedir.

Mazlûmunğ rüsvâlığın 'ayb eylemeñ ey dostlar
'Âşık-ı dîdâr-ı Hâk'dur cânını eyler feda(4/17)

Şair, Hz. Ali'ye olan aşkını bütün ruhûyla şiirlerinde vermiş olsa da doğrudan gönlünü ona verdiğini ve ondan, gönlünü alıp götüren bir sevgili olarak bahsettiği beyiti örnek vermeyi bu bahiste gerekli gördük.

'Alî'dür her kimünğ göñlünde fikri
'Alî'dür Mazlûm'uñ dilinde zikri (33/40)

Şair, aşkı bir derd olarak ele almış, aşığın bu yolda başına gelen, gelebilecek olan herşeyi bir güzellik olarak görmüştür. Mazlûm, hikemî üslubunun da ortaya çıktığı bazı şiirlerinde aşığın nasıl olması gerektiğini, aşığın özelliklerini dile getirmiştir. Aşağıda verilen örneklerden ilki, neredeyse tamamı silinmiş bir şiire ait bir beyit olsa da bize bu konuda örnek olabilecek değeri taşımaktadır:

Bir 'âşuk 'aşka uğrasa tutuşuben yanar gerek
Bir kıardaş pür nefes gelse bile diyüp kıanlar gerek
(12/1)

¹⁷⁵ 4¹⁶⁻¹⁷, 6⁴, 12¹, 17³, 25⁷, 28², 35⁸

¹⁷⁶ 4⁹, 8⁹, 11⁸, 14⁹, 27⁶

¹⁷⁷ 4¹⁰

¹⁷⁸ 6⁷, 11⁷, 24²⁻⁵, 25¹¹, 28¹⁻⁴, 34, 42⁴

Mazlûm için âşık, mutluluğu o sevgilinin yüzünde, huzurunda gören kişidir. Bu, klâsik Türk edebiyatında sevgilinin yüzü ile anlatılır ve zahitler, ham sofular bunun ardındaki manayı idrâk edemezler. Zahit ile olan bu manâ çatışması, aşk ehli şairlerce her zaman işlenmiştir. Mazlûm da bu atışmalardan hiç geri kalmamış, aşığı anlatırken zahide seslenmiştir. Zahid, aşığı o sevgilinin yüzünden men eylemeye çalışır lakin, bu güzel yüzden vazgeçmek âşık için mümkün değildir. Bu yüz hem Allah'ın güzelliğini ifade eder hem de onun yarattığı sevgiliye işaret eder. Şair bu iki anlamı da kastederek zahide yüklenir fakat onun idrakinin aşka kapalı olduğunun farkında olduğunu dile getirir.

Zâhidâ men' eyleme dîdâr-ı hağdan sen beni
'Âşıkun dilber yûzi tek bir nigâhdur ğam degül (17/3)

Âşık, bu içinde yaşadığı İlâhî aşkın sırrını, o sırla sırlanmış olmayana açmamalıdır. Zirâ Mansûr gibi hor görülebilir, bu manalara erişemeyenlerin çıkması, bu sırrı herkesin kaldıramayacağını göstermektedir.

'Âşıkun esrârını fâş eyleme nâ-maħreme
Maħrem olmaz bilmeyen keyfiyyet-i sevdâmuzı (25/7)

Mazlûm, Allah'ın güzelliğine, O'nun yarattığı sevgilinin güzelliğine âşık olanlar için, her zerrenin Allah'ı hatırlattığını söyler. Âşık, baktığı her yerde sevdiğini görür. Bu husus, tasavvuf öğretisi içinde çokça işlenen hayret makamına işâret etmektedir.

'Âşık oldur bir nazâr bağa münâcât eyleye
'Ârif oldur zerrede mevcûd ide Mevlâsını

2.2.4.2.3. *Rakîp*¹⁷⁹

Lügat anlamı, “aynı şeyi elde etmek isteyenlerden her biri, bir seviliye gönül verenlerden her biri” şeklindedir. Klâsik Türk şiirinde rakip, âşığın karşısında olup

---

¹⁷⁹ 6⁴, 11⁶, 24⁷, 27⁸, 28³, 42⁴

ona rekâbet eden yegâne düşmandır. Bu durum, İlâhî aşk söz konusu olduğunda, tasavvuf terimleriyle açıklamak gerekirse, vahdet karşısındaki kesretin durumuna uygun düşer. O vahdete giden yolda karşılaşılan bütün zorluklar rakiptir Mazlûm için. O rakîbleri ancak velâyet kılıcı kesebilir ki bu da on iki imam yoluna işâret eder. Şair, rakîb yerine geçebilecek başka kelimeler de zikretmiştir. Bu kelimeler arasında “düşmen¹⁸⁰, ağyâr¹⁸¹” kelimeleri bulunmaktadır.

Mazlûm, âşîğın kıblesinin nereye doğru olduğunu bildiriyor rakibine. Sevgilinin yüzünün vafından bahsediyor. Sevgilinin yüzü, âşîğın mutluluk kapısı, cennettir ve onun yüzü âşîğın kıblesidir. Kible benzetmesinden mütevellit Kâbe de sevgilinin yüzüne benzetilmiş olur ve o Kâbe'nin köşesi bucağı gül sularıyla doludur.

Kıblesidür ‘âşîkuñ dârü'l-selâmu dilberüñ

Çok didüm ez-küy-ı Ka'be ey rakîb künc-i gülâb (6/4)

Bu öğretici üslûbun yanında şair, rakibini şeytan ile bir tutmuş ve ona bedduâlar etmiştir. Zirâ rakîp, sevgili ile arkadaş olmuş ve böylelikle olgunluğa erişememiştir. Çünkü divân edebiyatında aşk, sevgiliye kavuşamamakla mümkün olur. Rakîbin bu durumu Mazlûm'un bedduasına sebep olmuştur. Burada da şâirin, rakiplik hakkında bir bilgi verdiğini görmekteyiz. Rakibin neden olgun olamadığını görmekteyiz.

Hemdem olduñ yâr ilen çünkü kemâle yetmedüñ

İnşa'allâh ey rakîb olur rû-âlürüñ bir dağı (27/8)

Sevgilinin ve sevginin umûmiyetle ilâhî olduğu şiirlerde Mazlûm, rakibi şeytanla denk tutar. Velîlerin yani on iki imâm ve takipçilerinin yolunda âşîğın karşısına çıkan engeller, kötülükler şeytan ve rakibin işidir. Rakîbe bedduâ ederken, velâyet kılıcının onu kesmesini dile getirir Mazlûm.

Rakîbe uğrasuñ seyf-i velâyet

Ġazâ etmek gerekdür Ġayberî'dür

---

¹⁸⁰ 27², 42³

¹⁸¹ 24⁶

Mazlûm şiirlerinde, ona karşı iddiâda bulunan bir kimseden bahseder. Bu yüzden yaşadığı şehirden uzak kaldığını, bir dava için uzak diyarlara geldiğini söylemektedir. İftira yüzünden mahkemelere düştüğünü söyleyen Mazlûm, bu yaşadığı olaylar yüzünden yolundan alıkoyulmuş haldedir. Bu durumun sebebinin hasetlik olduğunu, failinin de rakîb olarak değerlendirildiğini aşağıdaki örnekte görmekteyiz. Şiirde, rakibe ağır beddualar edilmektedir. Rakibinin mertlikten dem vurmamasını ister. Zira o ceylan, yani sevgili, aşk meydanında âşiksiz yani avcısı olmadan yalnız kalmıştır.

Ḥasedüñ ‘ömri tükensün hîç merde yetmesün
Ötmesün bülbülleri bâğında güller bitmesün
Bir devâsız derde düşsün derdin cāndan gitmesün
Ol rakîb-i rû-siyeh merdüm demî lâf itmesün
‘Aşk meydânında cevlânı merdsiz bâz eyledi (42/4)

2.2.4.2.4. *Zâhit*¹⁸²

Mazlûm’un şiirlerinde en fazla adı anılan tiplerden birisi de zahit tipidir. Zahit tipi, sofû kelimesiyle de iki yerde kendisini göstermiştir. Sûfî, ilk olarak 13. şiirin dördüncü beytinde, “sefil” ile birlikte anılmıştır. Bu kullanım, sûfî kelimesi hakkındaki iki görüşten birisini destekler niteliktedir. Sûfî kelimesinin ‘yün’ manasına geldiğini söyleyenlerin yanında bu kelimenin peygamber zamanında yaşamış olan, cami avlusunda kalıp ibadetle meşgul olan ve ‘ehl-i suffe’ denilen fakir sahabelerden geldiğini söyleyenler vardır. Bir diğer kullanım da 18. şiirin ikinci beytinde geçer. Mazlûm kendisine sufi diyen kişilerin sırları açmasını fakat bunu beceremediklerini söylemiştir. Bu yüzden onların, irfanı haketmekdikleri için erkana da layık olamadıkları bildirilmiştir.

Şüfiyem dirsən açasın gizlü rāzı ehreme
Olmaduñ erkāna lâyıq sığmadın irfāne sen

Sevgilinin güzelliği ve kutsiyyeti zahit tarafından idrâk edilememiş, sevgiliye olan düşkünlük hep hor görülmüştür. Bu duruma karşı Mazlûm her zaman zahidi kör

¹⁸² 4¹¹, 9⁷, 10⁴, 11⁴, 17³, 18², 36⁴⁻⁵, 42⁶

olmasından dolayı eleştirmiş ve aşk ehli olamadığını dile getirmiştir. Mazlûm, zâhidi ilk anışında ona öğüt vermektedir. Zâhidin Şah Safi'nin eşliğinde durmaya ve onun yolunu takip etmeye çağırır. Burada zahit, sahte imanından ve yolundan kurtulmaya davet edilir. Aşağıda verilen ikinci örnekte şair, Tahmasb şahı Allah'ın sanatının görüldüğü bir zat olarak nitelendirmiş, onu övmek için zahide öğüt verme yolunu seçmiştir.

Şāh Ṭaḳı'dur pīşvāsı cümle ṭaḳvā ehlinüñ
Ṭā'at-ı zühdi dutubdur zāhid-i ol bī-riyā (4/11)

Şan'atıñ üstādını bilmek dilersen zāhidā
Ḥulḳ-ı Aḥmed zāt-ı Ḥaydar ismi Ṭahmasb şāhdur (9/7)

Zahit, sevgilinin nefesinin Hz. İsa gibi diriltici kuvvette olduğunu idrak edemez. Zahide bu körlük üzerinden birçok kez yüklenmiştir Mazlûm. Sevgilinin bu kutsallığı, onun güzelliğinin bu derecede iman edilir olmasının en büyük dayanağını, Allah'ın insana "ahsen-i takvim" (yaratılmışların en güzeli) ve "cemilüm" demesi oluşturur. Bu dayanaklar, Allah'ın âyetleridir. Bundan dolayı Mazlûm, sevgiliyi, onun güzelliklerini çok kez insan diyerek anlatır ve onu göremeyem zahide yüklenir. Şâir, güzelliğe secde etmenin Hak olduğunu, sevgiliyi hor görmenin çok tehlikeli olduğunu, bu güzelliğin üstadına yani Allah'a varmak için o güzelliği sevmek gerektiğini söyler. Aşağıdaki beyitler, hep bu minvalde söylenen sözlere ve eleştirilere örnek gösterilebilecek niteliktedir

Gel ey zāhid sücüd eyle bu veçhe
Bu pākīze göher ḥaḳ maḫharıdur (11/4)

Bu vechle sücüd eylegil ey zāhid-i şālūs
Çıḳ rind ü kemandan
Kim Ḥaḳḳ'a sücüd eylemedi la'net-i şeyṭān
A'mā zi-tecellā (36/5)

Ādemüñ vechidür Allāhurḡ şıfatı bil yaḡīn
Münker olma zāhidā gel secde ḡıl insāne sen (18/2)

Mazlûm, bu güzellikten onu men etmemesi için zahide seslenir. Öyle ki o güzellik, Allah katından gelen bir güzelliştir. Âşık olanlar, zahidin insanlara söylediği cennet gülü için sevmezler sevgililerini. Onlar, sevgilinin yüzünün, cennet gülünden de yüksek derecelerde bir nurla dolu olduğunu -yukarıda da bahsettiğimiz dayanakların gölgesinde- bilirler. İnsana secde etmeyi kabul etmeyen varlık şeytandır. Zahit de bunu kabullenmediği için şeytan olarak nitelendirilmiştir.

Yalancı zāhidi gör kim maña cennet gülün söyle
Men ol yāruñ yüzün gördüm gül-i nūr üste enverdür
(10/4)

Zāhid bizi men' eylemegil şun'-ı Hüdā'dan
Kim mazhar-ı Hāḡ'dur
Çün aḡsen-i taḡvīme cemīlüm didi Sübhān
Tā olmaya تنها (36/4)

Mazlûm, dīvânçenin sonlarına doğru, doğrudan aşkın inkarcısı olmaması için zahidi uyarıp bātıla düşmemesi gerektiğini zikrediyor. Sevgilinin yüzünün Allah'ın sanatı, yaratması olduğunu dile getiriyor. Âşık olanın cânından vazgeçtiğini, sevgili uğrunda canını verdiğini söylüyor

Münker-i 'aşḡ olma zāhid eyleme bāḡıl gümān
Pāk bāz-ı 'aşḡ olan cānāna eyler cān-feşān
Şun'-ı ḡaḡdur ḡüsn-i zībā ey muḡalled sen inān
Baḡr-i çeşmünde ḡayālüñ dürrini gördi 'ayān
Orḡa merdüm zādeler özini ḡavāz eyledi

2.2.4.2.5. *Sâkî*¹⁸³

Kelime manası ‘kadeh sunan, içki veren’ olup, klâsik Türk şiirinde bezm aleminin en önemli unsurlardandır. Meclise canlılık ve neşe veren odur. Sâkî, âşığın gözünde sevgili gibidir. Çünkü o, içkisiyle canlılık veren sâkî gibi, âşığa canlılık ve hayat suyu verir. Sâkî şiirimizde çoğu zaman güzelliğiyle dudaklarından âb-ı hayât verir. Sevgili bu yönüyle Hz. Îsâ ve Hz. Hızır’a da teşbih edilmektedir. Âşık, o su için cânını hiçe sayar. Mazlûm da sevgiliyi bir sâkîye benzetmiş, dudaklarından can suyu geldiğini belirtmiştir. Fakat onun âşığı ekseriyetle Hz. Ali’dir. Sevgili olarak görünen de çoğu zaman odur. Hâl böyle olunca sâkî de Hz. Ali’dir. Mazlûm’un ve Hz. Ali sevdalılarının bu konu hakkındaki görüşleri, tasavvuftan gelmektedir. Tasavvufta, Hz. Muhammed’in irfanına sahip olup bunu müminlere dağıtması, Hz. Ali için Kevser suyunun dağıtıcısı benzetmesinin yapılmasını sağlamıştır.

Hz. Ali’nin sâkî olması, Kevser suyunu inananlara dağıtması çok kez - özellikle de Hz. Ali’yi sevenler tarafından- konu edilir. Onun doğruluğu, Hak oluşu ve Hakk’a mahrem oluşu bunun dayanaklarındanadır. İnanmış kimseye kıyâmet gününde o yardım edecektir. Bu yardım, Kevser suyu dağıtmasıyla sembolik bir değer kazanıp karşımıza çıkmıştır. Hz. Ali’nin lakaplarından birisi de “Sâkî-yi Kevser”dir. Bu bilgiler dahilinde aşağıdaki örnekler Mazlûm’un gözündeki sâkî tipini bizlere verecektir

Kim cân ile başdan geçer sâkî elinden Kevşer içer

Hağ ile bātılı seçer kudretinüñ eli geldi (29/3)

‘Alîdür şâhib-i ‘ilm-i velayet

‘Alî’dür sâkî-yi rûz-ı kıyâmet (33/18)

‘Alî elindedür mîzân u mağşer

‘Alî’dür mü’mine sâkî-yi Kevşer (33/25)

---

¹⁸³ 29³, 33¹⁸⁻²⁵, 37⁸

Maḥşerde muḥib kullaruñız teşne ƙalandan
Kevşer suyn ister
Ol demde meded ƙoymaya susız sākī-yi ebrār
Ez-rüz-ı ƙıyāmet (37/8)

2.2.4.2.6. Diğer Tipler

Dîvânçede kullanılan ana tiplerin yanında ‘Fakih/fakı, Muallim, Kadı, Vaiz, Derviş, Eren, Müddei, Hânım, Takvâ, Mürşid’ tipleri de kullanılmıştır. Bu tipler arasında fakih/fakı¹⁸⁴ tipi, zahidin konumunda gibidir. Zahid gibi fakih de insanın, yaratılmışların en güzeli olması hasebiyle Allah aşkına vasıl olduğunu bilmez, körlük eder. İnsan, ledün ilminin sahibidir. Bu yönleriyle güzellere bakmak, ancak fakihe göre yalnızca bir günah, âşığa göre ise âb-ı hayâta giden yoldur.

Faƙı ger aḥsen ü taƙvīm Ḥaƙƙ’a maƙzar durur bilmez
Nişān-ı bī-nişān ister anurğ-çün görmez a‘mādur (7/7)

Vâiz¹⁸⁵ tipi ise daha çok boş konuşan, kendinden birşeyler söylemek için şeyhlerin hatta Peygamber’in sözlerini geride bırakan kişi olarak görülmüş ve bu yönlerinden dolayı baş ağrıtarak yalan yanlış efsaneler söylemesi yönünden eleştirilmiştir.

Vā‘izā virgil maƙālāt-ı meşāyiḥten ḥaber
Eyleme beyhüde va‘zı söyleme efsāne sen (18/6)

Muallim tipi de vaiz ile bir arada kullanılmış, ledün ilminin insana malum olduğunu, Allah’ın bu sırlı ilmi insana verdiğini bilmesi istenmiştir. Bununla birlikte Mazlûm, secdesinin Allah’ın cemâline olduğunu söyleyip muallimin bunu anlamadığını da söyler. Mazlûm’un takvâsı, muallim tarafından idrâk edilemez. Muallim onu sadece günahkâr olarak görüp onun için üzülmemektedir.

Âdemürğ şānındadır ‘ilm-i ledünnī ey faƙīh
Kenz-i âdem bil mu‘allim ‘alleme’l-esmā budur (9/4)

¹⁸⁴ 7⁷, 9⁴, 17⁵

¹⁸⁵ 18⁶, 25⁸, 28⁶

Ey mu‘allim secdemiz didāradur şām u seher
Başını dīvāra dögdüñ bilmedüñ takvāmuzu (25/9)

Müddei tipi, aşkın inkarcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Mazlûm, aşkı inkâr edici olarak müddeinin yerinin cehennemın üçüncü katı olan Sakar ateşi olduğunu söyler. O müddei ki aşkı inkâr ettiği için Mazlûm’un O sevgiliye ulaşma ümidini de yok etmektedir.

Müdde‘î dir muṭlaḳā götür ümîd-i vaşlını
Men götürsem haḳ götürmez söylerüm billāh elin
(19/3)

Özüñ şulṭān-ı ‘ādilsin ḳapunda müdde‘î çoḳdur
Belālar daşını daşlar meni Mazlûm-ı bed-nāme (21/5)

Bununla birlikte şair, müddeilerin toplanıp ona fetvâ verdiğini söyler. Burada, şairin bir davasının görüldüğünü bilgisini göz önüne alırsak, fetvâ veren müddeilerin aşkı yok sayan müddei tipinden farklı olduğu görülmektedir. O müddeilerin açtığı dava sonucunda şair korkusunun olmadığını, çünkü sırtını Allah’a dayadığını söylemektedir.

‘Aşḳ-ı münker müdde‘înüñ yeri fi’l-nār u sakar
Mü‘mine ḳıldı müselleme cennetü’l-me’vāsın (28/4)

Dîvânçede münkir tipi ekseriyetle aşka inanmayan, inanmadığı için de Allah sözünü inkâr eden kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mazlûm zahidi aşkın inkarcısı bir münkir olmaktan geri çağırılmaktadır. Bunun yanında kul Cafer’i bilmeyen kişi de Allah’ın sözünü inkâr etmesiyle gene münkir olmuştur. Şair münkiri, Allah aşkının ve velîler yolunun karşısında duran bir tip olarak işlemiştir. Münker tipiyle birlikte kafir ismi de kullanılmakta olup bir tipten ziyâde Mazlûm’un hüznü haline bile merhamet gösteren, bu aşkın karşısında hayrete düşen kişi olarak değer görmüştür.

Münker-i ‘aşk olma zâhid eyleme bâtil gümân
Pāk bāz-ı ‘aşk olan cānāna eyler cān-feşān
Şun‘-ı hâkdur hüsni-i zībā ey muḳalled sen inān
Baḫr-i çeşmünde ḫayālūñ dürrini gördi ‘ayān
Orḡa merdüm zādeler özini ḡavāz eyledi (42/6)

Dā‘va-yı İslām idersin ḳul-i Ca‘fer bilmedüñ
Ey münkīr-i kelāmullāh gelmedün ĩmāne sen (18/5)

Bu tiplerin yanında eserde Kadı¹⁸⁶, birer kez Hânım¹⁸⁷, Derviş¹⁸⁸, Mürşid¹⁸⁹ ve Velî¹⁹⁰ isimleri geçmiştir. Hânım, bir sevgilinin nasıl olması gerektiğinden bahsederken kullanılmış, vefâsız sevgililerin ebediyyen Mazlûm ve Mazlûm gibi olan âşıkların ruhlarından saçtığı ışığı göremedikleri belirtilmiştir.

Mazlûm, kıyamet gününün kadısı olarak Hz. Ali’yi gösterir. İnsanlara yardım edecek olan, hüküm sahibi olan odur. Bu pencereden bakıldığında, divânçede geçen kadı tipi, Hz. Ali’nin yolunda olandır. Bu sebeple şair, kadılara seslenip Hz. Ali’nin onlara yardım edeceğini söyler. “Kadıların şah divanında”n murat, olgunluğa erişmek, Allah aşkı karşısında duran münkirleri dağıtmaktır. Divânçede 23. şiirin redifi “kadılar şah divânında” şeklindedir.

2.2.3. Mekân İsimleri

Mazlûm’un dîvânçesinde geçen mekânlar genellikle gerçek olayların yaşandığı, gerçekte var olan mekânlardır. Masal unsuru sayılabilecek bir isim kullanılmamıştır. Bu bahiste mekân isimleri sırasıyla; Hz. Ali ve Hz. Hüseyin ile alakalı olarak ‘Kerbelâ’, “Hayber” ve “Fırat”, Mazlûm’un yolunun düştüğü şehirler olarak “Bağdat” ve “Şam”, özel isimler içinde geçen mekân isimleri olarak “Necef, Meşhed, Horasan” ve diğer isimler “Kâ’be, Mısır, Rûm ve Ceyhûn” şeklinde verilmiştir.

---

¹⁸⁶ 13², 23, 29¹⁻⁵, 30¹, 33²⁶

¹⁸⁷ 25⁵

¹⁸⁸ 35¹¹

¹⁸⁹ 23⁷

¹⁹⁰ 7⁵

2.2.4.3. Kerbelâ¹⁹¹

Bağdat'ın 100 km. kadar güneybatısında bulunan önemli şehirlerden olup, Hz. Hüseyin'in, halifelik makâmı için Yezîd(ö. 683) tarafından katledildiği yerdir (Hicrî 680). Kerbelâ, bütün İslâm dünyasında ve özellikle Hz. Ali ve ailesinin taraftarları arasında her zaman lânetlenmiş, bu lânetler Yezîd'e okunmuştur. Hz. Hüseyin'in kabri Kerbelâ'da olup burası bütün Şiiler tarafından ziyâret edilen bir makâm hâlini almıştır. Klâsik Türk edebiyatında ve İslâm coğrafyasına dahil edebiyatlarda Kerbelâ mersiyeleri ve Hz. Hüseyin hakkında yazılmış kahramanlıklarının anlatıldığı şiirler daimâ yazılmıştır. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde, Kerbelâ'nın kültürümüz üzerindeki etkisine örnek teşkil edecek 'Kerbelâ çekmek' tâbiri kullanılmıştır. İkinci beyitte ise Kerbelâ, Hüseyin ile aynı terkip içinde kullanılmış ve Hz. Hüseyin'in ismiyle birlikte anılmıştır.¹⁹²

Kerbelâ çekmek revâdur cümle ĩmân ehline

Nüş kıldı şerbet-i zehri Hâsan Hülk-ı Rızâ (4/4)

Yüzüñi döndürme ki meydân-ı 'aşka ol şehîd

Hâk yolına başını viridi Hüseyn-i Kerbelâ (4/5)

2.2.4.4. Hayber¹⁹³

Hayber, denizden oldukça yüksek bir râkımda bulunan, etrafı volkanik topraklarla çevrili bir vâdinin adıdır. Bu vâdinin ve içerisinde bulunan kalenin İslâm coğrafyalarında meşhur oluşu, Peygamberliğin yedinci yılında, İslâm ordusunun bu kaleyi almasından kaynaklanır.¹⁹⁴ Yahûdilerin koruduğu Hayber'in alındığı gün, İslâm ordusunda Hz. Ali'nin gösterdiği yiğitlik Mazlûm'un şiirlerinde kendisine yer bulmuş, Hz. Ali'nin Hayber'in kapılarının çekip kopardığı zikredilmiştir. Dîvânçede bir savaş gününe işâret etmek amacıyla "Hayberî" kelimesi, nispet 'i'si ile birlikte

¹⁹¹ 4⁴⁻⁵, 33³⁰, 34³⁰, 44²

¹⁹² Rıdvan Canım, a.g.e., Sayfa: 601.

¹⁹³ 4³, 31⁴, 33¹⁵, 37⁷

¹⁹⁴ Madde yazarı: Muhammed Hamîdullah, "Hayber" TDV. İslâm Ansiklopedisi, C. 17, İstanbul 1998. Sf: 20-22.

kullanılmıştır.¹⁹⁵ Bununla birlikte Hayber ismi, Hz. Ali'nin kapılarını koparmasından dolayı da özellikle Şiiler arasında olmak üzere İslâm dünyasında çok kez anılmıştır.

‘Alî’dür kıparan ez-bâb-ı Hayber
‘Alî’dür kıatl iden çün ‘Amr ü ‘Anter (33/15)

2.2.4.5. Fırat¹⁹⁶

Güneybatı Asya'nın en büyük nehridir. Eski Farsça'da adı Ufratu, Orta Farsça'da ise Frât'tır. Fırat nehrinin kaynağı Karasu ve Murat ırmaklarıdır. Karasu ırmağının kaynağı da Erzurum ovasının kuzeyinde yer alan Dumlu dağıdır. Mazlûm Fırat nehrini, Hz. Ali'nin Muâviye ile olan savaşı münasebetince ele almış, Hz. Ali'nin oraya aşkla gittiğini söylemiştir.

‘Aşkıyla ‘Alî Fırât’a vardı
Çemçem’den anıñg yolını sordı (34/21)

2.2.4.6. Bağdat¹⁹⁷

Günümüz Irak ülkesinin başkenti olan şehir, zamânında Abbâsilerin idâre merkezi ve İslâm âleminin kültür ve ilim başkentiydi. Bu şehir Dicle nehrinin iki sahilinde kurulmuştur. Osmanlı kültüründe önemli bir yere sahip olan şehir, sûfiler arasında da meşhurdur.

İrdüm Şâm kıpusın Bağdad’dan açar
Sefiller şûfiler bile düvel anuñ (13/14)

2.2.4.7. Şam¹⁹⁸

Dımışk ve Dımaşk isimleriyle de tanınan Şam, günümüz Suriye'sinin başkentidir. Dünya tarihi boyunca en uzun süre aralıksız olarak kullanılan şehir ünvânına sahiptir. Çünkü Habil ile Kabil olayının bu şehirdeki iki dağ arasında cereyân ettiği söylenmektedir. Bu isim Farsça'da ‘akşam’ anlamına gelmekte olup,

---

¹⁹⁵ 11⁶

¹⁹⁶ 34²¹

¹⁹⁷ 13⁴, 15¹⁰

¹⁹⁸ 13⁴

klâsik Türk şiirinde tevriyeli olarak da kullanılmıştır.¹⁹⁹Dîvânçe içinde bu kullanıma rastlanılmamış olup şair, yolu düştüğü için bu şehrin ismini zikretmiştir.

Evliyānuñ enbiyānuñ naqdi Ṭahmās şāhdur
Rūm [u] Şām'ı feth iden devletlü şāhumdur benüm
(15/10)

2.2.4.8. Necef²⁰⁰

Kûfe'nin batısında, geniş bir düzlüğe sahip olan Necef, türbeler ve kabirleriyle meşhurdur. Şiiler için bir hadis üretme ve öğretim merkezi olması hasebiyle nüfusu artmıştır.²⁰¹ Mazlûm, Hz. Ali'nin cânını teslim ettiği şehir olan Necef'i, bu münâsebet ile Hz. Ali'nin lakâbı olarak zikretmiş, şiirde “Şâh-ı Necef” olarak dile getirmiştir.

Ol şâh-ı Necef emîr-i server
Ḥay kıldı helâk oldı Ḥaydar
Şîrüm didi Ḥaḫ aña muḫarrar
Ez-rüz-ı heycâ kopardı Ḥayber
Ḳaytardı günü maḳâm-ı aḫter
Bu zikri oḳurdu dāyim ezber
Sensin yaradan bu ḥâş u 'āmı
Bu sırrı beyân ider kelamı (31/4)

2.2.4.9. Meşhed²⁰²

Şii inancında önemi büyük olan Meşhed, günümüz İran'ının Horasan eyaletine bağlı olup ülkenin en büyük ikinci şehridir. Tahran'ın da doğusunda bulunan Meşhed, İmam Ali Rızâ'nın da şehit edilmesiyle birlikte, önemli bir yer hâline gelmiştir. İmam Ali Rıza, dîvânçede geçtiği üzere “Şah Meşhed” ya da “Şah İmam Meşhed” şeklinde de anılmıştır.

¹⁹⁹ Rıdvan Canım, a.g.e., Sf: 610.

²⁰⁰ 31⁴, 37⁸

²⁰¹ Madde Yazarı: Mustafa Öz. TDV. İslâm Ansiklopedisi, C.32, İstanbul 2006. Sf: 486.

²⁰² 34³⁵

‘Aşkıyla imām şāh Meşhed
Mü’mine virür murād-ı bî-ḥad (34/35)

2.2.4.10. Horasan²⁰³

Türk-İslâm tarihinde önemli âlim ve sûfiler yetiştiren Horasan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Afganistan’ın kuzeyini de kapsayan bir kültür bölgesini ifade eder. Bugünkü İran’ın kuzeydoğusunda kalan eyâlettir. Şiirde “Şah Horasan” olarak geçmektedir ki bu, on iki imam içerisinde sekizinci olan İmam Ali Rıza’nın bir diğer adıdır.

Derdimi efzûn ider Şāh-ı Horāsān himmeti
Hem-dem oldı ‘aşkân çün kim nebîye *kul-kefā* (4/10)

2.2.4.11. Kâbe²⁰⁴

Mekke’de bulunmakta olup müslümânların kiblesidir. İlk yapılış tarihi belli olmamakla beraber dinî metinlerde “Beytullah, Beytü’l-Haram, Kâ’be-i Muazzama” gibi isimlerle de anılmaktadır. Kâbe, tasavvufta ilâhî tecellilerin vuku bulduğu insan gönlüne benzetilir. Şâir Mazlûm da Kâ’be’yi sevgilinin kiblesi olarak belirtmiş, o sevgilinin de böylece İlâhî sevgili olduğunu rakîbine bildirmiştir.²⁰⁵

Ķiblesidür ‘aşıkuñ dārü’l-selāmı dilberüñ
Çok didüm ez-küy-ı Ka’be ey rakîb künc-i gülāb (6/4)

2.2.4.12. Mısır²⁰⁶

Mısır, Müslüman halkın yaşadığı, Arap milliyetinin bulunduğu fakat Afrika kıtasının kuzeydoğusunda Nil nehri boyunca uzanan ülkenin adıdır. Akdeniz ve Afrika’ya dahil olma özelliği taşıyan Mısır’daki halk “Kıbtî” olarak da anılmıştır. Mısır, Hz. Yûsuf ve Züleyha kıssası ile, Hz. Yûsuf’un kendi hayatı çerçevesinde çokça kullanılmıştır. Mazlûm, Hz. Yûsuf’un firavunun çevresinde çektiği sıkıntıları konu ederken Mısır kelimesini kullanmıştır.

---

²⁰³ 4¹⁰, 38¹⁴

²⁰⁴ 6⁴

²⁰⁵ Rıdvan Canım, a.g.e., Sf: 596-597.

²⁰⁶ 38⁸

Mıř içinde Yūsuf'ı derbend-i zindān eyledi
Derd iline Yā'qūb'ı nālān ü giryān eyledi
Pādiřāh-ı 'ālem oldu bu du'āyı söyledi
Lā fetā illa 'Alī lā seyfe illā zūlfikār

2.2.4.13. Ceyhun²⁰⁷

Bir diğer ismi Amuderya olan Ceyhun nehri, Pamir dağlarından çıkıp Aral gölüne dökülmektedir. Kadīm edebiyatımızda gözyaşı dökmele teşbihli kullanılır. Şair, Mecnūn'un aşkla dөktüğü gözyaşlarını Ceyhun nehrine benzetmiştir.²⁰⁸

Leylā ğamundan bī-çāre Mecnūn
Ađardı yaşı cüz beher Ceyhūn (34/44)

2.2.4.14. Rūm²⁰⁹

Kelime manası 'Rum, Romalı' anlamlarında olan Rūm, Dođu Roma İmparatorluğu yani Bizans'a dahil olan insanlar için kullanılmıştır. Anadolu dışında kalan halklar, Anadolu'da yerleşmiş olan köklü Dođu Roma İmparatorluğu insanların Rūm adıyla çağırılmış, bu diyāra da diyār-ı Rūm adını vermişlerdir. Kelimenin rom, şarap manası da olduğu için tevriyeli kullanımlara imkân vermiştir. Bunun yanında Rūm olanla Habeş'li olan ten rengi ve güzellik bakımından karşılaştırılmış, Türk ve Hind gibi bir tezat unsuru olarak şiirlerde yer almıştır. Mazlūm ise Rūm kelimesini 'batı' manasında kullanmış olup, Şam'ın karşıtı olarak değerlendirmiştir. Şam ve Rūm, Mazlūm için hem bir coğrafya tezatlığını hem de kültürel farklılıkları göstermesi açısından iki uzak uç olarak ele alınmıştır. Şair, Tahmasb şahı bu iki uç diyāri fethetmesi yönüyle övmüştür.

Evliyānuñ enbiyānuñ nađdi Ṭahmās šāhdur
Rūm [u] Şām'ı fetħ iden devletlü şāhumdur benüm
(15/10)

²⁰⁷ 34⁴⁴

²⁰⁸ Rıdvān Canım, a.g.e., Sf: 579.

²⁰⁹ 15¹⁰

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MAZLÛM'UN DÎVÂNÇESİ

3.1. NÜSHA TANITIMI

Eserin bilinen tek nüshası, Millet Yazma Eserler Kütüphanesi, Ali Emîrî Manzum koleksiyonu 397/2 numarada kayıtlıdır. Nüsha içerisinde 4 mesnevî, 4 kasîde, 25 gazel, 2 murabba, 2 müstezâd, 2 müseddes, 1 terci'-i bend, 1 müsemmen, 1 muhammes, 1 müfred ve hece ölçüsü ve dörtlük şeklinde yazılmış iki manzume yer almaktadır.

Satır sayıları değişse de genel itibariyle 13 satır olup, ebatı 144x95 – 105x62mm şeklindedir. Dîvânçede kırmızı çift sütun cetvel kullanılmıştır. Eser **73b-74a** numaralı varaktan başlayıp **97b** varağında son bulmuştur. 24 varaktan oluşan eser, Muhîti'nin divânından hemen sonra yer almaktadır. Dîvânçeden sonra ise **98b-104a** varaklarında Bîsâtî mahlaslı bir şâire ait Farsça gazeller bulunmaktadır. Bundan dolayı eserin kendisine özel bir cildi yoktur. Bir diğer iki eserle birlikte bulunan dîvânçenin cildi kahverengi meşin ciltten yapılmıştır. Eserin ebatı 144x95, 105x62mm şeklindedir. Kağıt özelliği sarımtırak, ince, aharlı abâdîdir. Yazı çeşidi ta'liktir.

Eserin başında ya da sonunda herhangi bir temellük kaydı, vikâye bölümü ve temmet kaydı bulunmamaktadır. Sadece Ali Emîri'nin koleksiyonuna ait olduğunu gösteren bilgilerin olduğu çerçeve şeklindeki mühür, **73b**'de, ilk şiirin hemen üzerinde bulunmaktadır.

3.2. METNİN HAZIRLANMASINDA DİKKATE ALINAN HUSUSLAR

3.2.1. Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yol

1. Metin hacminin az olması nedeniyle bütün beyitler, ait olduğu şiirdeki sıralarına göre numaralandırılmıştır.

2. Şiirlerin yazma eser içinde buldukları sayfa numaraları, metin üzerinde gösterilmiştir.
3. Her şiirin başlığı, nazım şekline göre düzenlenmiş ve şiir numaraları, baştan sona doğru, nazım şekli farkı gözetilmeksizin verilmiştir. Aruz vezni ya da hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerin vezni başlıkta belirtilmiştir.
4. Arapça ve Farsça ibarelerle birlikte âyetler, hadisler, sûre isimleri italik yazılmış, dipnotta âyet ve hadislerin tamamı yazılarak manaları verilmiştir. Hadislerin kaynağı ve sağlamlığı konusu gene dipnotta belirtilmiştir.
5. Dîvânçe üzerinde okunamayan, çeşitli sebeplerden ötürü silinmiş, tahribe uğramış bulunan kelimeler üzerindeki tamirler, köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Okunan fakat doğruluğundan emin olunamayan kelimelerin sonlarına yay parantez içinde soru işareti koyulmuş, gerekli bilgiler dipnotta gösterilmiştir.
6. Müstensih tarafından aynı beyitte bir kelimenin tekrar yazılması durumunda, vezin ve manâ ölçütleri gereğince metinden çıkarılması gereken kelime yay parantez içine alınmış, durum dipnotta belirtilmiştir. Müstensih kaynaklı olarak yazımı unutulmuş ve bu sebeple metne eklenen hece ve kelimeler de köşeli parantez ile verilmiştir.
7. Eserin nesre çevirisi, hemen şiirlerin altında dipnot şeklinde gösterilmiş, bu sâyede şiir ve şiirin nesre çevirisi aynı sayfada yer almış, okurlar için oluşabilecek karışıklıklar engellenmiştir.
8. Şiirlere düşülen dipnotlar, ilgili yerlerdeki nesirlerin hemen altında verilmiştir. Dîvânçede okunamayan yerler, fotoğrafıyla birlikte dipnotta gösterilmiş, okunamayan her bir kelime de metin üzerinde üç nokta ... ile ifade edilmiştir. Eğer beytin tamamı ya da tamamına yakını okunamamışsa bu beyit de tek bir üç nokta ... ile gösterilmiştir.
9. Dîvânçede bulunan birçok örnek, Fars dilinin bir unsuru olan terkiplerde, izâfet kesreleri yerine “u” kullanıldığını göstermektedir. Bu durumda izâfet kesreleri köşeli parantez içinde verilmiştir. Metinde gösterilmeyen atıf vavları da köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Atıf vavları kendisinden önceki kelimenin incelik-kalınlık durumuna göre ‘vü’ ya da ‘u-ü’ ifadeleriyle karşılanmıştır.

10. Eserde yer alan özel isimlerin baş harfleri büyük yazılmış, özel isimlere getirilen ekler de kesme işareti ile ayrılmıştır.
11. Metin içinde geçen Farsça – Arapça yazılan ibareler okunduğu gibi çevrilmiş ve italik yazılmış, manaları dipnotlarda gösterilmiştir.
12. Bununla birlikte metinde yer alan ekler olduğu gibi latinceye aktarılmış, yalnızca -Ip, -Up zarf-fiil ekinin ünsüz harfi, metinde geçen ‘b’ harfi yerine ‘p’ şeklinde gösterilmiştir. Metinde yer alan “-ârâ” kelimesi ve bunun gibi edat ve bağlaçlar birleşik yazılmış ise bu ekler araya tire (-) işareti koyularak bitişik yazılmıştır.
13. Dîvânçede ayrılma hali eki olan ‘den/dan’ ekleri, bazı şiirlerde “dın/din” olarak verilmiştir. Bu durum da ikilik oluşturmaması açısından “den/dan” şeklinde düzeltilmiştir:

Ezel üstâd-ı fıtratdan gelüpdür süre-i İhlâs
Yazıbdur kâtib-i ihsân bu ol inşâ vü imlâdur (7/2)
Dönder meni sen haṭâ yolından
Pür-luṭf u kerem ‘aṭâ yolından (1/5)

14. Eserde, “sen, ben, seni, beni” gibi şahıs zamirleri “sini, mini, sin, min” şeklinde yazılmıştır. Metin içerisinde seyrek de olsa örneklerine rastlanılan bu kullanım, klâsik Türk edebiyatının oturmuş yazı diline göre, “sen, ben, seni, beni” şeklinde değiştirilmiş, ikilik ortadan kaldırılmıştır. Eserde dar ünlü ile yazılan bazı örnekler şunlardır:

Raḥmân’a meni mübeddil eyle
Şekl-i işümi kamu ḥal eyle (1/9)

Men bende-faḳîr u sen ḡanîsin
Raḥmâna delâlet it mini sin (1/19)

15. İlgi hali ekleri, genel manada eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak vokallerle “senün”, “benüm” şeklinde yazılırken, az da olsa dîvânçede dar vokallerle “senin”, “benim” şeklinde yazılmış örneklere de rastlanır. Bu ikiliğin ortadan

kalkması adına, bu tarz dar vokalle yazılmış kelimeler, eski Anadolu Türkçesinin yahut klâsik Türk edebiyatının olgunlaşmış yazı dili gereğince yuvarlak vokalle karşılanmıştır. Aşağıda dîvânçe içinde dar ünlü ile yazılmış örneklere yer verilmiştir:

‘İsyân kışınıñ bahârı luţfıñğ
Şeytân şerinüñğ hişârı luţfunğ (1/10)

Sin sakla meni zi-şerr-i şeytân
Öz luţfunğ ile marğa pür-‘îmân (1/8)

16. Vezne aykırı fazlalıklar yay parantez içinde gösterilmiş ve dipnotlarda belirtilmiştir.
17. Metinde yer alan “kâyinât” ve “dâyim” gibi kelimelerde metne uyulmuş, okunduğu gibi çevrilmiştir.
18. Eserde damak n’si genellikle doğu Türkçesinde olduğu gibi ‘nun’ ve ‘kef’ harfi ile gösterilmiş olup, bu harfler “rñğ” harfiyle, her iki sesin de ifâde edildiği şekliyle transkribe edilmiştir.

3.2.2. Tenkitli Metnin İmlâ Husûsiyetleri

Metin Azerbaycan Türkçesi ile yazılmıştır. Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesinde tek bir dil olarak varlığını sürdürmüştür. Bu iki ayrı Türkçe sahası, bu tek dilin içinden vücut bulmuştur. İki ayrı sahanın oluşmasında şüphesiz coğrafya farkı ve farklı kültürler ile etkileşimde olma durumları etkili olmuştur. Sahalar arasındaki farklar bilhassa Osmanlı döneminin olgun süreçlerinde belirgin hale gelmeye başlamıştır. Bu süreçte Azeri sahası Türkçesi, Osmanlı sahası Türkçesine oranla, coğrafya ve siyasetin de etkisiyle, daha çok oğuz dilleri dışında kalan dillerle temasta kalmıştır. Bu sebeple Azerbaycan dili üzerinde Çağatay Türkçesinin, Moğolcanın ve Kıpçak Türkçesinin de etkisi görülmüştür.²¹⁰

²¹⁰ Zabite Teymurlu, Azeri Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Ağzlarındaki Söz Varlığının Temel Özelliklerine Dair, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 24. Sayı, Mart 2016, Sayfa: 265-266.

18.yüzyılda yazılmış olan dıvânce Azerbyacan Türkçesinin de bir getirisi olarak Eski Anadolu Türkçesine yakın bir dil ile yazılmıştır. Bu yakınlıkla alakalı olarak metinde yer alan imla hususiyetleri de maddeler halinde zikredilmiştir.²¹¹

- Birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan -k sesi, -ğ sesiyle karşılanır: Toprak – “Toprag”.
- t- > d değişikliği eserde görölen imla hususiyetlerindedir: taş- > daş.
- Şiirlerde “gibi” kelimesi bir yer de “teg” olarak geçmiş, genel anlamda bu kelime “kimi” ile karşılanmıştır.
- Azerbaycan Türkçesinin bir özelliği olarak ‘k’ sesleri, umûmiyetle ‘h’ olarak okunmaktadır: Oku – “Oħu”, Koku – “Koħu”, Yakanda – “Yaħanda”.
- Kelimelerin başında yer alan b sesi genel olarak m sesi ile ifade edilir: “ben”, “men”. Bununla beraber Şiirde her iki Şekil de bulunmaktadır: “benüm”, “menüm”.
- Dönüşlölük zamiri olarak ‘kendi’ kelimesi yerine “öz” kelimesi kullanılmıştır.
- Birinci ve ikinci tekil Őahıslarda “mini”, “sini” ve “min”, “sin” Şekillerine rastlanır.
- Metinde, -diğında/-diğinde ekleri ile -ınca/-ince anlamlarına gelen zarf fiil eki Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi -anda/-ende Şeklinde geçmektedir: olduğunda- “olanda”.
- Arak-erek zarf fiili ekseriyetle -uban, -üben Şeklinde geçmektedir. Vararak – “Varuban”, Olarak – “Oluban”.
- Çağatay Türkçesinin bir özelliği gereğince metinde ikinci tekil Şahıs emir kipi olarak -gıl/-gil Őeklinin kullanıldığı görölmektedir: “Vargil”, “Pürgil”, “Salgil”. Bu ekle birlikte -gilin eki de kullanılmaktadır.
- İlgi hali eki ünsüzle biten kök ve gövdelerden sonra +In / Un, ünlü ile biten kök ve gövdelerden sonra da +nIn / nUn Şekli kullanılmıştır. Fakat bu durum değişiklik arz etmektedir.
- Azerbaycan Türkçesinde belirtme hali eki ünsüzle biten bir kelimenin ardından +I / +U, ünlüyle biten bir kelimedenden sonra da +nI / +nU Őeklinindedir.
- Farsça bir ayrılma eki olan ‘ez’, metinde kendisine yer bulmuştur: “Ez-rûz-ı hicâ, “Ez-dest-i keş”.

---

²¹¹ Bu bahiste geçen Eski Anadolu Türkçesi ile alakalı maddelerde Faruk Kadri Timurtaş’ın “Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri” (Türkiyat Mecmuası, Cilt 18, 1976) eserinden yararlanılmıştır.

3.3. TRANSKRİPSİYON, ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ا	’
آ	a,e
آ	â
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	h
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
س	j
س	s
ش	ş
ص	ş
ض	đ
ط	t
ظ	z
ع	’
غ	g
ف	f
ق	k
ک	k
ل	l
م	m
ن	n
و	v,u,ü,û
ه	h
ی	y

- Şiirlerde geçen ilgi, genitif eki ‘nIn, nUn’ eki, ekseriyetle damak n’si ya da nazal n olarak adlandırılan üç noktalı kef harfinden sonra g sesini karşılamak üzere yazılan kef harfi ile yazılmıştır. Transkript edilirken bu ek “rġ” harfiyle ifade edilmiştir.

3.4. DİVÂNÇENİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE NESRE ÇEVİRİSİ

1

Mesnevi

mef'ülü mefā'ilün fe'ülün

Hezec Bahri - - . / . - . - / . - -

73^b

1. Yād eyle celīl ü ve'l-cemāli
Dilin giderür kamu melāli
2. Şükr eyle şānesin ol kerīmürġ
Zıkr eyle beķāsın ol kadīmürġ
3. Halk itti yeri gögi zi-ihsān
Çün geldi vücūda oldu insān
4. Ey luṭf ayası ġanī şehen-şāh
Her cevr ü ḫatā sanġadur āġāh
5. Dönder meni sen ḫaṭā yolından
Pür luṭf u kerem 'aṭā yolından
6. Bu nefsi la'īni beste eyle
'İsyān elini şikeste eyle

-
1. Allah'ın yüceliğini ve güzelliğini an zira onu anmak (gönlün) bütün hüznleri giderir.
  2. Ulu olan Allah'ın güçlükleri giderici olmasına şükret ve başlangıcı olmayan Allah'ın ebedi oluşunu zikret.
  3. Allah, iyilik sahibi olduğu için yeri göğü yarattı ve insanı var etti.
  4. Ey lütuf avucu geniş olan şahlar şahı! Sen benim hatamdan ve (işlediğim) kötülüklerden haberdarsın.
  5. Ey bağışlayıcılıkta cömert olan Allah'im, sen beni hata yolundan geri döndür.
  6. Allah'im bu lanetli nefsimi bağla ve isyan elini kırıp yok et.

7. Çün haddin uytup durur günāhım
Bes var elimde nāme siyāhım
8. Sen sakla meni zi-şerr-i şeytān
Öz luţfunġ ile maŋga pür-īmān
9. Raĥmān'a meni mübeddil eyle
Şekl-i işümi kamu ĥal eyle

74^a

10. İsyān kışınunġ bahārı luţfunġ
Şeytān şerinünġ ĥişārı luţfunġ
11. Öz luţfunġ ile bidāyet eyle
Bu zerreye bir 'ināyet eyle
12. Baĝısla meni o nūr-ı pāke
Salgil nazaruġ bu müşt-i ĥāke
13. Maĥşerde baña pür āb-ı kevser
Tā lutfunġ ola şırāta rehber

---

7. Elimde yeterince kötü şiirler vardır çünkü günahlarım (dinin) sınırlarını aşmış durumdayım.

8. Allāh'ım sen kendi yardımınla bana çokça iman ver ve beni şeytanın şerrinden sakla.

9. Allāh'ım sen beni bağışlananlardan eyle (ve böylece rahmetinle) bütün işlerimi sağla.

10. Allāh'ım senin ihsanının, isyan (denilen) kışa bahar, şeytanın şerrine (karşı da) koruyucu bir kaledir.

11. Allāh'ım bu zerre kadar olan aciz kuluna yardım et ve bu yardımına kendi iyiliğinden, güzelliğinden vererek başla.

12. Ey tertemiz nur olan Allāh'ım! Avuçlarındaki toprak gibi olan bu kuluna rahmet nazarını ulaştır.

13. Allāh'ım senin lütfün bana doğru yol için rehber, hesap gününde de çokça Kevser suyu olsun.

14. Bir haqq-ı belâ-yı şabr-ı Eyyüb
Göster baña sen liķā-yı maħbüb

15. Dīdārı maḡa müyesser eyle
Bu zikri dilümde ezber eyle

16. Pürgil maḡa müm zeyyīn eyle (?)
Zeyn eyleyeller behiṣti söyle

17. Rıdvan'ı maḡa müm zeyyīn eyle (?)
Zeyn eyleyeller behiṣti söyle

18. Rūḡānī saña çı sende fermān
Ḥizmet-dād vire çü ḡūr [u] ḡılmān

19. Men bende-faķīr ü sen ḡanīsın
Raḡmāna delālet it meni sen

---

14. Allāh'ım belalar karşısında Hz. Eyüp gibi hakkıyla sabredeyim (ki böylece) bana sevgilinin yüzünü göster.

15. Allāh'ım senin için söylediğim bu zikri dilimden ayırma ve böylelikle yüzünü görebilmemi (yani cennete girebilmemi) kolaylaştır.

16. Allah'ım! Rıdvan'ı, cennet meleğini bana müezzin eyle ve böylece bana "Cennete gir" sözünü söyle.

* Bu beyitte geçen "mü'ezzin" kelimesinde hemze yerine vav işareti kullanılmıştır. Bu uygulamanın örnekleri daha çok "mü'min" kelimesinde görülmektedir. Mana esas alınarak yapılan bu okuma, sonraki beyitte aynı imlâyla yazılan kelime ile farklılık göstermektedir.

17. Allah'ım! Nûrunu bana dolu dolu ver ve beni yücelt. Beni yücelterek bana "cennete gir" sözünü söyle.

*Beyitte geçen "zeyīn" kelimesi vezin gereği "zeyyīn" olarak okunmuştur.

18. Ruhla ilgili herşey senin içindir çünkü ruhların fermanı senin elindedir. Hem adaletle kullarına hizmet eden Allah (böyle kişilere cennetinde) hizmetçi kızlar ve erkekler vermektedir.

19. Allāh'ım ben kul-köleyim sen ise hiçbir şeye muhtaç olmayansın. Bu vechle sen beni bağışladığın kullarının arasına al.

20. Dār luṭf ısı sarḡa penāhum
Raḥm eyle baḡışla gel günāhum

21. Men mūr-ı za‘īf [ü] sen Süleymān
Çün şāh kıılır za‘īfe iḡsān

22. Kim ‘aşka düşer gerek tevellā
Pes la‘n Yezīd’e daḡı teberrā

74^b

23. Sa‘d oḡlı ‘Ömer Hüseyn’e kātıl
Bū-Cehl münāfık ol la‘şe kıāyıl

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

Hezec Bahri - - . / . - - . / . - - . / . - -

24. Yā āl-i ‘Alī her kim ider taqlīd-i cāhil
Her şām u seḡer oḡur anḡa la‘neti ‘āḡıl

25. ...

...

---

20. Ey lutuf kapısının sahibi sana sığındım! Gel benim günahlarımı bağışla, bana merhamet eyle.

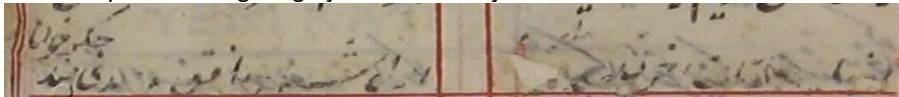
21. Ben zayıf bir karınca sen ise Süleyman'ın ve şah olanın zayıf olanları bağışladığı gibi sen de beni bağışla.

22. Kim Allâh aşkına düşerse o Ehl-Beyt'e yakın, lanetli Yezîd'e de yeteri kadar uzak olmalıdır.

23. Sa‘d b. Ömer denilen cahil münafık, Hz. Hüseyn'e katil olmakla birlikte alçak ve rezil kişiler arasındadır.

24. Ya Hz. Ali'nin yolunu takip edenler! Kim ki Ebûcehli taklit ederse, o kimseler için akıllı olanlar da sabah akşam lanet okurlar.

25. Bu beyit tahribe uğradığı için okunamamıştır.

26. Mazlûm u faķır la‘net oķur onlara dāyim
Eftān u ĥizān eyleyüben fikr-i mülāyim

27. Raĥmet ķapusın yüzüme aĥ ĥürmet-i ‘ālī
Öz luţfurĥ ile gösterüben rāh-ı mevālī

28. Duttum yüzümi raĥmetünĥa mürşid-i bīnā
Her eksük işüm eylegilin ‘ilmürĥe dānā

---

26. Mazlum ve fakirler, (böyle cahil olanlara) her an lanet okurlar fakat ben düşe kalka da olsa (zor da olsa) onlar için daha yumuşak fikirler düşünüyüm.

27. Ey kullarına karşı hürmeti çok olan Allâh'ım! Rahmet kapını yüzüme aç ve yardımınla bana dostlarının yolunu göster.

28. Ey sığınılacak olan yegâne mürşit! Yüzümü rahmetine doğrulttum, sen benim bütün eksik işlerimi âlimler âleminin işlerine dâhil et.

Kasîde**fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün****Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -**

1. Hâtemînsin mürselînsin yâ Muḥammed Muşţafâ
Hem-dem-i Rûḥu'l-Emîn'sin yâ Muḥammed Muşţafâ
2. Pertev-i Bedr-i münîr sensin eyâ pâkîze nûr
Hem-dem-i şâh-ı velâyet yâ Muḥammed Muşţafâ
3. Virdünġiz Kâlûbelâ'da cümle îmân ehline
Bu meḥabbetdür emânet yâ Muḥammed Muşţafâ
4. Cümle 'âlem senden ister rûz-ı maḥşerde necât
Ḥaḳ sarġâ virdi imâmet yâ Muḥammed Muşţafâ
5. Pîşvâmuz on iki ma'şûm imâmuñ naḳdidür
Ol virür râh-ı 'imâmet yâ Muḥammed Muşţafâ

---

1. Ya Muhammed Mustafa! Sen Allâh'ın elçisi, gönderilmiş peygamberlerin sonuncusu ve Cebrâil'in dostusun.

2. Ey Muhammed Mustafa! Sen o saf nûrun sahibi ve o nûru bütün âleme saçansın. Hem sen o velilerin şâhı olan Hz. Ali'nin dostusun.

3. Ya Muhammed Mustafa! Kâl u Belâ'da bütün müslümanlara emanet bıraktığını bu aşktır.

4. Ya Muhammed Mustafa! Bütün âlem hesap gününde senden yardım ister çünkü Allâh, âlemin imamlığını sana verdi.

5. Ya Muhammed Mustafa! Yol olarak kabul ettiğimiz, on iki masum Ehl-i Beyt imamının ilettikleridir ve o iletilenler bize imamlığın yolunu vermiştir.

6. Cān u dilden kim ki zıkr eyler mübārek ismürŕgi
Ol sapar ğamdan selāmet yā Muḥammed Muşţafā

75^a

7. Bülbü l ü kıumrı ḥezārān cümle bu vahş u tıyūr
8. Vaşfuñı söyler tamāmet yā Muḥammed Muşţafā
9. Sırrurŕgı sırdāruŕĝa dırsenĝ seni bernām ider
Maḥşere budur ‘alāmet yā Muḥammed Muşţafā
10. Mazlūmuñ çokdur ḥaţāsı sen kerĩmsin kı l kerem
Koymagil rüz-ı kıyāmet yā Muḥammed Muşţafā

---

6. Ya Muhammed Mustafa! Kim senin sözünü candan ve gönülden gelerek zikrederse, o kişiler gamdan ve melametten ayrılırlar.

7. Ya Muhammed Mustafa! Binlerce bülbül ve kumru, bütün feryad eden kuşlar, bütün canlı varlıklar senin vasıflarını zikrederler. Sen de şefaatinı gösterip vasfını tamama erdir.

9. Ya Muhammed Mustafa sen yücesin. Yüceliğini gösterip bu hatası çok olan Mazlûm’u kıyamet gününde bir başına bırakma

10. Allah’ım Mazlûm’un hatası çoktur, sen ise büyüksün, bana keremini, yardımını göster. Beni kıyamet gününde bir başıma koyma.

3

Kasîde

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Hem-dem-i sırr-ı Hüdâsın yâ 'Aliyye'l-Murtażâ
Hâk yolına cân fedâsın yâ 'Aliyye'l-Murtażâ
2. *Kün*²¹² didi 'arz u semâya 'âlemi hâk eyledi
Cümle sırta sen binâsın yâ 'Aliyye'l-Murtażâ
3. Ger beni Mi'râc'a çıkdı hâtemî virdi saña
Gördi derbân-ı semâsın yâ 'Aliyye'l-Murtażâ
4. Kâyinātuñ zübdesisin ma'denisin raḥmetüñ
Şâhib-i tâc-ı livâsın yâ 'Aliyye'l-Murtażâ

---

1. Yâ kendisinden razı olunmuş Hz. Ali, sen Allah sırrına dost olan ve Hakk'ın yolunda canını feda edensin.

²¹² *İnnema emruhû izâ erâde şey'en en yekûle lehu kün feyekün.* Yasin suresi 82, Bakara 117, Al-i İmran 47 Enam 73, Meryem 35, Nahl 40 ve Mümin suresi 68. ayetlerde geçen "kün", 'ol' anlamında olup ayetin tamamının manası şu şekildedir; "Allah bir istediğinde O'nun buyruğu "ol" demekten ibarettir, hemen oluverir. Mehmet Yılmaz, a.g.e., Sayfa: 351-352.

2. Yâ kendisinden razı olunmuş Hz. Ali! Allâh'ın "kün" (ol) demesiyle bütün âlemleri yaratması gibi sen de bütün sözlerin yazılmasına ilham olansın.

3. Yâ kendisinden razı olunmuş Hz. Ali! Hz. Peygamber Mirâc'a çıktığı zaman senin semanın kapısında bekçilik yaptığını gördü ve parmağındaki yüzüğü sana verdi.

4. Yâ kendisinden razı olunmuş Hz. Ali! Kayınatın en değerli varlığı, Allah'ın rahmetinin kaynağısın. Bununla birlikte Hz. Muhammed'in sancağının tacının sahibisin.

5. Rûz-ı heycâ durmadı bâz dönge bâb-ı hünerüñg
Söyledi Hâk lâ fetâ'sın²¹³ yâ 'Aliyye'l-Murtażâ

75^b

6. Âyet-i Qur'ân ser-â-ser şānuña tenzıldür
Hel 'atāsın²¹⁴ innemāsın²¹⁵ yâ 'Aliyye'l-Murtażâ

7. 'Âlem ehli senden ister luţf u ihsân u kerem
Cümle halka reh-nümāsın yâ 'Aliyye'l-Murtażâ

8. Mazlûm'a vir rahmetüñ deryāsınuñ bir kaçresin
Ma'den-i luţf u 'atāsın yâ 'Aliyye'l-Murtażâ

---

5. O savaş gününün kendisi senin hünerli kapında durmadı, ters dönüp gitti. Çünkü ey Aliyye'l-Murtazâ, Hak senin için "la fetâ" demiştir.

*Beytin ilk mısraının sonunda geçen "bâb-ı hüznün" ibâresi, mana gereğince "bâb-ı hünerin" kelimesi olarak değiştirilmiştir.

²¹³ *La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ seyfe Zülfikâr* ibâresinin kısaltılmış haliyle metinde geçtiği şekildedir. İbârenin tamamının manası şöyledir: "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur".

6. Yâ kendisinden razı olunmuş Hz. Ali! Kur'ân âyetleri baştan sona senin şanına yaraşır zira sen insanoğlu yaratılmadan önce ruhu yaratılmış olan ve Allah'ın lutfuyla tertemiz kılınmak istenip de temiz olanlardansın.

²¹⁴ *Hel etâ 'ale'l insani hînu'm-mine'd-dehri lem yekün şey'en mezkûrâ.* İnsan sûresi 1. ayette geçmekte olup manası şöyledir: "İnsanın üzerinden henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?". Mehmet Yılmaz, a.g.e., Sayfa: 219.

²¹⁵ *İnnema yürüdu'l-lâhu li yüzhibe ankümü'r-ricse ehle'l beyti ve yütahhirakum tathîran.* Ahzab suresi 33. Ayette geçmekte olup manası şöyledir: "Ey Ehl-i Beyt, Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor". Mehmet Yılmaz, a.g.e., Sayfa: 302.

7. Yâ kendisinden razı olunmuş Hz. Ali! Âlemdaki insanlar senden lutuf ve bağışlama ister çünkü sen bütün âleme yol gösterensin.

8. Yâ kendisinden razı olunmuş olan ve bağışlanmanın kaynağı olan Hz. Ali! Bu Mazlûm'a rahmet denizinden bir damlacık da olsa ver.

Kasîde

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' iün

Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. *Ḳulhuwallāhu eḫad*²¹⁶ sensin eyā vāḫid-Ḥudā
Sensin *Allāhu'ş-şamed* vaşfuñda söyler Muştafā
2. *Lem yelid ve lem yuled* zāt-ı şifātuñ şerḫ ider
Hem *velem yekuñlehu küfven* saña geldi nidā
3. Sensin ol Rūḫu'l-Ḳudüs'üñ per ü bālin yanduran
Ḥaydar-ı Ḥayber-güşāsın yā 'Aliyye'l-Murtażā
4. Kerbelā çekmek revādur cümle ĩmān ehline
Nüş kıldı şerbet-i zehri Ḥasan Ḥulk-ı Rızā

²¹⁶ İhlas Sûresi 1. Âyette geçmekte olup manası şöyledir: “De ki O Allah'tır, tektir”. Bununla birlikte bir ve ikinci beyitte verilen ayetler de ihlas sûresinin, sırasıyla iki üç ve dördüncü âyetleridir ve sırasıyla manaları şöyledir: “Allah sameddir”, “Doğurmamış ve doğmamıştır”, “O'nun hiçbir dengi yoktur”.

1. Ey eşi benzeri olmayan yüce Allâh'ım. Peygamberimiz Muhammed Mustafa'nın dediği; “de ki o Allâh birdir” ve “O eksiksiz ve her türlü eksiklikten münezzehtir” ayetleri senin vasıflarını bize bildirmiştir.

2. Allâh'ım! “doğmadı ve doğrumadı” ayeti senin zatının sıfatlarını bize açıklar. Sonrasında “O'na bir denk de olmadı” âyeti ile de nidâmız sana gelmiştir.

* Beyitte İhlas sûresinin son âyetinin “yulikunleh” şeklinde geçen kısmı “yekunlehu” şeklinde düzeltilmiştir.

3. Ya kendisinden razı olunmuş olan Hz. Ali! Hayber Kalesini alışımla Cebrâil (a.s.)'in dikkatini çekip onun kanatlarını bu heyecanla tutuşturan sensin.

4. Bütün iman etmiş olanların Kербela çekmesi revadır. Çünkü Hasan Hulk-ı Rıza, zehirli şerbeti içerek şehit olmuştur.

5. Yüzünü döndürme ki meydân-ı ‘aşka ol şehîd
Hak yolına başını virdi Hüseyin-i Kerbelâ
6. Şâh imâm Zeyne’l-‘Abâ yolu haķı-çün dut elüm
Vādî-yi firkatde kaldum ğam-şikeste mübtelâ
7. Şâh Muhammed Bâkır ki Kur’ân sıfâtın şerh ider
Vaşfını söyler tamâmet *hel ‘atâ* vü *innemâ*²¹⁷
8. Cā‘fer es-Şâdık tariķidür sırâtü’l-mustaķim
Mezheb-i İsnâ ‘aşar ehline oldur reh-nümâ
9. Şâh imâm Mūsâ-i Kâzım hürmeti-çün rahm kıl
Cümle ‘uşşâķ ehline oldur ki nādî pîşvâ
10. Derdümi efzün ider Şâh-ı Hırasan himmeti
Hem-dem oldı ‘aşkân çün-kim Nebî’ye *ķul-kefâ*²¹⁸

---

5. Eğer Allâh yolunda başını veren Kerbelâ’lı Hüseyin gibi şehit olmak istiyorsan yüzünü Hak yolundan çevirmeyesin.

6. Allâh’ım! Ayrılık vadisinde kaldım ve gamlarımın yok olmasına ihtiyacım var. İmam Zeyne’l-Abâ yolunun hakkı için elimden tut, beni bağışla.

7. Yâ insanlar daha yaratılmadan önce Allah tarafından yaratılan ve Allah tarafından tertemiz kılınmak istenen Hz. Ali! Şah Muhammed Bakır Kur’ân’ın âyetlerini şerh edip senin vasıflarını söyler. Sen de bu vasıfları (Cennet suyundan bizlere dağıtarak) tamama erdir.

²¹⁷ Bkz. Dipnot 213, 214.

8. Doğru yol, imam Cafer-i Sadık’ın yoludur ve o, on iki imama inananlara yol göstericidir.

9. Allâh’ım sen imam Musa Kazım’ın hürmetine bana rahmetinle nazar et çünkü o bütün inananları kanatları altında toplamış bir önderdir.

10. Şah Horasan’ın yardımları dertlerimi saçıp yok eder zira o âşıklardandı ki hakıyla Hz. Muhammed’in dostu olmuştur.

²¹⁸ *Kul kefâ billahi şehiden beynî ve beynekum innehu kâne bi’ibâdihî habîrâ*. İsra sûresinin 96. âyetinde geçmekte olup manası şöyledir: “Yine de ki “Benimle sizin aranızda gerçek şahit olarak Allah kâfidir. O, kullarını çok iyi bilip görmektedir”. Hazırlayanlar: Karaman H., Özek A., vd., *Kur’ân- Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 86/A 32. Baskı Ankara 2018, Sayfa 290.

11. Şāh Ṭaḳī'dur pīşvāsı cümle ṭaḳvā ehlinüñ
Ṭā'at-ı zühdi dutubdur zāhid-i ol bī-riyā
12. Yā 'Alī müşkil-güşāsın ey velāyet ma'deni
Vāhidā yektā imişsin vaşfunğ eyler *lā-fetā*²¹⁹
13. 'Askerī Sālar 'ālem-i server-i dünyā vü dīn
Merḥabā söyler melekler cümle bu 'arz u semā
14. Hücetü'l-Ḳāyim Muḥammed evliyālar ḥātemi
Pīşvāsı ehl-i dīndür maḫharı nūr-ı Ḥüdā
15. Zerre pinhān iken gün kimi meşhūr eyledi
Gönğlüme şaldı tecellī pertevin ol meh-likā
16. 'Āşıkunğ imānı yārūñ yüzidür leyl ü nehār
Zāhid irişmez bu sırra ḫaḳ yābis ḫaḳ bīnā
17. Mazlūm'unğ rüsvālığın 'ayb eylemeñ ey dostlar
'Āşık-ı dīdār-ı ḫaḫdur cānını eyler fedā

---

11. Bütün takva olanların önderi Şah Muhammed Takı'dır. O ki Allah'ın emirlerini tutup dünya zevkine meyletmeyen ikiyüzlü olmayan bir zahittir.

12. Ey veliliğin kaynağı olan Hz. Ali! Zorlukları dağıtışınla ne benzersizmişsin. Zira "Ali'den başka yiğit, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur" ibaresi senin vasfındır.

²¹⁹ Bu ibâre " lā fetâ illâ Ali la seyfe illa Zülfikar" lafzının kısaltılmış şekli olup "Ali'den başka yiğit Zülfikar'dan başka kılıç yoktur" manasına gelmektedir.

13. İmam Askerî, dünyada ve din işlerinde âlemin öncüsüdür. Bütün melekler, yer ve gök ona merhaba demektedir.

14. Hücetü'l-Kâyim Muhammed, evliyaların sonucusu ve din ehlinin önderidir. Hem onda Allah'ın nuru tecelli etmiştir.

15. O ay yüzlü sevgili, nurunun tecellisini gönlüme saldı ve görünmeyen onca zerreyi bana gün gibi gösterdi.

16. Aşığın imanı, gece gündüz o sevgilinin yüzünü görmektir. Fakat hakkıyla göremeyen o kuru zahitler bu sırra erişemez.

* Beytin ikinci mısraında yer alan "hak bînâ hak yâbis" ifadesinin, kafiye açısından bakıldığında ters yazıldığı, "hak yâbis hak bînâ" şeklinde yazılması gerektiği düşünülmüş ve o şekilde değiştirilmiştir.

17. Ey dostlar Mazlûm'un rezil rüsva oluşu ayıplamayın çünkü o Allah'ın tecellisine âşıktır ve bunun için canını feda eder.

Kasîde

mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün
Hezec Bahri . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

76^b

1. ‘Înāyet eyledüñ virdüñ mükerrem şüret-i zîbâ
Bi-hamdullâh seni gördük münezzeḥ vâhid-i yektâ
2. Nişân-ı nefi‘ işbātuñ kelânullâh beyân eyler
Bi-ḥaḳḳ-ı şüre’-i Tâhâ ki sensin ḥâlîḳ-ı eşyâ
3. Muḥâmmed Muştafâ nûrı beḥer ḥaḳḳ-ı nübüvveddür
Velâyetdür ‘Alî şâhum ki İncil’de didüñ İlyâ
4. ‘Alî’nüñ mühri cânuñda beḳâ-yı câvidân olsun
Bıraḳ taḳlîd-i dünyâyı yalandur bu fenâ dünyâ
5. ‘Alî’dür sâḳî-yi kevşer ‘Alî’dür ‘âleme rehber
‘Alî Kur‘ân-ı nâḫıḳdur ‘Alî’dür mişl-i bi-hemtâ

---

1. Ey tek ve bir olan Allâh’ım! Yardımınla beni güzel bir surete layık güzel ve yüce bir surette yarattın ve hamd olsun ki biz de seni bu sayede kusurlardan beri gördük.

2. Çıkarıcı olarak bilinenlere karşı isbat olarak Allah’ın sözleri olan Tâhâ suresi hakkıyla açıklar ki sen, bütün eşyaların yaratıcısısın.

3. Hz. Muhammed Mustafâ’nın nuru peygamberliğin haklarındandır. Hz. Ali’nin zatı da haklı zira onun adı incil’de “İlyâ” olarak geçmektedir.

4. Hz. Ali’nin zatı senin canında sonsuz, ebedi olsun. Taklitlerle dolu olan dünyayı bırak.

5. Hz. Ali, Kevser suyunun dağıtıcısı, âlemlere rehber, okunan Kur’ân’ın kendisi ve kat kat himmet sahibi olandır.

6. *Sevādü'l-vech fi'd-dāreyn*²²⁰ 'Alī şānındadır Hāķ'dan
İki 'ālemde şulţāndur 'Alī'dür mü'mine²²¹ mevlā
7. 'Alī'ni bilmek istersen müyesser olmaya herġiz
'Alī dest-i velāyetdür ki vecdullāh ider inşā
8. 'Alī şāh-ı şecā'atdür 'Alī haķdan hidāyetdür
'Alī 'ayn-ı yesāretdür 'Alī'ni görmedi a'mā
9. Haţālu Mazlūm'a Hāķ'dan beşāretdür bugün billāh
Şehā medh ü şenā söyler senüñ vaşfuñdadur ġüyā

---

²²⁰ Bu ibarenin hadis olduġu Aclûnî ve Askalanî'nin kaynaklarında geçmişse de hadis hakkında sağlam dayanak yoktur. Tasavvuf içinde daha çok dünyaya fakir olup Allah'a yakın olma anlamında, "el fakru fahrî bihi eftahiru" hadisi çerçevesinde ele alınarak kullanılmıştır. Fakat "el fakru fahrî ve bihi eftahiru" ibaresinin de hadis olup olmadığı konusu kesin değildir. Bu anlayışlar ışığında metinde geçen ibârenin manası şöyledir; "İki cihanda yüz karasıdır". Mehmet Yılmaz, a.g.e., Sayfa: 152-153, 609.

6. İki dünyada da sultan olmak, Allâh'ta fena bulmak, Müslümanların koruyucusu olan Hz. Ali'nin vasıflarındandır.

²²¹ Metinde "mü'min" kelimesi "mümin" şeklinde yazılmıştır. Bu durum düzeltilmiştir.

7. Hz. Ali'yi bilmek istiyorsan bu herkese kolayca nasip olmaz zira o Allah'a yakın olan velilerin eli olup Allah'ın lutfuyla söz söyleyendir.

8. Hz. Ali, Allâh'ın yiġidi, O'ndan bizlere gönderilmiş bir hidâyet ve zenginliktir fakat kör olan Hz. Ali'yi görmedi.

9. Ey Hz. Ali! Mazlûm'a seni methetmek, övmek Allaha yemin olsun ki şarttır fakat övgülerim senin vasıflarına erişemez.

6

Gazel

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Gördi yārūñ yüzini şermende oldı āfitāb
Çıkmadı ez-sūy-ı maşrıķ tā ki ebr oldı niķāb
2. Gül-gülāb oldı yanağūñ doķıdın ey dil-rübā
Kana döndi la'l-i nāburūğ ḥasretinden kevşer-āb
3. Turre-i şarrāruñız kim 'anber-efşān eyledi
'Ālem-i ervāḥı gör ki niçe dutdı inķılāb

77^a

4. Kıblesidür 'aşıķuñ dārü's-selāmı dilberūñ
Çok didüm ez-kūy-ı Ka'be ey rakīb genc-i gülāb
5. Āḥ kim ol meh-liķānuñ hasretinden n'eyleyüm
Çünkü buldı ķāmetim-çün nālüm oldı ney ber-āb
6. Gönlüme mihrūñğ ḥayāli düşgili ey meh-liķā
Āşiyān-ı derd olupdur ḥānümān oldı ḥarāb
7. Mazlüm'urūğ cānundan 'aşıķuñ gitmez ey rūḥ-ı revān
Kalmaya nām u nişānum ger maķām ola tūrāb

---

1. Güneş, sevgilinin yüzünü görünce öyle bir utandı ki bu utancından dolayı bulut ona peçe oldu. Böylece güneş, doğu tarafından doğmadı.

2. Ey gönül çalan sevgili! Sen yanakların arasında gül sularını dokudun. Lâkin hasretinden dolayı o kırmızı, saf dudağının Kevser suları, kana döndü.

3. Ey sevgili, kâkülünün kat kat olan bukleleri öyle güzel kokular saçtı ki ruhlar âlemi halden hale döndü.

4. Ey sevgili karşısındaki rakib! Ben sana çok kez, aşğın kıblesinin sevgilinin cennet yüzü olduğunu, onun yüzünün bulunduğu yerin de köşe bucak gül sularıyla çevrili Ka'be olduğunu söylemedim mi?

5. O ay yüzlü sevgilinin hasretinden dolayı öyle bir haldeyim ki gözyaşlarım yüzünden boyum sular altında olan, inleyen bir kamaşa, neye dönmüştür.

6. Ey ay yüzlü sevgili! Güneş gibi suretinin hayali gönlüme düştüğünden beri evim barkım dertlerle dolu olan harap halde bir kuş yuvasıdır.

7. Ey ruhumu alıp götüren sevgili, aşkın Mazlüm'un canından hiç gitmez ve bu yüzden bende ne nam ne de bir nişan kalmış, makamım ise yerle bir olmuştur.

Gazel

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün
Hezec Bahri . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Sen ol pākīze gevhersün makāmuñ 'arş-ı a'lādur
Serāser âyet-i Qur'ân senünġ vaşfuñda gūyādur
2. Ezel üstād-ı fıtratdan gelüpdür süre-i İhlās
Yazıbdur kâtib-i ihsân bu ol inşâ vü imlādur
3. Yüzün Tâhâ vü Yāsīn'dür *elem neşrahleke şadrak*²²²
Yazılmış başda Bismillâh hüsünġ saır-ı beyzādur
4. Şıfātuñ süre-i El-ḥamd yanaġuñ Kâf-ı ve'l-Kur'ân
Yed-i kudret çeker tuġrâ anuñġ üstādı Mevlâ'dur
5. Eger Nün-ve'l-Kalem şırrın mañġa keşf itdi ruḥsāruñ
Velî 'aynuñġ imâm oldı kaşuñ tāk-ı muşallādur
6. Gel ey Münkir sücüd eyle yüzün döndirmegil Ḥak'dan
Ki emr-i *escüdü*²²³ geldi anuñġ ta'zîmi evlādur

1. Ey sevgili sen o saf cevhersin ki makamın göklerin de üstündedir. Kur'ân'ın baştan başa söyledikleri senin vasfındadır.

2. İhlâs suresi, sonsuz olan, yaratılışımızın ustası Allah'tan gelmiştir. İşte bu yazılıp söylenenler ancak O'nun ihsan katibinin yazdığıdır.

²²² İnşirah sûresinin ilk âyeti olup manası şöyledir: "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?". Kur'ân'ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Sayfa: 596.

3. Ey sevgili senin yüzün, insanın gönlünü ferahlatan *elem neşrahleke sadrak* ayeti ve Yasin ile Taha suresi gibidir. Güzelliğin ise o surelerin başında yazan nurlu *bismillah* satırı gibidir.

4. Ey sevgili! Senin sıfatın, elham sûresi, yanakların ise kaf sûresidir. O kudretli el, işte böyle tuğra çeker ki o tuğranın üstadı Allah'tır.

5. Eğer yanakların bana Nun ve Kalem suresinin sırrını açıtıysa buna göre senin gözlerin, musalla taşı gibi olan kaşlarının önünde duran bir veli imamdır.

6. Ey inkârcı! Yüzünü Hak'tan döndürme ve secde et. Çünkü sahibimiz olan Allâh'ın emri gelmiştir ve O'nun düzeni en uygun olan düzendir.

7. Faķı ger *aħseni takvīm*²²⁴ Ĥaķķ'a mazħar durur bilmez
Niřān-ı bi-niřān ister anuñğ-çün görmez a' mādur
8. Egerçi sidre vü tūbā özini müntehā gözler
Bu reftāra nazār ķıl kim kıyāmet ķadd-i bālādur

77b

9. Ĥaťāsı Mazlūm' uñ çoķdur senüñğ lutfuñ ümmīd eyler
Sapar Ĥaķķ'dan necāt ol kim kim öz 'aybına bīnādur

---

²²³ *Ve iz kulna lil-melâiketiscüdû li âdeme fe secedû illâ iblis kâle escüdû li men helakte tıyne.* İsrâ sûresi, 61. Âyet olup manası şöyledir: "Bir vakit meleklere 'Âdem'e secde edin" demiştik. İblîs'ten başka hepsi secde ettiler. O ise: "Ben çamurdan yarattığın bir kimseye secde mi ederim!" demişti. Kur'ân'-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Sayfa: 287.

²²⁴ *Lekad halakne'l-insane fi aħseni takvīm.* Tîn suresinin 4. ayetinde geçmekte olup ayetin manası şöyledir: "Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır".

7. O hoca, insanın, yaratılmışların en güzeli olması hasebiyle Allâh'ın nurundan olduğunu bilmez. Bu mazhariyeti, nişan üstüne nişan aramakla da göremez, çünkü kördür.

8. Allâh'ım şâyet insanın sana yakınlıkta erişeceği en son makam ve cennetin en uzun ağacı olan Tūbâ bile sana ulaşmak istiyorsa sen benden yardımını esirgeme zira kıyametin de boyu uzun ve yüksektir.

9. Allah'ım Mazlum'un hatası çoķtur fakat o senin bağışlamayı ümit eder. Kim ki Allah'ın bağışlamasından umudunu keserse bu, onun kendi ayıbını oluşturur.

Gazel

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Yüzünġi her kim ki gördi didiler evlā budur
 udretullāhdur cemālūñ udret-i Mevlā budur
2. aşlaruñ uġrāsını çekmiş zümürüd ha ilen
 Bārekallāh dest-i udret eyleyen imlā budur
3. Gözlerūñ yağmalarından kimse cān urtarmadı
 Āferīn ılma gerekdür dīde-i bīnā budur
4. Hāa cāndur dudaġunġ ü diřlerūñ řerhīn diyem
 Dürr-i deryāyı 'ademdür mevc ider peydā budur
5. Aġzuñuz sırrını sordum cān fezādur söyledi
 Hızr [u] 'İsā hayy olupdur çeşme-i ihyā budur
6. Zülfünġiz dām-ı belādur hālūñġ dānā-yı ġam
 Başıma yüz dürlü ġavgā oparur sevdā budur

---

1. Ey sevgili, yüzünü her kim gördüyse "en güzel yüz budur" dediler çünkü senin yüzünün güzelliġi Allāh'ın gücünü ortaya koyar ve Mevlā'nın kuvveti de budur.

2. Ey sevgili! Allah senin kaşlarının yazısını zümrüt renkli hatla çekmiştir. Allah mübarek etsin çünkü elimi kuvvetlendiren yazı, güzellik işte budur.

3. Ey sevgili, kaşlarının altına çekmiş olduġun yağmalardan ötürü hiçbir ařıġın, canını kurtaramamıştır. Sana aferin demek gerekir ki göz dediġin budur.

4. O sevgilinin dudaġı ile dişlerini açıklamak benim hakka karşı can borcumdur. O güzel sevgilinin inci dolu denizi, yokluktan büyük dalgalar meydana getirmektedir ki meydana getirme de budur.

5. O sevgiliye aġzının sırrını sordum, insanın canı sonsuzdur dedi. Zīrā Hz. İsa ve Hızır(a.s.) onun sözleriyle dirilmiştir ki diriltici çeşme de budur.

6. Ey sevgili! Saçlarınız bela damıdır ve yüzündeki beniniz ise gamların en yücesidir. Bu durum başıma yüz türlü kavga çıkarır ki asıl sevda dediġin budur.

7. Leblerüñ keyfiyyetini şerh ider Rûhü'l-Ḳudūs
Esridi Şiblî [vü] Mañşür cür'a-i peymā budur
8. Ḳāmetüñ tek görmemişdür serv ü 'ar'ar bāğ-arā
Mazhar-ı Ḥaḳ kim dimişler dilber-i ra'nā budur
9. Cānını şükrāna virür kūyuña yetmek diler
Ārzū-yı vaşl ider 'uşşāk-arā ğavġā budur
10. Āsitānurġdan şeref tapdı maḳām-ı müntehā
'Ömrüñi şarf eyle Mazlûm menzil-i a'lā budur

---

7. Ey sevgili! Cebrâil (a.s.) dudaklarının halini açıklar hem Şibli ve Mansur bu yüzden sarhoş oldular. Ki yudumlanan kadeh dediğin de budur.

8. Ey sevgili! Kimse bağ içinde senin boyun gibi uzun bir servi ve ar'ar ağacı görmemiştir. Öyle ki sevgili için Allah'ın yüzünde tecelli ettiği kimsedir demişler.

9. Ey sevgili, âşıklar canını sana feda etme yolunda, senin meskenine gelmek için kavga ederler. Âşık olanların gerçek kavgası işte budur.

10. Ey Mazlûm, Allah'a yakınlıkta son makamda bulunan Hz. Muhammet, O'nun eşiğinde durmaktan dolayı şeref duydu. Sen de bu yolda ömrünü harca zira en yüce menzil budur.

Gazel

fā' ilātün fā' lātün fā' ilātün fā' ilün

Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

78^a

1. Kudretullāhdur cemālünġ kudret-i Allāh'dur
Kalb-i mü'min beyt-i Rabbi uş bu beytullāhdur
2. Ādemün kalbi anuñ haznesidür tenün degül
Genc-i maħfī ger taleb kılsuñ bu kenzullāhdur
3. Ādem-i Qur'ān'dur cemālünġ it tefsīr ilen
Bes bize bu vechile vechün kelāmullāhdur
4. Ādemünġ şānındadır 'ilm-i ledünnī ey faķīh
Kenz-i âdem bil mu'allim 'alleme'l-esmā²²⁵ budur
5. Şarţ-ı İslām'dur şerī'at hem řarīķat ma'rifet
Baħ haķīķat ravzasundan Haķķ'a doġrı rāh [bu]dur²²⁶

---

1. Ey sevgili! Senin güzelliġin Allāh'ın kudretidir ve Allāh'ın sanatı budur. Allāh'ın evi ise inanmış kişinin kalbidir.

2. O'nun hazinesi, inanmışın teni deġil kalbidir. Gizli hazineler bu hazineyi talep etsinler zira bu, Allāh'ın hazinesidir.

3. Ey sevgili! Senin güzelliġin insanın Kur'ān'ıdır ki sen onu bize açıklayarak anlat. Böylece senin yüzün, Allāh'ın kelâmıdır.

4. Ey fıkıh âlimi hoca! Allāh katının bilgisi insanın vasıflarındandır. Ey muallim sen insanın bu hazinesini bil zira Hz. Ādem'e öğretilmiş esmâ budur.

²²⁵ *Alleme âdeme'l-esmâe küllehâ*. Bakara sûresi 31. Âyette geçmekte olup manası şöyledir: "Allāh, Ādem'e bütün isimleri öğretti". Tasavvufta çokça kullanıldığı üzere "Allame'l-Esmâ" şekli ile metinde yer almıştır. Mehmet Yılmaz, a.g.e., Sayfa: 46.

5. Hem şeriat hem tarikat hem de marifet İslām'ın şartıdır. Sen Allāh'ın bahçesinden bak çünkü Haķķ'a doġru giden yol budur.

²²⁶ Beytin sonu vezin gereġi "budur" kelimesi ile bitmesi gerekirken müstensihden kaynaklı bir hata ile dur eki ile bitmiş fakat bu durum düzeltilmiştir. Eklenen kelime köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

6. Hâk Te'âlâ çün kelâmında buyurdı secdeni
Kılmayan veche sücûdı kâfir-i gümrâh budur
7. Şan'atıñ üstâdını bilmek dilersen zâhidâ
Hulq-ı Aḥmed zât-ı Ḥaydar ismi Ṭahmasb şâhdur
8. Ey gönül bigânelerden kes temennâ kılmağı
Hem-dem olmağ yâr-ile bu dem nühâşallâhdur
9. Mazlûmuñ cânı fedâ olsun vefâlu yâr için
Bî-vefâlardan kesilmek kesreten-billâhdur

---

6. Allah kelamında secde etmeni emretti. O'nun kiblesine secde etmeyen kişidir ve yolunu şaşırmiş kafir işte budur.

7. Ey zahit! Şayet bu sanatın üstadını bilmek dilersen o, yaratılışı Ahmet gibi, zatı Haydar gibi olan ve ismi ise Tahmasb Şah'dır.

8. Ey gönül! Çaresiz kullardan temennide bulunmayı bırak. O sevgili ile dost olmak Allah'ı idrak etmektir.

9. Vefalı yar için Mazlûm'un canı feda olsun çünkü vefâsızlardan uzak durmak o tek olana ulaşma yolunda, kesretten, ona götürmeyen herşeyden uzak olmaktadır.

10

Gazel

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

Hezec Bahri . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Senüñ nuṭṭ-ı mesîḥüñdan dem-i ‘İsâ mükerrerdür
Niçün görmezsün ey zâhid berâberde muşavverdür
2. Kaşuñla kirpigün ‘ayn-ı kelāmullâh beyân eyler
Onı her kim ki ḥatm eyler iki ‘âlemde serverdür
3. Serâser âyet-i Qur’ân ser-i müyünğda peydâdur
Virür Rûḥü’l-Ḳudûs ta‘lîm anuñ-çün bizde ezberdür

78^b

4. Yalancı zâhidi gör kim maña cennet gülün söyler
Men ol yârüñ yüzün gördüm gül-i nûr üste enverdür
5. Bi ḥaḳḳ-ı ḥürmet-i vuşlat vişâlünğ isterem Leylâ
Bu Mazlûm’ı iden Mecnûn kim ol zülf-i mu‘anberdür

---

1. Ey sevgili! Senin o güzel sözler söyleyen, ihya eden nefesinden dolayı Hz. İsa’nın dönemi tekrar etmiştir. Ey zahit! Neden hala görmezsin ki ikisi de birbirinin aynıdır.

2. Ey sevgili! Kaşınla kirpiğin Allah’ın kelamının aynısını açıklar ki bu kelamı kim hatim ederse iki alemde de önde gelenlerdendir.

3. Kur’ân’ın ayetleri baştanbaşa senin saçlarının ucunda bulunmaktadır. O güzel ayetleri Hz. Cebrail bize öğretmiştir ve bu yüzden bizim ezberimizdedir.

4. Yalancı zahidi gör ki bana cennetin gülünü söyler halbuki ben o sevgilinin yüzünü gördüm ve onun yüzü nurlu gülün üstünde, çok daha nurlu olandır.

5. Ey Leyla, vuslatının hürmetinin hakkı için sana kavuşmayı isterim. Zira bu Mazlûm’u Mecnûn gibi deliye çeviren o amber kokulu saçlarındır.

11

Gazel

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Hezec Bahri . - - - / . - - - / . - -

1. Yüzüñ nûrı cemālünġ enveridür
Bu 'âlem ehlinüñ ol bihteridür
2. Durupdur ҡulluġa Cemşid ü Hüsrev
Ki mişl-i Yūsuf anuñ çākeridür
3. Mu'anber zülfüñi her kim ki gördi
Didi Rūhü'l-Emīn'üñ şeh-peridür
4. Dudaġuñ selsebīl-i Hızra sordum
Didi şāh-ı velāyet kevşeridür
5. Gel ey zāhid sücūd eyle bu veche
Bu pākīze göher Hāķ mażharıdur
6. Tārīķe gir dīn-i inkār olanuñġ
İçi ҡalb ü yüzi çün zīveridür
7. Raķībe uğrasuñġ seyf-i velāyet
Ġazā etmek gerekdür Hāyberī'dür

---

1. Ey sevgili senin yüzün nurlu, o yüzün güzelliği ise çok daha parlak nurludur ve bu alem ehlinin en güzelidir.

2. O sevgilinin huzurunda Cemşid ve Hüsrev hatta Yusuf'un güzelliği bile kulluġa durur.

3. Ey sevgili! O güzel kokulu saçlarını her kim gördüyse, "bu Hz. Cebrail'in kanatlarıdır" derler.

4. Sevgilinin dudağındaki tatlı suların durumunu Hızır'a sordum ve o da dedi ki; "o su, velilerin şahının dağıttığı Kevser suyudur".

5. Ey zahit gel bu yola secde et. Zira bu temiz cevher, güzellik Allah'a erişmiş bir güzelliktir.

6. Yola gir çünkü dini inkâr edenin içi dönmüştür ki onun yüzü de ancak süsten ibarettir.

7. Velilerin kılıcı bu yolda bize rakip olanlara uğrasın. Zira gaza etmek gerektir çünkü dönem Hayber dönemi gibi gaza dönemidir.

8. Kimürġ ki ‘aşkı yoh ħayvân-peresdür
Aña âdem dime ‘İsâ ħarîdur
9. Çaġırgil cân u dilden şâh-ı Mazlûm
Ki üşşâķ ehlinüñ ol rehberidür

---

8. Aşkî olmayan kişi hayvan gibidir. O kişiye insan deme çünkü o Hz. İsa'nın eşegidir.

9. Şah Mazlûm inananları candan ve gönülden aşka çağırır çünkü o âşıkların yol göstericisidir.

12
Gazel
16'lı Hece Vezni

79^a

1. Bir 'āşuka 'aşk uğrasa tutuşuban yanar gerek
Bir kardaş pür nefes gelse beli diyüp kanlar gerek
2. Yağmış qarların küriyüp leşkeri dağlar büriyüp
...
3. Şoḥbet kurulup içecek çoḥ günāhlardan geçiçek
...
4. Gökden yağdırup bitüren qalmışa naşīb yetüren
...
5. Mazlūmî secde kııl ...
...

---

1. Bir aşığa aşk uğrarsa o aşığın tutuşarak yanması gerekir. Hem bir kardeş de nefes nefese bile gelse ona güzellikle bakıp kanını dahi vermek gerekir.

2. Bu beyitin ikinci mısra'ı sebebi bilinmeyen bir nedenden ötürü karalanmıştır.

3. Bu beyitin ikinci mısra'ı sebebi bilinmeyen bir nedenden ötürü karalanmıştır.

4. Bu beyitin ikinci mısra'ı sebebi bilinmeyen bir nedenden ötürü karalanmıştır.

5. Bu beytin "Mazlûmî secde kııl" kısmı haricindeki bütün kısımları sebebi bilinmeyen bir nedenden ötürü karalanmıştır.

1. İrişdi va'desi şāhib-zamānuñ

Açıldı perdesi rāz-ı nihānuñ

2. Kārīyem diyenler kazīya gelsün

Tāc-ı āl yiridür girü qalanuñ

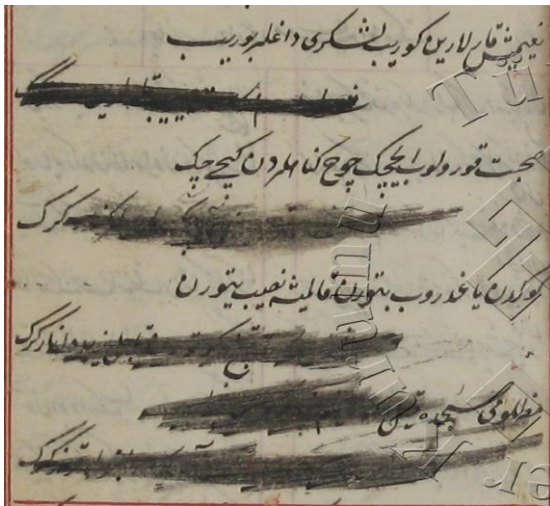
3. Hārāc u māl u mülk ü hāznesiylen

Şāha gelse gerek mülki gelenüñ

79^b

4. Erdüm Şām kapusın Bağdad'dan açar

Sefiller şūfiler bile düvel anuñ (?)²²⁷

1. Zamanın sahibi olan Allah'ın söylediği süre erişti ve gizli sırların perdesi açıldı.
2. Şayet hünerliyim diyenler kadiya gelsin zira geride kalanın hakkı utanma tacıdır.
3. ...
4. Şam'ım kapısına vardım ve onun bir kapısı Bağdat'tan açılır. Sefiller, sufiler hatta yedi düvel onundur.

5. Mazlûm Hâk özidür âdem inanmaz

Çağırsa hârici mühri imâmuñ

---

²²⁷ Burada bir vezin fazlalığı tespit edilmiştir. Bu vezin fazlalığının düzeltilmesinde bir sonuca varılamamıştır.

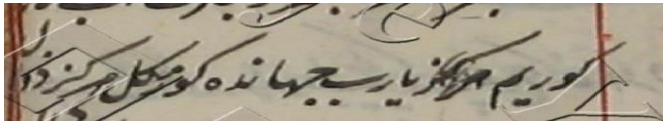
5. Mazlûm, Allah'ın nûrundandır zira Mazlûm'un imzası diğer imamları çağırma gücüne sahip olsa bile insanoğlu buna imanmaz.

1. Ay yüzüñ bedr-i tamām u kaşlaruñ mişl-i hilāl
Haṭṭ-ı sebzüñ huḍre beñzer leblerüñ āb-ı zülāl
2. Gün yüzüñden zāhir oldı külbe-i iḥsān marḡa
Göreyim (hergiz)²²⁸ yā Rab cihānda görmegil hergiz zevâl
3. Yā İlähî müstecāb eyle du'āmı sen menüm
Müstedām olsun hemîşe şād u ḥurrem ber-kemāl
4. Halkınuñ iḥsānına taḥsîn tebārek āferîn
Ḥüsn-i Yūsuf şun'ını mezkūr idüpdür Zü'l-Celāl

---

1. Ey sevgili! Ay yüzün dolunay ve kaşların ise hilale benzer. Yanakların o yeşillige, dudakların ise içilmesi güzel suya benzer.

2. Senin o güneş gibi olan yüzünden dolayı bağışlanma kulübesi bana görünür oldu. Ya rab! Bu cihanda hiçbir vakit durumumu kötüye sevk etme.

²²⁸ Müstensih burada yay parantez içinde gösterilen kelimeyi mütekerriren yazmıştır. Mana ve vezne göre tekrar eden iki kelimedenden bir tanesi yay parantez içine alınmıştır.

3. Ey Allah'ım sen benim duamı kabul eyle ve böylece mutluluk ve sevinç ziyadesiyle, daima benimle olsun.

4. Ey sevgili, yaratılışının güzelliğine takdir verip aferin demek düşer zira Zülcelâl seninle, Hz. Yusuf'taki sanatını tekrar etmiştir.

5. Hâk Te‘âlâ öz nûrundan luţf u ihsân eylemiş
Bârekallâh dest-i kudret tuhfe yârmış haţţ u hâl
6. Şol dudâğun selsebîlin Hızır’a sordum söyledi
Tayyib ü tâhir-i mazhar şîr-i mâderden helâl
7. Gül yanâğun gördiği-çün hacletinden derledi
Serv ü ‘ar‘ar kâmetüñden çekdi çoğ çoğ infi‘âl
8. Zülf-i müşk-efşânuñuzdan diler evvel bu meger
Sünbül ü süsen benefşe tâ ki kaldı der-melâl
9. Öldürür Mazlûm’ını dünyâda derd ü âh-ile
Gör niçe ‘uşşâkınuñ ‘ömrünü eyler pâyimâl

---

5. Hak Tealâ kendi nurundan sana bağıştta bulunup iyilik etmiş. Allah mübarek etsin ki sevgili, o kudretli el sayesinde beni ve ayva tüyleriyle ne de güzelmiş.

6. O dudağındaki cennet sularını Hızır (a.s.)’a sordum ve o da bana; “o sevgilinin dudağındaki su, iyiye ve temize layıktır ve ana sütünden de helaldir” dedi.

7. Ey sevgili! Gül, senin yanağını gördüğü için utancından terledi. Servi ve ar’ar ağacı da senin o uzun boyundan dolayı çok gücendi.

8. Susen, sünbül ve menekşe çiçekleri, senin misk kokular saçan saçlarından önce anılmayı dilediği için sıkıntılar içinde kaldı.

9. O sevgili, Mazlûm’unu bu dünyada dert ve ah ile öldürmektedir. Hem o sevgili nice aşğının ömrünü böyle ayaklar altına alır.

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

80a

1. Şāh Şafinüñ āsitānı secde-gāhumdur benüm
     Āsitān-ı külbeyem Hakk'a nigāhumdur benüm
2. Ger haṭālar kılmışam estağfurullāhu'l-‘azīm
     Ḥazretüñe gelmişem elde günāhumdur benüm
3. Ger günāhum çoḥ durur şāha tazarru' eylerüm
     Rüy-ı zerdüm eşk-i sürhüm çün güvāhumdur benüm
4. Ağlamakdan gözlerüm bārān yerine su seper
     Gök yüzine ebr-i nisbet dūd-ı āhumdur benüm
5. Çoḥ selāṭinler olupdur āsitānuñda gedā
     Ravzā-i dāru's-selāmuñg Hakk penāhumdur benüm

---

1. Benim secde ettiğim yer, şah Safi'nın eşiğidir. Ben bir ufak kulübe eşiğiyim ve bakışım Allah'adır.

2. O Yüce Allah günahlarımı affetsin çünkü çok hatalar ettim ve elimdeki günahlarla o Hazret'e geldim.

3. Günahlarım çok olduğu için o Şah'a yalvarırım ki sararmış yüzüm ve kırmızı gözyaşlarm buna delildir.

4. Gözlerim ağlamaktan dolayı yağmur yerine sular serper. Hem gökyüzündeki bulutlardan nispet benim âhımın dumanıdır.

5. Ey sevgili! Senin eşiğinde nice sultanlar köle olmuştur. Senin cennet bahçesi gibi olan yüzün, benim Allah'a ulaşmak için sığındığım yerdir.

6. Kūhl-i çeşm-i ehl-i bīnā āsitānuṅ ḥākīdür

Başum üstünde şeref devlet külāhumdur benim

7. Kūnbed-i ḥaḍrādur ol yā bir münevver nūrdur

Ehl-i Ḥaḳ bāş indüren ol mürde-gāhumdur benim

8. Raḥmet ol üstāda gelsün çarḥa çekmiş ḳubbesin

Görinen evc-i felekde bedr-i māhumdur benim

9. Ger ṭarīḳatde ṭarīḳūndür şırātü'l-müstaḳīm

Dutmuşam yüzüm aña ol doğru rāhumdur benim

10. Evliyānuñ enbiyānuñ naḳdi Ṭahmās şāhdur

Rūm [u] Şām'ı fetḥ iden devletlü şāhumdur benim

11. Āsitānında anuṅ çokdur gedāsi Mazlūmī

Ṭa'atüm zıkrüm añadur ḳible-gāhumdur benim

---

6. Ey basireti açık, sürmeli gözleri olan sevgili! Senin eşiğin kara topraktır. Öyle de olsa orası benim başımın üstündeki devlet çatısı gibidir.

7. O sevgili, bir yeşil kubbedir ya da parlatılmış bir nurdur ki orası Hak ehlinin baş eğdiği, benim öleceğim yerdir.

8. Rahmet etmek o Allah'a yaraşsın ki o makamını arşa çekmiştir. O'ndan bana görünen ise en yüksek felekte olan dolunaydır.

9. Allah'ım! Yollar arasında doğru olan yol senin doğru yolundur ki ben de yüzümü ona tutmuşum.

10. Peygamberlerin ve velilerin aktardıkları Tahmas Şah'ın zatında yaşamaktadır ki o Rum ile Şam'ı fetheden devletli şahımdır.

11. Ey Mazlûmî, o sevgilinin eşiğinde kölesi çoktur ve benim de ibadetim ve zikrim onadır ve o benim kiblesine döndüğüm yerdir.

16

Gazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Ey felek biş gün ayırduñ sevgü yārümnden menüm

Yatmadı gökde melekler āh u zārumdan benüm

80^b

2. Serv ü 'ar'ar münfa'ıldür kāmētüñden bāğ-ārā

Gül gülistānda hacildür gül-izārumdan benüm

3. Yoñ refiķüm göz yaşumdan özge hālüm söyleyem

Kimse bilmez neyleyem derd-i tımārumdan menüm

4. Men ölüb toprağ olanda kabrüm üste gelse yār

Kim maħabbet koħusu gele ğubārumdan menüm

5. Bir haber vir Mazlūmunıñ şād eyle ğamġin göñlüni

Tenġri için ey şabā ol şehsüvārumdan menüm

---

1. Ey felek sen beni yârimden beş gün ayırdın. Benim de bundan dolayı çektiğim âhlar ve figanlar yüzünden gökte melekler yatamamıştır.

2. Servi ve ar'ar ağacı senin o uzun boyundan dolayı bağ içinde çok alınmıştır ve gül de gül bahçeleri içinde, benim gül yanaklı sevgilimden dolayı utanmıştır.

3. Gözyaşımın başka bir arkadaşım yoktur ki halimi anlatayım. Neyleyim ki kimse benim hasta ve dertli olduğumu bilmez.

4. Ben ölüp toprak olduğumda o sevgili, benim mezarımın üstüne gelse, mezarımdaki topraktan bile aşk kokusu gelir.

5. Ey saba rüzgârı! Allah için bana atımla gelen bir haber ver ve bu Mazlûm'un dertli gönlünü mutlu et.

Gazel

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Şükr kim budur dimek dermān-ı şāhdur ğam degül
Zikr ü fikrüm dāyimā feryād u āhdur ğam degül
2. Çekseler her dem meni mi'rāc-ı 'aşkunġ dārına
Hağ bilür kim ol marġa çah u semāhdur ğam degül
3. Zāhidā men' eyleme dīdār-ı hağdan sen beni
'Āşkuñ dilber yüzi tek bir nigāhdur ğam degül
4. Müdde'iler cem' oluban virdiler fetvā marġa
Çün bize 'avn-i mu'ayyen püşt penāhdur ğam degül
5. Hūblaruñ yüzine baħmaq ger faħih dirsən günāh
Cümle (günāh)²²⁹ 'uşşāk ehline bu bir günāhdur ğam degül

---

1. Zikrim ve fikrim daima ah ve figan etmektir ki bu dert değildir. Zira “buna da şükür” demek gam değil dermanların şahıdır.

2. Şayet beni her an o yüce aşkın mahaline çekseler Allah bilir ki bu bana gam değil, iç açan gök ve semanın kendisidir.

3. Ey zahit! Sen beni Allah'ın yüzünü görmekten men eyleme zira âşığın yüzü gam değil, bakılacak olan tek yerdur.

4. İddiacılar toplanıp bana fetva verdiler lakin dert değil. Çünkü bizim sırtımızı dayadığımız yardımcımız bellidir.

5. Ey fakih! Şayet güzellerin yüzüne bakmak günah dersen bu gam değildir. Bütün âşıklar için bu sadece bir günahdır.

²²⁹ Müstensih tarafından fazla yazılan bu kelimenin üzeri tam olarak çizilmediğinden dolayı bu hata dile getirilmiş, metinden çıkarılması gereken kelime yay parantez içinde gösterilmiştir.

6. Z̤ulmet-i z̤ülfün-arā Mazlūmuñ ola Z̤ülfikār

Z̤erre-i mihr-i rūhuñ ḥūrṣ̄id ü māhdur ğam deg̤ül

---

6. Ey sevgili! Karanlık saçlarının arasında bu Mazlûm Zülfikar kılıcı olsun çünkü senin güneş gibi yanağının bir zerresi bana gam değil, güneş ve aydır.

fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Hâk te'ālā emri ilen çünki geldüñ cāna sen
Hil'at-i Rabbāni giydüñ şükr kıl Sübhān'a sen

81^a

2. Ādemüñ vechidür Allāhunġ şıfatı bil yakīn
Münker olma zāhidā gel secde kıl insāna sen
3. Hâk te'ālānuñ evidür kalb-i mü'min didi Hâk
El velid sırr-ı eb̄isin bu söze ināna sen
4. Ölgilin ölmekdin örḡdin hem budur kav̄l-i 'Alī
Görgilin *kaḅlen temütü*²³⁰ baġgilin Qur'an'a sen
5. Da'vā-yı İslām idersin kul Ca'fer'i bilmedüñ
Ey münkir-i kelāmullāh gelmedüñ imāna sen

1. Sen, Allah'ın emri ile cana geldiğin için Allahın elbisesini giydin. Bu yüzden o eksiklikten münezzeh olan Allah'a şükret.

2. Ey zahit! İnkârcılardan olmayıp secde eyle zira iyi bil ki Allah'ın yakīn sıfatı, insanın çehresindedir.

3. Allah "müminin kalbi Allah'ın evidir" dedi. "Çocuk babasının sırrıdır" derler bu söze inanmalısın.

4. Ölmeden önce ölünüz. Hem bu Hz. Ali'nin sözüdür. Bu vechle, *kaḅlen temutu* sözünü gör ve Kur'an'a bak.

²³⁰ *Mutu kab̄l ente mutu*. Aliyyü'l-Kârî tarafından sofu sözü olarak değerlendirilen, Hafız İbn Hacer tarafından da hadis olmadığı söylenen bu sözün manası "ölmeden önce ölünüz" olup, tasavvuf içinde insana 'İrci'î, yani "dön" emri gelmeden evvel kişinin nefis ve şehvetin esaretinden kurtulmasını söyleyen sözdür. Mehmet Yılmaz, a.g.e., Sayfa: 550-551.

5. Ey Allah'ın kelamını inkâr eden! İslâm davasını güdüp Allâh'a kul olan Cafer'i bilmedin. Bu yüzden de sen imana gelmedin.

6. Vā'izā virgil maḳālāt-ı meşāyihten ḥaber

Eyleme beyhūde va'zı söyleme efsāne sen

7. Şūfiyem dirsən açasın gizlü rāzı ehremi

Olmaduñ erkāna lāyık sıgmaduñ irfāna sen

8. Dīninüñ sūd u ziyānı ehl olana sehl olur

Eyleme fikr-i ticāret düşmegil noḳşāna sen

9. Ger ḥatālular ḥatāsın bilse ḥaḳdur raḥm aña

Mazlūmuñ suçın bağışla raḥmet-i raḥmāne sen

---

6. Ey vaiz! Boş konuşup efsanelerden vaaz vereceğine şeyhlerin sözlerinden haber ver.

7. Eğer sen sufiyim diyorsan gizli sırları o gizli olanlara açasın fakat sen bu erkana layık olamayıp irfan ehli olamadın.

8. Ey zahid! Dinin kolaylığı ve zorluğu ehil olan kişi için kolaydır, mesele değildir. Bu yüzden sen ticaret fikrini bırak ve eksikliğe düşme.

9. Allah'ım, şayet hatalılar hatasının farkına vardıysa ona rahmetin hak olur. Ey esirgeme ve merhamet sahibi olan Allah'ım, Sen de bu yüzden Mazlûm'un suçunu bağışla.

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Gönlüme şaldı tecellī zikr-i illallāh elin
İsm-i A'zam bilmedi dīv görmedi Allāh elin
  2. Didim ey dil kes elürŋi dāmeninden dilberüñ
Didi kim kesse elüm kessürŋ anuñ Allāh elin
  3. Müdde'ī dir muṭlakā götür ümīd-i vaşlını
Men götürsem Hāḫ götürmez söylerem billāh elin
  4. Cür'a-i tevḫīd menīden maŋga en'ām eyledi
Ḥabbeten Hāḫ saḫlasun men söylerem Allāh elin
- 81^b
5. Nefs-i şümüñ virmesün hergiz murād [u] maḫşūdın
Dest-i ḫudret daşa çalsun göreyim gümrāh elin

---

1. İllallāh zikriyle elin, gönlüme tecellini saldı fakat şeytan o en yüce ismi bilmedi ve Allah'ın yardım elini görmedi.

2. Gönlüme "ey gönül! Elini o güzelin eteğinden çek" dedim ve o da bana "kim benim elimi o etekten ayırmak için keserse Allāh da onun elini kessin" dedi.

3. İddiacı der ki: "sevgiliye ulaşma ümidini bırak". Lakin söylerim; "ben bıraksam Allah o yardım elini benden bırakmaz".

4. Allah, bir damla meniden beni var etti. Allah korusun ki ben Allah'ın yarattıklarının her bir zerresini söylerim. (?)

5. Uğursuz nefsin hiçbir zaman sana muradını ve maksadını veremesin. Göreyim ki o kudretli el, yolunu kaybetmişlerin elini taşa çalsın.

6.  lmine ink r olan ol b -ba ire s yle n z

Olmasun  eyt na t bi  dutmasun bedh   h elin

7. Mazl mu  virgil mur dın ne e ki hemr hı var

 Aqibet hemr h olanlar kesmedi hemr h elin

---

6. Allah'ın ilmine ink rcı olan o basiretsiz s yleyiniz,  eytana tabi olmasın ve b şkalarının k t l  n  isteyen bedhahların elini turmasın.

7. Allah'ım! Mazl m'un yol arkadaşı  oktur. Bundan dolayı ona muradını ver.  yle ki bu yolda dostu olanlar, o dostun yardım elini kesmemiştir.

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Ehl-i taḥkīkūñ Ḥüdāsı uş bu vechullāh imiş
‘Ayn [u] lām [u] ye olanlar evliyāullāh imiş
2. Āyetiyle mü'minüñ ḳalbidür Allāh'uß evi
Kim Ḥüdāsın öz evinde görmedi gümrāh imiş
3. Ger şerī'atde 'ibādet şart ile beş vakt olur
Ehl olanuñ hem dilinde her nefes Allāh imiş
4. Muşţafā ol fahr-i 'ālem dünyāya cīfe didi
Varluğundan kim geçerse Ḥaḳ ile hemrāh imiş
5. Aç gözüni tanı Mazlūm olmagil a'mā başar
Ḥaḳ bilür kim yerde gökde evi ... şāh imiş (?)

---

1. Hakikat arayışında olanların Hüda'sı, işte bu Allah'ın çehresidir. Ayn lam ye'si olanlar (yani Hz. Ali sevgisi olanlar) ise Allah'ın velilerindedir.

2. Allah'ın ayetine göre Allahın evi, inanmışın kalbidir. Kim ki Hüda'sını kendi evinde (kalbinde) görmediyse yolunu şaşırılmışlardandır.

3. Şeriat içinde ibadet beş vakit namazdır fakat aşk ehli olanın dilinde her nefes Allah vardır.

4. O, âlemlerin iftihar kaynağı olan Hz. Muhammed, bu dünyaya leş demiştir. Şayet varlığından kim geçebilirse Allah ile dost olmuş demektir.

5. ...

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün
 Hezec Bahri . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Gel ey bād-ı şabā vargil refiķ olgil bu peygāma
 Ciger anı ceme' itdüm ki yazdum yāre bir nāme
  2. Vişālũnden cüdā dũşdüm arārum almadı bir dem
 Firākuñ eyledi pāre girībān pīreheñ cāme
  3. Apardı 'aqlımı başdan menüm ol nergis-i cādũ
 Ki şahbāza şikār oldum dolaşdı murğ-ı dil dāma
- 82^a
4. Namāzum tã'atüm zikrüm du'āmı müstecāb eyle
 Saña hũbluk müsellemdür ümĩdüm varsa encāma
  5. Özüñ sultān-ı 'adilsin apungda müdde'ĩ oķdur
 Belālar daşını daşlar meni Mazlũm-ı bed-nāma

---

1. Ey sabahları latif latif esen rüzgār! Gel ve bu habere dost ol. O haberse şudur ki ben ciğerimdeki kanlarımı toplayıp o sevgiliye bir mektup yazdım.

2. Ey sevgili! Sana kavuşma arzusuyla ayrı dũştüm ve artık bir gücüm de kalmadı. Ayrılığın, gömleğimi ve yakalarını, elbisemi paramparça etti.

3. İri ve güzel nergis gözlü sevgili benim aqlımı başımdan aldı ve böylece avcıya av oldum. Gönül kuşu böylece sevgilinin saçlarına, damına dolaşdı.

4. Allah'ım namazımı, ibadetimi ve zikrimi sen kabul eyle. Şayet bu hayatın sonuna dair bir ümidim varsa o da senin doğruluğunun kanıtlanmış olmasıdır.

5. Allah'ım sen adil bir sultansın ve kapında iddiacı çoktur. Sen belaların taşını taşlarsın. Beni ise bu Mazlũm'un kötü şiiirleri taşlar. (?)

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Derd-i bî-dermānı aldum cānumı virdüm size
Genc-i bî-pāyan buldum virmezüm derdüm size
2. Tıfl-veş merdümelerüm eşkin tüküp efgān ider
Hālüme virür danuqluq çehre-i zerdüm size
3. İşit nāb elünge sührü katanda hem tünd olur (?)
Korqarum ki digmese bu nāle-i serdüm size
4. Men ki rüsvā olmuşam 'ālemde yüz miñg derd ilen
Siz selāmet oluñgız ta konmasın gerdüm size
5. Mazlūmuñ bî-kesligin beytü'l-ħazende görseler
Kāfiruñ raħmı gele bir söyleye merdüm size

---

1. Dermansız derdi buldum ve canımı size verdim. Ki ben sonsuz bir hazine buldum ve o derdimi size vermem.

2. Gözyaşlarım çocuk gibi dökülüp saçılır ki sararmış çehrem size halim için tanıklık verir.

3. İşit ki saf olan mürekkebin içine toprak kattığında sert olur. Korkum bu yüzdendir ki benim sert inlemelerim size değmesin. (?)

4. Ben ki bu âlemde yüz bin dert ile rüsva olmuşum. Lâkin benim tozum toprağım size konmasın ve siz mutluluk üzere olunuz.

5. Şayet Mazlûm'un çaresizliğini hüznün evinde görseler, kafir bile rahmete gelip mertliğini size söyler.

23
Gazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Yüz ağılığı murādımız kâzîlar şâh dîvânında
Sorılır 'adl ü dâdımız kâzîlar şâh divânında
2. Bir ulu dîvân kurulur 'âlem cem' olur dirilür
Cümle murâdlar virilür kâzîlar şâh dîvânında
3. Yâni'gil almaya varulur münker fetḥ olur kırılır
Ḥaḳîkat buyurku sorulur kâzîlar şâh dîvânında
4. Şâha gelen vâşıl olur yola gelen îşal olur
Ârzümânlar ḥâşıl olur kâzîlar şâh dîvânında

82^b

5. Yola riyâyî gelenüñ ḥâl olmayup yel olanuñ
Menzili yoḳdur yalânuñ kâzîlar şâh dîvânında

---

1. Kadîların şâh divanında adaletimiz ve doğruluğumuz sorulur ve bizim de bu divandan muradımız yüzümüzün aklıdır.

2. Bir ulu divan kurulur ve âlem toplanıp orada dirilir. O kadîların şâh divanında, nice muratlar verilmektedir.

3. Kadîların şâh divanına olgunluk almaya gidilir. İnkarcılar orada fetḥ olup kırılır ve o divanda Allah'ın emri sorulur.

4. O şâha gelen istediğine ulaşır. Doğru yola gelen ise ona ulaşanlardan olur. Kadîların şâh divanında arzu ve istekler hasil olur.

5. Yola ikiyüzlülükle gelenin, hal ehli olmayıp yel gibi savrulanın kadîların şâh divanında işi olmadığı gibi yalanın da o divanda bir menzili yoktur.

6. İmām emrine uyalum mürşidüñ emrin duyalum

Utanmasun şāh diyelüm kâzīlar şāh dīvānında

7. Mürşid Hākdur Hāķ uludur yardum Muḥammed ‘Alīdür

Mazlūm kâzīlar kıludur kâzīlar şāh dīvānında

---

6. Kadıların şāh divanında imamın emrine uyalım ve o şāh utanmasın deyip mürşit olanın emrini duyalım.

7. Kadıların şāh divanında mürşit Hak'tır ve Hak olan ise uludur. Yardım ise Hz. Muhammed ve Hz. Alī'dendir. Mazlûm da o kadıların kuludur.

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. urbetün eyyāmı gedi yār ho grdük seni
amlu gnlüm hāliline am-hār ho grdük seni
2. Alamadan gzlerüm girdāba aldı cismümi
‘Akuñ eyler ekimi izhār ho grdük seni
3. Dād elinden minetüñ feryād elinden hürmetüñ
Olmadı hi hālime sırdār ho grdük seni
4. Devi artar gnlümün yüz nālesin bünyād ider
Tā görende gzlerüm her bār ho grdük seni
5. *Lem yezel*²³¹ akuñ musahar eyledi cān ilimin
ehr-i yāri ehrimüñ serdār ho grdük seni

---

1. Ey sevgili! Gurbetin günlerinin gemesine ramen gamlı gnlüm o benin yüzünden hararetili gamlara dütü fakat biz seni ho grdük.

2. Ey sevgili! Senin aşkın benim gözyaşlarımı ağlamaktan dolayı açığa çıkarıp bedenimi girdaplar içinde bıraksa da biz seni ho grdük.

3. Sızlanmalarımın dolaylı üzüntün, feryatlarıma karşı hürmetin benim halime hi sırdaş olmasa da biz seni ho grdük.

4. Ey sevgili! Seni her gördüğümde gnlümün dövülüşü artıp yüzümdeki inleme ortaya çıksa da biz seni ho grdük.

²³¹ “Yok olmaz, zeval bulmaz” anlamında olup Arapça bir sıfattır. Allah’ın sıfatlarındandır.

5. Ey şehrimin padişahı! Senin yok olmaz aşkın, can iklimini ele geçirse de biz seni ho grdük.

6. Yār için aġyār ilen yüz minġ tevāzū' eylerüm

Her görende söylerüm aġyār hoş gördük seni

7. Ger raķībūñ ta'nesi kılsa müşevveş hātırūñ

Teñri için ġam yeme dildār hoş gördük seni

8. Muşhaf-ı hüsnūñ haķı-çün yoħdur ārāmum menüm

Sensiz eylerüm duhān her bār hoş gördük seni

9. Söylerüm sırr-ı ene'l-Haķ bir sır-ı bāzār-ı 'aşķ

Ger çekerlerse meni berdār hoş gördük seni

83^a

10. Gerdiş-i çarħ u felek senden cüdā şaldı meni

Hasret-idim görmege dīdār hoş gördük seni

---

6. Ey sevgili! Senin için düşmanı her gürdüğümde bin tevazu eylesem de seni her gördüğümde söylerim ki biz seni hoş gördük.

7. Ey gönlümü kendisine bağlayan sevgili! Şâyet rakibin sövmesi senin aklını karıştırırsa Allah için buna dertlenme zira biz seni hoş gördük.

8. O yüzünün güzelliğinden dolayı benim duraksamam yoktur. Her ne kadar sensizlikten âh etsem de her âh edişimde seni hoş gördük.

9. Ene'l-Hakk'ın (Allahta fena bulmanın) aşk pazarının bir sırrı olduğunu söylediğim için beni darağacına çekerlerse de biz seni hoş gördük.

10. Dönüp duran çarkifelek beni senden ayrı düşürdü. Bu yüzden seni görmeye hasret kalsak da biz seni hoş gördük.

11. Gül yañağũñ Һasretinden murğ-ı dil eyler fiğān

Sancılupdur bağrıma her Һār hoş gördük seni

12. Nālesinden Mazlūmuñ bülbüller ađlar bađ-ārā

Ay yüzi gül sünbül-i Һarrār hoş gördük seni

---

11. Ey sevgili! Seni her gördüğümde gül yanağının hasretinden dolayı gönül kuşu figan etmektedir fakat biz seni hoş gördük.

12. Ey ay yüzlü! Gül ve sünbül kokan saçıyla gönül çalan sevgili! Mazlûm'un inlemelerinden dolayı bahçelerdeki bülbüller ağlaşsa da biz seni hoş gördük.

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Dīde-i bīnā gerekdür kim göre Mevlāmuzı
‘Ārif-i Rab olmayan fehm eylemez ma‘nāmuzı
2. *Ḳābe kavseyn*²³²’üñ rumūzın sırr-ı mā levḥā bilür
Olmayan maḥrem bu sırra bilmez *ev ednāmuzı*
3. Kim ki buldı isme yol virdi müsem mādan ḥaber
Olmayan isme müsem mā bilmedi esmāmuzı
4. Aḥvālüñ bināsı yoḥdur nā-binādur tek degül
Çeşm-i zāhir-bīn ne bilsün sırr-ı nā-peydāmuzı
5. Her kimüñ cānında yoḥdur ey ḥanum būy-ı vefā
Görmemişdür tā ebed ol la‘l-i rūḥ-efzāmuzı

---

1. Mevlamızı görmek isteyene gören gözler gerekir zira Allah’ı bilmeyenler bizim manamızı anlamazlar.

²³² “*fekāne kābe kavseyni ev ednā*. Necm suresi 9. âyet olup manâsı şöyledir: “Öyle ki iki yay kadar hatta daha yakın oldu”. “Hatta daha yakın oldu” ibâresi ise “ev ednâ”yı karşılamaktadır.

2. Allah’a en yakın makamda olma sırrını bize sorma ki bunu ancak sırların yazıldığı levha bilmektedir. Zira bu sırra dost olmayan Allah’a olan yakınlığımızı bilemez.

3. Kim ki isme yol buldu o kişi Allah’tan haber verdi. Ancak, o isme uygun halde olmayan bizim söylediklerimizi bilmedi.

4. Bizim hallerimiz bir binası yoktur çünkü bu haller tek bir yerde değildir. Fakat bizim sonradan ortaya çıkarılmamış bu sırrımızı yalnızca görüneni gören kişi nasıl bilsin?

5. Ey hânım! Kimin ki canında vefadan eser yoktur o kişi sonsuza dek ağzımızdan saçtığımız ruhları görmeyecektir.

6. Dilberüñ çevgân-ı zülfünde başın tûb itmesün

İtmesün meydân-ı ‘aşk içre bizüm da‘vâmuza

7. ‘Âşıkun esrârını fâş eyleme nâ-maḥreme

Maḥrem olmaz bilmeyen keyfiyyet-i sevdâmuza

8. Vâ‘izâ va‘z eylegil ânı ki didi Muştafâ

Başımız ağırtağil arturmagil gâvgâmuza

9. Ey mu‘allim secdemiz dîdâradur şâm u seḥer

Başını dîvâra dögdün bilmedün taḫvâmuza

83^b

10. *Semme vechullâh*²³³ imiş maḫşûd-ı ehl-i ma‘rifet

Şatmışuz bir buğdaya biz cennetü’l-Me’vâmuza

11. ‘Aşq girdâbına Mazlûm şaldı himmet geşdisin

Ma‘rifet derin tapar seyr eyleyin deryâmuza

---

6. O kişi güzelin değnek gibi uzun ve düz saçlarında başın topa döndürmesin ve bu suretle de bizim davamızı aşk meydanı içine almasın.

7. Ey sevgili! Âşığın sırlarını bu sırda dost olmayanlara açık etme çünkü sevdamızın halini bilmeyenler bu sırda dost olmaz.

8. Ey vaiz! Başımızı ağrıtırıp kavgamızı artırma ve Hz. Muhammed Mustafa’dan söz et.

9. Ey Muallim! Bizim secdemiz sabah akşam Allah’ın tecellisindedir fakat sen başını duvarlara dövdün ve takvamızı bilemedin.

²³³ Bakara suresi 115. âyet olup manası şöyledir: “(nereye dönerseniz Allah’ın yüzü oradadır”. Bu âyet, tasavvuf içinde her Allah aşğının ulaşmak istediği hâldir.

10. Marifet ehlinin maksadı baktığı her yerde Allah’ı görmektir. Gel gör ki biz bir buğday için Meva cennetimizi satmışız.

11. Mazlûm himmet gemisini aşk girdabına saldı. Siz o deryamızı seyredin çünkü o marifet denizi derindir.

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. 'İlm-i fazla dāniş-i bisyâr sensin yâ 'Alî
Bu cihân-ı uqbâda pergâr sensin ya 'Alî
2. Yer ü gök levh ü kalem cümle senüñ hükümindedür
Sırr-ı haqqun maħremi sırdâr sensin yâ 'Alî
3. Hem Hatâyî hem Hüseyñî hem Nesîmî sendedür
Hem Eren Manşûr teg berdâr sensin yâ 'Alî
4. Ruħlar ilen şöhet-i germ eyledüñ ez-dest-i kef
Hem Resülün diline dildâr sensin yâ 'Alî
5. Bî-ümîd itme kapuñdan Maẓlümî zikr eylesün
Dilde dâyim söylenen her bâr sensin yâ 'Alî

---

1. Ya Ali! Fazl ilmini en iyi bilen alim ve bu dünyayı döndüren pergel, yörunge sensin.

2. Ya Ali! Yer ve gök, yazılacak levha ve kalem, hepsi senin hükümindedir. Hem Allah sırrının dostu olan sırdar da sensin.

3. Ya Ali! Hem Hatâyî hem Hüseyñî hem Nesîmî sendedir. Hem Mansûr gibi öldürülmek de senin şanına dâhildir.

4. Ya Ali, sen mübareklerin elindeki kadehlerden, sıcak sohbetler içtin. Hem Resul'ün gönlüne bağlanmış olan da sensin.

5. Ya Ali! Beni ümitsiz koyma ki dilim zikir söylesin zira dilimde her an söylediğim zikir sensin.

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Gözlerüm ister göre ḥüsn ü cemālün bir daḥı
Görmemişdür dehr-arā şun'-ı kemālünḡ bir daḥı
2. Düşmen-i dem serd elinden ey 'azizüm niçesin
Gelmedi peyk-i şabā bād-ı şimālünḡ bir daḥı
3. Ger ırāḡ olduñ gözümde beyti ma'mūr eyledün
Şafḥa-i dilde yazıldı cīm ü dālünḡ bir daḥı
4. Tā bahtım için baḫtum kelām-ı nātıka ²³⁴
Şüre-i Yûsuf göründi ḥaṭṭ ü ḥālünḡ bir daḥı

84^a

5. *Ḳâbe kavseyn'*ün²³⁵ rumûzın 'ayn-ı şehlâ şerh ider
Viridi mu'cezden ḥaber ebr u hilâlünḡ bir daḥı

1. Ey sevgili! Gözlerim senin yüzünün güzelliğini bir daha görmek ister ki bu gözler bu devr içinde bir daha senin gibi mükemmel yaratılışlı olanı görmemiştir.

2. Ey azizim o sert ve kanlı düşman içinde ne haldesin bilmiyorum çünkü sabahları kuzey tarafından hafifçe esen rüzgâr bir daha haberinle gelmemiştir.

3. Ey sevgili! Sen gözümde uzak düştün ve hanemin meskenini bu yabancı yer eyledin. Öyle ki gönlümün üzerine cim ve dalın(cüdâ), ayrılığın bir daha yazılmıştır.

4. Bahtımı görmek için Kur'ân'a baktım ve bana o güzel yanağın ve benim gibi duran Yûsuf sûresi göründü.

²³⁴ Bu mısraın vezni aksamaktadır.

²³⁵ *fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ.*

5. Senin o şehlâ gözlerin *Kâbe Kavseyn'*in (Allah'a yaklaşmanın son makamının) sırrını bana açıklar ki hial kaşların bana bir kez daha mucizeden haber vermiştir.

6. Tapdı ‘uşşāk ehli vaşlunġdan beķā-yı cāvidān
Viridi ol ḥaḍra ḥayāt āb-ı zülālunġ bir daḥı
7. Kevkeb-i sa‘düm meger burc-ı şerefdan görüne
Kühl-i mazāk eyleyüm men ḥāk-i pāhurġ bir daḥı
8. Hemdem olduñ yār ilen çünki kemāle yetmedüñ
İnşa’allāh ey raķīb olur rü-ālunġ bir daḥı
9. Derd ilen doldı derünı Mazlūmuñ dermānı yoḥ
Cān virüpdür algilin olmaz mecālunġ bir daḥı

---

6. Âşık ehli sana ulaşma arzusundan dolayı sonsuzluğu yakaladı ve böylece senin ağzındaki o tatlı sular bu yeşilliklere bir daha hayat vermiş oldu.

7. Sa’d yıldızı meğer en yüksek burçtan görünüyormuş. Ben bir dahakine sürmemi daha ince toprak karışımından yapayım ki bunu görebileyim.

8. Ey rakip! Sen sevgili ile dost oldun çünkü olgunluğa daha erişemedin. İnşallah yanakların bir daha kırmızı olur da utanırsın. (?)

9. Mazlûm’un içi dert ile doldu ve bunun bir dermanı yok. Ey Mazlûm, canını vererek sen o dermanı al çünkü bir daha buna mecalin olmaz.

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. 'Aşk meydânında er oldur kıla da'vâsını
Çekmeye fânî cihānurḡ şūr u şer gavḡâsını
2. 'Âşık oldur bir nazar baқа münâcât eyleye
'Ârif oldur zerrede mevcûd ide Mevlâsını
3. İsmе Ādem'dür müsemmâ görmedi dīv ü raķīb
Bilmedi gökde melâyik Ādem'ün esmâsını
4. 'Aşk-ı münker müdde'inün yeri fi'l-nâr u saķar
Mü'mine kıldı müselleme cennetü'l-me'vâsını
5. Mest-i dîdâr ol cihānda humr u şurbı terk idüp
Ey muvahhid daşa çalgil ḡafletün şahbâsını

---

1. Er odur ki davasını aşk meydanında kılar ve bu geçici dünyanın uğursuz ve kötü kavgasını da çekmez.

2. Âşık odur ki her hangi bir yere baktığı zaman Allah'a yalvarma şiirleri söyler. Ve arif kişi de odur ki Mevlâsını her bir zerrede görür.

3. Şeytan ve rakip, insanın o Allah ismine lâyük olduğunu görmedi. Öyle ki gökteki melek bile insanın söyleyip bildiği isimleri bilemedi.

4. Aşkı inkâr eden iddiacının yeri ateşli Sakar cehennemidir. Allah inanmışa Me'vâ cennetini layık görmüştür.

5. Ey Allah'ın birliğine inanmış kişi! Sen bu cihanda şarabı ve içkiyi bırakıp O'nun yüzünün tecellisinin sarhoşu ol ve gafletin şarap sehpasını taşa çal.

6. Va‘zile vā‘iz bizi k r kutma ferd  derdini ²³⁶

İbn ü vaqt z  ekmez z biz  u  a-i ferd sını

7. Mazl m  yetmez mur da kim ki h her g rmese

Na d-i h yydur ...

---

6. Ey vaiz! Vaazınla bizi yarının dertleriyle korkutma zira biz zamanın  ocuklarıyız, yarının derdini  ekmeyiz.

²³⁶ M stensihden kaynaklı olarak burada “dardini” kelimesini yazarken bir “da” ekini fazladan yazmı tır.

7. Bu beytin ikinci mısraı bilinmeyen bir sebepten  t r  tahrir olmu tur.

Musammat Gazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün
Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Ey kâzîlar nuṭṭ ıssı şâh-ı merdân 'Alî geldi
 'Arş ile görseñg qarârı yere göge dolu geldi
2. Haḫ döşeginde oturdı her kula baḫşın yetürdi
 İsnâ-yı 'Aşr'ı getürdi Muşafâ'nuñ eli geldi
3. Kim cân-ile başdan geçer sâkî elinden Kevşer içer (?)²³⁷
 Haḫ-ile bâtlı seçer kudretinüñ eli geldi
4. ... Yezîd'e vatan dîni dînâra satan
 Haḫîkat sırrına yeten mâsivâdan hâlî geldi
5. Ey kâzîlar görüñ noldı devr-i Mehdi 'ayân oldı
 Çoḫlar gidemedi ḫaldı tariḫinüñ yolu geldi

---

1. Ey kadılar! Nutuk sahibi ve mertlerin şahı olan Hz. Ali geldi. Bundan dolayı arşın hâlini görün ki yere göge dolu geldi.

2. Allah döşeginde oturdu ve her kuluna bağışlamasını ulaştırdı ve bize Hz. Muhammed Mustafa'nın eli olan on iki imamı getirdi.

3. Kim canı ile hayatından vazgeçerse saki elinden Kevser suyunu içer ve o kişi doğru ve yanlışı bilirse ona Allah'ın kudretinin eli gelmiştir.

²³⁷ Bu mısradan vezin aksaklığı vardır. Fakat bu aksaklığın düzeltmesi yapılamamıştır.

4. ...

5. Ey Kadılar nolduğunu görün ki Mehdi'nin devri artık açık hale geldi. Bu devir içinde birçokları doğru yolda gidemeyip yarı yolda kaldığında onun yolu bize yardımcı olarak geldi.

6. Me'āşuñız tanursuñız H̄aḫ örtüle sanursuñız (?)

Beğ-i düşmeñg utanursuñız bu yol bile ulı geldi

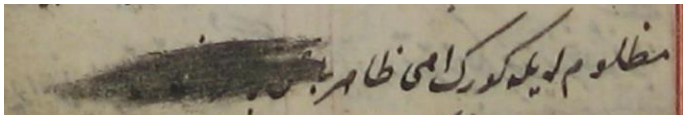
7. Mazlūm ile görüñ āhı zāhir [ü bātın] ...

Gök yüzünüñ oldı mähı semendiniñ nalı geldi

---

6. (?)

7. ...

Musammat Gazel

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

Hezec Bahri . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

85^a

1. Kâzîlara kaçâvetde meded yâ Murtażâ 'Alî
Zikr-i tevḥîd 'ibâdetde meded yâ Murtażâ 'Alî
2. Şerî'at şartın bilene tarîkatde yol varana
Ḥaḳîkatde hâl olana meded yâ Murtażâ 'Alî
3. Yolunğ rızâsın güdene nefs-i kazâsın idene
Bu yola doğru gidene meded yâ Murtażâ 'Alî
4. Taşdîk ide Ḥaḳkı özünde maḥabbet gönğli gözünde
Nefsi mürde dili zinde meded yâ Murtażâ 'Alî

---

1. Ya kendisinden razı olunmuş Ali! Kadılara kadılıkta ve kullara tevhid zikri ile ibadette, sen yardım et!

2. Ya kendisinden razı olunmuş Ali! Şeriatın şartını bilene, tarikat içinde yol alana ve doğruluk üzerinde hâl sahibi olana sen yardım et.

3. Ya kendisinden razı olunmuş Ali! Yolun rızasını güdene, günahlı nefsinin kaza ibadetini yapana ve bu yol üzerinde dosdoğru gidene sen yardım et.

4. Ya kendisinden razı olunmuş Ali! Hak olanı kalpten kabul edene, aşkı gönlünün içinde olana, nefsi ölü ve gönlü diri olana sen yardım et.

5. Dilin h m ş l l edene perde-p ş liş h l irene
H lde  gu b l edene meded y  Murtaza  Al 
6. Bu yol erenler yoludur ikr r-ı im n bir bel dur
D nen n b şı m l dur meded y  Murtaza  Al 
7. Dilin erenler Ő hından irmez doğru r hından
Mazl munę geç g n hından meded y  Murtaza  Al 

---

5. Ya kendisinden razı olunmuş Ali! Dilini dilsiz gibi sessiz edene, perde çekilmiş bir hale erişene, kalbindeki coşkunluğu ile zehri bal eyleyene sen yardım eyle.

6. Ya kendisinden razı olunmuş Ali! Sen yardım et ki bu yol ki erenler yoludur ve bu yolda imanı kabul etmek bir beladır. Bu yoldan d nenin içe başı beladır.

7. Ya kendisinden razı olunmuş Ali! Dilim doğru yolundan yani erenlerin Ő hını anmaktan başka bir Şey yapmaz. Sen yardım et ve Mazl m'un g nahlarından geiver.

31
Tercî-i Bend
Mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün
Hezec Bahri - - ./ . - - / . - -

85^b

1. Miñg bir adı var bir ismi Sübhān

Rahm itmek işi Raḥīm ü Raḥmān
Gönderdi bize delīl-i Qur'ān
Ol virdi bize refīḳ-ü imān
Ādemde tecellī kıldı iḥsān
Bu zikri dir dilinde insān
Sensin yaradan bu ḥāṣ u 'āmı
Bu sırrı beyān ider kelāmı

2. Her sırı bīnā Semī' vü Settār

Emrūñle döner bu çarḥ-ı pergār
Virdüñ bize 'aql u hūṣ u güftār
Derd itmiş idim dilimde tekrār
Bir ḥaḳ cemī' vü mest ü hūṣyār
Göster mañga pes liḳā-yı dildār
Sensin yaradan bu ḥāṣ u 'āmı
Bu sırrı beyān ider kelāmı

---

1. Allah'ın binbir ismi vardır ve birisi Sübhan, eksiklikten münezzehtir. O Rahîm, merhamet eden ve Raḥmān, bağışlayandır ki O'nun işi kullarına merhamet etmektir. O bize yol gösterici Kur'ân'ı gönderdi. Nûrunu insanın zâtında görünür kıldı ve insan da bu sâyede bu zikri diliyle dedi; "Bu seçkin ve sıradan olanlar ile kendi katının sırrını açıklayan sözü, Kur'ân'ı yaratan sensin".

2. Her sırrı oluşturan, Semî' ismi ile gören ve Settâr ismiyle örten Allah'tır. Bu kâinatın yörüngesi senin emrinle döner. Sen bize akıl ve şuur verdiğin için ben bu sözleri dilimde tekrar ederek dert edinmiştim. Bütün sarhoşluğum, âşıklığım ve ayıklığımın, akıllı oluşumun hakkı için artık gönlümü kendisine bağlamış olan sevgilinin yüzünü bana göster zira seçkin ve sıradan olanları ve kendi katının sırrını açıklayan sözü, Kur'ân'ı yaratan sensin.

3. Pes hayy-i qadīm-i lā mekānī

A‘mā göremez bu bī-niṣānī

Mūsā diledi göre liḳānı

Pes geldi nidā-i len terānī²³⁸

Vir ‘ilm-i ledünnī cāvidānī

Ta göre gözüm sizi nihānī

86^a

Sensin yaradan bu ḥāṣ u ‘āmı

Bu sırr beyān ider kelāmı

4. Ol ṣāh-ı Necef emīr-i server

Ḥay kıldı helāk oldı Ḥaydar

Şīrüm didi Ḥaḳ aña muḳarrar

Ez-rüz-ı heycā ḳopardı Ḥayber

Ḳaytardı günü maḳām-ı aḥter

Bu zıkrı oḳurdı dāyim ezber

Sensin yaradan bu ḥāṣ u ‘āmı

Bu sırrı beyān ider kelāmı

---

3. O, Hayy, herşeyin kaynağı Allah, zamansız ve mekansız olduğu halde, kör olan kişi bu işaretleri göremez. Öyle ki Hz. Mûsâ senin yüzünü görmeyi diledi ve hemen ardından "len terânî" (sen beni göremezsin) sesi geldi. Ey ebedî ve bizlere gizli olan Allah'ım, ledün ilmini yani kendi katının ilmini ver ki gözüm sizi görsün. Hem bu seçkin ve sıradan olanları ve katının sırrını açıklayan sözü, Kur'ân'ı yaratan sensin.

²³⁸ *Velemma ca'e Mûsâ limikatina vekellemehu rabbuh kale rabbi arinî enzur ileyk kale len terani velâkininzur ilal cebeli feinistekarre mekanehu fesevfe terânî felemma tecellâ rabbuhu lil cebeli cealehu dakken veharre Mûsâ sa'kan felemma efake kale subhaneke tubtu ileyke ve ena evvelül müminin.* Araf suresi 144. âyette geçmekte olup manası şöyledir: "Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de rabbi onunla konuştuğunda o, "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse beni göreceksin!". Buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananlarım ilkiyim". Hazırlayanlar: Karaman H. Özek A. vd. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Sayfa: 166.

4. O, yiğitler sultanı, önderlerin emiri Hz. Ali, herşeyin kaynağı olan Allah'ın izniyle helak olmuştur. Hak, ona "Aslanım" demekte karar kılmıştır. O Hz. Ali savaş gününde Hayber'in kapısını kopardı. O talihli makamın sahibi, bu sayede günü kurtardı. O ki bu zikri daima dilinde ezbere okurdu; "bu seçkin ve sıradan olanları ve kendi katının sırrını açıklayan sözü, Kur'ân'ı yaratan sensin".

5. Ey rızık viren amuya Rezzāk

Dār-ı luf ü kerem her işde şaddāk
Bu levh ü alem bişāt ü revnāk
Emrũñle durur zemĩn ü evrāk
Malũm u faĩr şenāya müştāk
Tā dũşmeye söz apuñda köstāk
Sensin yaradan bu hāş u ‘āmı
Bu sırrı beyān ider kelāmı

---

5. Ey herkese rızkını veren Rezzāk, her işte bağışlama ve iyilik kapısı olduğuna inandığımız Allah'ım. Bu levha ve üzerindeki güzellikler, bu yerküre ve üzerindeki yapraklar senin emrinle yerli yerinde durmaktadır. Söz ise senin kapının kuludur ve hiçbir zaman oradan düşmeyecektir çünkü bu seçkin ve sıradan olanları ve kendi katının sırrını açıklayan sözü, Kur'an'ı yaratan sensin.

Murabbā-yı Müzdevic

mef‘ülü mefā‘ilün fe‘ülün
Hezec Bahri - - / . - - / . - -

1. Pes mücrim-i *kul kefasın*²³⁹ ey şāh

86^b

Hem rehber-i rehnümāsın ey şāh
Şanuña gelüpdür i maẓhar
Bu şerh ile *innemāsın*²⁴⁰ ey şāh

2. İncil [ü] Zebür [u] ‘ilm-i Furķān

İlyā’ya getürdi Tevrat ĩmān
Virdi bize bu beyānı Qur’ān
Didi seni *hel atāsın*²⁴¹ ey şāh

3. Kıl bize kerem ki sen kerĩmsin

Vir derde devā ki sen hekĩmsin
Eşyā ne bilür seni ki kimsin
Sen maẓhar-ı ol Hüdāsın ey şāh

²³⁹ İsrā suresi 96. Âyet. bkz. dipnot 205.

1. Ey şāh sen, günahkarlara *kul kefa* olan, yani tek başına yetensin. Sen yol gösterenlerin de yol göstericisisin. Hakk’ın katına ulaşma pāyesi, senin şanına yaraşır. Böylece sen *innema*, yani inanmışların takip etmesi gereken ehl-i beytsin.

²⁴⁰ Ahzab Sûresi, 33 âyet.

2. Ey şāh! İncil, Zebur ve Furķān’ın ilmi ile Tevrat, bize “ilya” ismine karşı imanı gerekli kıldı ve bu bilgiyi bize Kur’ān getirdi. Buna göre sen *hel ata*’sın, yani insanlık daha yaratılmadan evvel ruhu yaratılansın.

²⁴¹ İnsan suresi 1. âyet. bkz. dipnot 201.

3. Ey Hz. Ali, sen bize iyilik ver çünkü sen iyilik, cömertlik sahibisin. Derdime deva ver çünkü sen hekimsin. Bu bütün yaratılmış eşyalar senin kim olduğunu nereden bilsin! Ey şāhım sen Allah’a ulaşınsın.

4. Sen nūr-ı münîr o Hüdâsın

Mi'râc-ı Nebî'de hem(dem)²⁴² livâsın

Şer'îyle vaşî-yi Muştafâ'sın

Sen vâriş-i enbiyâsın ey şâh

5. Sen şâh-ı cemî'-i mü'minânsın

Mağşūd-ı murâd kün fe-kânsın²⁴³

Bildük seni ki şâhib-zamânsın

Sen zübde-i evliyâsın ey şâh

6. Artar dün ü gün fiğân ü nâlüm

Vaşluñ ğamı ile şükr ü şâlim

Vaşfuñ dimegi bitürmez hâlüm

Mağcüb-ı emîn-liqâsın ey şâh

7. Mazlüm u faķîr derd-i mendüm

Ol mür-ı za'îf-i pây-i bendüm

Pür murğ-ı esîrân-i kemendüm

Sen zıll-ı Hüdâsın ey şâh

---

4. Ey Hz. Ali sen nurlar saçan ve hidayet edensin. Peygamberin miracında O'na dost ve bayraktar olansın. Ey şâh Allah'ın söylediğine göre sen Hz. Muhammed'in vasiyetinin sahibi ve peygamberlerin mirasçısı olansın.

²⁴² Mısrada geçen "-dem" kelimesi veznin aksamasına neden olduğu için kaldırılmıştır.

5. Ey şâh sen bütün inananların şahısın. Kün fe kan'dan maksat ve murat sensin. Seni bildik ki sen zamanın sahibi ve evliyalar arasında seçilmiş olansın.

²⁴³ Yâsîn sûresi 82. âyet.

6. Ey şahım! Dünden bugüne inlemelerim ve ıstıraplı bağırışlarım artmaktadır. Ancak sana ulaşmanın derdinden dolayı da şükürüm ve sıhhatim artmaktadır. Halim, senin vasfını demeyi bitirmez. Ey şâh sen Hz. Muhammed'in gizlenmiş yüzüsün.

87^a

1. 'Alî'dür kâyinātuñ cism ü cānı

Münezzehdür 'Alî Hâğdur mekânı

2. 'Alî'ni bilgilin sen cāvidānı

Eger görmek dilersen lâ-mekânı

3. 'Alî'dür her işüñg 'aynında mevcüd

'Alî'dür cümle maḥlûk içre ma'būd

4. 'Alî'dür 'âlem-i 'ilm-i ledünnî

'Alî'dür döndiren ay-ile günü

5. 'Alî emri ile kevkeb-i seyyār

'Alî dirler melâyikler ne kim vār²⁴⁴

---

7. Ey şah! Ben Mazlûm ve fakir, dertli olanım. Ben o ayaklara engel olan zayıf karıncayım. Boynuna kementler geçirilmiş uçan bir kuşum. Ey şah sen ise Allah'ın bu dünyadaki gölgesisin.

1. Hz. Ali, kayınatın cismi ve canıdır. Noksanlıktan uzaktır ve onun mekânı Allah'ın katıdır.

2. Eğer sen, mekansız olanı görmek diliyorsan Hz. Ali'yi, o sonsuz olanı iyi bil!

3. Her işin görünüşünde var olan ve her yaratılmışın içinde, canını feda edecek kadar sevdiği kişi o Hz. Ali'dir.

4. Hz. Ali, bu alemde, Allah katının ilmine sahip olan kişidir. O ay ile güneşi döndürendir.

5. Yıldızlar ve gezegenler Hz. Ali'nin emriyle dönerler. Var olan her kişi ve melekler Hz. Ali zikrini demektedir.

²⁴⁴ Müstensih, birinci mısraı yanlış yazmış, karalama yoluna gitmeyerek hemen altında doğru olan kısmı ilave etmiştir. Bu durum vezin ve mana ile değerlendirilmiştir.

6. ‘Alī hūkmündedür bu çarh-ı divār
Yer ü gök gice gündüz naqş u pergār
7. ‘Alī’dür ādemüñ zātında peydā
‘Alī’dür vāḥid-i nūr-ı hüveydā
8. ‘Alī’dür kırtaran deryāda Nūḥ’ı
‘Alī’dür ādemüñ cismünde rūḥı
9. ‘Alī İbrāhīm’e gülzār idendür
Maḳām-ı Nemrūd’u fi’n-nār idendür
10. ‘Alī’dür ḥātem-i mühr-i Süleymān
‘Alī’dür cüz ü kül aşl-ı ĩmān
11. ‘Alī’dür Yūsuf’ı çāh-ı belādan
‘Alī’dür kırtaran her mübtelādan

---

6. Bu göklerin dumanı, yer ve gök, gece ve gündüz, gökleri nakşedip işleyen yörünge Hz. Alī’nin hūkmündedir.

7. Hz. Alī, insan suretinde ortaya çıkmış, nuru apaçık belli ve tek olandır.

8. Hz. Adem’in bedenine ruh olan ve Hz. Nuh’u o denizde kırtarandır.

9. Hz. Alī, Hz. İbrahim’in o ateşli yerini gül bahçesine çeviren ve Nemrud’un makamını ise Nār cehennemi edendir.

10. Hz. Alī, Süleymān’ın mührünün son sahibi, gerçek imanın parçası ve bütünüdür.

11. Hz. Alī, Yūsuf’u kuyu belasından ve müptela olduđu her dertten kırtarandır.

12. ‘Alī’dür Yūsuf’ın zātında nūrı

‘Alī’dür Eyyüb’e viren şabūrı

87^b

13. ‘Alī zāt-ı şerīf-i Muşafā’dur

‘Alīdür rūh-ı muṭlak *kul kefadur*²⁴⁵

14. ‘Alī’ni bilmeyen Ḥaḫdan cüdādur

Yaḫīn bilgil ‘Alī şīr-i Ḥüdādur

15. ‘Alī’dür ḫoparan ez-bāb-ı Ḥayber

‘Alī’dür ḫatlı iden çün ‘Amr ü ‘Anter

16. Getürdi Cebrā’īl nād-ı ‘Alī’ni

Çağurdı Muşafā şāh-ı velīni

17. ‘Alī rüz-ı hīcā şīr-i Ḥüdā’dur

‘Alī yolına bu cānum fedādur

---

12. Hz. Ali Yūsuf’un zatındaki nurdur ve Hz. Eyüp’e de sabrı verendir.

13. Hz. Ali, Hz. Muhammed Mustafa’nın şerefli zatının kendisidir ve ruhu eksiksiz, yeterli olandır.

²⁴⁵ İsrā suresi 96. âyet.

14. Hz. Ali’yi bilmeyen Allah’tan uzak düşmüştür. Zira sen Hz. Ali’yi bil çünkü o Allah’ın aslanı, yiğididir.

15. Hayber kalesinin kapısını koparan ve ‘Amr ile ‘Anter’i Allah için katleden Hz. Ali’dur.

16. Haber getirici Cebrail (a.s.), Hz. Ali’nin haberini getirdi ve böylece Hz. Muhammed onu velilerin şahı olarak çağırdı.

17. Hz. Ali, o kavga gününde Allah’ın aslanı, yiğididir. Ki benim canım Hz. Ali’ye fedadır.

18. ‘Alī’dür şāhib-i ‘ilm-i velāyet
‘Alī’dür sākī-yi rüz-ı kıyāmet
19. ‘Alī’dür eyleyen luṭf u ‘ināyet
‘Alī rüz-ı cezā eyler şefā‘at
20. ‘Alī’dür fā‘il-i muṭlaḳ beyānı
‘Alī’dür âşikār o nihānı
21. ‘Alī’dür pād-i şāh-ı herd ü ‘ālim
‘Alī’nünḡ luṭfına çün mübtelāyım
22. ‘Alī’nünḡ ismidür zātına şāhid
‘Alī Ḥaḳ Muştafā pür nūr-ı vāhid
23. ‘Alī nūr-ı velāyetdür yaḳīn bil
‘Alī Ḥaḳ’dan hidāyetdür yaḳīn bil

---

18. Hz. Ali, velilik, Allah’a yakınlık ilminin sahibi ve kıyamet gününde Kevser suyunu dağıtandır.

19. Hz. Ali bağışlama ve iyilik sahibidir ki o, ceza gününde şefaet eyler.

20. Hz. Ali, o kayıtsız şartsız var olanı bizlere açıklayan ve Hakk’ın sırrını âşikar edendir.

21. Hz. Ali bütün avamın ve âlimin padişahıdır ve böyle olduğu için ben Hz. Ali’nin bağışlamasına muhtacım.

22. Hz. Ali’nin zatına gene kendi ismi şahittir ki o Allah ve O’nun peygamberi Hz. Muhammed’in nuruyla dolu olan tek kişidir.

23. Sen iyi bil ki Hz. Ali Allah’a yakın olma, O’nun dostu olma ilminin ışığıdır ve o Allah’tan gönderilmiş bir doğru yoldur.

24. ‘Alī’dür ‘āleme viren necāti

‘Alī’dür her du‘ānıñ müstecābı

25. ‘Alī elindedür mīzān u maḥşer

‘Alī’dür mü’mine sāķī-yi Kevser

26. ‘Alī’dür ķāzī-yı rüz-ı kıyāmet

‘Alī’dür ‘āleme iden ‘ināyet

88^a

27. ‘Alī zāt-ı şerīf-i kibriyādur

‘Alī beşer degül sırr-ı Hüdādur

28. ‘Alīnünğ ismidür esmāda a‘zam

Allāh u Muḥammed ü ‘Alī maḳdem

29. ‘Alī’dür Haḳ te‘ālanunğ şifāti

‘Alī’dür Muştafā’nunğ ‘ayn-ı zāti

---

24. Hz. Ali her duanın kabul olmasının sebebi olup bütün âleme kurtuluş verendir.

25. Maḥşer gününün terazisi Hz. Alī’nin elindedir ve o inanmışlara Kevser suyunu dağıtandır.

26. Hz. Ali kıyamet gününde kadıdır ve böylelikle âleme yardım edendir.

27. Hz. Ali, ulu ve şerefli bir zattır hatta o insan değil Allah’ın bir sırrıdır.

28. Hz. Alī’nin ismi isimler arasında en büyük olandır zira onun adı yücelikte Allah ve Muhammed’den sonra gelendir.

29. Hz. Ali, Allah’ın yeryüzündeki sıfatı ve Hz. Muhammed Mustafa’nın zatının yansımasıdır.

30. ‘Alī’dür şāh Hüseyn şehrinde evlā

‘Alī’dür Kerbelā deştinde mevlā

31. ‘Alī’nünġ maẓharı Zeyne’l-‘Abādur

‘Alī yolında Bākır cān fedādur

32. ‘Alī’dür Ca‘fer-i Şādık nişānı

‘Alī’dür Mūsā-i Kāzım beyānı

33. ‘Alī Mūsā Rızā’nunġ rehberidür

Takī vü bā-Nāķi’nunġ muhtarıdur

34. ‘Alī’dür şāh Hasan ‘aynında bīnā

‘Alī’dür Hücetü’l-Kāyim’de gūyā

35. Münezzehdür ‘Alī cümle beşerden

Eger gizlūsen al gizlū haberden

---

30. Hz. Ali güzellik şehrinde en evla şahtır ve o Kerbela çölünde inanmışlara önderdir.

31. Hz. Ali’nin makamında olan kişi Zeyne’l-Aba’dır ve Muhammed Bakır ise onun yolunda canını feda edendir.

32. Hz. Ali, Cafer-i Sadık’ın belirttiği ve Musa-yı Kazım’ın da açıkladığı yoldur.

33. Hz. Ali ki Musa Rıza’nın yol göstericisi ve Takı ile Bakır’nın da muhtarıdır.

34. Hz. Ali Şah Hasan’ın gözlerinde beliren ve Hücetü’l-Kāyim’in sözlerinde olandır.

35. Şayet sen gizliysen ve haberi gizli almak istiyorsan bil ki Hz. Ali, bütün insanların noksanlıklarından uzaktır.

36. Münezzehdür 'Alī bu āb u gülden

'Alī'ni sevgilin sen cān u dilden

37. Münezzehdür 'Alī ḥūr u melekden

Münezzehdür 'Alī çarḥ u felekden

38. Münezzehdür 'Alī bu cism ü cāndan

Münezzehdür 'Alī kevn-i mekândan

88^b

39. 'Alī'dür Mazlûm'uhn rūḥ-ı revānı

'Alī'dür Mazlûm'uhn dīn-i ĩmānı

40. 'Alī'dür her kimünḡ gönlünde fikri

'Alī'dür Mazlûm'uhn dilinde zikri

---

36. Hz. Ali, su ve gül gibi sıfatlardan uzaktır. Öyleyse sen Ali'ni, candan ve gönülden sev.

37. Ali cennet kızlarından ve meleklerden, bu gökten ve felekten uzaktır.

38. Hz. Ali bu dünyadaki varlıktan ve hayattan ve bir mekânda bulunma durumundan uzaktır.

39. Mazlûm'un ruhunu aşkıyla alıp götürən ve Mazlûm'ın dini imanı olan Hz. Ali'dir.

40. Mazlûm olanın dilinde olan ve herkesin gönlünde tuttuḡu fikir Hz. Ali'dir.

mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün
Hezec Bahri - - . / . - - / . - -

1. Ey 'aşk meni melâmet itdün
Rüsvâ kıluben 'alâmet itdün
2. Bed-nâm idüben cihâna şalduñ
'Aql ile hüşı nihâna şalduñ
3. Çün bilmez idüm gelürdüm 'aşka
Şalmayam özüm dilerdüm 'aşka
4. 'Aşk aldı 'inân-ı ihtiyârı
'Aqlurğ binâsını yahdı vârı
5. Toprağa meni berâber itdi
Gerdüm varuben 'arşa yetdi
6. Çün 'arşa yetüp teferrüc itdüm
Çoğ şükr didüm ki saña yetdüm

---

1. Ey aşk! Sen beni dert ehli ettin ve rüsvalıkla beni tanınır kıldın.
2. Ey aşk! Sen benim namımı kötüye çıkarıp cihana saldın ve aklımla şuurumu da gizliler arasına aldın.
3. Ben bu halleri bilmediğim için aşka gelirdim ve kendimi de o aşka salmak istemezdim.
4. Aşk elimden irademin dizginlerini ele aldı ve onun varlığı aklımla varlığını yaktı yok etti.
5. Aşk beni kara toprakla bir kıldı ve toprağımdan çıkan tozlar varıp arşa kadar çıktı.
6. Allah'ım, ben o arşa vardıktan sonra ferahladım ve çok şükür deyip senin yanına ulaştım.

7. ‘Aşk ile dözetmiş anda kandil

    Kılmış nazar aña neçe miñ il

8. ‘Aşkıyla yedi gök oldu şeydâ

    ‘Aşkıyla yedi yer oldu peydâ

9. ‘Aşkıyla dürüp durur felekler

    ‘Aşkıyla segirdüşür melekler

10. ‘Aşkıyla Rûhu’l-Ḳudûs diridür

    Hemrâhı anuñ hürî peridür

89^a

11. ‘Aşkıyla sitâre gerdiş eyler

    Her kimse ki vâre bu ‘aşkı söyler

12. ‘Aşk ay ile günü cûşa şaldı

    Eşyâ ne bilür ki nişe şaldı

---

7. Allah aşkı ile o gökte kandiller dizmiş ve nice binlerce şehir bu kandillere bakmıştır.

8. Allah’ın aşkıyla yedi gök kendinden geçmiş ve dönmeye başlamıştır. Gene O’nun aşkıyla yedi kara parçası vücuda gelmiştir.

9. Allah aşkıyla felekler birbirlerinin üstüne açılıp dururlar ve o melekler de gene onun aşkıyla oradan oraya uçurlar.

10. Hz. Cebrail, bu aşkın varlığı ile hala diridir ki onun arkadaşları huriler ve perilerdir.

11. Güneş, O’nun aşkıyla döner ve her kim varsa alemde bu aşkı söyler.

12. Aşk ay ile güneşi coşturdu. Lakin nasıl coşturduğunu cansız varlıklar nereden bilsin?

13. Her şām u seher ki tesbîh eyler

Gökdeki melek bu zikri söyler

14. ‘Aşkıyla vücūda geldi ‘ālem

Bu ‘aşk-ıla cāna geldi ādem

15. ‘Aşkıyla beni hidāyet oldu

‘Aşkıyla ‘Alī velāyet oldu

16. ‘Aşkıyla ‘Alī çü şîr-i gurrān

‘Aşkıyla ‘Alī çü tîğ-i bürrān

17. ‘Aşkıyla ‘Alī ki vardı bir bir

‘Aşkıyla ‘Alī kopardı Hayber

18. ‘Aşkıyla ‘Alī ki Zülfikārī

‘Aşkıyla ki çaldı ‘Amr ü Anter

19. ‘Aşkıyla ‘Alī ki mend-i düldül

‘Aşkıyla varur gazāya kâfir

---

13. Gökdeki melekler sabah akşam tespih edip bu zikri söyler ki;

14. “Ālem O’nun aşkıyla yaratıldı ve gene bu aşk ile insanoğlu cana geldi”.

15. O’nun aşkıyla Hz. Ali veli oldu ve dolayısıyla gene bu aşk ile bana doğru yol gözükmiş oldu.

16. Hz. Ali O’nun aşkıyla kükreyen bir aslan ve keskin bir kılıç oldu.

17. Hz. Ali O’nun aşkıyla bir bir Hayber kalesine varıp kapılarını kopardı.

18. Hzi Ali O’nun aşkı sayesinde zülfikar’ın sahibi olup ‘Amr ve ‘Anter’i öldürdü.

19. Hz. Ali O’nun aşkıyla Düldül’ün sahibi olup kâfirle gazāya varmıştır.

20. Vechüñde yazıldı *Ḳulhuwallāh*²⁴⁶

‘Aşkıyla ‘Alī ki çekdi haṭlar

21. ‘Aşkıyla ‘Alī Fırāt’a vardı

Çemçem’den anurıĝ yolını sordı

22. Çemçem dir ki ey şāh-ı server

Sensin yaradan çü bahr ü ez-ber (?)

23. ‘Aşkıyla nev-sırrı oldu ey yār

Oldu gice çağırdı şāhı tekrar

89^b

24. Ol şāh ki oldurur dürlidür

‘Aşkıyla maḥabbet eyler izhār

25. ‘Aşkıyla yaratdı kāyinātı

‘Aşkıyla dözetti her nebātı

---

²⁴⁶ İhlas suresi 1. âyet.

20. Kulhuwallah suresi O’nun sıfatları doğrultusunda yazıldı ve bu Ali de O’nun aşkıyla hatlar çekti, şiirler yazdı.

21. Hz. Ali O’nun aşkıyla Fırat’a kadar vardı ve çemçemden, nehirden o aşkın yerini sordu.

22. Çemçem der ki; “Ey önderlerin şāhı! Beni de bu yeryüzünden yaratan sensin”.

23. O’nun aşkıyla artık Hz. Ali’nin yeni bir sırrı oldu ve akşam olduğundan onu tekrar yanına çağırdı.

24. O şāh türlü şeyler ortaya çıkarır zira o, aşkıyla muhabbeti açığa çıkarır.

25. Allah, kayinatı aşkıyla yarattı ve o kayinat üzerinde nebati, bitkileri dizip dağıttı.

26. ‘Aşkıyla Nebî’ye hemdem oldu

‘Aşkıyla İlâh’a mahrem oldu

27. Her şâm u seher ki tesbîh eyler

Gökdeki melek bu zikri söyler

28. ‘Aşkıyla vücûda geldi ‘âlem

Bu ‘aşk-ıla câna geldi âdem

29. ‘Aşkıyla Hasan nûş itdi ağı

‘Âşık cigerine çekdi dağı

30. ‘Aşkıyla Hüseyin’i Kerbelâ’da

‘Aşk itdi şehîd pür belâda

31. ‘Aşkıyla imâm-ı Zeyne’l-‘Abâ

Virdi başını be-‘aşk-ı zîbâ

---

26. Hz. Ali O’nun aşkıyla Nebî’ye dost oldu ve gene O’nun aşkıyla Allah’ın sırrı oldu.

27. Gökteki melekler sabah akşam tespih edip bu zikri söyler ki;

28. “Âlem O’nun aşkıyla yaratıldı ve gene bu aşk ile insanoğlu cana geldi”.

29. Hz. Hasan, zehri O’nun aşkıyla içti ve âşık olanlar da gene O’nun aşkıyla ciğerini dağladı.

30. Hz. Hüseyin’i Kerbelâ’da belalar içinde şehit eden de O’nun aşkıdır.

31. Güzel âşık Zeyne’l-Abâ, O’nun aşkıdan dolayı başını verdi.

32. ‘Aşkıyla Muḥammed oldu Bākır

Her yerde ki var imāmı çağır

33. ‘Aşkıyla ki Ca‘fer oldu Şādık

Ol oldu imām-ı cümle ḥārık

34. ‘Aşkıyla Mūsā-yı Kāzım oldu

Ḥaḳ emri ile mülāzım oldu

35. ‘Aşkıyla imām-ı Şāh Meşhed

Mü’mine virür murād-ı bī-ḥad

90^a

36. ‘Aşkıyla Muḥammed oldu tekrār

Her mü’mın anḡa dutupdur ikrār

37. ‘Aşkıyla ‘Alī imām-ı a‘zam

Evlād-ı ‘Alī olur mu‘azzam

---

32. Nerde imam varsa varıp onu çağır çünkü O’nun aşkıyla Muhammed, Bakır oldu.

33. O’nun aşkıyla imam Cafer Sadık dünyaya geldi ve o, bütün aşk ile yanmışların imamı oldu.

34. Musa-yı Kazım O’nun aşkıyla var olup Allah’a o aşkla bağlananlardan oldu.

35. İmam şah Meşhed, O’nun aşkıyla inanmışlara sınırsız muratlar verir.

36. O’nun aşkıyla bir Muhammed daha geldi ve her inanan onu tasdik etti.

37. O’nun aşkıyla Hz. Ali en yüce imam oldu ve Ali’nin evlatları da büyüklerden oldu.

38. ‘Aşkıyla Muhammed oldu Mehdi

İtmedi kabûl riyâ vü zühdi

39. ‘Aşkıyla imâm-ı Şâh-ı ‘Asker

Ol ehl-i ğazâya oldu rehber

40. Çün hâtem-i evliyâdur ol şâh

‘Aşkıyla açıldı bâb-ı dergâh

41. Her şâm u seher ki tesbîh eyler

Gökdeki melek bu zikri söyler

42. ‘Aşkıyla vücûda geldi ‘âlem

Bu ‘aşk-ıla câna geldi âdem

43. Mecnûn çağurdu Leylâ leyli

‘Aşkıyla tökerdi kânlu seli

---

38. Allah’ın aşkıyla Muhammed Mehdi geldi ki o, ikiyüzlülüğü ve zahitliği kabul etmedi.

39. Allah aşkıyla Şah İmam Askeri gazâ ehline yol gösterici oldu.

40. Çünkü Şah İmam Askeri son velidir ve o velinin aşkı sâyesinde bizlere dergâhların yolu açılmıştır.

41. Gökteki melekler sabah akşam tespih edip bu zikri söyler;

42. “Âlem O’nun aşkıyla yaratıldı ve gene bu aşk ile insanoğlu câna geldi”.

43. Mecnûn geceleri Leylâ diye bağırды ve o, gözlerinden Leylâ aşkıyla kanlı seller dökerdi.

44. Leylā ğamundan bī-çāre Mecnūn
Aḫardı gözyaşı cüz beher Ceyhūn
45. Mecnūn daḫı bilmezdi Mevlā
Leylā ğamunı bilürdi evlā
46. Mecnūn'a kıble oldu Leylā
Mecnūn imiş özi bildi Leylā
47. Pür 'aşk-ile oldu derde Gülşāh
Kim görse dirdi Allāh Allāh
48. Ğazāya giderdi şāh-ı merdān
Bir gece orada oldu mihmān
49. Bir ad gelüben hikāyet itdi
Gülşāh ile Varḫa bile gitdi
50. Çün kıldı du'ā ol şāh-ı server
Aşḫābeler ile cümle leşker
51. 'Aşkıyla dirledi cāna geldi
Kāfir görüben ĩmāna geldi

---

44. Mecnūn'un gözyaşı Leyla'nın gamından dolayı çaresiz halde Ceyhun nehri gibi akardı.
45. Mecnūn, Mevlā'nın derdini bilmezdi ve Leyla'nın derdini evla bilirdi.
46. Leyla Mecnūn'a kıble oldu, Leyla ise kendisini aslında Mecnūn olduğunu bildi.
47. Gülşāh öyle bir aşkla doldu ki kim göre Allah Allah derdi.
48. Mertlerin şahı gaza etmeye giderdi ve bir gece orada misafir oldu.
49. Bir kişi gelip hikāye anlatıverdi ve o anda Gülşāh ile Varka'nın aşkları dağıldı gitti.
50. Çünkü o önderlerin şahı, sahabeler ve bütün askerler dua etti.
51. O Allah'ın aşkıyla terleyip öyle cana geldi ve bunu gören kafirler imana geldi.

52. ‘Aşkıyla uyandı Vāmık ‘Azrā

Bu ‘aşka boyandı Vāmık ‘Azrā

53. ‘Aşkıyla çapardı daşı Ferhād

‘Aşkıyla tökerdi yaşı Ferhād

91^a

54. Ferhād ile Şīrīn oldı berzad

‘Aşkıyla baḥdı gördi murād

55. Her şām u seḥer ki tesbīḥ eyler

Gökdeki melek bu zikri söyler

56. ‘Aşkıyla vücūda geldi ‘ālem

Bu ‘aşk-ıla cāna geldi ādem

57. Çoḥ çoḥ mürid ile Şeyh San’ān

Zünnāra yetürdi ‘aşk-ı cānān

---

52. Vamık ile Azra aşk ile uyanıp o aşka boyandılar.

53. Ferhad aşkından dolayı daḡları çapalardı ve aşkından dolayı gözyaşı dökerdi.

54. Ferhad ile Şirin henüz doğdular ve aşkla bakıp muratlar gördüler. (?)

55. Gökteki melekler sabah akşam tespih edip bu zikri söyler.

56. Âlem O’nun aşkıyla yaratıldı ve insan bu aşk ile cana geldi.

57. Şeyh San’ân birçok müridiyle zünnar ehline o sevgilinin aşkını ulaştırdı.

58. Zünnār ile ol murāda yetdi

Kāfir ol idi ki şaldı gitdi

59. ‘Aşkıyla çekerdi derdi Eyyüb

Bu ‘aşk-ile tapdı şabr Eyyüb

60. ‘Aşkıyla çekildi dāra Manşūr

Çün itmiş idi dīdāra menşūr

61. ‘Aşk idi Ya‘küb’ı ağıladan zār

‘Aşk odı kılar Hālīl’e gülzār

62. ‘Aşk itdi Mūsā’ya yed-i beyzā

‘Aşkıyla düzledi cümle a‘zā

63. ‘Aşk idi hayāt-ı cāvidānī

‘Aşk itdi güyā cevher zebānı

---

58. Zünnar o aşkta muradına ulaştı lâkin kâfir o zünnarını salıp gene yoluna devam etti.

59. Eyüp aşkı sayesinde sabır gösterip dertleri çekerdi.

60. Mansûr aşkından dolayı darağacına çekildi çünkü o Allah’ın tecellisine, nûruna dair güzel sözler söylemişti.

61. Hz. Yakup’u ağlatan ve Halil İbrahim(a.s.)’e ateşi gül bahçesi kılan da bu aşktır.

62. Musa’ya o bembeyaz eli ve bütün bu organlarını bahşeden de odur.

63. O aşk ki sonsuz hayat idi ve o, dile güzel bir söyleyiş kattı.

64. Her başa ki düşse ‘aşk-ı cānān
Od yansa tütün olur mı pinhān

65. Bu ‘aşk iledür kararī Hānuñ
‘Aşk oldu mekānī lā-mekānuñ

91^b

66. ‘Aşkıyla tapan tapar Hüdāyı
‘Aşkıyla bağan görür liķāyı

67. Her kim ki olur bu ‘aşka inkār
Şad la‘net anġa olur be-tekrār

68. Bu levh ü kalem yoġ idi pergār
Virmiş idi Mazlūm ‘aşka iķrār

69. Her şām u seher ki tesbīh eyler
Gökdeki melek bu zikri söyler

---

64. O sevgilinin aşkı her kimin başına gelirse kendini belli eder. Zira tütün yandığı zaman, dumanı gizli kalabilir mi!

65. Hanın huzuru bu aşk ile mümkündür ve mekânsızların mekânı da bu aşktır.

66. Hüdā’yı aşk ile arayan bulur ve O’nun yüzünü de gene aşk ile bakan görür.

67. Her kim ki bu aşka inkârcı olur, yüz lanet tekrar tekrar ona uğrar.

68. Daha bu levha ve kalem hatta cihanın pergeli yokken Mazlûm bu aşkı kabul etmişti.

69. Gökteki melekler sabah akşam tespih ederek bu zikri söyler ki;

70. 'Aşkıyla vücūda geldi 'ālem

Bu 'aşk-ıla cāna geldi ādem

---

70. Âlem O'nun aşkıyla yaratıldı ve insan bu aşkla cana geldi.

1. Derde düşmez âdem-i bî-derd olur
Derde ta'ne eyleyen nâmerd olur
2. Derdi hâşıl eyleyen pür derd olur
Eşk-i gülgün rüy-ı 'aynuñg zerd olur
3. Derdi hâşıl eyleyendür pür hüner
Derde kâbil olmaya her bî-hüner
4. Vire bu derde çeken derdi mañga
Derde düşme bî-haber derdi mañga
5. Çekdi Eyyüb derd buldı lezzeti
Hağ Te'âlâ'dan 'inâyet gayreti
6. Derd elinden bâde-i ferdâ çeker
Derde ta'ne eyleyen ferdâ çeker

---

1. Derde düşmeyen insan dertsizlerden olur. O derde söven kişi ise namertlerden olur.
2. Derdini ortaya çıkaran dertlerle dolu olur ki o kişinin gözyaşı gül rengi, yüzü ve gözleri ise sarı, solgun olur.
3. Hünerli kimse derdini ortaya çıkarandır zira derdini ortaya çıkaramayan ise hünerli değildir.
4. Bu derde çeken derdi bana veren, bu derde haberin olmadan düşme derdi.
5. Hz. Eyüp, Allah'ın yardımıyla gayreti sayesinde dert çekti ve lezzeti buldu.
6. Dert ehli olan, yarın olduğunda o dert elinden şarap içer lakin bu derde söven kişi de yarın bundan dolayı çok azap çeker.

7. Şād-ı Hürrem kim gezerse derd ile

Derde düşgil derdi dirgil derd ile

92^a

8. Zîkr ü fikri ‘âşıkunñ hem derd olur

Derde düşen ‘âşıkā hemderd olur

9. Derdi olmayan haçan yoldaş olur

Derde düşen şanma kim yoldaş olur

10. Derde düşen halk-arā bed-nām olur

Kim ki düşmez ‘aşk-arā bed-nām olur

11. Refi‘ fikri māsivallāh derd olur

Derde düşen dervīş-i hemderd olur

12. Derde düşen halk-ārā ğavġā çeker

Ṭa‘nesi halkunñ anı fevķā çeker

---

7. Kim dert ile gezerse mutlu ve sevinçli olur bu yüzden sen de dert ile derde düş ve dilinde daima derdi söyle.

8. Âşık olanın zikri de fikri de bu dert olur hem derde düşenler âşıklarla hemdert, arkadaş olur.

9. Derdi olmayan nasıl yoldaş olabilir! Hem her derdi olanı da âşığa yoldaş sanmayasın.

10. Derde düşen kişi halk arasında kötü nâma sahip olurken aşka düşmeyen kişi kimse, o da aşk arasında kötü bir nama sahip olur.

11. Dert ehli olan derviş, Allah’tan başka herşeyi ortadan kaldırmak ile O’na yükselme derdini taşıyan kişidir.

12. Derde düşen kişi halk arasında kavgaya düşer zira halkın ona sövmesi onu daha da yüceltir.

13. Derde düşen haşî-i esmâ çeker

Cähili gör taqlîd-i hısma çeker

14. Ümmehātuñ zübdesi derd ehlidür

Baħr-i dilden gösterür derd ehlidür²⁴⁷

15. Ehl-i ‘aşkuñ derd olur sermāyesi

Derde düşen er olur ermāyesi

16. Er gerekdür derde düzeh er kimi

Olmayan derd ehli bilmez er kimi

17. Derd-i bî-dermāna her kim ki düşer

Derde dermān istemez kim ki düşer

18. Kim ki ‘irāḍ oldı aña derd ü şer

Olmayan derd ehli derdden derd düşer

---

13. Derde düşen kişi hasetlerin söylediklerinden çeker hem o cahili gör ki düşmanların taklidini yapar.

14. Ümmetin en değerlileri dert ehli olanlardır ki onlar dert ehli olduğunu gönül denizinden gösterir. ²⁴⁷ İkinci beyitte vezne uymayan ve mana yönünden de bir mantık içerisinde değerlendirilemeyen bir “he” harfi vardır. He harfi okunduğu takdirde “derde ehlidür” şeklinde bir okuma gerçekleşir ki bu hem vezne hem de manaya ters düşmektedir. Muhtemeldir ki “ehli” kelimesinin “he” harfi burada yanlışlıkla yazılmış fakat üzeri karalanmamıştır.

15. Aşk ehlinin sermayesi derttir ki derde düşenin erin de erliği budur.

16. Derde cehennem ateşi gibi aşk ile yanan er gerekir zira dert ehli olmayan er gibi bilgili olamaz.

17. Her kim ki dermansız derde düşer, o kişi o derdine derman istemez.

18. Dert ve kötülüğün uğradığı kimse şayet dert ehli değilse, o kişi ancak derdinden dert eksiltmeye bakar.

19. Düş muhîṭ-i derde dür bul dürr-i ter

Kim ki 'ıvâz oldu anğa dür yeter

20. Ehl-i derd derdsizleri a'câ bilür

Şanma kim bu derdi her a'câ bilür

92^b

21. Derde düşen hâlini Mevlâ bilür

Yol içinde bilmez ol Mevlâ bilür

22. Ger bilürsen ol görgil yol bilür

Yol içinde bilmez olgil yol bilür

23. Yol içinde pür bilüre bilmez ol

Kim ki bilmez olmadı yol bilmez ol

24. Ta'ını kılmañ derdi derdi görseden

Murğ-ı zirüñ dâme düşdi görseden

---

19. Derdin muhitine düş ki taze inciler bulasın zira bu dert ile tanınmış kişiye yalnız tek bir inci yeter.
20. Dert ehli olanlar dertsizleri kör olarak görse de her körün bu derdi bildiğini sanmayasın.
21. Derde düşenin halini Mevlâ bilir lâkin sen o dert yolunda bilmez ol. Çünkü o yolu ancak Mevla bilmektedir.
22. Şayet birşeyi bilürsen o yolu gör ve bilir ol. Fakat o yola girdiğinde ise o yolu bilmez gibi ol.
23. Yol içinde çok bilene karşı bilmez ol zira kim bilmezlerden olmazsa o kişi yol bilmeyendir.
24. Derdi gösteren, bu derde sövmeyin derdi. Hem gelip görseydin yerlerdeki gönül kuşum o sevgilinin saçlarına, damına kondu.

25. Derde düşen cāhil olmaz ehl olur

Derde kâbil olmayan nâ-ehl olur

26. Düşmesün nâ-ehl-i devlet sâyesi

Kâbil olur kâbilünġ himâyesi

27. Yoldaş oldur Mazlûmunġ derdin bile

Yoldaş oldum çün dîdünġ derdüm bile

---

25. Derde düşen cahillerden değil ehil kişilerden olur zira o derde kabil olmayan kişi ehil olmayanlardan olur.

26. Devlet ehli olmayanların gölgesi yere düşmesin zira kabil olanlar onlardır ve o kişilerin koruması makbuldür.

27. Yoldaş kişi odur ki Mazlûm'un derdini bilsin. Hem ben sizle çoktan yoldaş oldum çünkü derdimi size söyledim bile.

Müstezad

mef'ülü mefā'lü mefā'lü fe'ülün

Hezec Bahri - - ./ . - - ./ . - - ./ . - -

1. Toprağa ezel şaldı nazar Hālîk-ı Yezdān

Ol vāhid-i Yektā

Dört nesne'i cem' eyleyüben söyledi insān

Kim eyledi gūyā

2. Hāq şaldı nazar nūrına Hayre'l-Beşer oldı

Hūşluğuna 'ālem

Allāh u Muḥammed 'Alī'dür sırrına yeksān

Tā olmaya tenhā

3. Virdi bize çün sırr-ı emānet kereminden

Cism oldı müzeyyin

Ādemde tecellī kıluben eyledi insān

Bes olmaya tenhā

---

1. O herşeyi yaratan – tek ve bir olan- Allah, toprağa yaratıcı nazarıyla baktı ve -o söyleyici olan- dört nesneyi bir araya getirerek insan ismini söyledi yani insan yaratıldı.

2. Allah yaratılmış olan o insanın nuruna baktı ve o, yaratılmışların -alemin en güzeli- oldu. Bu sır ki -sırlara karışmasın- ona Allah, Muhammed ve Hz. Ali vakıftır.

3. O cömert olan Allah, bize emanet bir sır verdi ve -böylece insan ismi üstlenmiş oldu-. Allah, – nuru tenhalara karşımamasın- yaratmış olduğu bu nuru Hz. Adem'de, insanda görünür kıldı.

4. Zāhid bizi men‘ eylemegil şun‘-ı Hüdā’dan

Kim mazhar-ı Hāḫ’dur

Çün *aḫseni taḫvīme*²⁴⁸ cemīlüm didi Sübhān

Ta olmaya tenhā

5. Bu vechle sücüd eylegil ey zāhid-i şālūs

Çıḫ rind ü kemāndan

Kim Hāḫḫ’a sücüd eylemedi la‘net-i şeyṭān

A‘mā zi-tecellā

6. Mazlūmuñ işi gerçe ḫaṭā yüzi saḡadur

Raḫm eyle orḡa sen

Öz luṭfunḡ ile yārlıḡa gel virgilin ĩmān

Sen menzil-i a‘lā

4. Ey zahid! Sen bizi Allah’ın güzelliğinden men eyleme -ki o Allah katındadır-. Çünkü eksiklikten münezzeh, Sübhan olan Allah -sırlara karışmasın- insana yaratılmışların en güzelidir dedi.

²⁴⁸ *Lekad halakne’l-insane fi aḫseni taḫvīm*. bkz. dipnot 211.

5. Ey yalancı zahid! -rindlik ve eğlenceden, çalgı-çengiden çıkıp- secde eyle. Çünkü insanın O’na yakınlığına karşı – Tecellilere karşı kör olan- şeytan da secde etmemiştir.

6. Allah’ım -sen ona rahmet et- Mazlûm’un işi hata etmek ve dua ile yüzünü sana dönmektir. Allah’ım, -sen ki en yüce hedefsin- kendi bağışlamandan verip bu seven kuluna imanını ver.

Müstezad

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün
Hezec Bahri - - . / . - - . / . - - . / . - -

1. Yâ şâh-ı Kerem maḥrem-i Ḥaḳ sırrına serdâr

Ol şâh-ı velâyet

Mü'minlere sen Ḥaḳ yolını eyledüñ izhâr

Ḥâtm oldu imâmet

2. Rûhü'l-Ḳudûs'ün bâl ü perîñ öda yaḥanda

Deryâ-yı yed-'âlem

İnsân ü melek yer ile gök yoḳdı pergâr²⁴⁹

Fi'l-cümle temâmet

3. Yoluñda belâ çekdüm-ise cânuma minnet

Sen kân-ı 'aṫâsın

Ḳâlû'da belâ²⁵⁰ söylemişüm eylerüm iḳrâr

Ey künh-i kerâmet

1. Ey cömertlerin şahı, Allah'a yakınlık sırrının serdarı -ey velilerin şahı-, sen inanmışlara Allah yolunu açık eyledin -böylece imamlık tamamlandı-.

2. Ey Hz. Ali! Sen Cebrâil (a.s.)'ın kanadını ateşle tutuşturduğunda, -yedi deniz- insan ve melek, yer ile gök ve göklerin yörüngesi, pergeli -tüm bunların tamamı- daha yoktu.

²⁴⁹ Müstensih, ziyâdeyi beytin yerine, beyti de ziyâdenin yerine yazmıştır.

3. Ey şah! Senin yolunda bela çektiysem de canıma minnet. Çünkü -ey iyiliğin kaynağı! - ben *kalu'* da *beli* deyip -ey asil keramet! - bu derdi kabul etmişim.

²⁵⁰ Ve iz ehaze rebbuke min benî âdeme min zuhurihim zürriyyetehum ve eşhedehum 'alâ enfusehim elestü bi rabbiküm kalûbelâ şehidnâ en yekulu yevme'l-kıyâmeti inna künnâ 'an hazâ gâfilin. Araf suresi 172. âyet olup manası şöyledir: "Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?", Onlar da "evet buna şahit olduk" dediler. Hazırlayanlar: Karaman H. Özek A. *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Sayfa: 172.

4. Pür nesneyi penâh eyledüñ ey ‘Alî-i a‘zam

Ey şâhib-i düldül

Yâ şâh-ı Kādîm server-i dîn Aḥmed-i Muḥtâr

Ey sırr-ı hidâyet

5. Pervâne şıfat ây ile gün şem‘îna müştâk

Ey nûr-ı tecellî

Emrürñgle döner çarḥ u felek kevkeb-i seyyâr

Sendendür ‘inâyet

6. Bildüm ki seni nâd-ı ‘Alî mazhar-ı Ḥaḳ’sın

Açıldı başîret

Evrâd iderüm şâm u seḥer vaşfuñı tekrâr

Bu zıkr-i melâmet

---

4. Ey yüce Hz. Ali -Düldül’ün sahibi-, sen çok nesnelere sığınağı oldun. Ya eskiden beri var olan, din önderi olan şahım -ey hidayetinin sırrı-, sen Ahmed- Muhtar’ın zatısın.

5. Ey şah! -ey Allah’ın nurunun görüldüğü- Ay ile güneş, pervane böceği gibi senin nûrunu arzulamaktadır. Hem -yardım sendendir- bu gök ile felekler, yıldızlar ile gezegenler senin emrinle dönmektedir.

6. Ey bizlere seslenen Hz. Ali, -basiretim açıldı- seni bildim ki sen Allah’a ermiş olansın. Senin vasıflarını -dertli dertli zikrederek- sabah akşam tekrar ederim.

7. Hayber apusun r z-ı heyc  çekdi opardı

Ol server-i merd n

K fir anını d kdi yire g til-i kerr r

Ol Ő h-ı Őec 'at

8. MaĥŐerde muĥib ullaru uz teşne alandan

Kevşer suyun ister

Ol demde meded oymaya susuz s k -yi ebr r

Ez-r z-ı iy met

9. Y z 'ayb-ıla Mazl m y zini luĥfunġa dutdı

Sen k n-ı kerems n

Raĥm eyle Ő h anġa Necef-i Ĥaydar-ı Kerr r

Sen s hla sel met

---

7. Hz. Ali -o mertlerin  nderi- savaş g n nde Hayber Kalesi'nin kapılarını ekip kopardı. O d ne d ne savaŐan Hz. Ali -yiġitlerin Şahı-, kafirin kanını yere d kt .

8. Seni seven kulların maĥŐerde susuz kaldıġında -ki senden Kevser suyu ister. -Ey Şah, ey m mine su daġıtan o veli-, o zamanda -o kıyamet g n nde- yardım et ve onları susuz bırakma.

9. Ey Şah, -sen iyiliġin kaynaġısın- Mazl m y z ayıpla y z n  senin baġıŐlamana tuttu. Ey Necef'in d ne d ne savaŐan Haydar'ı! Sen ona merhamet eyle -selamette tut-.

Murabba

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Yoĥidi levĥ ü ħalemnden yer yüzinde bir ğubār

Rūĥumuz ħandīlde idi ĥazretinde intizār

Oĥıduĥ ism-i kibārı söyledük leyl ü neĥār

Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā Zülfiĥār

2. *Kün*²⁵¹ didi ‘arz u semāya ‘ālem oldu muĥkemāt

Revnaĥ-ı bāĝ-ı bahār oldu düzeldi her nebāt

Bu mübārek ismi ile doldı cümle kāyināt

Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā Zülfiĥār

3. Tıynetini ādemürĝ ħıldı muĥammer ez-ĥāmı

Ķudretinden ādemürĝ vechinde yazdı elĥāmı

Cāna geldi aĥsurub söyledi ism-i a‘zāmı

Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā Zülfiĥār

1. Yeryüzünde levhadan ve onu yazan kalemden bir toz bile yoktu lakin bizim ruhumuz göklerde, Allah’ın huzurunda bekleyiş halindeydi. Biz de gece ve gündüz şu ulu kişinin ismini okuyup söyledik; “Ali’den başka yiğit, Zülfiĥâr’dan başka kılıç yoktur”.

²⁵¹ Yasîn suresi 82. âyet.

2. Allah yere ve göğe *kün*, ol dedi ve alem, sağlam bir yapıyla var oldu. Orada, yapraklı bağ ve bahçeler meydana geldi ve bitkiler orada yetişti. Sonrasında kayinat, bu mübarek isim ile doldu; “Ali’den başka yiğit, Zülfiĥâr’dan başka kılıç yoktur”.

3. Allah, ademin yaratılışını o küpte, ham mayadan mayaladı. Elham suresini kudretiyle, insan için yazdı. O insan da cana gelip İsm-i Azamı söyledi; “Ali’den başka yiğit, Zülfiĥâr’dan başka kılıç yoktur”.

4. ‘Ālemi tūfāna virdi ğarqa gitdi baħr ü ber

Nūh girdi geštine tā bulmaya andan zafer

Oħudı ism-i tebārek ‘Alī-yi Ĥayre’l-Beşer

Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā Zūlfikār

5. Daşladı oda Ĥalīl’i ol la‘in-i ĥārzār

Bitdi güller huđretinde nūra döndü anda nār

Cebraīl’i gönderüb virdi bu ismi gird-gār

Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā Zūlfikār

6. Ol Süleymān zaman-ı ĥükm itmiş idi serbeser

Murğ u māhı ins ü cin emrine fermān ĥayr u şer

Ol bu ismürğ ĥürmeti-(i)çün²⁵² ĥātemindedür meger

Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā Zūlfikār

---

4. Allah, alemleri tufanlarda bıraktı ve denizler aktı gitti. Hz. Nuh gemisine girmekten başka bir kurtuluş bulamadı. O, gemisinde mübarek insan Hz. Ali'nin ismini okudu; "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka yiğit yoktur".

5. O cehennemın lanetlisi, Halil Peygamber'i ateşe koydu ve o anda, yeşillik üzerinde güller yetişti ve ateş nûra döndü. Allah da Cebrail (a.s.)'ı gönderip şu esmayı verdi; "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur".

6. O Süleyman Peygamber ki baştan başa zamana hükmetmişti. Hayır ve şer, kuşlar ve ay, insan ve cin onun fermânı, emri altındaydı. Ki çünkü bu duanın ĥürmeti onun yüzüğündeydi; "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur".

²⁵² Vezin gereği manayı da etkilemeyecek olan "i" yani "elif" harfi metinden çıkarılmış ve vezin aksaklığı giderilmiştir.

7. Mısr içinde Yūsuf'ı derbend-i zindān eyledi

Derd iline Yā'kūb'ı nālān ü giryān eyledi

Pādişāh-ı 'ālem oldı bu du'āyı söyledi

Lā fetā illa 'Alī lā seyfe illā Zūlfikār

8. Pādişāh-ı herd ü 'ālem server-i dīn Muşţafā

*Lahmuke lahmî*²⁵³ velāyet maḥremidür *kul kefā*

Didi ki ben şehr-i 'ilmüm ol 'Alīyyü bābühā

Lā fetā illa 'Alī lā seyfe illā Zūlfikār

9. Dört kitābuñ ma'nisin şerh eyler ol pākīze-zāt

Butperest īmāna gelür görsedende mu'cizāt

Fā'il-i muṭlaq 'Alī'dür yoḡ bu sözde müşkilāt

Lā fetā illa 'Alī lā seyfe illā Zūlfikār

---

7. Allah, Hz. Yūsuf'u Mısır şehr-i içinde zindana bağladı ve böylece Yakup peygamberi dert ilinde ağlayan ve inleyenlerden eyledi. O Yūsuf peygamber, alemin padişahı olup şu duayı söyledi; "Ali'den başka yiğit, Zūlfikār'dan başka kılıç yoktur".

8. Sıradan ve alim insanların padişahı ve dinin önderi olan Hz. Muhammed Mustafā, *lahmuke lahmî* âyetiyle *kul kefa* olan Hz. Ali'ye, "O Allah'a yakınlığın sırrıdır, ben ilimler şehriyim, Hz. Ali ise o şehrin kapısıdır" dedi ki Ali'den başka yiğit, Zūlfikār'dan başka kılıç yoktur!

²⁵³ *Lahmuke lahmî, cismuke cismî, demmuke demmî, rûhuke rûhî*. Kaynağı bir hadis ya da ayete dayanmayan bu sözün, Hz. Muhammed tarafından Hz. Ali'ye topluluk önünde söylenen bir söz olduğu inancı bugün hala geçerlidir. Manası şöyledir: "Etin etimdir, cismin cismimdir, kanın kanımdır, ruhun ruhumdur". Mehmet Yılmaz, a.g.e., Sayfa: 407.

9. Hz. Ali, dört kitabın da manasını açıklar. O mucize gösterdiğinde puta tapanlar imana gelir. Hz. Ali Allah'ın zatıyla aynileşendir ve bunda şüphe ve zorluk yoktur. çünkü "Ali'den başka yiğit, Zūlfikār'dan başka kılıç yoktur".

10. Hâlık insānı yaratdı ‘ālemi vār eyledi

Küntü Kenzen sırrını mü’mine izhār eyledi

Vāhid-i yekta ‘Alī’dür Hāḡ Te‘ālā söyledi

Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā Zūlfikār

11. Şāh Ḥasan yolında sen cānuñı ḡurbān eylegil

Şāh Ḥüseynüñ ‘aşḡına ‘aynuñı giryān eylegil

İsm-i a‘zam şerḡını bilmek dilersen söylegil

Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā Zūlfikār

12. Şāh Zeyne’l-‘Abidīn zeyn-i çerāḡ-ı evliyā

Şāh Muhammed Bākır’uñ vechindedür nūr-ı ziyā

95^a

Rūz-ı şeb tekrār iderdi mürselīn-i enbiyā

Lā fetā illa ‘Alī lā seyfe illā Zūlfikār

---

10. Hâlık, insanı yarattı ve alemleri varedti. O gizli hazineyi(zatını) inananlara açık etti. Hz. Ali’nin biricik ve tek olduğunu da şu sözlerle söyledi; “Ali’den başka yiğit, Zūlfikār’dan başka kılıç yoktur”.

11. Sen, şah Hasan’ın yolunda canını kurban et. Şah Hüseyin’in aşkıyla gözünden yaşlar akıt. Eğer o büyük ismin açıklamasını bilmek istersen de şunu söyle; “Ali’den başka yiğit, Zūlfikār’dan başka kılıç yoktur”.

12. Şah Zeyne’l-Abidin, evliyaların süslü kandilidir. Allah’ın zatının nûru, Şah Muhammed Bakır’ın çehresindedir. Peygamberlerin sonuncusu ise gece gündüz şunu tekrar eder; “Ali’den başka yiğit, Zūlfikār’dan başka kılıç yoktur”.

13. Ca'fer-i Şādık imām u pīşvā-yı ins ü cin

Hem anuñ emriyle kıyım mezheb-i imān u din

Söyledi gökde melāyik ādem-i rüy-ı zemīn

Lā fetā illa 'Alī lā seyfe illā Zülfikār

14. Mūsā-yı Kāzım kelam-ı nāṭık oldı istivâr (?)²⁵⁴

Anğa keşf oldı ledünnī yirde gökde her ne var

Medḥ ider şāh Ḥorasan şāh Takı-yı şeh-süvār

Lā fetā illa 'Alī lā seyfe illā Zülfikār

15. Zāhir ü bāṭın 'Alī'sin mü'minüñ kalbinde zāt

'Askerī geldi vücūda kıyım oldı çün şifāt

Hüccetü'l-Kāyım Muhammed didi kim budur necāt

Lā fetā illa 'Alī lā seyfe illā Zülfikār

---

13. Cafer-i Sadık, insanların ve cinlerin imami ve önderidir. Hem onun emriyle imanın ve dinin yolu sağlamlaştırmıştır. Gökteki melekler ve yeryüzündeki insanlar şunu söylerler; "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur".

²⁵⁴ Mana ve vezin olarak "istivâ" kelimesi uygun düşmektedir. Fakat metinde "istivâr" olarak geçen bu kelimenin buraya uygun olup olmadığından emin olunamamıştır.

14. Musa-yı Kazım, Kur'ân sözü ile bir oldu. Ledün (Allah katının) ilmi ve yerde gökte ne varsa ona açık oldu. Horasan şahı ve atlıların şahı Şah Takı ise şöyle metheder: "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur".

15. Görünen ve görünmeyen halinle sen, inanmışların kalbindeki Hz. Ali'sin. Muhammed Askeri dünyaya geldiğinde senin sıfatların sağlamlaştı. Hüccetü'l-Kayım ise yardım bu sözlerdir dedi; "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur".

16. Çâr ‘unşur şeş cihetden ‘âlem oldı âşikâr

... vechinde dutmuşdur karar

Döndür ki gökleri çarh-ı felek budur medâr

Lâ fetâ illa ‘Alî lâ seyfe illâ Zülfikâr

17. Mazlûmuñ geçgil suçından vir murâdın yâ imâm

Rûz-ı mahşer senden ister âb-ı kevşer çün tamâm

Bu du‘ânuñ hürmeti-çün yüz dutubdur hâş u ‘âm

Lâ fetâ illa ‘Alî lâ seyfe illâ Zülfikâr

---

16. ...

17. Ey imam Hz. Ali! Mazlûm’un suçunu bağışlayıp ona muradını ver. Çünkü mahşer gününde inanmışların tamamı senden Kevser suyunu ister. Bu duanın hürmeti için sıradan ve seçkin olan herkes sana yüz yutar ki o dua şudur; “Ali’den başka yiğit, Zülfikâr’dan başka kılıç yoktur”.

95^b

1. Olmasa mürşid-i kâmil bu cihānda āşikār

Yer ü gök levh ü qalem hem cümle dutmazdı qarār

Öz özine fetḥ oldı memleket şehri ü diyār

Himmeti ger olmasaydı cümle eylerdi qarār

... [Ḥaḳḳı izhār eyledi]

... [Yezīd'e yeryüzün dâr eyledi]

2. Ol Süleymān-ı zamān budur ki olmuşdı nihān

Şeyḫ bir ādem gūyādur ey şeh şāḫib-i zamān (?)

Gelmemişdür senden ayrı evliyā andır cihān

Rūz-ı şeb gerdiş kılar vaşfuñı söyler āsumān

... [Ḥaḳḳı izhār eyledi]

... [Yezīd'e yeryüzün dâr eyledi]

1. ...

2. ...

Müsemmen

fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Muşţafā'niñ yetdi andı el-şalavāt-ı kelām

Şāh-ı Merdān-ı 'Alī'niñ zātıdur 'ayn u tamām

Bi-rüydur yüzde varsa on iki ma'süm imām

Halk-ı 'ālem şāh Tahmasb çağırur cümle be-nām

Geldi gökden hātifi bile getürdi kim peyām

Āhiretde destgır budur bi-Hağ 'avn-i kelām

... [Hağğa izhār eyledi]

... [Yezid'de yeryüzin dār eyledi]

40. Hz. Muhammed Mustafā'nın

96^a

1. Pâdişâh-ı dehr olursa 'aşka müzdür eyledi

Her kimi ki kırbete şaldı firāk ... [eyledi]

Mazlūmuñ rüz-ı ezelden derd ü ğamdur kısmeti

Derdi artar gün be gün olur ziyāde devleti

Vadī-yi hayretde benzer Mecnūn'a pür nispeti

Gönlüme Leylā hayāli gözime doldı firāk

---

41. ... . Mazlûm'un kısmeti, ezel gününden beri dert ve gamdır. Onun derdi günden güne artarak bir devlet gibi yükselmiştir. Onun benzeri, tam anlamıyla hayret vadisinde kalan Mecnûn'dur. Zîrâ gönlüme Leylâ'nın hayali, gözüme ise ayrılık yaşları dolmuştur.

Muhammes

fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

Remel Bahri - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

1. Sāye engīz 'aqs şehā servi ser-efrāz eyledi

La'l-i nābuñ mu'cezi 'İsā'yı demsāz eyledi

Zülf-i müşk-efşānuñ cān riştesin var eyledi

İşve vü nāz ü girişme terk-i şannāz eyledi

Katlüm eyler ol şanem tīgını almaz eyledi

2. Ma'den-i mihr-i muḥabbet Muşafā'dur bilmiş ol

Hemdemi ol mehlikānuñ *kul kefā'*dur²⁵⁵ bilmiş ol

'Āşıkā cevr ü cefa mihr ü vefādur bilmiş ol

Her ne ki andan gelür zevk ü şafādur bilmiş ol

Yā Rab ol dilber bize cevrin neden az eyledi

---

1. Ey şah, uzun gölgeler oluşturan boyunuz, servi ağacının da başını yukarı kaldırdı, parlak kırmızı dudaklarınızın mucizesi Hz. İsa'yı kendine sırdaş etti, misk kokulu saçlarınızla canın tutunduğu ip var oldu, işve naz ve cilvelerinizi beni alaya almakdan vazgeçti. Böylece o dilber, kılıcını eline almayarak beni katleyledi.

2. Bilmiş ol ki sevginin de aşkın da kaynağı Hz. Muhammed'dir. O ay yüzlünün dostu ise *kul kefa*, "Allah yeter" ayeti üzere yaşamış olan Hz. Ali'dir. Bilmiş ol ki âşık olan kişiye eziyet ve zorluklar sevgi ve elest bezmindeki söze sadık kalmanın bir göstergesidir. O'ndan her ne gelirse gelsin bu, âşık olana zevk ve safadır. Öyleyse ya Rab! O güzel olan sevgili bize karşı eziyetini neden bu kadar az eyledi.

²⁵⁵ İsrâ suresi 96. âyet..

3. Zerri-mihriᅡ ᅡalıpduŕ ehl-i ‘aŕŕa ᅡār ᅡār

Nālüm’ŕidin ne felekler aᅡlaŕurlar zār zār

Men za‘ıfi men‘ kılmaŕıᅡ ᅡalmamıŕduŕ iᅡtiyār

Ta‘n-ı dıŕŕmen cevŕ-i aᅡyār olduᅡ-ᅡün bī-ŕümār

ᅡāksārın ol ŕeref gör maᅡrem-i rāz eyledi

96^b

4. ᅡasedün ‘ömrü tükensün ᅡiᅡ merde yitmesün

Ötmesün bülbülleri baᅡında güller bitmesün

Bir devāsız derde dıŕŕsün derdi cāndan gitmesün

Ol raᅡıb-i rü-siyeh merdüm demī laf itmesün

‘Aŕŕ meydānında cevlanı merdsiz bāz eyledi

5. ᅡün-ı dilden la‘l-i bāde doldurupduŕ lāleler

Nerᅡis ü süsen ŕakāyık tökdi gözden jāleler

Sünbül aᅡdı baŕını daᅡıtmaᅡa gül lāleler

ᅡumrı kan aᅡlar muᅡabbaᅡ ‘arŕa ᅡekdi nāleler

---

3. Ey sevgili, güneŕ gibi olan yüzünün zerresi ateŕini, sıcak sıcak aŕk ehline salmaktadır. Bu halimi iŕiten nice felek inleye inleye aᅡlaŕırlar. Ey sevgili benim gibi bir zayıfı kendinden men eyleme ᅡünkü bende irade kalmadı ᅡünkü dıŕmanın sövmeleri ve yabancıların eziyetleri sayılamayacak haldedir. Ey sevgili senin o toz topraᅡını gör ki o ŕerefimi saklanan bir sır gibi yok etti.

4. Hasedin ömrü tükensin ve mertliᅡe ᅡiᅡ eriŕemesin. Onun baᅡında güller bitmesin ve bülbülleri ötmesin. O ki bir devasız derde dıŕŕsün ve o derdi baŕından ᅡiᅡ gitmesin. O yüzü kara rakip, mertlikten dem vurmasın ᅡünkü o, aŕk meydanında cevlanı, avcısı olmayan bir ava ᅡevirdi.

5. Laleler kanlı gönüllerden kırmızı ŕaraplar doldurur. Nergis, süsen ve ŕakayık ᅡiᅡekleri gözlerinden jāleler döker. Sünbül ᅡiᅡeᅡi, gül ve lalelere kokusunu saᅡmak için baŕını aᅡar. Kumru, kat kat kan aᅡlayıp inlemelerini arŕa ᅡeker ve periŕan bülbül olan gönül de gülün vasıflarını söylemeye baŕlar.

Bülbül-i şūrīde dil gül vaşfın āġāz eyledi

6. Munker-i ‘aşk olma zāhid eyleme bāṭıl gümān

Pāk bāz-ı ‘aşk olan cānāna eyler cān-feşān

Şun‘-ı ḥaḫdur ḥüsn-i zībā ey muḫalled sen inān

Baḫr-i çeşmünde ḥayālūñ dürrini gördi ‘ayān

Onġa merdüm zādeler özini ġāvāz eyledi

7. Dilberüm yārüm ‘azīzüm cānumuñ cānānesi

‘Aşık-ı şeydādur ol şem‘-i rūḥuñ pervānesi

Mazlūmuñ göñli sinün künc-i ġāmuñ vīrānesi

Turreñiz dām-ı belādur ḥāl-i hind ü dānesi

Murġ-ı dil kim ‘aşıyānın gördi pervāz eyledi

---

6. Ey zahid! Batıla ve şüpheye düşüp aşkın inkarcısı olma! Aşkını saf bir şekilde açık eden, sevgilisine canını saçar. Ey taklitçi! İnan ki güzel süsler, Allah'ın sanatıdır. İnsanoğlu, gözlerindeki denizde sevgilinin hayal incisini açıkça gördüğü için kendi varlıklarını ona feda etti.

7. Ey güzelim, sevgilim, azizim, canımın cananı! O mum gibi olan yanağının etrafında dönüp duran pervane böceği, aşkıdan çıldırmış olandır. Mazlûm'un gönlü ise, senin derdinin civarında harap olmuş bir evdir. Senin saçın belaların çatısı, yüzündeki ben ise bir gönlü ele geçiren eşkıya bir hindudur.

43

Müfred

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Hezec Bahri . - - - / . - - - / . - -

1. Erenler gidüpdür bu yol qadĩmdür

Er 'ilmi bu yola varmaqđur ancak

---

1. Erenlerin gittiği bu yol eskiden beri var olan ve var olmaya da devam eden kadim yoldur. Er kişinin ilmi ise ancak bu yola varmaktır.

Hece Ölçülü Manzûme

1. Şah Hüseynüñ kullarıyuz

Şehîdlik şânımızdadur

2. Şehîdlik a'lâ mertebe

... cânımızdadur

3. Şehîdler burc-i a'lâda

Yezîdler ƣaldı belâda

4. Tökmek için Kerbelâ'da

Ƙaşdumuz ƣanımızdadur

5. 'İlm yer yer nefir burlar (?)

Baş kelleler ƣanlar şurlar

---

²⁵⁶ Bu sayfada yer alan 44. Manzume, cetvelin üstünde yazılan iki beyitle başlatılmıştır. Cetvelin üzerinde yer alan ikili mısralar, bir dörtlük olarak değerlendirilse bile, cetvel içinde kalan kısmın kafiye örgüsüne uymamaktadır. Cetvelin içinde yer alan kısım ikinci dörtlükten başlamakta olup, kafiye örgüsü aaab, bbbb, cccb, dddb şeklindedir. Fakat cetvelin üzerinde kalan ilk dörtlüğün kafiye örgüsü ise xbxş şeklindedir. İlk dörtlüğün kafiye şemasının farklı olması halk edebiyatına ait türlerde karşılaşılan bir durumdur. Bu şiir hece ölçüsü ve mana gözetilerek, cetvelin içinde kalan şiirle birlikte yazılmıştır. İlk dörtlüğün cetvelin üstünde yazılmış olmasının müstensihden kaynaklanan bir durum ya da sonradan ele geçen bir dörtlükten oluştuğı düşünülse de bu ihtimallere dayanak bulunamamıştır.

1.Şah Hüseyn'in kullarıyız zira şehidlik bizim şanımızdandır.

2. ...

3. Şehitler yüksek yıldızlarda, Yezidler ise belalardadır.

4. Kerbelâ'da bir şey dökmekten kastımız kanımızdır.

5. İlim toplulukları buralarda, başlar kelleler ve kanlar şuralardadır. (?)

6. Şehīdi don-ile qorlar

Qanımız donumuzdadur

7. Didik āvān ...

Belālar vardur hālimüzde

8. Ahtarmamuz elimüzde

Kesikbaş yanımızdadur

9. Halīfler mürşid-i ālī

Bir kez didük yola belī

10. Serdārimuz çü merd ‘Alī

Gözümüz hānımızdadur

11. Erenler yola gelürler

Yolunğ rızāsın bilürler

---

6. Şehitleri giysileriyle gömerler. Bizim de kanımız giysimizdedir.

7. ...

8. Ahtarma kılıcımız elimizde Kesikbaş ise yanımızdadır. (Kesikbaş Destanı ya da Hikāye-i Kesikbaş adıyla da bilinen bir destana ad olan Kesikbaş destanı, Hz. Ali'nin Peygamber'den icazet alıp, kesikbaşla birlikte, onun başını kesen devi öldürmeye gittiğini anlatır. Detaylı bilgi için bkz. Müellif: Nurettin Albayrak, Kesik Baş Destanı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 25. Cilt 2002 İstanbul, Sayfa: 308-309.)

9. Halifeler büyük şeyhlerdir ve biz de bu yola bir kez bela dedik.

10. Serdarımız mert olan Hz. Ali olduğu için gözümüz o hanımızdadır.

11. O erenler yola gelirler ve yolun rızasının ne olduğunu bilirler.

12. Ölmekdin öngdin ölürler

Yoldur erkānumuzdadur

13. Maḏlūm ...

... *ḳul keḑādur*²⁵⁷

14. ...

Dīndür īmānumuzdadur

---

12. O erenler ölmeden önce ölürler. Bu yoldur ki bizim yolumuzdur.

13. ...

14.

²⁵⁷ İsrâ suresi 96. âyet.

45²⁵⁸
Hece Ölçülü Manzûme

97^b

1. Yandum ayrılık odına

...

2. Yetgil kuluñ feryādına

...

3. Ayrılık yaman kırbetdür

İşim feryād u firqatdür

4. Miñg günāha bir mürvetdür

...

5. ‘Ameldāra yoldāş oldum

Yol sorılmaz yirde kıaldum

---

²⁵⁸ Bu şiir de 44. Şiir gibi üzerinde karalamalar barındıran satırları ihtiva eder. Karalamalardan dolayı bu sayfada yer alan şiirlerin yeni bir şiir olup olmadığı, 44. Şiirin son dörtlüğünde yer alan mahlastan hareketle saptanmıştır. Bu sayfadaki karalamalar için tek tek resim eklenmemiş, bütün sayfa şiirin sonuna eklenmiştir.

1. ...

2. ...

3. Ayrılık kötü, yabancı eldir. Benim işim ise feryad etmek ve gurbette kalmaktır.

4. ...

5. Hakimlere yoldaş oldum, yol sorulmaz yerde kaldım.

6. Eksügüm elüme aldum

...

7. Öz üstüme soħbet sordum

Ṭālibüm eksügüm gördüm

8. Yola mürvet didüm durdum

...

9. Geç suçımdan götür meni

Silsileye getür meni

10. Cem'ıyyete yetür meni

...

11. ẖulunġ işi ƙanā'atdür

...

---

6. ...

7. Kendi üstüme sohbet ile sordum ve talip olarak eksığimin ne olduğunu gördüm.

8. ...

9. Allah'ım! Suçumu bağışlayıp beni, soyu Hz. Ali'ye kadar uzanan mürşitlere ulaştır.

10. ...

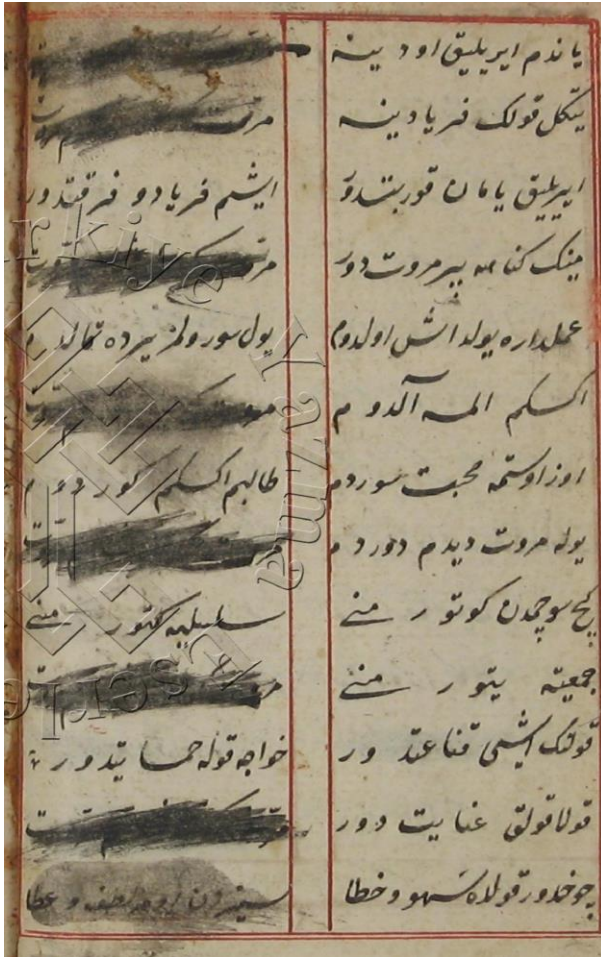
11. ...

12. ula ullu 'ināyetdūr

...

13. odur ulda sehv ü aā

Sizden umar luf-ı 'aā

12. ...

13. Kulda yanlış ve hata ok olduğu iin sizden yardım ve iyilik umar.

SONUÇ

Mazlûm 18. Asırda, İran'da yaşamış, siyasi ve kültürel coğrafyasından etkilenmiş, Hz. Ali ve On İki İmam takipçisi bir şairdir. Dîvânçesinin tespiti Millet Yazma Eser Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Eserler Koleksiyonunda 397/2 numarada yapılmıştır. Bu çalışmada evvela Klâsik Türk edebiyatına dahil olan bir eseri daha ortaya çıkarma amacı taşınmış, üzerinde doktora tezi yapılan bir başka eserle alakası kurulduktan sonra bir ikinci hedef olarak Mazlûm'un bir diğer eserinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Böylece iki eseri ortaya çıkarılan Mazlûm'un klâsik Türk edebiyatına sağladığı değer in hacmi de artmıştır.

Bu minvalde şairin hayatı hakkında diğer eseri olan Yûsuf u Züleyha mesnevisinden de yararlanılarak çalışma yapılmış, şiirleri hakkında şekil ve içerik başlıkları altında incelemelerde bulunulmuştur. Şiirlerin günümüz Türkçesine çevirileri yapılmış, şairin şiirlerindeki anlam dünyası daha ayrıntılı ortaya konmuştur.

Dîvân ve dîvânçeler, diğer müstakil eserlerin yanında, her şairin sanatını ve şiirlerini bir araya getirdiği nadide eserlerdir. Bu eserler, şairin yaşamış olduğu kültür ve coğrafya bilgisini içermekle birlikte, teknik ve edebi unsurlarıyla da şairlerin sanatını ve edebi yönünü ortaya koymaktadır. İçerisinde 44 şiir bulunduran ve hacmi küçük olan Mazlûm'un dîvânçesi, şairin bilim hayatına kazandırılan ikinci eseri olmak durumundadır. Buradan hareketle, eser üzerindeki bu çalışma, onun dili ve üslubu hakkında daha açıklayıcı olmuş, diğer eserinden yola çıkılarak hayatı hakkında edinilebilen kısıtlı bilgilerin bir kısmının doğruluğunu da teyit etmiştir.

Osmanlı topraklarında olmasına karşın uzak coğrafyalarda Mazlûm mahlasıyla şiirler yazan şair, Klâsik edebiyatın coğrafyaları aştığını, edebî dil ve kültür birliğinin şiir dili içinde nasıl kendini muhafaza ettiğini bize göstermiştir. İran'ın Sebzevâr şehrinde, Azerbaycan Türkçesi ile şiirler yazan Mazlûm, bir diğer eseri olan Yûsuf u Züleyhâ'sından daha sanatlı bir dil kullandığı dîvânçesinde hem

kendini hem de içinde bulunduğu kültürü bizlere Şiir yoluyla aktarmıŐ, bizleri 18. yüzyılın klsik Türk Şiiri slbuna bu kimlik ile ulaştırmıştır.

Yazdığı Şiirlerden de anlaşılacağı üzere Hz. Ali, Ehl-i Beyt ve On İki İmam aşığı olan Şair, Şii'dir. Kendisini imam olarak gören Şair, bir diğer eseri olan Ysuf u Zleyh'ki slbuna göre çok daha zengin ve klsik Türk Şiiri muhtevasına çok daha yakındır.

Klsik Türk Şiirinin, Osmanlı ve Osmanlı dışında kalan bütün coğrafyalarda aynı üslup ve rengini yakalayan Mazlm gibi Şairler, aynı zamanda bizlere bu Şiir çizgisinin ne kadar sağlam olduğunu hatırlatmıŐtır. Bu ve bunun gibi birçok nedenden ötürü, Mazlm'un Őimdiye dek tespit edilebilen ikinci eseri özelliğini taşıyan dvne, klsik Türk edebiyatının bakiyesine katkı yapması amacıyla bilim dünyasına tanıtılmıŐtır.

KAYNAKÇA

AYDEMİR, Yaşar. – ÇELTİK, Halil. Kafiyenin Şiiri Şiirin Kafiyesi – Divan Şiirinde Kafiye Hüneleri-, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2012.

AVCI, Seyit. “Ben İlim Şehriyim Ali De Onun Kapısıdır” Hadisi Üzerine, Marife, Yıl 4, Sayı 3, s. 371-381, 2004.

CANIM, Rıdvan. *Divan Edebiyatının Kaynakları*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2018.

CANIM, Rıdvan. *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013.

CANIM, Rıdvan. *Tezkîretü’ş-Şuârâ Tabsıratu’n-Nuzamâ (İnceleme -Metin)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.

DİLÇİN, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları 10.baskı, Ankara 2013.

FIĞLALI, Ethem Ruhi. İsnâaşeriyeye, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 24, 2001.

GENÇ, İlhan. *Tezkîre-i Şu’arâ-yı Mevleviyye*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2018.

GÜNDÜZ, Turfan. Şah İsmâil, TDV İslâm Ansiklopedisi, 38. Cilt, 253-255, İstanbul 2010.

GÜNDÜZ, Turfan. Safevîler, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 25, 2008.

GÜRER, Dilâver. “Şibli Ebû Bekir”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 39. Cilt, 125-126, İstanbul 2010.

HAMİDULLAH, Muhammed. Hayber, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 17, İstanbul 1998.

İPEKTEN, Haluk. *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.

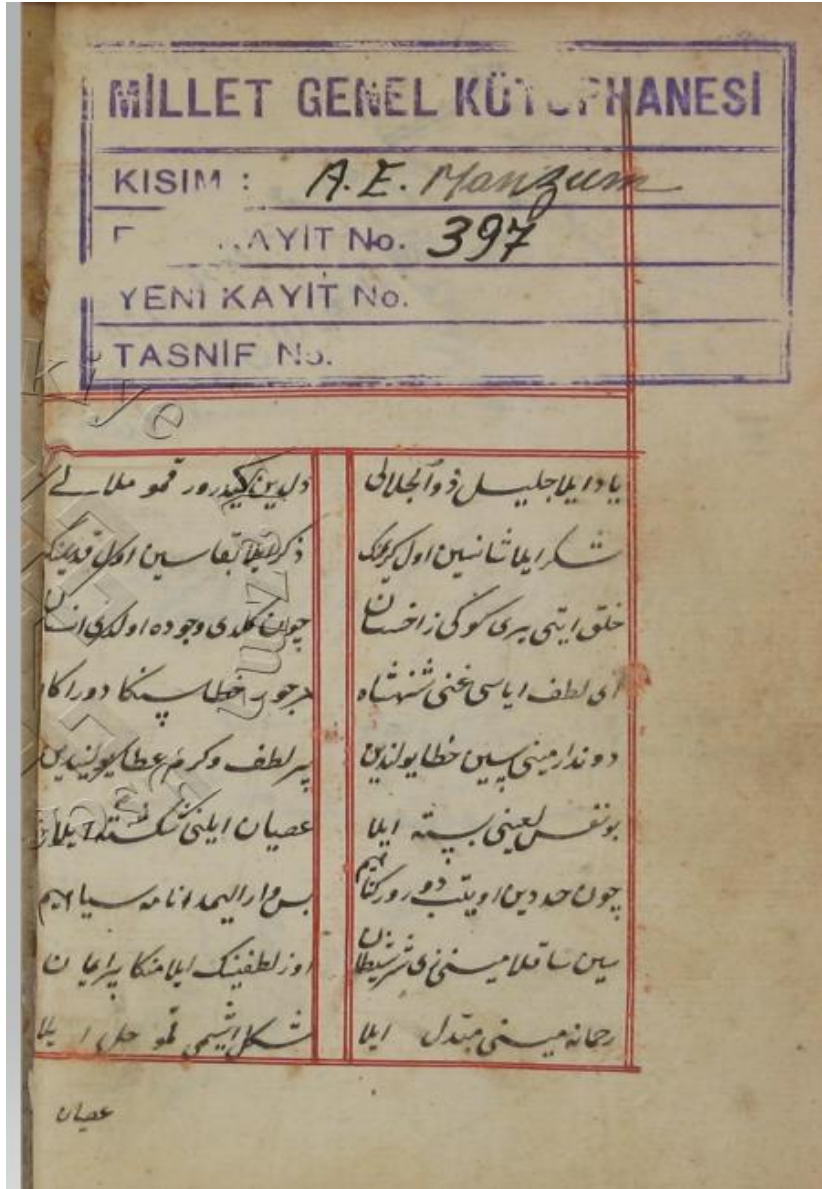
Tezkîretü’ş-Şuârâ Tabsıratu’n-Nuzamâ

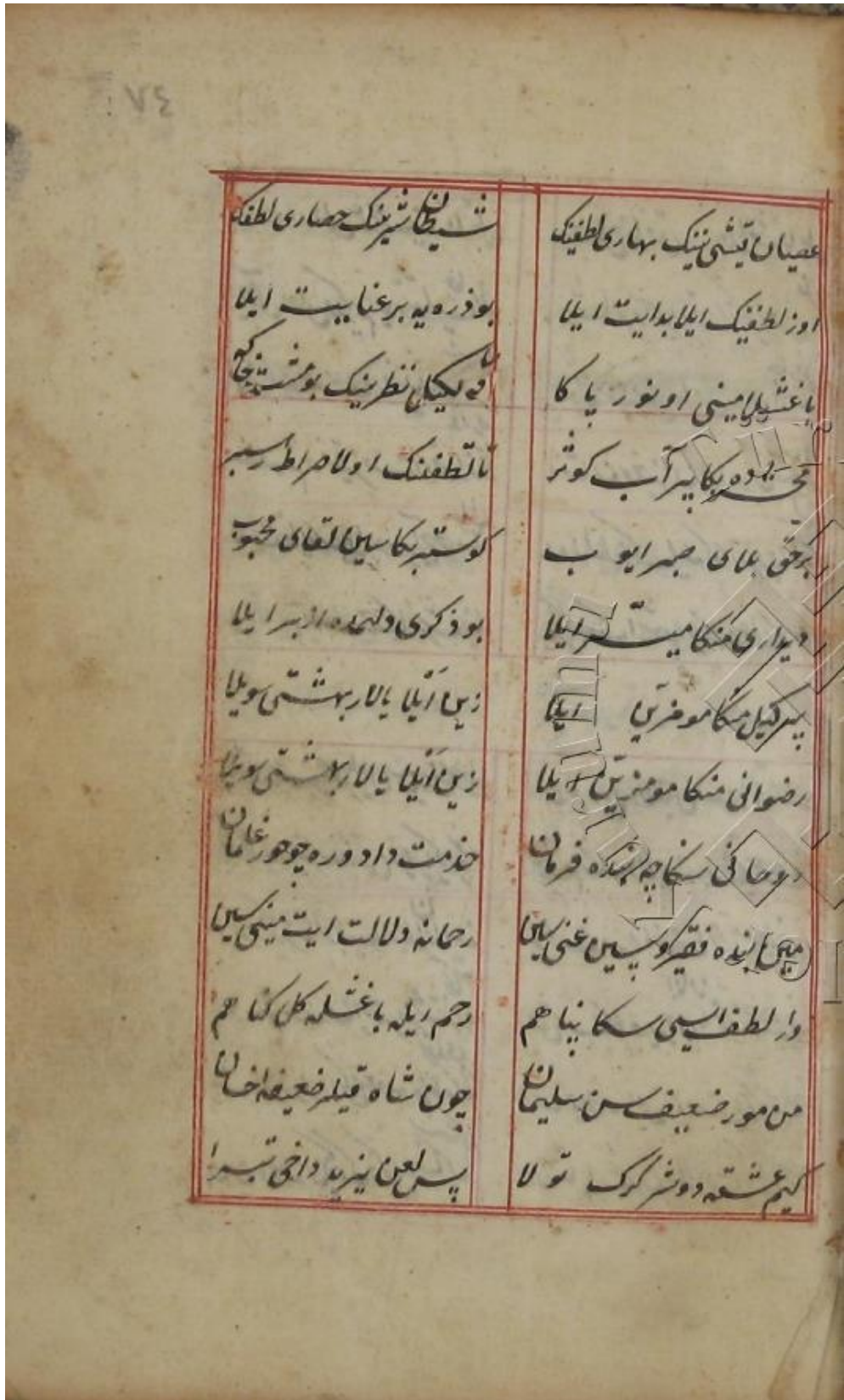
- KANAR, Mehmet.** *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul 2012.
- KANAR, Mehmet.** *Farsça-Türkçe Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul 2010.
- KANAR, Mehmet.** *Türkçe-Farsça Büyük Sözlük*, Birim Yayınları, İstanbul 1998.
- KARAOKAY, İlyas.** “Klâsik Türk Şiirinde geçmiş bir kahraman olarak Seyyid Nesîmî”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 19, İstanbul 2017.
- KARAMAN, Seyit Ali.** *Mehmed Süreyya sicill-i Osmanî*, Cilt. 3. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay. Yayına Hazırlayan, N. Akbayan, İstanbul 1996.
- KOÇ, Munise.** *Mazlûm Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme – Tenkitli Metin)*, Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora tezi, Ankara 2018.
- MÜTERCİM ÂSİM EFENDİ.** *Burhân-ı Katı*, TDK Yayınları, Haz: Prof. Dr. Mürsel Öztürk – Dr. Derya Örs. İkinci Baskı 2009 (1. Baskı 2000).
- ÖZ, Mustafa.** “Necef”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 32. Cilt, 486-487, İstanbul 2006.
- PALA, İskender.** *Ansiklopedik Divan Şiir Sözlüğü*, Kapı Yayınları 2004-2009.
- Şemseddin Sami.** *Kâmûs-ı Türkî*, Şifâ Yayınları, İstanbul 2016.
- SARAÇ, M.A. Yekta.** *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2007.
- SARAÇ, M.A. Yekta.** *Klâsik Edebiyat Bilgisine Göre Dîvân Şiirindeki Âhenk Öğeleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. 37, İstanbul 2012.
- SOLMAZ, Süleyman.** *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı (inceleme-metin)* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2018.
- TERBİYET, Muhammed Ali.** *Dânişmendân-ı Âzerbaycân*, Tahran: Meclis Matbaası.
- TATÇI, Mustafa.** *Yûnus Emre Divanı (Tenkitli Metin)*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990.

- TÖKEL, Dursun Ali.** *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- ULUDAĞ, Süleyman.** *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1977.
- ÜLKÜ, Hayâti.** *İslâm'da Mezhepler*, Şelâle Yayınları, İstanbul 1980.
- ÜZÜM, İlyas.** Şâh-ı Merdan Murtaza Ali Kültürel Alevî Kaynaklarına Göre Hz. Ali Tasavvuru, İslâm Araştırmaları Dergisi, Sayı 11, 2004.
- YEĞİN, Abdullah.** *Osmanlıca-Türkçe İslâmî İlmî Edebî ve Felsefî Yeni Lügat*, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 1978.
- YILDIRIM, Nimet.** *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yay. İstanbul 2007.

NÜSHÂNIN FOTOKOPİSİ

74b

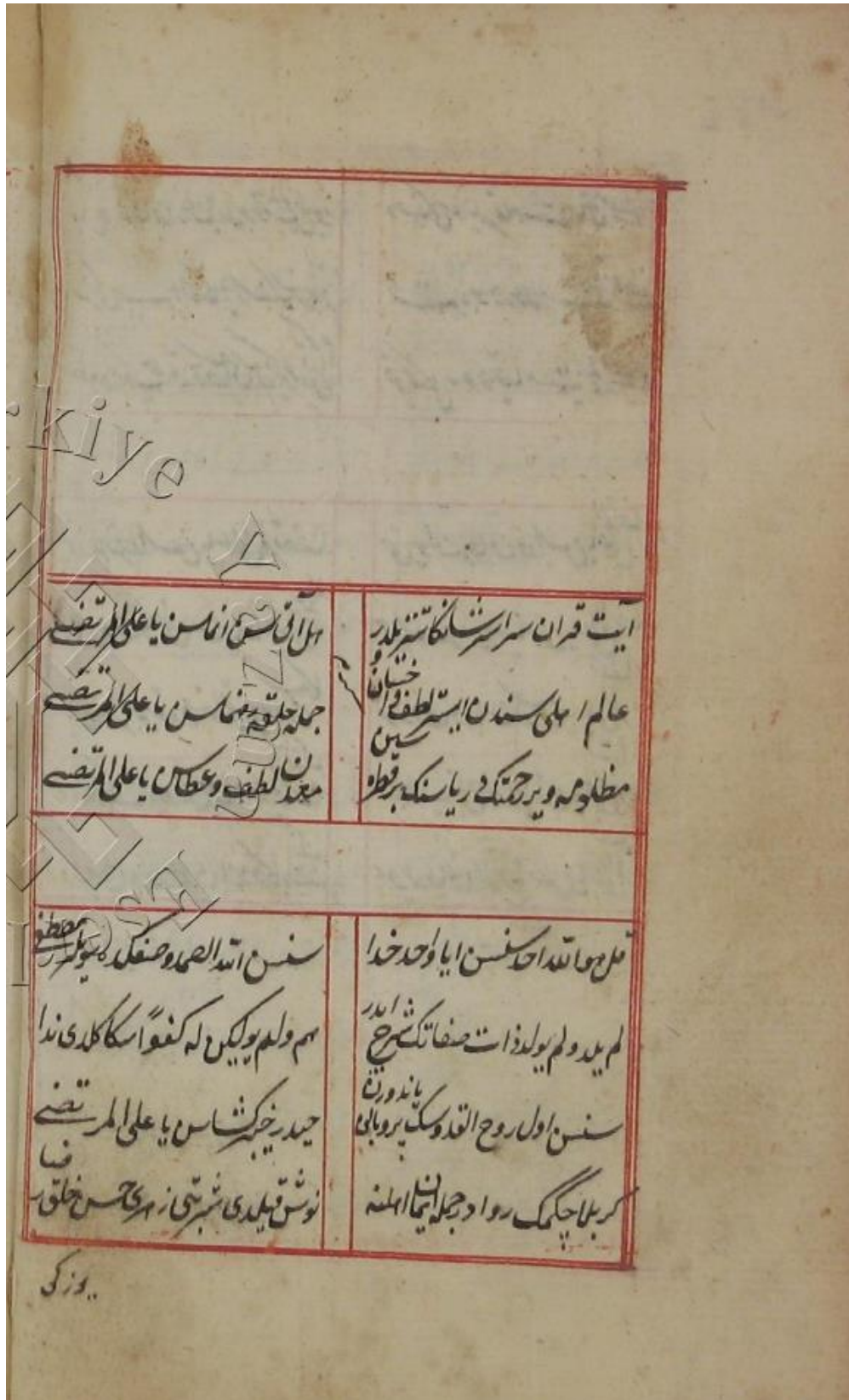

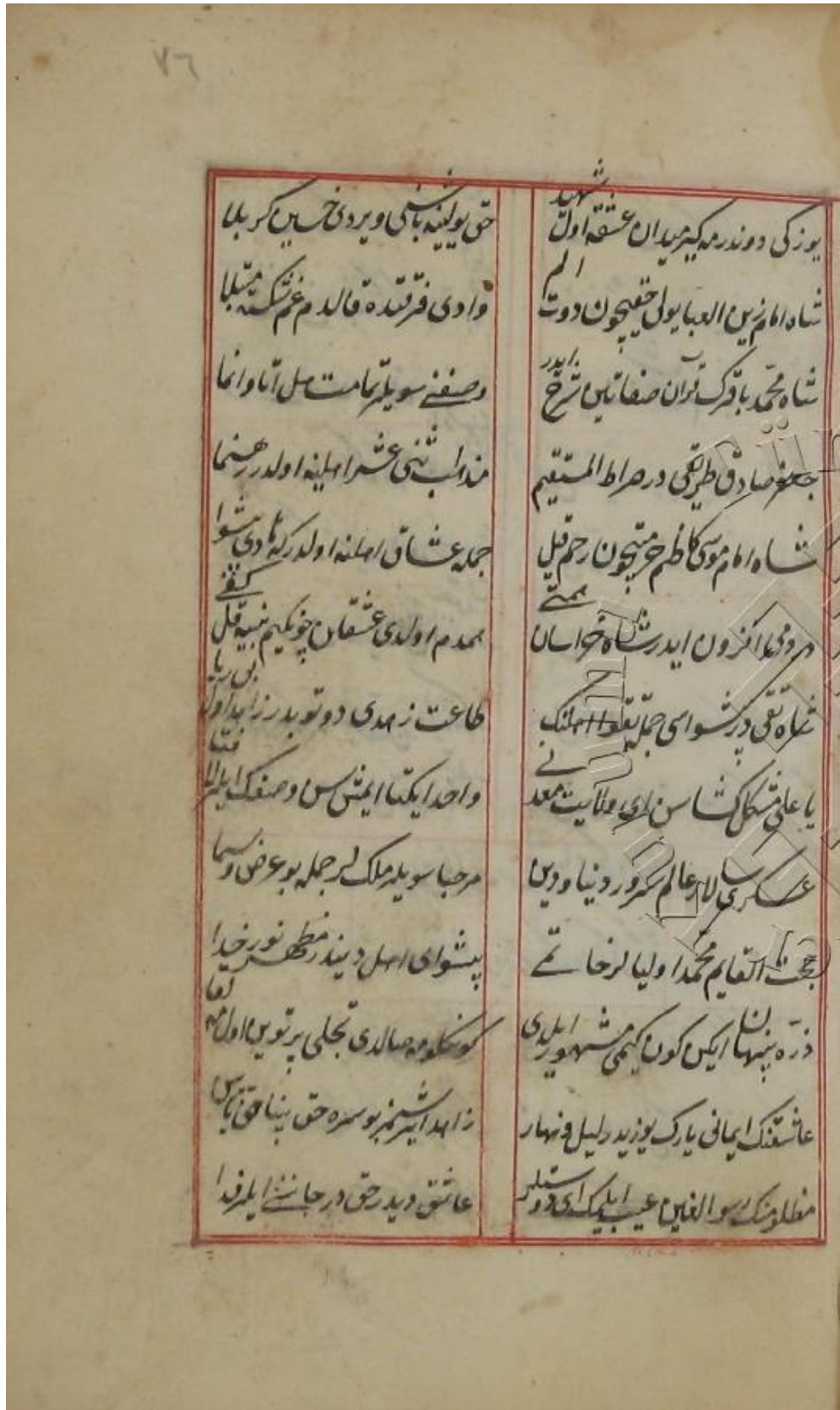
<p>بوجمل منافق اول لعنه قایل هشام و کور او قور انکا لغتی عالی از این شیخ منافق دیدی نماند</p>	<p>سعد او علی عمر خزینه قایل یا آل علی هر کیم ایدر تعلیق جایل از این شیخ منافق دیدی نماند</p>
<p>افتان و خیزان اولی یون کوریم اوز لطفه کله ایلمه کورتر و بن راهه هر کسوک لایشم ایلمکن علمه کوریم</p>	<p>مظلوم و فقیر لعنت او قور اولما رحمت قاپوسین یوزمه ایح حمت عالی دوتم یوزمی حمتکامر شدینا</p>
<p>مهدم روح الامین سن یا محمد مصطفی مهدم شاه ولایت یا محمد مصطفی بو بیست در امانت یا محمد مصطفی حق سنکا و یردی یا محمد مصطفی اول و یرز راهی الامت یا محمد مصطفی اول سا پار محمدن طاعت یا محمد مصطفی</p>	<p>حاتین سن مرلین سن یا محمد مصطفی بر تو بد زینر سنسن اییا پاکیزه و یرد کینه فالو بیدر جمله یا اهلنه جمله عالم سندن ایتر رویش کرده پیشواغراون ایکی معصوم امامکده جان و دلدن کیمکه ذکر ایلمک یا</p>

۷۰

<p>وصفکی سولیر تمامت یا محمد مصطفی مشهور بود در علامت یا محمد مصطفی تویمکل روز قیامت یا محمد مصطفی</p>	<p>بلبل و قری هزاران جمله جو خوش و طوبور سزگی پس در کجا دیر سنگی نوبت منظوم مک چه قدر حکای کن کریم</p>
<p>حق یولنه جان فداسن یا علی جمله سرورس بنیاسن یا علی کور دی در بان کسمان یا علی صاحب تاج لو اسن یا علی سویلدی حق لا قناسن یا علی</p>	<p>محمد خداسن یا علی کون دیدی مؤمن سمایم عالم خلق بنی موراچه جودی خاتمی ویردی کاینانک زبدیکی ان معدلی سن روز میجا دو ویردی باز دنگا باجنه</p>

<p>بجدا الله کسی کو دروگ نمره واحد بکتا بجی سوره طه که سنس خالق اشیا ولایت در علی هم که انجلیده دیدکم برخ تقلید دنیا یحیا یا کلمه بو قفا دنیا علی قرآن ناطق در علیدر مثل بل مرتا ایکی عالمه در سلطاندر علیدر مومنه مولا علی دست ولایت در کرم وجد الله ایوب علی عین یسارتدر علینی کورمدی</p>	<p>عنایت ایدک ویردک مکر هم سوره نشان نفع اشباتک کلام الله پیا محمد مصطفی نوری بامر حق نبوتدر اورسون علینک مهدی جانکده بقای جاودا علیدر تاقی کوشر علیدر عالمه ربیستر سواد الوجه فی الدارین علی شاننده در علینی سلیم ایستیر مسترس اولیه هرگز علی ه شیخاعت در علی محمدن مهدی</p>
<p>خطا المظلومه محمدن ریزد کون با شهرمدیج و شایو بیلر سنگ و منفکده</p>	
<p>چشمه دی از سوی قشتر که ابر اولدی قانه دوندی لعل نابکجه سر سندن کوشرا عالم اروچی کور که نجه دوندی استغلاب</p>	<p>کوردی یارک پوزنی شمرده اولدی کل کلابه لودی یکانک دو قیدین اتی طرد طرا کینر کیم عنبر اوت ایلدی</p>

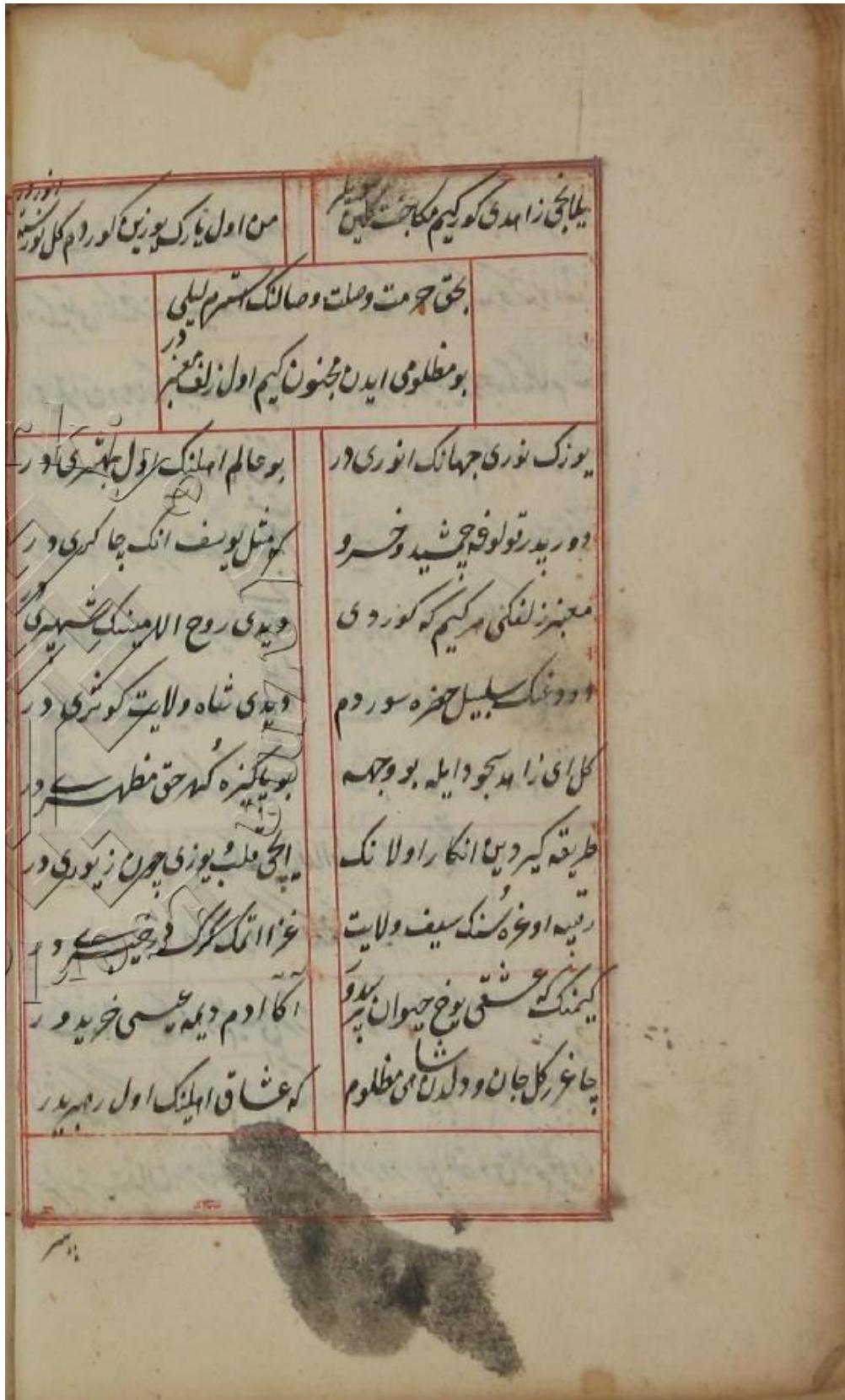
بطله

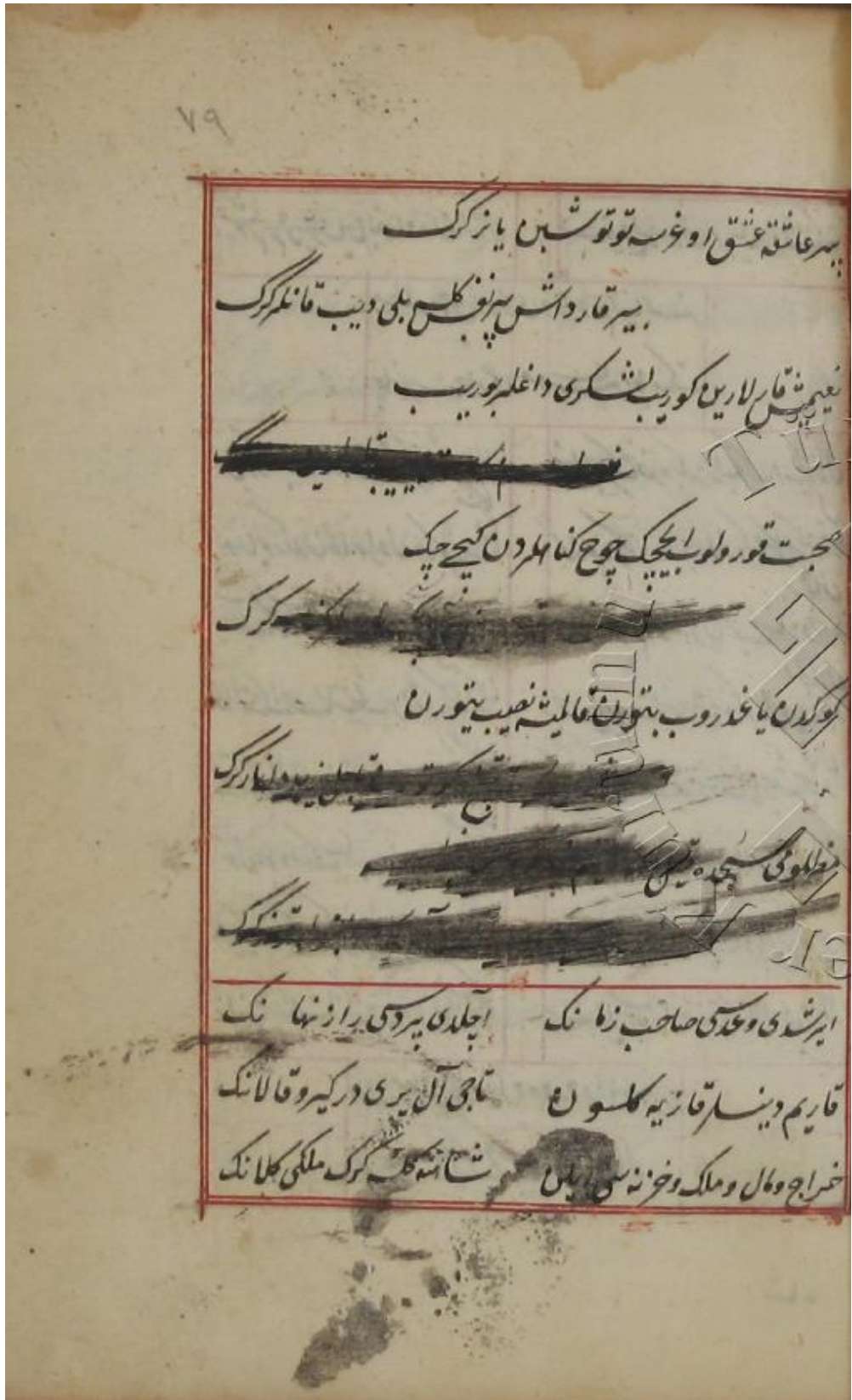
<p>چون دیدم از کوی کعبه ی قریب کلا چنگ بولدی تا قیام چون عالم اولدی فی ترا اشیانی درد اولدی زخاوه اولدی</p>	<p>قبله سید عاشق دارالسلامی دلبرک آه کیم اولم لقانک سرتیدین نیلیم کونکلو مه مهنک خیالی دو شکلی ای مه لقا</p>
<p>منظومک جان زده عاشق کتمزای روح روا فالمینه نام و نشاتم کر مقام اوله تراب</p>	
<p>سر سرتیه قران سنک و منفکده کونک یاز بند کاتب ان بو اول انشا و پیرلمش باشده استیم خنیک طریضا ید قدر چکار طغرائیک و ستادی ولی عینک اهام اولدی فاشیک طاق که امری اجد و کلدی انک تعظیم اولاد نیشانی نیشا ایستمر چون کورمز بوز قناره نظر قیل کیم قیامت قدر</p>	<p>سن اولی کیزه کومرسن مقامک عشق اعلی ازل استاد نظر تیدین کلید بی صورت یکون طاه و یاسین دورالم شرح کلد صفتک سوره الحمد یکنک کاف و القرا که انون و التکمیرین منکاشه اتیدی کلای منبر سجود ایلدی یوزک و ندر مکمل حق نقی کر حسن و تقویم حقه منظر در وریلمز اگرچه سدره و طوبی اوزینی شری کورلا</p>

<p>شاپار حقون بخت او کیکیم اوز عیبینا</p>	<p>خطاسی مظلومک چوقدرینک لطفک ایتد</p>
<p>قدرت ائد در حالک قدرت مولابود بارک ائد دست قدر ایلدی اعلابود افیر کمال خلق گرت دیده بینا بود دردن پهای عدد و موج ایدر پیدابود حضرت عیسی حی اولو پدیر گمه ایجا بود باسم یوز دور لو غوغا تو یار و سوز اسردی شبدلی منصور جرمه بیجا بود مظله حق کیم دیشلدن لبر رعنا بود ارزوی وصل ایدر عشاق اراغوا بود</p>	<p>یونینلی کیم گمده کوردی دیدر اولابود قاسرک طغرایینی حکیش زمره خط این کوزرک بیچاره دن کیم جان تو باریدی حقه جاندر دود اغنگ دیشلرنگ شرحیم اغز کیز سیرینی سوردم جان فزاد زلغنیکنه دام بلاد خالنگ انای غم بلدک کیفیتنی شرح ایدر روح القوس قامتک تک کورمیشدر سور و جوع باع جانتی شکرانه ویرور کویکایتیم دل</p>
<p>استانکدن شرف تاپیدی مقامتتها عزنگی صرف ایدر مظلوم منسزل اعلابو</p>	

تت

<p>قلب مؤمن بیت ربّه اوشی بویست ^{الله در} کج مخفی کر طلب ملک بو کنز و الله ^{در} بس نزه بود و جمیل و جبک کلام الله ^{در} کنه آدم پیل معلم علم الاسما بود ^{در} باخ حقیقت روفه سندن خود ^{در} تیلین وجه سجودی کافر که راه ^{در} خلق احمد ذات حیدر اسمی طهری ^{در} مدم اولقی یار یله بودم نهماش ^{الله در}</p>	<p>قدرت الله در جلالک قدرت الله در آدمک قلبی انگ خزنه سید و رشک کل ادبی قران در جلالکیت تنسیب این آهنگ شانه که در علم لدنی اونی تیه شرط اسلام در شریعت هم طریقت به خود تعالی چون کلامند بویوردی جید خدیگک ستادنی بیامک در کسین زرا ای کوکل بیکانه لردن کسین آقیما</p>
<p>مطلوبه که جانی فدا اولسون و فالو یاز آن بی و فالردن کسک کسرتبه الله دور</p>	
<p>پنچون کور خرسکی زاهد برابرده مو رونی هر کیم که ختم ایله یکی عالمده ویرور روح الله و سن تعلیم پنچون</p>	<p>سنگ نطق میخکندم عیبی مکر قشکله که بکک عیان کلام الله بیان سر سربیت قران سر مویکده پیداور</p>

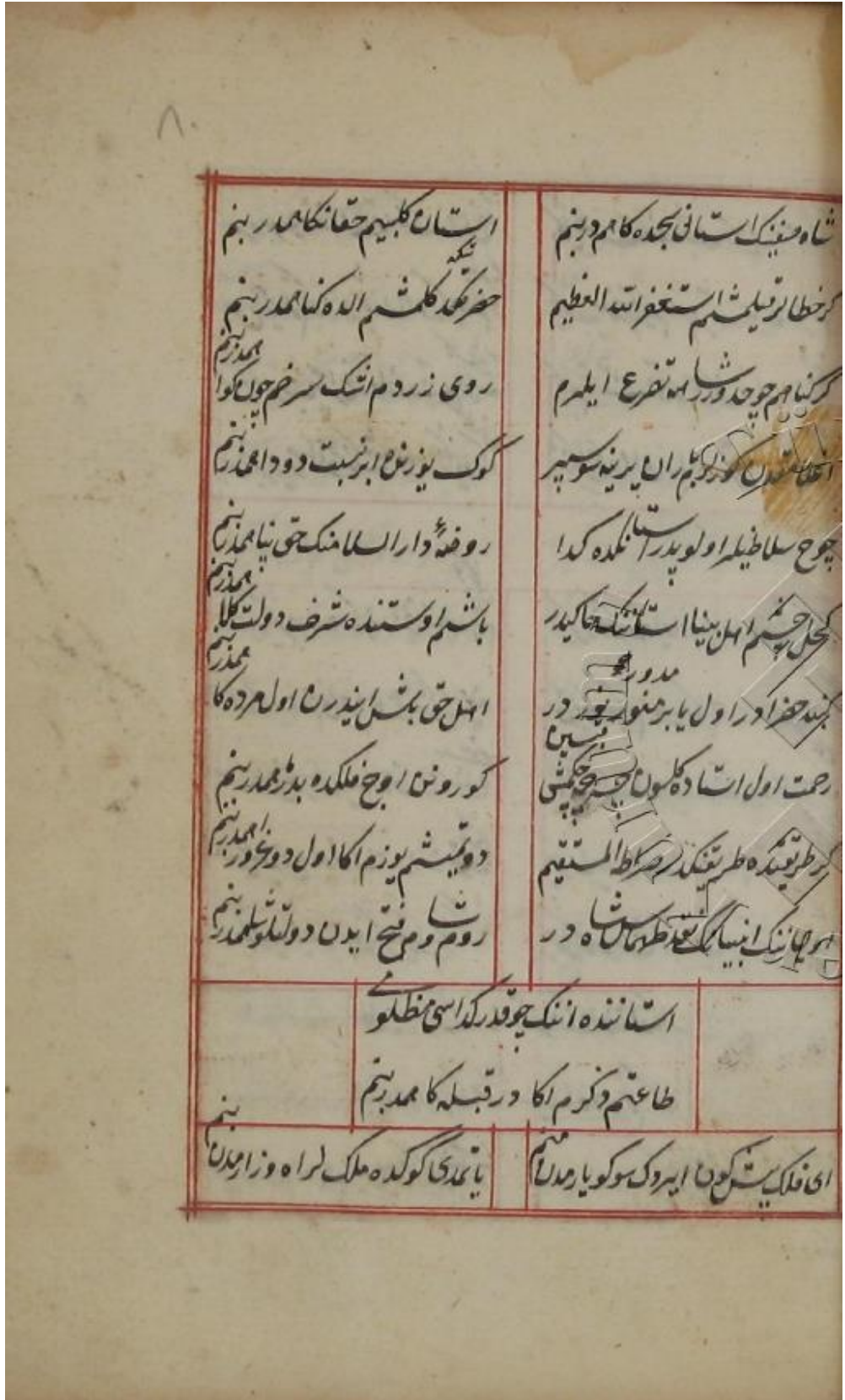

سفیل لری صوفی لری بیله دولانک	ار دهم قاپوسین بغداددن ایچر
مظلوم حق اوزی ورا دم اینا منر چاغرسه حاجی مسکراما مک	
خط بنزک خنجره بکلر زلبکر ایف لال کوریم هرگز یارب جهانده کورکل کورکل مستدام اولسون همیشه شاد و خوش حسن یوسف منغنی مذکورایدیدر طیب و طاهر منظر شیر مادردن حلال سرو و عرق قاشکلر چکلدی چو صبح سنبل و سوسن بنفشه تاکه مالدی درمک	ای یوک بد روتامو قاشکلر مثل ممال کون یوزکلر ن ظاهرا اولدی کلبه یا الهیا سجا ایله دعای سن منم خالق کج احسانه تحسین تبارک آفرین حق تعالی اوز نورندن لطف احسان شول دو داغک سبیل سن خنجره کورم کل یگانگ کوردی چون نجلندن دردی زلف شالفت انکندن دید اول بو مسک
	اولدر مظلومینی دنیا ده درد و امله کونچه عشا قنک عسیر ایله پریمال

شاه

<p>کل کلمت سانه خجلد کل عذا ممدن کیم بینه نیریلیم درد تیمارمدن منم کیم جنت توخوی کلمه غبارمدن نم تنگ ایچون ایها اول شهسوارمدن</p>	<p>سرو عو منفعلد رفائتمدن باغ یوح فریم کوز یا شمدن اوزکه عالم تو من الوب تیراخ اولنده قیرم اوسته پیر خبر ویر مظلومکشا دایله کلین کلمنی</p>
<p>دکلم فکرم دایما فریدوا اهدر غم دکلم حق کوریم اول مکا چوخ و سماج در غم کاشقوک دبلر یوزی تک پینکاه در غم چون بینه عون معین پست دینا جمله کفاه عشاقه ایلینه بوسه کلام در غم</p>	<p>شکر کیم بود در دمنه رانی نشاهد غم چک که مردم نئی معراج عشقک داینه زاهدانغ ایلیمه دیدار محمدن سن مدعی بلر جمع اولوبن دیرد لر فتوی حو بلک یوزینه بانحق کرفیقیم برسگنا</p>
<p>ظلمت زلفک ارا مظلومک اولنه انکار ذره مهر رشک خوش سید ماه در غم دکلم</p>	
<p>حلفت ربانی کیدون شکر قبول سجا است</p>	<p>حق تعالی امری ایلین چونکه کلید کلمه کین</p>

ادامک

۸۱

<p>منکر او که ز امد اکل سجده قیل ان س ال ولد سری ابی س بوسوزه اینانه کورکن قبلاً فوق باحکن قرانه ای منکر کلام الله کلام ایمانه ایلمه سپوده و عظمی سوبله ایمانه اولادک ارکانه لایق سید ک ایلمه ک تجارت دشمنک انصاف مظلومک سوچین با عقله رحمت جان</p>	<p>ادمک و جمید راندنک صفاتی بل تقی حق تعالی نک ایوی در قلب مو من دیدی اولکلین اولکلین اولکلین اولکلین دعوی اسلام ایکن قول جعفر سیدک و اعطاء بر کل مقامات شیخ دن خبره منوریم درین ایچوس کز کور ازمی ام درینک بود و زینانی اهل اولاد کور خط الو لر خطا سین سلیه خود کرحم</p>
<p>اسم اعظم سیددی دیو کور مدی الله دیدی کیم کیم الوم کشفک انک الله من کور کورم حق کور کورم سولیم حبه حق ساخسون من سولیم</p>	<p>کور کور کور کور کور کور کور کور دیدیم ای دل کور کور کور کور کور مدعی دیر مطلقا کور کور امید وصلنه جوعه کور کور کور کور کور کور کور</p>

<p>دست قدرت داشته چالسون کورم کورم اولا سون شیطان تابع دو تا سون</p>	<p>نفس شومک ویرسون مرکز مراه مقیم علمه انکار اولی بی بی سیه سیکتر</p>
<p>مطلوبه یک مراه این چه که مراهی وار عاقبت مراه اولانگر سدی مراه الیم</p>	
<p>عین لام ای لنگه اولیا اند ایشون کیچم اس اوزا ونده کورم کیچم اول اولانک هم گنده ایشون در ایشون کیم کیم سخی ایله مراه</p>	<p>ایشون ایشون خشتک خدای اوش بودجه بند ایتیله موشنگ قلبی در اللدک او کرشیر نعد هجته شرط ایشون وقت او مصطفی اول فر عالم دنیا چیف دید</p>
<p>راج کوزکی مانی مظلوم اولکل اعما بص سختیلور کیم برده کورکده او ای من پیر</p>	
<p>جکر فانی جمع ایدوم کیم یازدم یازده فراقک ایله ی پاره کیم یازدهم جام کیم یازدهم کیم یازدهم اولان شیخ</p>	<p>کالی باد جبار کل میمن اولکل بو بیجا وصالکدن جدا دوشدم قمارم قندی ایباردی عقلمانی شدن منم اول نرس</p>
<p>نازم</p>	

۸۴

سکانه بوقی مسله را میدم و اینست	نارم طاعتم ذکرم دعای حجاب ایله
او زک سلطان عادل سن تا بولکه ده مانی چو قدر بلار دوشنی داشلمه منی مظلوم بنامه	
کنج بی یا یا بولدم ویرمزم دردم سینه حاله ویررد او خلق چهره زردم تورقارم که دیک بو ناله سردم سینه یینه سلامت او لوکینه تا تو ناسون	در دلی درانی الهم کجایی ویردم سینه کفعل ش مردم استکین تو که افغان ایست نایب یکسره وقتند الهم سو او بنگله سو او پیشتم عالمده یوزنکسره
مظلوم یک کسکین بیت اطرنده کورسره کازرک کرحس کلک بیره سویله مردم سینه	
سور کور عدل و داد فرماز بلمه یوا جمله مراد لر ویریلور قازیلر شاه یوا حقیقت پور تو سور کور قازیلر شاه ارزو مانله حاصل اولور قازیلر دیوا	ایم یاعلی فراد کور قازیلر شاه دیواننده بیر اولور دیوان تور و لو عالم جمع اولور یا نیکل الهیه وار اولور کسرتجه او توریلور سایه کسکین و اصل اولور یوا کجکین اصل

<p>منزلی بود قدری لانگ قازیلر شاه دیوانه او تانسون شاه دیلوم قازیلر شاه</p>	<p>بوله ریایی کلنگ حال اولیای بیلی و لای امام مرینه او بالوم مرشدک مرین دیوانه</p>
<p>مرشدی رقی اولو در یازم محمد علیدر مظلوم قازیلر توی در قازیلر دیوانه</p>	
<p>غملو کوم کلمه حالینه غمخوار خوش کورد عشقک ایلمه اکلنظر ما خوش کورد اولادی هیچ حاله سر و ابروش کورد یا کورنده کوز لرم سر بار خوش کورد شهر بار شهر مک سر و ابروش کورد م کورنده سویلمه اکلنظر خوش کورد تکیه ایچون غم ییم دلدار خوش کورد سینه ای آرام کلنظر خوش کورد کورکلر سینه منی بردار خوش کورد</p>	<p>قوربتنگ ایایی کچی یار خوش کورد اعلامقدن کوز لرم کرد ابرو حاله دادالندن عشقک فریادالندن دوقی ارتر کور کلنگ یوز ناله سینه لم بزل عشقک منجه ایلمدی جا اقلدن یار ایچون اغیار ایندن یوز کلنگ اقلدن کور قیبهک طعنه سینه ما شویش خاطرک معصوم حسنکله چون یونخد رار منم سویلمه تانلحق بر سر بازار عشق</p>

کریش

<p>حیدریم کور که دیدار خوش کور درگی ساجلید بغیریم هر خار خوش کور درگی</p>	<p>گردش چرخ و فلک سندان جد اسالده می کل بکای حسن مرغ دل ایله فغان</p>
<p>نامه سندن مظلوم تک بلسل بر اعلای باع ارا ای یوزی کل بسبل طرار خوش کور درگی</p>	
<p>عاقب رب اولین فهم ایله فغان اولین محرم بوسره پلیم او ادنی اولین اسماء بوسلیدی اسمانی چشم ظالم بین نه بلسو پلیم ایله فغان کورمش در تا ابد اول لعل و رخ افزا ایتمو میدان عشق ایچره پنرم تو محرم اولم سلیمان کیفیت سودامز باشیمر آخو مکمل آرتور مکمل غوغامز باشکی دیواره دوکله کبیلکه کنوا</p>	<p>دیده بینا کردیم کوره مولامری قاسم توشنگ موزین سر او جاسلو یکمک بولدی اسمبول و بردی سلاخه او لک پناسی بوخدر بنیاد هر کیمک جاننده بو قدر ایچره پنرم بوی وفا دایره چاکران زلفه که باسین تو اینین عاشقک اسرار بنی فاش ایلمه نامر مه واعظا و عطا ایله کل انی که دیدی مصطفی ای علم بجه نزد دیاره در شام و کور</p>

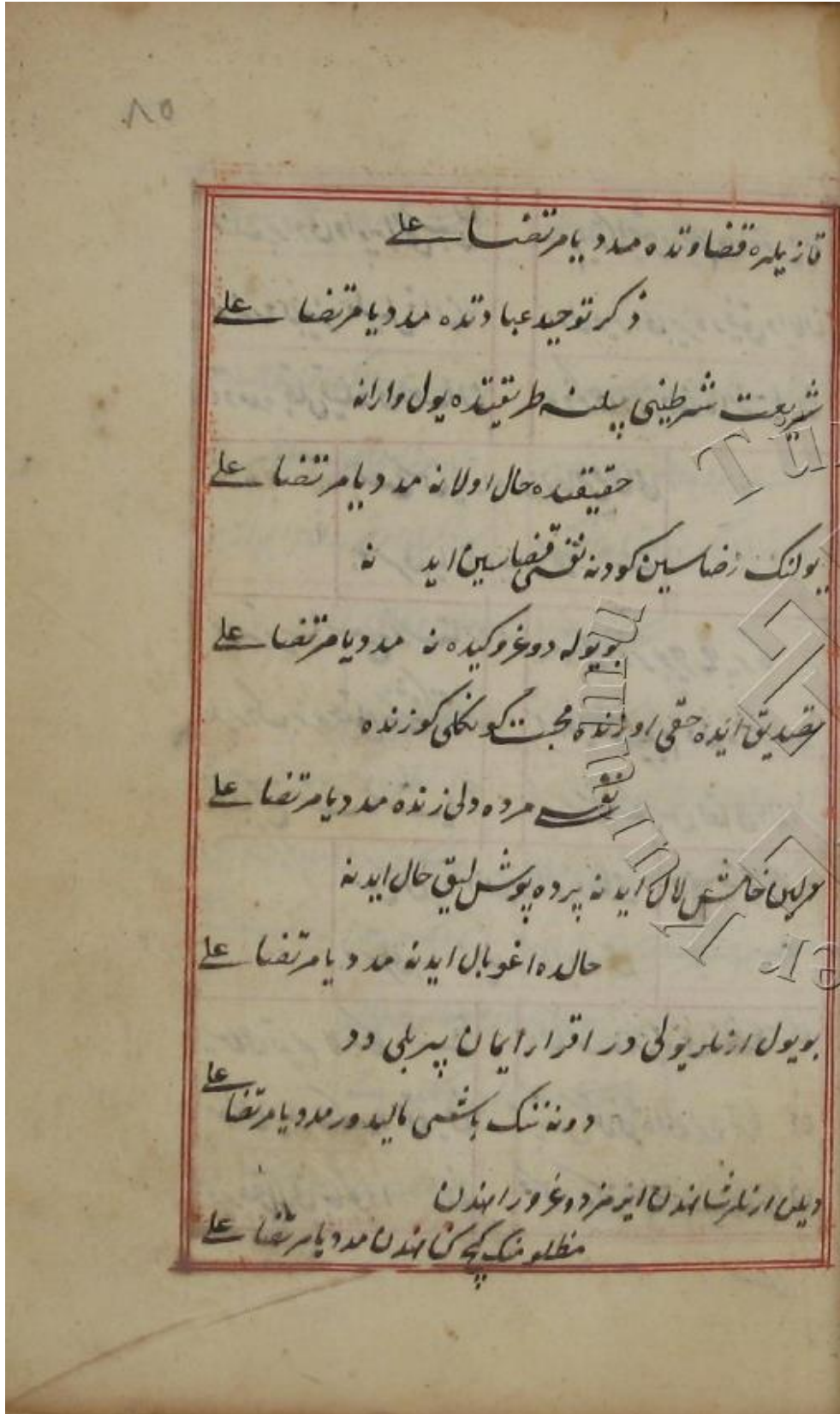
صا ^{زی} تیشویر بغدادم بزجنت الماوا	ثم وجه الله ايشن مقصود اهل معرفت
عشق کرد اینه مظلوم حاله ای تمت کشدی سن	
معرفت درین تا پارسه یلین دریا فری	
بوجهما عقیده بر کله سن یا علی	علم فضله ایشن سیار سن یا علی
سرخک محرمی سردار سن یا علی	برو گوک لوح و قدم جمله سنگ کفنده
هم ایشن حضور تک بردار سن یا علی	هم خطایی هم سینی هم سیمی نینده
هم سولنک دیلنه دلدار سن یا علی	فریح لرین صحنی گرم ایلدک ازد
لی امید ایتمه تا پوکلن مظلومی دیگر ایشن	
دلده دایم سولنن هر بار سن یا علی	
کونیشد رد در اراضع کماله بجز آ	کونلرم ایسته کورچین و جاکلک بردا
کلدی یک صبا باد شمالک بیره دخی	دشمن دم سرد اندن ای عزیزم نیم
سفره دلده یا زلدی جیم و دالک بردا	کرایه رخ اولدک کوزمدن تینی بورد
صوره یوسف کورنیه خط و خالک بردا	طابختیم ایون باقمم کلام ما طقه

۸۶

<p>ویردی بختر دین خضر ابرو هلالک سیردا ویردی اول خضره جیاب زلالک کحل خاق ایدیم من خاک یا هنک سیردا انشاء الله ای قریب و لور روانک</p>	<p>تاب تو سیک روزین عین شهلا ترخ نایدی عشاق اعلی وصلکدن بضای کو کی سیدم مکر بر ج شرفدن کورون مدم او کونک یا ایکن چونکه کماله بنمک</p>
<p>در دایله دولدی درونی مظلومک رانی بوج جالک و سیر و پیدار کلان اولور منجی انک بردا</p>	
<p>چکیمه فانی جهانک توروش غوغای عارف اولدور ذره ده موجود ابدیه بیلدی کولده ملایک ادمک سما مونه قیلدی سلم جنت الما و ای مواحد ایشه جاکل خفک ابن و تونز چکموز نیر غصه فردا تجدید</p>	<p>عشق میدانده ار اولدور غوغای عاشق اولدور بنظر باقمه منکجا ایله اسمه ادمک کورملوی کویو قریب عشق نکر مدعینک بری فیله انار و مست دیدار اول جهانده کمر و بری وا عظیمه و اعظی بری تو تونم فردا مظلومی یتیم مراده کیمکه حاضر کوریه</p>

ای قازیلر نطق ایسی مردان علی کلدی
 خوش ایله کرسنگ فراری پرو کو کلدی
 حق دوشکنده اوتوردی اورتولم بختین پیوردی
 ایسی عشری کتوردی مصطفی نکل لی کلدی
 کیم جانیمه باشدن پچر قی الذن کو ترا ایلیم
 حقیقه باطلی سحر قدر تینک آلی کلدی
 ماره چیر روک یزید اوتان دینی دنیا ده ساتان
 حقیقت سر سینه یین ماسوادن خالی کلدی
 ای قازیلر کو رک فولدی دو مومدی عیلا اولدی
 چوخلر کیده مدی قالدی طریقتنک بولی کلدی
 معاش نیکیزه ناز سیکیزه حق اورتوله سافور سنیکیزه
 بیخ دوشمنک اوتانور سنیکیزه بویول بیلا اولی کلدی
 مظلوم له یکنه کو رک امی ظاهرباش
 کوک یوز تینک اولدی مامی سمنه یکنه نالی کلدی

قارملر

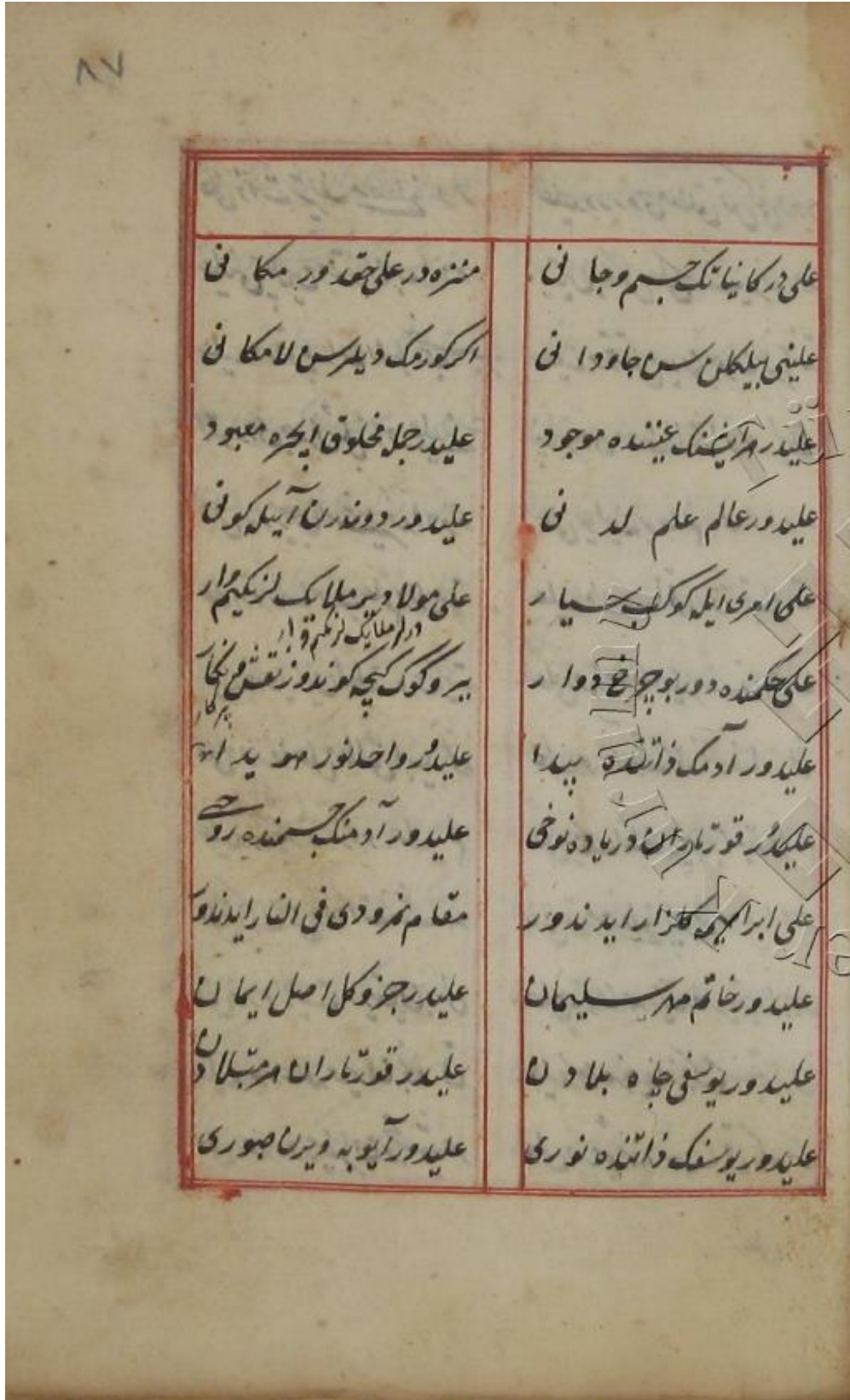

منگ پرادی وار پیر الهی سبحانی	رحم ایتمگ ایشی رحیم و رحمن
کوندروی بیزه دلیل قران	اول و بروی بیزه رفیق و ایمان
آدمه تجلی قیودی احسان	بودگری دیر دلنده ازسان
سن سن یار اوان بو خاص عامی	
بوسری بیان ایدر کلامی	
بر سره پیناسیج و ستار	امرنگه دوز بوچ کج پر کار
ویردک بزه عقل و هوش گفتار	بورد ایتیم شیدم دلکده نکرار
بختی جمیع مت و شیای	کوزلت منکاپس لغای دلدار
سن سن یار اوان بو خاص و عامی	
بوسری بیان ایدر کلامی	
پس حق قدیم لامکانی	اعمال کوره مزبونی نشانی
موسی دبدی کوره لغاینی	پس کلدی ندای سن ترانی
ویر علم لدنی جاودانی	تا کوره کوزم سینه زنی نهانی

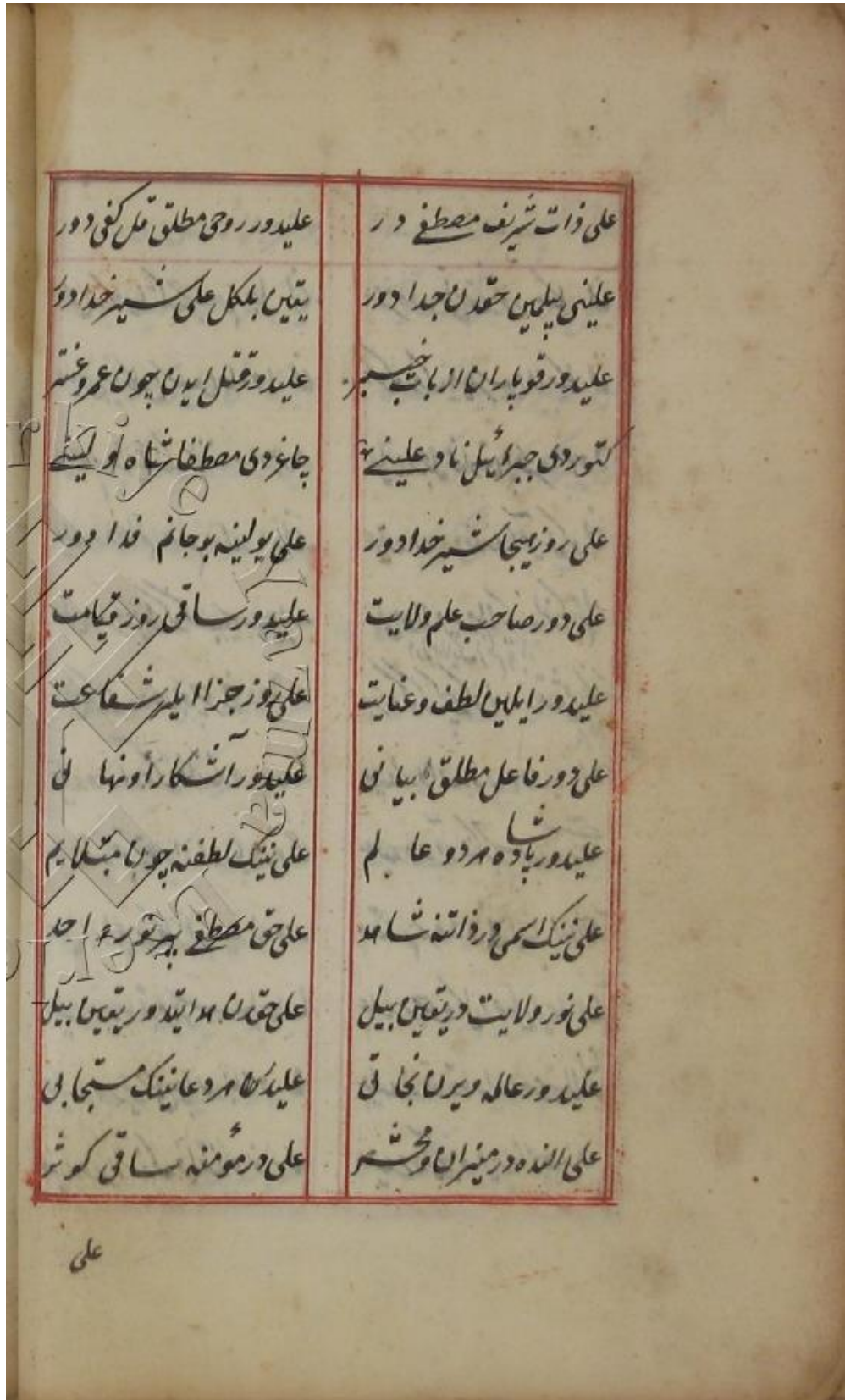
سنن یار دان بوخاص وعانی	بو ستر بیان ایدر کلا مے
اول شاه نجف امیر سرور	حی قیلدی ملاک اولدی حیدر
شیرم دیدی حق آکا مقرر	از روزی بی تو پار دی خیر
قای تردی کونی مقام احترام	بوذکری او قوردی دایم از بر
سنن یار دان بوخاص وعانی	
بو ستر بیان ایدر کلا می	
ای رزق ویرن قویم رازاق	وار لطف و کرم بر ایشده صدق
بولوح و قلم بجهت و روناق	امز نکلده دور زمین و اوریاق
مظلوم فقیر تنایه مشتاق	تا دوشمیه سوز قاپونکلده کوشاق
سنن یار دان بوخاص وعانی	
بو ستر بیان ایدر کلا مے	
بیس مجرم قل کفین سنن ای شاه	هم بهر ور نهاس ای شاه

بوشهر جله انما سن ای شاه	شایکا کلید و رای مظهر
ایا که کتوردی توریت ایمان	انجیل زبور علم قرآن
دید یسنی مهلقی سن ای شاه	ویردی بینه بو بیانی قرآن
ویردوده دو که سن حکیم سن	قیل بینه کرم که سن کریم سن
سن منظور اول خدا سن ای شاه	اشیا نه پلورسنی که کیم سن
معراج بنیده ممدوم لو اسن	سن نورنیرا و خدا سن
سن قارث انیسار سن ای شاه	شیرعلو می مصطفی سن
مقصود مراد کن فکان سن	سن شاه جمع مومنان سن
سن زبده اول کیم سن ای شاه	بیلدوکسنی که صاحبان سن
و صلک بخیمه شکر و صلک	آرترون و کون فغان و مال
محبوب امین تقاسن ای شاه	و صنف دیکی تبر مزحالم
اول مورضعیف پای بند م	مظلوم فقیر درد مند م
سن غل خدا سن ای شاه	پرورخ اسیر اول کند م

عکس

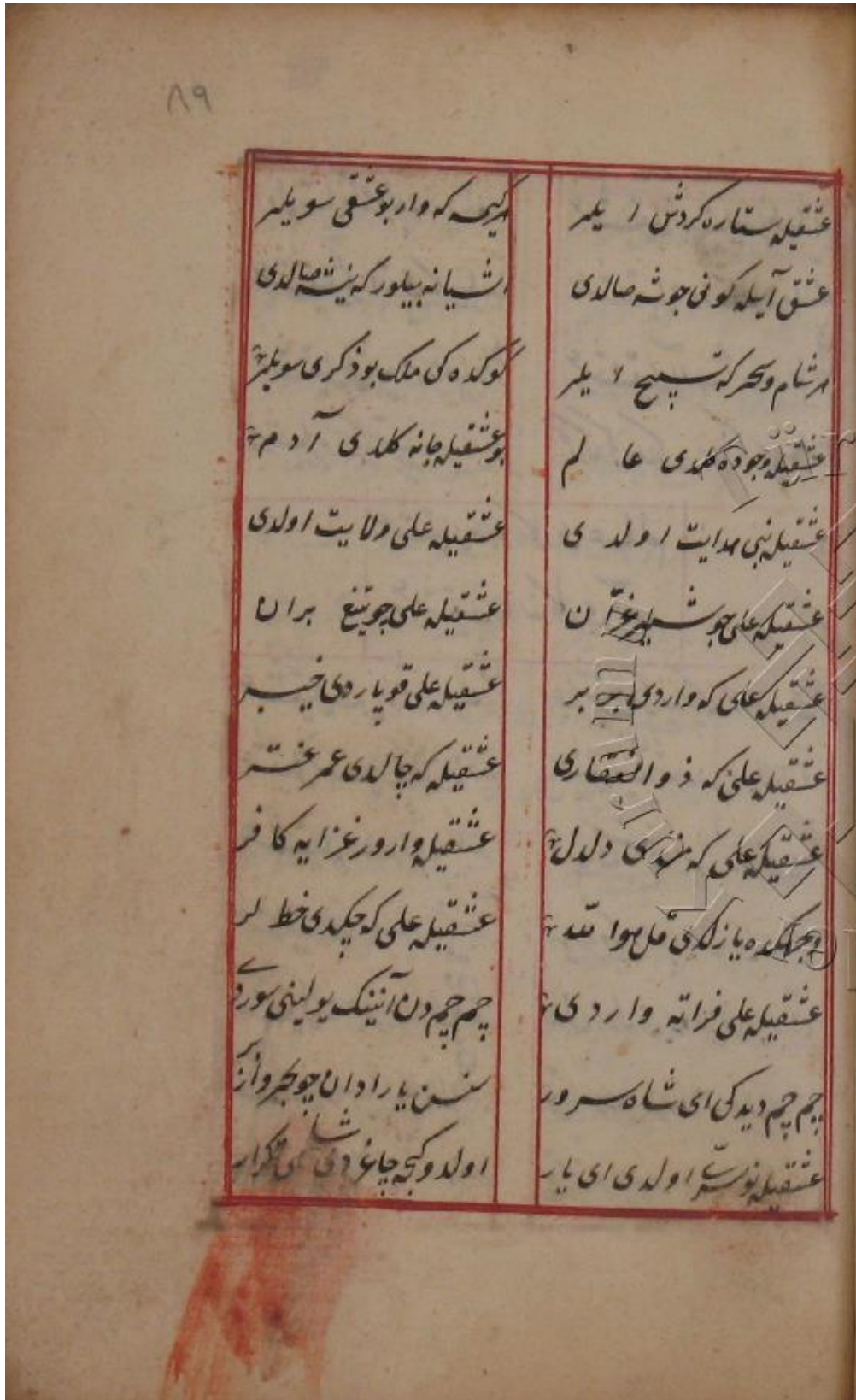

علیه و در عالم ایدن عنایت	علی دور قاضی روز قیامت
علی بشیر دکل سر خدا دور	علی ذات شریف کبریا دور
الله محمد و علی مقدم	علی نیک اسمی در اسماده اعظم
علی دور مصطفی نیک عین ذالی	علی دور حجت تعالی نیک صفاتی
علی دور کربلا داشتند مولا	علی دور شاه حسن شهزاده اولاد
علی یولنده با تر جان فدای دور	علی نیک مظہری زین العباد در
علی دور موسی کاظم بیانی	علی دور جعفری صادق نشانی
تقی و بانقی نیک مستماری در	علی موسی رضا نیکو بهر پدور
علی در حجت القایم ده کویا	علی دور شاه حسن عیسی بنیام
اگر کوز لوسن آله کیز لو خیر دن	منزہ دگر علی جملہ بشر دن
علینی بوکلن حسن جان و دلان	منزہ دور علی بواب و کل دن
منزہ دور علی چرخ و فلک دن	منزہ دور علی خور و ملک دن
منزہ دور علی کون و مکان دن	منزہ دور علی جو جسم جان دن

علی دور مظلومک روح روا	علی دور مظلومک دینی یانی
علی دور کیمینک کو کلنده فکری	
علی دور مظلومک دینده ذکر	
ای عشق منی ملامت ایندو	روا بیلون علامت ایندو
بدنام ایرو بن جهان صالدک	عقلیه خوشی نهانه صالدک
چون پلنر ایدم کلردم عشقه	صالحیم اوزم دیلردم عشقه
عشق الدی عنان اختیار	عقلک تناسلی یجزی واری
پیرافه منی برابر ایدی	کردم وارو بن عوشت تیدی
چون و شپیت تفرج ایندو	چوخ شکر دیدم که سکایتدم
عشق ایله دوزمیش آنده قیدیل	قیدیت نظر اکا پنجه ملک ایله
عشقیله یدی کوک اولدی شیدا	عشقیله یدی یز اولدی پیدا
عشقیله دور و پدور رفلک لر	عشقیله سکر و شور ملک لر
عشقیله روح القدس دریدو	همراهی انگ خوری پری دور

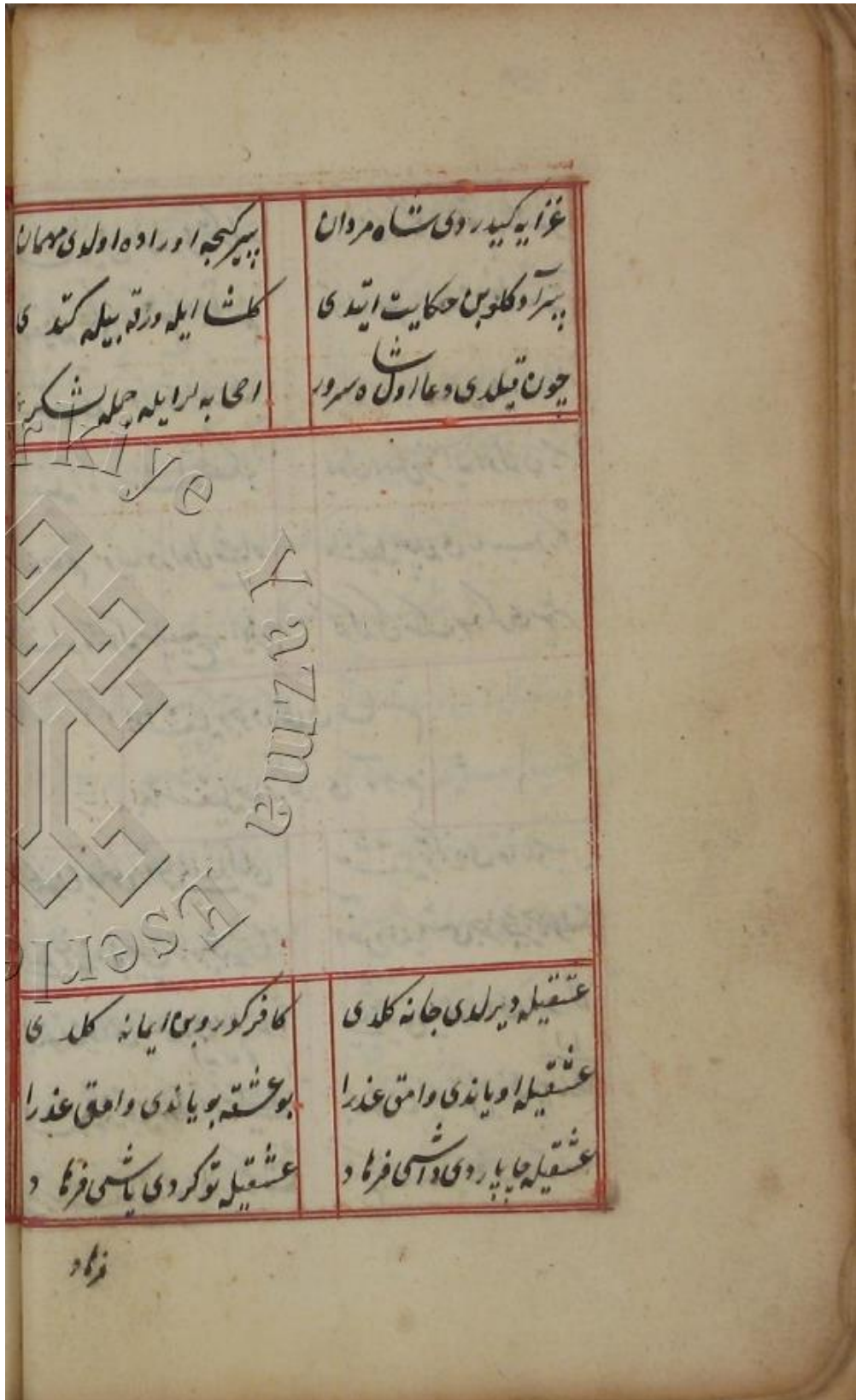
عشقیله

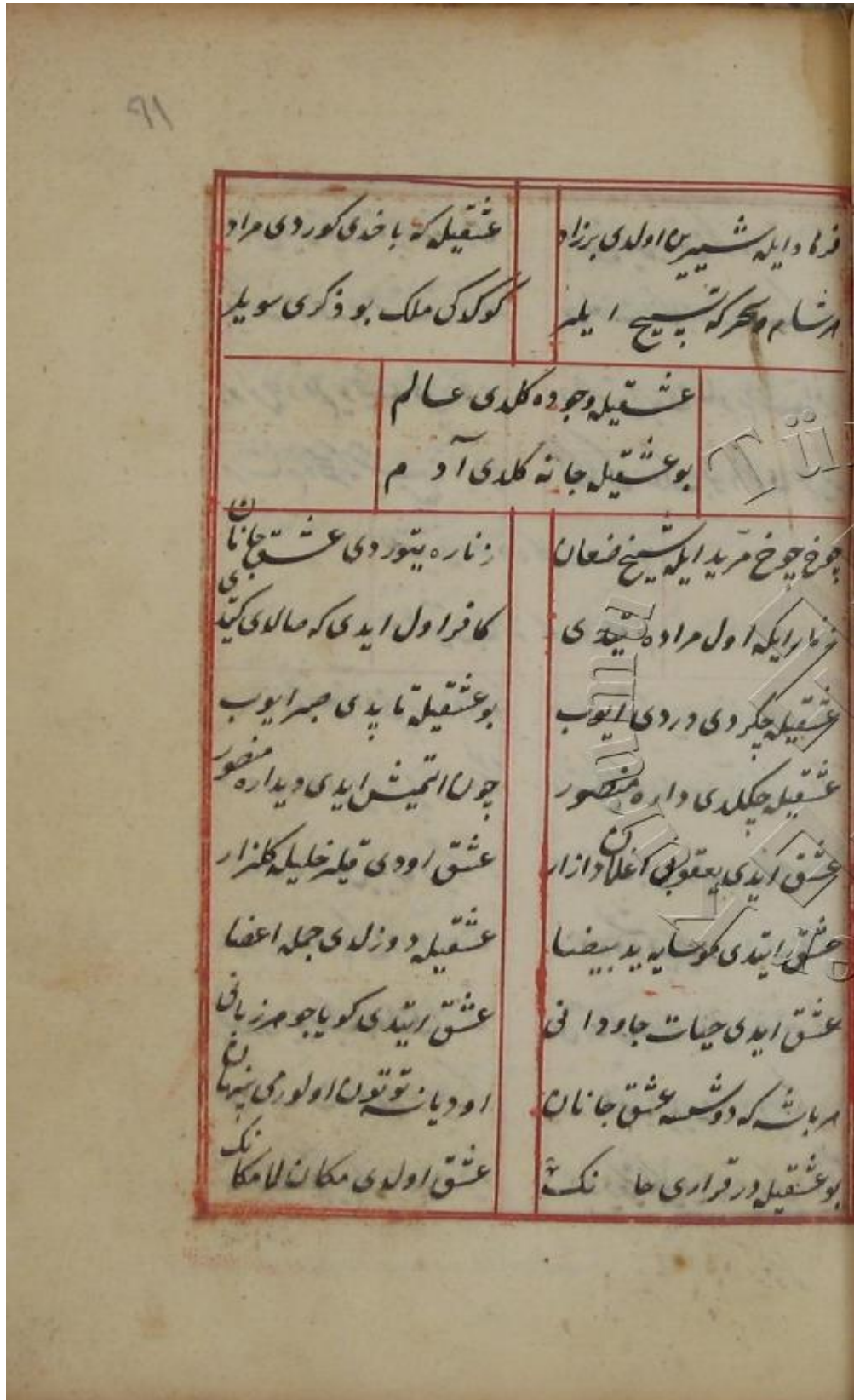

عشقیه محبت ایدر اطهار	اول شاه که اولدور درلدور
عشقیه دوزندی هر بنیاتی	عشقیه یاراندی کاینات
عشقیه الهه محرم اولدی	عشقیه بنی نبیه ممد اولدی
کوکدن ملک بود کرای سولیم	شام و سحر که پیچ ایلر
عشقیه وجوده کلدی عالم	
بو عشقیه جانه کلدی آدم	
عاشق چکر نیه چکر دی داعی	عشقیه حسن نوش ایدی آغی
عشق ایله شهید پر بلاده	عشقیه حسین کر بلاده
وردی باشی به عشق زینیا	عشقیه امام زین عبا
هر یرده که اولد اطمین چای غم	عشقیه محمد اولدی قیسر
اول اولدی امام جمله حادق	عشقیه که جعفر اولدی صاق
حق امری ایله ملازم اولدی	عشقیه موسای کاظم اولدی
مومننه ویرور مرادی بیجا	عشقیه امام هاشم شد

عشقیه

<p>۹۰</p> <p>مهر مومن انکا دو تو پدرا قسرا اولاد علی اولور معظم ایتمدی قبول ریا وزهدی اول اصل خواجه اولدی مبر عشقیله اچلدی باب درگا کو کدکی ملک بوذگری سولم</p>	<p>عشقیله محمد اولدی تکرار عشقیله علی امام اعظم عشقیله محمد اولدی مهدی عشقیله امام شاه عکر چون حاتم اولیا در اول شاه اسلام و حکم که پیچ ایلر</p>
<p>عشقیله وجوده کلدی عالم بو عشقیله جانه کلدی آدم</p>	
<p>عشقیله تو کردی فاندوسیلی اخردی یشی جز بجز چون یلدغینی پیلوردی اول بجنون ایش اوزی پیلدی کیم کورسه دیردی الله الله</p>	<p>بجنون چاغوردی یسایلی ایلر غمزن بیچاره بجنون بجنون داعی پیلدی مولاه بجنون که قبیل اولدی یسایلی یر عشقیله اولدی درد کلش</p>

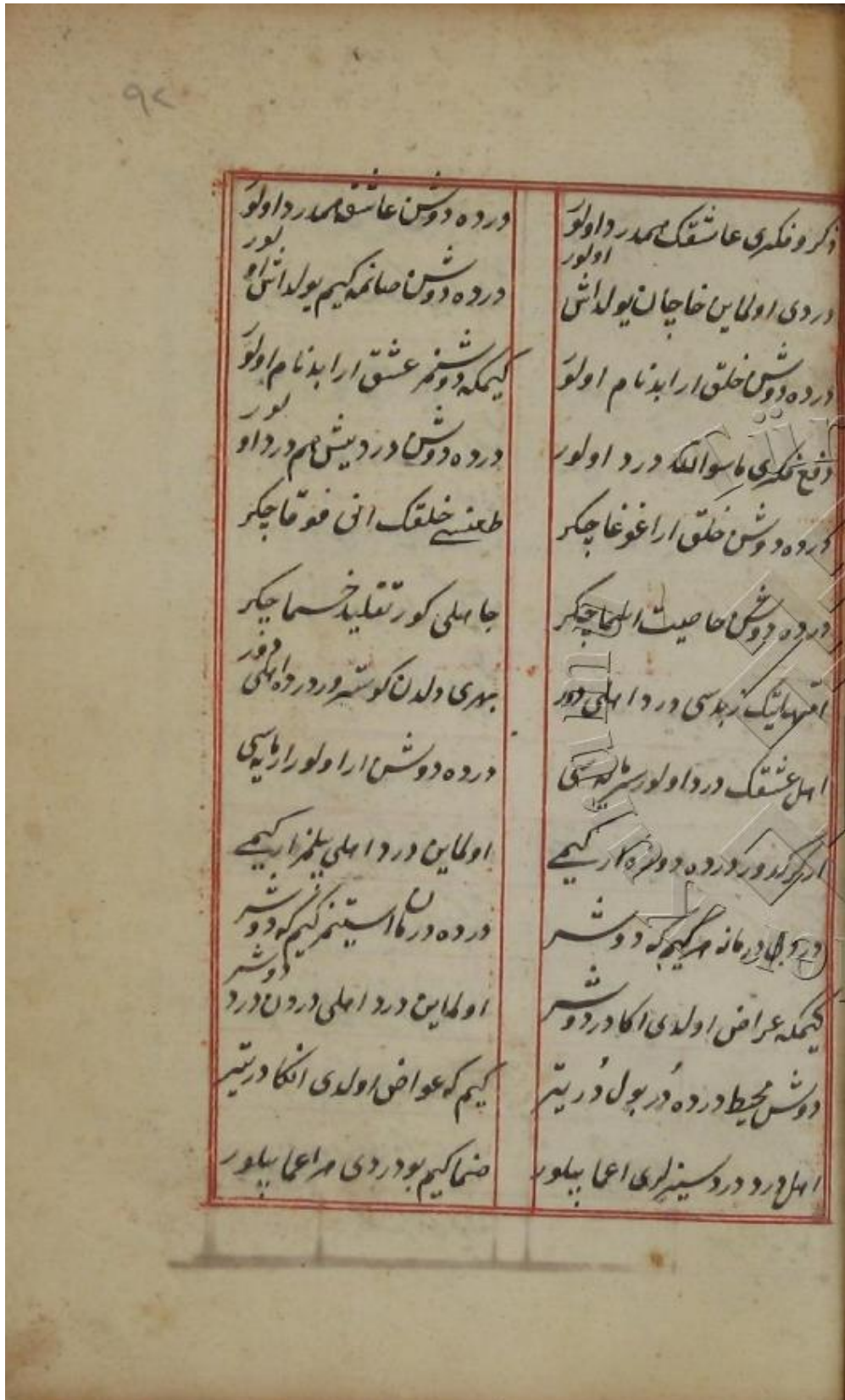

<p>عشق ایله باغن کورر لغایلی صد لغت انکا اولور بت کارار دیریش ییدی مظلوم عشقه اوقرا کولدا کی ملکه بو لاکر کی سولیه</p>	<p>عشق ایله پین تا پر خدایلی برکیمکه اولور بو عشقه انکار بولوح و قلم یوخیدی پر کار هر شام و کتر که پیش ایله تر</p>
<p>عشقیله وجوده کلدی عالم بو عشقیله جانه کلدی ادم</p>	
<p>درده تعنه ایلیین نکر مرد اولور اشک کلگون روی آینک زرد اولور درده قابل اولمیه بری نکر درده دو کیمه نخبه دردی منکا حق تعالی دن عنایت غیر لی درده طعنه ایلیین فر د اچکر درده دو شکل دردی دیر کل دره اتم</p>	<p>درده دو شمه ادمی پدرد اولور دردی حاصل ایلیین پردرد اولور دردی حاصل ایلیین در پر نکر دیر ابو درد اچکس دردی منکا چکدی ایوب ببولدی لذتی درد اییدن باده فرد اچکر شاد و خوش کیم کر رسم در دایله</p>

ذکر

درده دوشن جالینی مولا پیلور	یول ایخذه پیلز اول مولا پیلور
گر پیلور سن اوله کور کل یول پیلور	یول ایخذه پیلز اول کل یول پیلور
یول ایخذه پیر پیلوره پیلز اول	کیمکه پیلز اولدی یول پیلز اول
طعنی قیلک دردی دردی کور کور	مرغ زیرک دامه بولوشدای کور کور
درده دوشن جامل اولمز اهل اولور	درده قابل اولماین نامهل اولور
دوشمن نامهل دولت سایه سی	قابل اولور قابیلک سایه سی
یولده اش اولد منطو منک رویی سلمه	یولده اش اولدم چون دیزنگ دردی سلمه
تیرخه ازل صالحی نظر حلقی نیر دان	دور سنه جمع ایلمه بوین سوریلدی ان
اول وان بیکتا	کیم ایلمدی
حق صالحی نظر نورینه تیر ایشیر اولدی	انسه محمد علیسه دور سر نه یکتا
خوشلور غنه عالم	تا اولیه تنه سا
ویردی بز چون تر امانت کرمندان	آمده تجلی پیلور ایلمدی انسان
جسم اولدی فرین	بس اولیه جیا

زاده

۹۲

زاهد پیری منع ایملکل ضح خدا درون	چون احسن تقوییم جمیدم دیدی جهان
کم مظهر حقیدر	تا اولیه تنها
بوی وجهه سجود ایملکل ای زاهد صالحان	کیم حرفه سجود ایلدی لغتی شیطان
حقیق زند و کیم ناند	اعماز تجلی
مطلوبه مک شیی کریمه خطایوزی سنکاکا	اوز لطفنک ایلیم یار انعا کل ویر کلتن ایمان
رحم ایلیم اوزنکاس	سن منزل اعلی
یا شاکه کرم محرم حقیدر نه سهر و اار	مؤمنده سن حق یولینی ایلدک اظهار
اول شاه ولایت	ختم اولدی آما
کریمه القادسنگه بال ویرین اوده خنده	ه فرجه کجده تمامت
دریا بید عالم	ایش و ملک بیر یکه کوک یوقدی پرکار
یونکنده بلا چکد ویا جان مننت	قالوده بلی سولمتیم ایلیم اقرار
سن کان عطا	ای کنه کرامت

پیشانی پناه ایلیک ی علی اعظم	یا شاه قدیم سرور دین احمدی
ای صاحب دلد	ای سزمد است
پرواز صفت آسلا کون تمکانتنا	امر نیکه دوزخ و فلک کوکب
ای نور بجلی	سلطه ندر خانات
پیلدوم که سنی ناد علی مظهر حق سن	اور او ایدرم شام حکم و صفی کرا
اچلدی بقیه	بوذگری مدامت
خیر فایوسین روزی بیچ اچلدی قویا	کامر قاشی توکلدی میرد غاشلی کرا
اول سرور مردان	اول شاه نجایق
عشر و حجب ل لازیکه شنه قالا	اولده مده مده تویم کوسینز سانی ابرار
کوشویون کاستر	روز روز قیامت
یوز بیجیلکه مظلوم یوزینی لطفنگادو	رحم ایلد شاه انکاجف حیدر کرا
سن کاکرم سن	سن ساخلمکات

یوزندی

<p>روم که قند یلده اییدی خضر شده نطقا لاقنا الاعلی لکسیف الازو رونق باخ بهار لاله دی دور لری</p>	<p>یونجیدی لوح و قلندر یوزن غبار اوخیدوق اسم کباری سولد و کلیل کن دیدی ارض و کما یه عالم اولدی</p>
<p>بو مبارک اسمی له دولدی جمیل کاینات لاقنا الاعلی لکسیف الازو النقا</p>	
<p>قدرتندن آدمنک وجهنده یادی لاقنا الاعلی لکسیف الازو نوح کردی کشتیه تا بولمیه ندن لاقنا الاعلی لکسیف الازو بندی کل رخ خضر شده نوره دو دانه</p>	<p>طنین آدمنک قیلدی زخم از خم جان کله ای خور و بوی طوری اسم عالمی طوفان ویردی غم کندی بجز اوخیدی اسم تبارک علی خیر البشر دلم سلاوی اکو ده خلیلی اول لعین</p>
<p>لاقنا الاعلی لکسیف الازو مرغ و ماهی نسلی جن امرینه فرما خیر لاقنا الاعلی لکسیف الازو النقا</p>	<p>جبر ایلی کوندروب یردی بو اسمی کرد اول کیمان زمان حکم ایتیمش ایلی بسر اول بو اسمک حقی ایچون خاتمه در</p>

<p>ورد ایمنه یعقوبی مالان و گریه ایله لاقما الاعلی لاسیف الاذوالفقار لحک طی ولایت محمدی رقل کف</p>	<p>مهر پخته یوشی در بند زندان ایله پادشاه عالم اولدی بود عیالی بود پادشاه مرد و عالم سر و دین</p>
<p>دیدی کین شهر علم اول علی یا بهار لاقما الاعلی لاسیف الاذوالفقار</p>	<p>دور کتابک معنی شرح ایله اولی فاعل مطلق علید و ریح بوسوزده خالق انسانی یار تدی عالمی و ارباب</p>
<p>است پیرت ایمانه کله کور سندنده لاقما الاعلی لاسیف الاذوالفقار کتکت کتکت کتکت کتکت کتکت کتکت</p>	<p>واحد بیکتا علی در حق تعالی سویله لاقما الاعلی لاسیف الاذوالفقار</p>
<p>شاه سینک تقنه عینکی کور یا ایله کل لاقما الاعلی لاسیف الاذوالفقار شاه محمد باقر تک جهنده در نوریا</p>	<p>شاه حسن یولنده کس چانکی قر با بیکل اسم اعظم شرحی بیلک ینلک سن بیلکل شاه زین العابدین زین جبراع ایو</p>

<p>لافتا الاعلى لاسيف الازوا</p>	<p>روز شب تکرار اید روی سلیس انبیا</p>
<p>هم انک امریة قایم مذہب یهودی لافتا الاعلى لاسيف الازوا انکاش اولدی لدنی برده کولده لافتا الاعلى لاسيف الازوا</p>	<p>جعفر صادق امام و پیشوای انس و جن سویلدی گوگده ملایک دم روی موسی کاظم کلام ناطق اولدی استوار مدیح ایدر شاه خراسان تقی شہسوار</p>
<p>ظاہر و باطن علی موزیک فلبنده دست عسکری کلدی وجوده قایم اولدی چولنا صفات</p>	
<p>لافتا الاعلى لاسيف الازوا بس و سکو و جندہ دیوشند لافتا الاعلى لاسيف الازوا روز شتر سندن ایسترا کجی ترحون لافتا الاعلى لاسيف الازوا</p>	<p>حجت القایم محمد زیدکی کیم بودر نبوت چار عصر شکرین سندن عالم اولدی ا دوندور که کور لری چوخ فلک بودر مدآ مظلومک کچکل سوچندن ویرمادی یا بود عاینک جی میچون یوزد و نوید خاصه عام</p>

<p>پیر و کوک لوح و قلم هم جمله دو تنزدی قرار امی گرا و ماسیدی جمله ایله دی قرار</p>	<p>اولکات مرشد کامل بوجها نده انکار اوز او زینه فتح اولدی ملک شت</p>
<p>~~شکر~~ ~~حق انظر الی الی~~ ~~تخم~~ ~~مروغی نیرید~~ ~~سیریزین~~ ~~ایله~~</p>	
<p>یتیم برادرم کویا درای شه صاحب زان روز و شب کردش قیلا و مفاکی بول</p>	<p>ایرون ایماز فان بود که اولیشدی نهان کلمتید ورسندن ایر و اولیا اند</p>
<p>~~شکر~~ ~~حق انظر الی الی~~ ~~تخم~~ ~~مروغی نیرید~~ ~~سیریزین~~ ~~ایله~~</p>	
<p>شاه مردانی علینک ذاتی در عین تمام خلق عالم شاکه کویا چایغیر جمله بنام آخونده دستگیر بود بحق اون کلام</p>	<p>مروطه تنیک سیدی اندی الصلوة و جملا بی روید و ریزده وار من ایلمی معصوم کلمدی کو کون ماتقی پیکه تور دی کیم</p>
<p>~~شکر~~ ~~حق انظر الی الی~~ ~~تخم~~ ~~مروغی نیرید~~ ~~سیریزین~~ ~~ایله~~</p>	

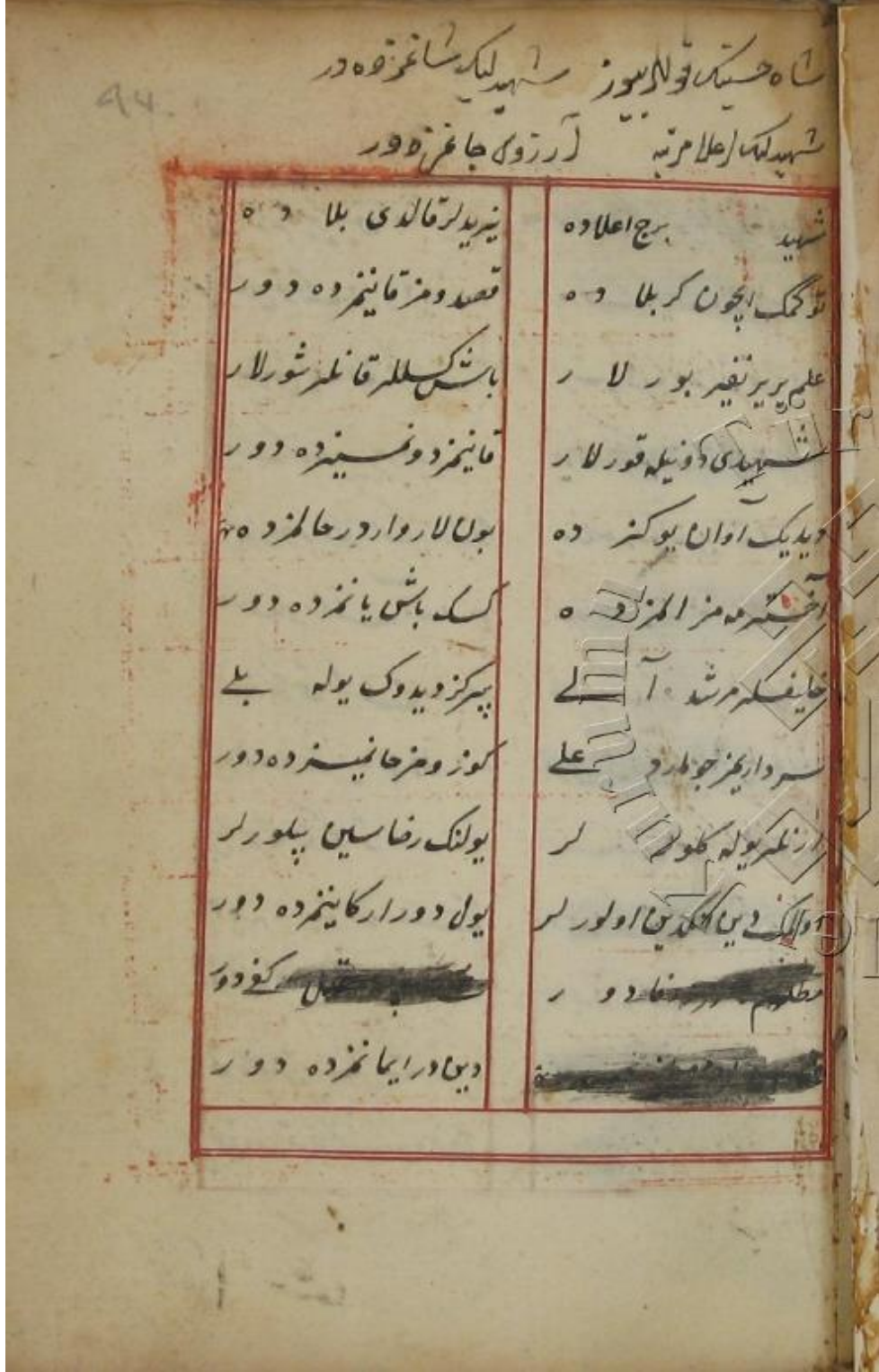
لانا

<p>پادشاه در اول عرشه قدم زد و در ایلی مظلومک روز از لادن درد و غم در</p>	<p>دیکیمی که ضربت صالیدی مسرا دولتی دردی از ترکون بکون اوله زینا</p>
<p>وادی خیرتده بنکر ز چنونه پسر پی کوکلو مه لیلی خیالی دو گدی فراق</p>	
<p>سایه انکیه عکشی ماسوی سرفراز ایلی زلف تنگ انشا کیز جبار شسته سین و ارا</p>	<p>لعل نابنک معجزی عیدی سز ایلی عشوه و ناز و کرشمه ترک طنبا ز ایلی</p>
<p>قتلم ایله اول ضم یعنی الماز ایلی</p>	
<p>معدن مدحیست معطفه در پیش اول عاشق جورم بقا مهر و وفادار پیش اول</p>	<p>اصد صی اول مه تقانیک کتی در پیش اول هر نه که اندن کلور ذوق و منقاد اول</p>
<p>یارب اول دلبر بزه جور یماندن از ایلی</p>	
<p>خوره ممد نیک لو پدراهل عشوه خار خار من نعیفه منع قیلنک قالمایند و رختیار</p>	<p>نایر شته بی نه فلک له اغلا شو کوزار طعن دشمن جور اختیار اولد و چون</p>
<p>خاکساری اول شتر کور محرم ز ایلی</p>	

²⁵⁹ Burada, 95b varağındaki reddâdeden de anlaşılacağı üzere, bir sayfa kopmuştur. Fakat karışıklığın önlenmesi için nüshanın üzerinde yer alan numaralar, olduğu gibi değerlendirilmiştir.

خودک عری تو کنسون هیچ مراده کنسون پیر و زاده در دوی جانانه	اول تو بلب لدری باغنده کل از تپسون اول قریب سیم مردم دی لاف
عشق میدانند جو لامر دسر با زایلدی	
خون دلن لعل با ده دولدو ریور سنبل اچدی بشینی داغتم کل لاله	نرگس سوس شقایق تو کدی کوز دل ترا قری قان اغلا و طبق عوشت چکدی ناله
بیل شورید دل کل و صفت اغلا زایلدی	
منک عشق اوله زاهد ایلده طل کین ضع حد خرس زیبا ای مقلدین	پاک با عشق اولن جانانه ایلر جانانه چشمه صده چیا لنگ درنی کوردی عیان
اونکار دم زاده لراوزینی غوازا ایلدی	
دلبرم یارم عزیزم جانک جانانه منظومنگ کو کلی سینک کج غمگه یار	عاشیق شیدا اولر ایتمک برونه طره نیکه دام بهادر حال نهدود ایتدی
مخ دل کیم شیان کوردی پرواز ایلدی	
ارتکیده و پیر بویول قدیم در	ار علمی بویوله وار مقود و آنجق

یول

²⁶⁰ 96b yaprağında yer alan reddâdeden anlaşıldığı üzere burada da bir sayfa kopmuştur. Fakat karışıklığın önlenmesi için sıra devam ettirilmiştir. Kopan sayfayla birlikte yarım kalan şiirler bu durum göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

~~مر...~~	یا ندم ایریلیق او دینم
~~مر...~~	یکل قولک فریادینم
ایشم فریادو فرقت دور	ایرلیق یامان قوربت دور
~~مر...~~	مینک کنه پیر مروت دور
یول سورولمزیرده تالار	عقلداره یولداش اولدوم
~~مر...~~	اکسم المه آلدوم
طالبم اکسم کور دور	اوز اوستمه محبت سوردم
~~مر...~~	یوله مروت دیدم دوردم
سلسلیه گنور منی	کچ بوچمدن کوتور منی
~~مر...~~	جمعیته پتور منی
خواجه قوله حسایدور	قولک ایشی قناعده ور
~~مر...~~	قولاقولق عنایت دور
سیردن اوزم صنف و عطا	چوخدور قوله سهود خطا